

Wesołych Świąt

DANIEL DZIENISIEWICZ

**JĘZYKOWO-KULTUROWY
OBRAZ WARTOŚCI
W ŻYCZENIACH
PRZESYŁANYCH
NA OKOLICZNOŚCIOWYCH
KARTACH POCZTOWYCH
POLSKO-ROSYJSKIE
STUDIUM PORÓWNAWCZE**

**Językowo-kulturowy obraz wartości
w życzeniach przesyłanych
na okolicznościowych kartach pocztowych**

Daniel Dzienisiewicz

**Językowo-kulturowy obraz wartości
w życzeniach przesyłanych
na okolicznościowych kartach pocztowych**

Polsko-rosyjskie studium porównawcze

Poznań 2024

Projekt okładki:
Wydawnictwo Rys

Recenzja:
dr hab. Andrzej Sitarski

Copyright by:
Daniel Dzienisiewicz

Copyright by:
Wydawnictwo Rys

Korekta:
Sebastian Surendra

Wydanie I
Poznań 2024

ISBN 978-83-68006-43-8

DOI 10.48226/978-83-68006-43-8

Wydawnictwo Rys
Dąbrówka, ul. Kolejowa 41
62-070 Dąbrówka
tel. 600 44 55 80
e-mail: tomasz.paluszynski@wydawnictworys.com
www.wydawnictworys.com

Spis treści

Wstęp	11
1. Karta pocztowa – podstawowe zagadnienia	15
1.1. Wynalezienie i początki funkcjonowania kart pocztowych	16
1.2. Karty pocztowe na ziemiach polskich	17
1.3. Karty pocztowe w Rosji przedrewolucyjnej i w ZSRR	18
2. Problematyka aksjologiczna	21
2.1. Pojęcie <i>wartości</i>	21
2.2.1. Typologia wartości zastosowana w książce	27
2.2. Typologie wartości	23
2.3. Wartości deklarowane przez współczesnych Polaków i Rosjan	28
2.4. Wartości w zwierniku kultury – wymiary kultur narodowych G. Hofstede oraz koncepcja kultur wysoko- i niskokontekstowych E.T. Halla ...	30
3. Językowy obraz świata i jego elementy	37
3.1. Językowy obraz świata – historia i rozumienie pojęcia	37
3.2. Pojęcia wykorzystywane w badaniu	42
3.2.1. Punkt widzenia i perspektywa	42
3.2.2. Profilowanie	43
3.2.3. Faseta	44
3.2.4. Konotacja	45
3.2.5. Stereotyp i prototyp	45
3.2.6. Konceptualizacja	47
3.2.7. Metafora kognitywna	47
3.2.8. Kolekcja	48
4. Życzenia jako przedmiot badań	51
4.1. Pragmalingwistyczna charakterystyka życzeń	51
4.2. Struktura formuł życzeń w języku polskim i rosyjskim	55
5. Metodologia badań	59
5.1. Problematyka i cel pracy. Hipoteza robocza	59
5.2. Motywacja	61
5.2.1. Korpus wiadomości przesyłanych na kartach pocztowych	64
5.2.1.1. Gromadzenie i opracowywanie materiału. Transkrypcja i anotowanie	64
5.2.1.2. Charakterystyka korpusu	67
5.3. Terminologia i procedury badawcze	71
6. Udział poszczególnych typów wartości w treści życzeń	75
6.1. Typy wartości występujących w treści polsko- i rosyjskojęzycznych życzeń	75

6.1.1. Wartości transcendentne.....	75
6.1.2. Wartości poznawcze.....	76
6.1.3. Wartości estetyczne.....	77
6.1.4. Wartości moralne	77
6.1.5. Wartości społeczne.....	79
6.1.6. Wartości tradycyjne.....	80
6.1.7. Wartości witalne.....	81
6.1.8. Wartości personalne	81
6.1.9. Wartości prestiżowe	82
6.1.10. Wartości odczuciowe	83
6.1.11. Wartości materialne.....	86
6.1.12. Wartości ogólne.....	87
6.2. Charakterystyka wartości werbalizowanych w treści polskojęzycznych życzeń	88
6.2.1. Życzenia urodzinowe.....	88
6.2.2. Życzenia imieninowe.....	91
6.2.3. Życzenia wielkanocne.....	94
6.2.4. Życzenia bożonarodzeniowe.....	97
6.2.5. Życzenia noworoczne	100
6.3. Charakterystyka wartości werbalizowanych w treści rosyjskojęzycznych życzeń	102
6.3.1. Życzenia składane z okazji Dnia Kobiet.....	102
6.3.2. Życzenia pierwszomajowe.....	105
6.3.3. Życzenia składane z okazji Dnia Zwycięstwa	108
6.3.4. Życzenia składane z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej	110
6.3.5. Życzenia noworoczne	113
6.3.6. Życzenia urodzinowe.....	116
6.4. Podsumowanie	120
7. Kolejność werbalizowania wartości w treści życzeń.....	129
7.1. Polskojęzyczne formuły życzeń.....	133
7.1.1. Życzenia urodzinowe.....	133
7.1.2. Życzenia imieninowe.....	136
7.1.3. Życzenia wielkanocne.....	139
7.1.4. Życzenia bożonarodzeniowe.....	142
7.1.5. Życzenia noworoczne	145
7.2. Rosyjskojęzyczne formuły życzeń.....	148
7.2.1. Życzenia składane z okazji Dnia Kobiet.....	148
7.2.2. Życzenia pierwszomajowe.....	151
7.2.3. Życzenia składane z okazji Dnia Zwycięstwa	155
7.2.4. Życzenia składane z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej	158
7.2.5. Życzenia noworoczne	160
7.2.6. Życzenia urodzinowe.....	164
7.3. Podsumowanie	167

8. Konceptualizacje wartości zawarte w tekstach życzeń.....	171
8.1. Polskojęzyczne formuły życzeń.....	171
8.1.1. Wartości transcendentne.....	171
8.1.2. Wartości poznawcze.....	175
8.1.3. Wartości moralne	175
8.1.4. Wartości społeczne.....	176
8.1.5. Wartości tradycyjne.....	178
8.1.6. Wartości witalne.....	180
8.1.7. Wartości personalne	185
8.1.8. Wartości prestiżowe	186
8.1.9. Wartości odczuciowe	187
8.1.10. Wartości materialne.....	202
8.1.11. Wartości ogólne.....	204
8.1.12. Podsumowanie	206
8.2. Rosyjskojęzyczne formuły życzeń.....	215
8.2.1. Wartości poznawcze.....	215
8.2.2. Wartości estetyczne.....	216
8.2.3. Wartości moralne	217
8.2.4. Wartości społeczne.....	220
8.2.5. Wartości witalne.....	225
8.2.6. Wartości personalne	232
8.2.7. Wartości prestiżowe	233
8.2.8. Wartości odczuciowe	237
8.2.9. Wartości materialne.....	256
8.2.10. Wartości ogólne.....	258
8.2.11. Podsumowanie	262
8.3. Wnioski	270
Wnioski końcowe.....	273
Bibliografia	279
Streszczenie.....	291
Summary	293
Резюме.....	295

Niniejsza monografia stanowi skróconą i poprawioną wersję rozprawy doktorskiej autora pt. *Językowy obraz wartości w polsko- i rosyjskojęzycznych aktach życzeń przesyłanych na kartach pocztowych*, obronionej w 2021 roku. W tekście uwzględnione zostały wszystkie uwagi recenzentów pracy: śp. prof. dr. hab. Jana Wawrzyńczyka oraz em. prof. UAM dr. hab. Andrzeja Sitarskiego, jak również dokonano korekty błędów stylistycznych, interpunkcyjnych i ortograficznych.

Wstęp

Problematyka aksjologiczna jest przedmiotem nieustającego zainteresowania licznych dyscyplin z zakresu nauk humanistycznych i społecznych. Wartości stanowią wszakże nieodłączny element życia człowieka, a o ich głęboko antropologicznym charakterze świadczy fakt, iż dotyczą one wszystkich aspektów ludzkiej egzystencji, począwszy od witalnych i hedonistycznych, poprzez m.in. prestiżowe, społeczne, moralne, poznawcze, na sakralnych kończąc. Wszelkie działania człowieka implikują bowiem nieustanne dokonywanie wyborów, u których podstaw znajdują się konkretne wartości.

Życie ludzkie jest „przesiąknięte” wartościami tak w wymiarze jednostkowym, jak i społecznym, gdyż człowiek, jako uczestnik wspólnoty o właściwej sobie hierarchii wartości – poprzez kontakt z innymi członkami zbiorowości – nieustannie zestawia i porównuje wartości uznawane i realizowane przez siebie z wartościami grupy. Jak konstatuje Barbara Rodziewicz, fakt ten ma doniosłe znaczenie badawcze, gdyż:

Z tego punktu widzenia wyjątkowo interesujące wydaje się prowadzenie badań porównawczych nad systemami wartości różnych zbiorowości, w szczególności nad nadawaniem wartościom znaczeń, preferencjami i porządkiem aksjonormatywnym, sposobami wartościowania rzeczywistości (Rodziewicz 2014: 6).

Skąd jednak czerpać wiedzę o wartościach? Jej podstawowym źródłem jest język naturalny, który – wedle stwierdzenia socjolog Marii Ossowskiej – „musi oceniać, taki już jest” (Ossowska 1975; por. Ossowska 1966). Również językoznawcy utrzymują, że wartości stanowią integralny element języka. Jerzy Bartmiński, snując rozważania nad rolą wartości w językowym obrazie świata, podkreśla, iż „wartości są w języku zawsze jakoś obecne” (Bartmiński 2003: 64). Podobnego zdania jest rosyjska badaczka Anastasija W. Gołowanowa, która postuluje, aby w skład conceptualnego obrazu świata obligatoryjnie włączać komponent określany przez nią jako *ценностная картина мира*, rozumiany jako system relacji wartościujących poznawaną rzeczywistość (Голованова 2003: 163). Na głęboko językowy charakter ocen i wartościowań zwraca uwagę także Nina D. Arutiunowa, omawiając m.in. predykaty oceniające (Арутюнова 1985, 1988). Z kolei nestorka polskiej aksjolingwistyki Jadwiga Puzynina odnotowuje, że o tzw. wartościach deklarowanych można dowiedzieć się z różnorodnych wypowiedzi, np. ankiet, przemówień, publicystyki czy dzieł literackich, jednak zaznacza, że komunikowane w nich wartości nie muszą spełniać warunku szczerości (Puzynina 1992: 29). B. Rodziewicz, pisząc o materiałach tekstowych do badań nad wartościami, wymienia m.in. penetrację zasobów paremiologicznych i frazeologicznych języków poddawanych analizie, jak również badanie tekstów precedensowych¹, do których zalicza m.in. legendy, zagadki, slogany reklamowe czy formuły życzeniowe (Rodziewicz 2014: 351–352).

¹ W kwestii tekstów precedensowych zob. pracę Караулов 1987 (216–217). Zdaniem Elżbiety Gos miano precedensowych przysługuje tekstom, które wyróżnia charakter emocjonalny i poznawczy oraz fakt, że są powszechnie znane w określonej wspólnocie językowo-kulturowej. Ich cechą cha-

Spośród przytaczanych przez B. Rodziewicz gatunków wypowiedzi szczególnie interesującym źródłem wiedzy o wartościach wydają się być życzenia. W ich treści zawarte są bowiem informacje o tym, jakie dobra uznawane są przez członków konkretnych zbiorowości za wystarczająco istotne, by mogły stanowić uniwersalny przedmiot pragnień. Życzenia są ponadto nośnikiem wiedzy o stereotypowych – wywodzących się z myślenia magicznego, a współcześnie charakterystycznych dla gatunków etykietalnych, które ściśle związane są z dyskursem świątecznym – wyobrażeniach o wartościach stanowiących istotny element językowego obrazu świata. Należy zauważyć, że wartości przywoływane w treści życzeń interesowały dotychczas niektórych badaczy (np. Marcjanik 2000: 67; Kita 2005: 345–348; Filip 2007; Żuk 2009; Czarnicka 1999; Немчинова 2008, 2010, 2012), jednak problematyka ta nie została wyczerpująco omówiona na materiale żadnego języka, w tym także polskiego i rosyjskiego, jak również nie doczekała się studiów o charakterze konfrontatywnym uwzględniających tę parę językową.

Życzenia, jako niejednorodne pod względem pragmatycznym akty mowy – w zależności od intencji nadawcy przyjmujące charakter ekspresywny, dyrektywny lub czysto konwencjonalny (socjalny), zdaniem badaczy częściowo zbliżone do komplementów, rad, rozkazów, prośb, modlitw, błogosławieństw czy gratulacji – stanowią interesujący przedmiot badań z zakresu kulturowo zorientowanego językoznawstwa. Ich penetracja może bowiem umożliwić określenie, w jakim stopniu w przywoływanych w ich treści wartościach i ich tekstowych konceptualizacjach uwidaczniają się uniwersalne preferencje aksjologiczne, na ile zaś są one charakterystyczne jedynie dla tekstów tworzonych przez przedstawicieli konkretnych wspólnot językowo-kulturowych. Wyniki tego typu badań mogą okazać się istotne także w szerszych rozważaniach nad kulturowo zdeterminowanym obrazem poszczególnych świąt, utrwalonym w tekstach życzeń. Wniknięcie w aksjologiczny aspekt powinszowań nie jest również bez znaczenia dla genologii lingwistycznej i frazematyki, gdyż pozwala odpowiedzieć na pytanie, jakie dobra są elementem gatunkowego wzorca życzeń, a także za pomocą jakich utartych połączeń wyrazowych są one werbalizowane. Oprócz tego analiza tekstowych konkretyzacji wartości zawartych w treści życzeń może umożliwić wykazanie, jakie uwarunkowania pragmatyczne dotyczące nadawców, odbiorców oraz całej sytuacji komunikacyjnej wywierają wpływ na profilowanie poszczególnych pojęć aksjologicznych, tj. w jaki sposób określone punkty widzenia i perspektywy oglądu oddziałują na treść życzeń. W świetle powyższych rozważań wartości będące przedmiotem powinszowań jawią się jako dogodny punkt wyjścia do prowadzenia badań z zakresu różnych subdyscyplin językoznawczych, a także dociekań o charakterze interdyscyplinarnym. Jak bowiem słusznie zauważają Ewa Jędrzejko i Małgorzata Kita (2003: 198):

Słowo życzenie (...) jest nazwą tekstu, ale też jednego z rodzajów zachowań, również mownych. Stanowią one językowy wyraz pewnej postawy emocjonalno-

rakterystyczną jest ponadto funkcja wartościująca i występowanie w dyskursie na zasadzie „aluzji, cytatu, streszczenia, czy choćby przywołania głównej idei” (Gos 2006: 78–79).

-wolitywnej, właściwej ludziom ze względu na najbardziej podstawowe cechy człowieczej kondycji – m.in. zdolność odczuwania i artykułowania swoich emocji, irracjonalnych pragnień czy marzeń, potrzeby kontaktu z Drugim, zdolność „myślenia magicznego” w kategorii chęci stwarzania słowami pożądanego stanu rzeczy itp. Te zróżnicowane czynniki, związane z indywidualną psychiką, ale też wielorako uwarunkowane kulturowo (społecznie i historycznie), wpłynęły na sens, kształt i funkcję życzeń jako pragmatycznego *gatunku* wypowiedzi, realizowanego językowo w sposób mniej lub bardziej skonwencjonalizowany // kreatywny. Językowy akt życzeń łączy się tu z obszarem psychologii mowy, aksjologii i etyki, nawet estetyki i retoryki.

Materiał poddany analizie w niniejszej książce cechuje walor komunikacyjnej autentyczności, albowiem obejmuje on teksty życzeń, które rzeczywiście zostały przekazane odbiorcom za pośrednictwem kart pocztowych. Przedmiotem naszego zainteresowania są zatem realne, poświadczane działania językowe (akty mowy), które są osadzone w konkretnych sytuacjach komunikacyjnych, uzależnionych od szerokiego spektrum uwarunkowań. Dlatego też dociekania przedstawiane na kartach monografii wykraczają poza materię języka, gdyż łączą w sobie m.in. tematykę kulturową, kognitywną i społeczną. Zbadanie tej zróżnicowanej problematyki pozwoli (w zamierzeniu autora) na dokonanie możliwie wnikliwej rekonstrukcji oraz porównanie językowych obrazów wartości zawartych w treści polsko- i rosyjskojęzycznych powinszowań przesyłanych na kartach pocztowych.

Niniejsza monografia składa się z trzech zasadniczych części – teoretycznej, metodologicznej oraz empirycznej, łącznie obejmujących osiem rozdziałów. Rozdział pierwszy poświęcony został zagadnieniom związanym z historią kart pocztowych, w szczególności zaś omówiono ich dzieje na ziemiach polskich, a także w Imperium Rosyjskim i w Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich.

W rozdziale drugim przedstawiono istotne dla niniejszej pracy zagadnienia z zakresu aksjologii i aksjolingwistyki. Opisane zostało w nim rozumienie pojęć *wartość* i *wartościowanie* oraz ujęcia problematyki wartości wypracowane na gruncie językoznawstwa. Przedstawiono również typologie wartości wyróżniane przez badaczy reprezentujących różne nurty badawcze oraz omówiono typologię przyjętą na użytek prowadzonych analiz. Zreferowano ponadto wyniki dotychczasowych badań nad wartościami deklarowanymi przez Polaków i Rosjan. Dodatkowo przybliżone zostały koncepcje wymiarów kultur narodowych Geerta Hofstede oraz kultur wysoko- i niskokontekstowych Edwarda T. Halla, które są wykorzystywane w komponencie interpretacyjnym analiz.

Koncepcja językowego obrazu świata (JOS) została opisana w rozdziale trzecim. Omówiono w nim pojęcie JOS, w tym jego historię i wykorzystanie w badaniach językoznawczych, a także wybrane terminy stosowane w pracach z zakresu lingwistyki kulturowej i kognitywnej, do których odwołujemy się na kartach książki.

Rozdział czwarty poświęcony jest przedstawieniu stanu badań nad życzeniami. Zaprezentowano w nim ustalenia autorów opracowań powstałych na gruncie polskim i rosyjskim, odnoszące się m.in. do pragmalingwistycznych, genologicznych, kultu-

rowych, leksykalno-semantycznych, składniowych, stylistycznych i aksjologicznych aspektów tekstów powinszowań.

Rozdział piąty przedstawia metodologię prowadzonych badań. Opisane zostały w nim: problem badawczy, cel analiz i hipoteza, a także zastosowane metody i narzędzia badawcze.

W rozdziale szóstym zamieszczono charakterystykę kwantytatywną pojęć aksjologicznych występujących w treści zgromadzonych formuł życzeń. Kontynuację podjętych w nim rozważań stanowi treść rozdziału siódmego, w którym dokonano opisu kolejności werbalizowania wartości w tekstach powinszowań. Z kolei rozdział ósmy dotyczy zagadnienia konceptualizacji wartości w tekstach powinszowań.

Monografię wieńczą wnioski końcowe, bibliografia oraz streszczenie w języku polskim, angielskim i rosyjskim.

1. Karta pocztowa – podstawowe zagadnienia

Jak ustalono we wstępie, przedmiotem zainteresowania autora są życzenia przesyłane za pośrednictwem kart pocztowych², tj. specyficznego przekąźnika determinującego rozmiar, a co za tym idzie – treść i językową formę zamieszczanych na nim tekstów. Analiza źródeł leksykograficznych oraz literatury przedmiotu pozwala na wyodrębnienie katalogu zróżnicowanych funkcji pełnionych przez ten środek przekazu. Przykładowo, w SJP PWN wyraz *pocztówka* określany jest jako ‘karta z fotografią lub obrazkiem, służąca do korespondencji’ – definicja ta koncentruje się zatem na komunikacyjnych zastosowaniach kart pocztowych oraz na ich walorach ikonograficznych. Również Zdzisław Wąsik zwięźle opisuje pocztówkę jako kartę korespondencyjną przekazywaną drogą pocztową, która jest opatrywana stemplem i zawiera informację o adresie odbiorcy (Wąsik 1993: 17). Stanisław Pietraszko (1993: 39–40) także zauważa, że w ogólnym rozumieniu karta pocztowa stanowi narzędzie służące do listownego porozumiewania się, konstatując, że pocztówkę od listu (który pełni identyczną funkcję) odróżnia publiczna dostępność zamieszczonego na niej tekstu. Warto ponadto przywołać definicję Tatjany P. Suchotieriny, która utrzymuje, że pocztówki wykorzystywane są przede wszystkim do przesyłania życzeń:

(...) открытое письмо, бланк с художественным изображением, почтовая карточка, предназначенная для открытого (без конверта) или закрытого (с конвертом) письма, включающая текст поздравления и пожелания в адрес получателя поздравления (Сухотерина, Евсеева 2016: 439).

Pocztówki nie są jednak wyłącznie okraszonym grafiką środkiem korespondencji służącym do przekazywania powinszowań. Tatjana W. Bielko i Angielina W. Agafo-nowa definiują bowiem karty pocztowe z przełomu XX i XXI wieku szerszej, uwzględniając w swej deskrypcji ich różnorodne aspekty, takie jak tekstowy, informacyjny, komunikacyjny, ikonograficzny oraz emocjonalny; wszelako zauważają, że dominuje w nich funkcja emocjonalna i estetyczna:

(...) это материальное или виртуальное издание, сочетающее в себе художественное оформление и текстовое сообщение, служащее для межличностной коммуникации и носящее персонализированный характер. В современной коммуникативной культуре открытка представляет собой не просто носитель информации, а в большей степени знак человеческих взаимоотношений, выражающий эмоциональный аспект с помощью аттрактивных качеств (Белько, Агафонова 2016: 33).

² Mimo że przedmiotem opisu są wyłącznie życzenia przesyłane na kartach okolicznościowych, ze względów stylistycznych dalej stosowane będą także określenia *karty (kartki) okolicznościowe, okolicznościowe karty pocztowe i pocztówki*. Należy przy tym nadmienić, że określenia *karty pocztowe i pocztówki* cechują się szerszą ekstensją znaczeniową niż *karty okolicznościowe*: mogą one bowiem odnosić się zarówno do kart okolicznościowych, jak i do tzw. widokówek wysyłanych z podróży.

Obecnie oprócz tradycyjnych kart pocztowych funkcjonują także m.in. karty elektroniczne (tzw. *e-cards*), które są wysyłane za pośrednictwem internetu, jak również karty wykonywane ręcznie. Format pocztówek ulegał jednak w przeszłości licznym przemianom i były one wykorzystywane do różnych celów, począwszy od komunikacji o charakterze prywatnym, poprzez reklamowanie towarów i usług, na pobudzaniu nastrojów patriotycznych kończąc.

1.1. Wynalezienie i początki funkcjonowania kart pocztowych

Złożoność dziejów karty pocztowej nie pozwala na jednoznaczne wskazanie czasu i miejsca jej wynalezienia, jak również na ustalenie tożsamości samego wynalazcy. Badacze zgodnie twierdzą jednak, iż ważną rolę w dziejach pocztówki odegrała V Niemiecka Konferencja Poczty (niem. *Deutschen Postkonferenz*), która odbyła się 30 listopada 1865 roku, kiedy dr Heinrich von Stephan, generalny poczmistrz króla pruskiego Wilhelma I, zasugerował utworzenie „pocztowego listka” (niem. *Postblatt*), tj. niekosztownego środka komunikacji służącego do przesyłania krótkich wiadomości. Zarząd Konferencji odrzucił jednak ten projekt w obawie przed bankructwem poczty (zob. Kotłowski 1998: 7; Zaucha 1993: 66; Baranowska 2003: 26).

Karta pocztowa upowszechniła się dopiero dzięki poważaniu, jakim cieszył się profesor ekonomii na Akademii Wojskowej w Wiener-Neustadt, dr Emanuel Hermann. Argumentował on, że otwarta korespondencja jest wydajniejsza niż tradycyjna komunikacja pocztowa, gdyż nie wymaga używania kopert i nie jest czasochłonna. Jego starania skłoniły dyrektora Poczty Cesarstwa Austro-Węgierskiego do wprowadzenia do obiegu pierwszych kart pocztowych od 1 października 1869 roku. Sam Emanuel Hermann zyskał zaś miano wynalazcy pocztówki (Kotłowski 1998: 7–8; por. Zaucha 1993: 67; Файнштейн 1976: 13–14).

Od tego czasu pocztówka szybko zdobyła popularność w Austrii, gdzie do końca 1869 roku, a więc w ciągu trzech miesięcy, sprzedano około 3 milionów kart. Następnie zaś nowinkę tę wprowadził Związek Północno-Niemiecki. Za tym przykładem w 1870 roku poszły inne kraje, tak iż po zakończeniu wojny francusko-pruskiej³ w 1871 roku Światowy Związek Pocztowy dopuścił karty pocztowe do międzynarodowego obiegu. Od tamtej pory pocztówki rozprzestrzeniły się bardzo szybko i drukowano je w coraz większych nakładach⁴ (Kotłowski 1998: 10–12; por. Zaucha 1993: 69; Baranowska 2003: 29–30).

Wynalazek jednak nie od razu w pełni się zaadaptował. Główną przeszkodę stanowiły bowiem ówczesne zwyczaje społeczeństw, dla których pomysł wprowadzenia

³ Larisa G. Wikułowa i Aleksandra J. Piatnickaja podają, że zdaniem większości historyków ilustrowane karty pocztowe wynaleziono podczas wojny francusko-pruskiej, jednak nie ma zgody co do autorstwa tego pomysłu (Виколова, Пятницкая 2017: 159).

⁴ O popularności kart pocztowych pod koniec XIX wieku świadczą dane dotyczące ich nakładów. Małgorzata Baranowska informuje, że w 1899 roku w Anglii wyprodukowano 14 milionów pocztówek, a w Belgii – 12 milionów (Baranowska 2003: 14).

jawnej korespondencji okazał się nazbyt kontrowersyjny, ponieważ łamał ówczesne reguły salonowego korespondencyjnego *savoir-vivre*'u. Wszelako z czasem zwyciężyły nowe tendencje: karta pocztowa, jako tanie, ekonomiczne i szybkie narzędzie komunikacji, wychodziła bowiem naprzeciw nieustannemu unowocześnianiu stylu życia (Kotłowski 1998: 9–10). Anna N. Łarina zauważa także, iż swą popularność na przełomie XIX i XX wieku pocztówka zawdzięczała urbanizacji, która wpłynęła na rozwój kultury masowej, jak również coraz bardziej powszechnemu dostępowi do edukacji. Badaczka konstatuje, że fenomen kart pocztowych był charakterystyczny przede wszystkim dla kultury miejskiej (Ларина 2012: 215).

Za złoty wiek pocztówki uznawany jest okres od 1900 (Wystawa Światowa w Paryżu) do ok. 1925 roku, który uznaje się za czas najszybszego rozwoju oraz największego zainteresowania ilustrowanymi pocztówkami⁵. Powstawało wówczas wiele rodzajów kart pocztowych, tworzonych m.in. z kartonu, skóry, celuloиду, jedwabiu, drewna, fornirowania oraz metalu. Karty ozdabiane były ponadto suszonymi liśćmi, ptasimi piórami, paciorkami, kwiatami, kawałkami szkła, opiłkami żelaza czy piaskiem⁶ (Kotłowski 1998: 20–22). Ze „złotego okresu karty pocztowej” do końca XX wieku miało zachować się ok. 7 miliardów pocztówek (Banaś 1993: 6 za: Byatt 1978).

1.2. Karty pocztowe na ziemiach polskich

Jak informuje J. Kotłowski, polskie pocztówki ilustrowane zaczęto produkować na początku lat dziewięćdziesiątych XIX wieku (Kotłowski 1998: 43–44). Ich rozkwit miał jednak nastąpić dopiero po dwóch wystawach zorganizowanych odpowiednio w Krakowie (w 1899 roku) i w Warszawie (w 1900 roku). Ilustrowane pocztówki z początku XX wieku zwykle ozdabiane były reprodukcjami dzieł malarzy młodopolskich, np. Stanisława Wyspiańskiego, Jacka Malczewskiego, Jana Stanisławskiego,

⁵ Warto zwrócić uwagę na fakt, że początkowo karty pocztowe nie były ilustrowane. Więcej na temat domniemyanych wynalazców ilustrowanych kart pocztowych, ich historii, rodzajów (m.in. karty graficzne, reprodukcyjne, fotograficzne i artystyczne) oraz technik produkcji (jak np. litografia, chromolitografia, drzeworyt, miedzioryt, staloryt, akwaforta, fototypia i autotypia) zob. w opracowaniach Kotłowski 1998: 12–17; Baranowska 2003: 14–15, 28; Zaucha 1993: 67; Файнштейн 1976: 14. Techniki chromolitografii oraz zjawiska pokrewne, główne ośrodki produkcji i handlu obrazków chromolitografowanych, a także zagadnienia związane z ich kolekcjonowaniem opisano w pracy Dunin 2004: 117–126. O pocztówkach fotograficznych zob. natomiast w pracach: Файнштейн 1976: 29–39; Sobota 2004: 127–136; Zaucha 1993: 72–73.

⁶ Produkowano m.in. pocztówki okolicznościowe, świąteczne, krajoznawcze, wojenne, napoleońskie, sensacyjne, jubileuszowe, muzyczne, z kwiatami oraz erotyczne. Największą popularnością cieszyły się jednak karty krajoznawcze, tj. widokówki, które spełniały funkcję krajoznawczą oraz były traktowane jako pamiątki turystyczne (Kotłowski 1998: 24–25). Karty pocztowe pełniły także funkcję reklamową – wydawały je hotele, domy handlowe, sklepy i zakłady gastronomiczne. Poza tym podczas I wojny światowej pocztówki wykorzystywane były jako narzędzie agitacji aktywizujące społeczeństwo do walki o sprawę społeczną i narodową (Kotłowski 1998: 25–32). W tej kwestii zob. opracowanie poświęcone wizerunkom wrogów (m.in. Anglików, Rosjan i Niemców) przedstawionym na pocztówkach z czasów I wojny światowej (Jaworski 2004).

Witolda Wojtkiewicza, Leopolda Gottlieba czy Józefa Mehoffera. Z kolei w okresie międzywojnia na pocztówkach często umieszczano reprodukcje malarstwa popularnej wówczas artystki Zofii Stryjeńskiej (Kotłowski 1998: 44–48). W drugiej połowie XX wieku (PRL i III RP) pocztówki okolicznościowe obfitowały w motywy świąteczne, a widokówki najczęściej przedstawiały wizerunki miast i regionów.

Znaczący wpływ na tematykę polskich pocztówek miała utrata niepodległości przez Polskę. Karty pocztowe produkowane w okresie zaborów dyskretnie nawiązywały do różnorodnych wydarzeń z dziejów Polski⁷. Pocztówki wydawano także, aby dodać otuchy ludności: np. w Wielkopolsce popularne były karty gratulacyjne określane mianem *telegramów kościuszkowskich*, które zastąpiły telegramy pocztowe (Matysek 2004). Innym przykładem pocztówek patriotycznych były karty legionowe wydawane przez Naczelny Komitet Narodowy (NKN), organizacje charytatywne związane z legionami, wydawnictwa komercyjne, polskie czasopisma w Galicji, jak również oddzielne jednostki bojowe Legionów Polskich (Wyganowska 1993).

1.3. Karty pocztowe w Rosji przedrewolucyjnej i w ZSRR

Emmanuil B. Fajnsztejn odnotowuje, że projekt wprowadzenia kart pocztowych⁸ w Rosji ogłoszony został 12 czerwca 1871 roku, zaś same pocztówki ostatecznie znalazły się w obiegu 1 stycznia 1872 roku. Jedna strona pocztówek przeznaczona była wówczas na znaczek pocztowy, podczas gdy druga służyła do zamieszczania wiadomości. 19 października 1894 roku Minister Spraw Wewnętrznych wydał pozwolenie na przesyłanie kart pocztowych własnej produkcji (ros. *бланки открытых писем частного изготовления*). Dotychczas bowiem monopol na wydawanie pocztówek miała poczta (Файнштейн 1976: 15–17; por. Викулова, Пятницкая 2017: 160–161; Ларина 2012: 219; Белько, Агафонова 2016: 32).

Według J. Kotłowskiego ważnym ośrodkiem produkcji pocztówek artystycznych w przedrewolucyjnej Rosji były wydawnictwa Wspólnoty Św. Eugenii Czerwonego Krzyża. W 1897 roku z okazji Świąt Wielkanocnych Wspólnota wydała cztery pocztówki z akwarelami wykonanymi przez Nikołaja Karazina, które uznawane są za pierwsze rosyjskie ilustrowane karty pocztowe. W ciągu 20 lat, tj. do 1917 roku, opublikowano łącznie 6406 motywów: przede wszystkim były to reprodukcje dzieł malarzy związanych z czasopiśmem „Świat Sztuki”, m.in. Aleksandra Benois, Iwana Bilibina czy Mstisława Dobużyńskiego (Kotłowski 1998: 43; por. Викулова, Пятницкая 2017: 161). Wspólnota wydawała również m.in. karty pocztowe z wizerunkami wybitnych dowódców, malarzy i poetów a także serie pocztówek poświęcone Piotrowi I i Łomonosowowi (Файнштейн 1976: 18–21).

⁷ Ze względu na przekazywane treści pocztówki patriotyczne podlegały cenzurze – cenzurowano m.in. wizerunki bohaterów narodowych i ich biografie. Szczegółowy opis kart pocztowych pod zaborem rosyjskim w latach 1894–1915 zob. w artykule Jackowski 2004.

⁸ W języku rosyjskim na określenie pocztówki stosowany jest wyraz *открытка* oraz wyrażenie *открытое письмо*.

Pierwsza karta pocztowa w Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, ukazująca godło ZSRR, trafiła do obiegu w październiku 1923 roku, z kolei pierwsza pocztówka z wizerunkiem Włodzimierza Iljicza Lenina – wydana w liczbie 50 000 egzemplarzy – 20 października 1924 roku. W 1926 roku wprowadzono do obiegu nowe pocztówki służące do korespondencji krajowej i zagranicznej. Karty krajowe opatrzone były czerwoną pieczęcią, godłem ZSRR, znaczkiem w cenie 3 kopiejek oraz napisami w dwóch językach – rosyjskim oraz jednym z języków narodów zamieszkujących terytorium ZSRR. Na kartach przeznaczonych do korespondencji zagranicznej umieszczono godło ZSRR, znaczek w cenie 7 kopiejek oraz napisy w trzech językach. W latach 1929–1930 wydawano pocztówki żałobne, przedstawiające zmarłego w 1924 roku W.I. Lenina (Файнштейн 1976: 60–77).

Podczas Wielkiej Wojny Ojczyźnianej publikowano pocztówki o treści propagandowej. Po zakończeniu wojny (w 1945 roku) utworzono zaś wydawnictwo „Советский художник”, następnie w 1947 roku powołano wydawnictwo Akademii Sztuk Pięknych ZSRR, a w 1953 roku – wydawnictwo „ИЗОГИЗ”, które publikowały pocztówki o zróżnicowanej tematyce, m.in. przedstawiające widoki miast czy nawiązujące do treści świąt obchodzonych w Związku Radzieckim (Файнштейн 1976: 78–97).

2. Problematyka aksjologiczna

Zagadnienie wartości – jako kluczowe dla niniejszej monografii – skłania do omówienia najważniejszych problemów z zakresu aksjologii. Nazwy wartości składają się bowiem na zasadniczą treść powinszowań przesyłanych za pośrednictwem okolicznościowych kart pocztowych.

2.1. Pojęcie wartości

Pojęcie „wartość” przysparza licznych problemów definicyjnych: z jednej strony, może być ono bowiem rozpatrywane z licznych perspektyw przez różne dyscypliny naukowe, z drugiej zaś – jego niejednoznaczność wynika z wielości znaczeń wyrazu *wartość*. Przykładowo, SJP PWN przytacza pięć znaczeń rzeczownika *wartość*:

- 1) ‘to, ile coś jest warte pod względem materialnym’;
- 2) ‘cecha tego, co jest dobre pod jakimś względem’;
- 3) ‘posiadanie zalet’;
- 4) ‘zasady i przekonania będące podstawą przyjętych w danej społeczności norm etycznych’;
- 5) ‘liczba określająca, ile jednostek zawiera dana wielkość fizyczna lub wielkość mogąca zastąpić wyrażenie algebraiczne jako zmienne’.

Jak widać, pierwsze znaczenie dotyczy ceny, piąte zaś – rozumienia wartości w naukach ścisłych. Wydaje się, że najbliższe pojmowaniu wartości w naukach humanistycznych i społecznych (choć niewyczerpujące zakresu tego pojęcia) jest znaczenie drugie (‘cecha tego, co jest dobre pod jakimś względem’) oraz czwarte (‘zasady i przekonania będące podstawą przyjętych w danej społeczności norm etycznych’). Znaczenie czwarte zawiera odwołanie do etyki, brak zaś w nim odniesienia do innych sfer ludzkiego życia, z którymi mogą łączyć się wartości. Żadna z przywołanych definicji nie wzmiankuje wartości negatywnych (antywartości), a jedynie wartości pozytywne (por. zn. 2: ‘cecha tego, co jest dobre pod jakimś względem’).

Na ostatnią z przytoczonych kwestii zwracał uwagę Władysław Tatarkiewicz, który konstatował, iż bardzo często w definicjach wartości używa się jedynie wyrazu synonimicznego (np. *dobro*)⁹ lub też omawia się to pojęcie, wskazując, że wartość jest pozytywną własnością rzeczy albo własnością rzeczy sprawiającą, że chcemy ją mieć. Poza tym, odnosząc się do rozumienia wartości na gruncie filozofii, W. Tatarkiewicz ukazywał „chwiejność” tego terminu, zauważając, że jego pojmowanie różni się w zależności od przyjętego stanowiska. Według filozofa w teorii wartości spotykane są następujące stanowiska:

- 1) wartość to własność rzeczy lub rzecz, która ma tę własność;
- 2) wartość to własność rzeczy wyłącznie w znaczeniu pozytywnym lub negatywnym;

⁹ W tej kwestii zob. także pracę Kowalczyk 1995: 141.

3) wyraz *wartość* jest dwuznaczny i odnosi się także do znaczenia ekonomicznego (ceny) (Tatarkiewicz 1978: 61–63).

Również ks. Tadeusz Ślipko (1974: 113) oraz ks. Roman Darowski (1995: 100) uważają, że definicje wartości zależą od kierunku filozoficznego reprezentowanego przez posługującego się nimi autora. R. Darowski (1995: 100) przytacza trzy określenia wartości:

- 1) „Wartość to byt, który dzięki swej treści oznacza i zawiera pewną doskonałość, a przez to wzbudza pragnienie posiadania go”;
- 2) „Wartość to wszystko to, co pozwala nadać sens istnieniu ludzkiemu; co pozwala nam stawać się i być naprawdę ludźmi”;
- 3) „Wartość to jakość bytu, o ile ten jest przedmiotem intencyjnych aktów poznawczo-dążeniowych”¹⁰ (trzecia definicja za: Krąpiec 1965: 430).

Autor rozróżnia nośniki wartości (rzeczy) i racje (wartości), dla których nośniki te są dobrami (Darowski 1995: 101). Podejście to koresponduje z utożsamianiem wartości z rzeczami bądź ich cechami.

W przeciwieństwie do powyższych ujęć dla Henryka Elzenberga wartościami są nie cechy rzeczy, a okoliczności sprawiające, że pewne własności są im przypisywane. Bogusław Wolniewicz opisuje to stanowisko następująco: „wartością jest okoliczność, że pewna określona cecha danemu przedmiotowi faktycznie przysługuje” (Wolniewicz 1998: 78).

Według Stanisława Konstańczaka wartości są natomiast celami ludzkich dążeń, czymś, czego ludzie pragną lub odrzucają (Konstańczak 2001: 18–19) – pogląd ten jest częściowo zbieżny z pierwszą definicją wartości przytoczoną przez R. Darowskiego. W zbliżony sposób o wartościach wypowiada się także Andrzej Grzegorzczak, który twierdzi, że „Wartościami nazywa się zwykle to, co ludzie cenią. Mówiąc nieco ściślej: wartością w danej chwili dla osoby X jest to, co osoba X w owej chwili sobie ceni” (Grzegorzczak 1983: 18).

Bardzo szeroko natomiast – choć także odwołując się do rzeczy i ich cech będących przedmiotem pragnień i dążeń ludzi, a zarazem podkreślając ich motywacyjną naturę – wartości definiuje J. Bartmiński: „Chodzi mi o cechy rzeczy, ale też same rzeczy – w tym też byty pojęciowe, postawy, stany i sytuacje, zachowania, funkcjonujące jako „przewodnie idee”, będące przedmiotem dążeń, chęci posiadania, motywujące postawy i zachowania ludzi, także inspirujące ich do działania” (Bartmiński 2003: 62; por. Rodziewicz 2014: 12).

Na gruncie lingwistyki często przywoływana jest eksplikacja wartości przedstawiona przez J. Puzyninę, obejmująca kilka sposobów rozumienia tego pojęcia w aksjologii:

- a) blm., ‘to, czy, w jakim stopniu coś jest dobre lub że jest dobre’ (...);
- b) ‘to, co jest dobre’ (...);
- c) ‘to, co jest dobre w sensie duchowym’ (...);

¹⁰ Więcej o wartościach samych w sobie oraz o wartościach rozumianych jako jakości ich nosicieli zob. w opracowaniu Cichoń 1996: 28–29. A.E. Zochrabowa wskazuje zaś, iż wartości mogą być postrzegane jako jakości przedmiotów, cechy podmiotów (wartości są ocenami stworzonymi przez pojedyncze osoby lub społeczeństwo) oraz jako stosunki zachodzące między podmiotem i przedmiotem lub między podmiotami (Зочрабова 2011).

d) filozof. ‘to, co jest dobre lub złe’” (Puzynina 1993: 16).

Eksplikacja ta odnosi się odpowiednio do jakości rzeczy, rzeczy samych w sobie, a także do ich wymiaru duchowego i filozoficznego. W niniejszej monografii wartości rozumieć będziemy zgodnie z drugim wariantem eksplikacji przytoczonym przez J. Puzyninę (‘to, co jest dobre’), czyli jako wartości pozytywne, których realizacja w życiu odbiorców uznawana jest przez wieszownika za stan pożądany, przy czym przekonanie to w zależności od sytuacji może być szczere, jak również może jedynie czynić zadość określonym konwencjom kulturowym (zob. dalej).

2.2. Typologie wartości

Wartości nie występują samoistnie, lecz wchodzą w skomplikowane relacje z innymi pojęciami aksjologicznymi, tworząc struktury hierarchiczne. W związku z tym przedstawiciele różnych dyscyplin naukowych podejmują próby usystematyzowania rodzajów wartości. Dalej w zarysie przytoczono niektóre spośród wypracowanych dotychczas typologii wartości, kładąc szczególny nacisk na te podziały, które są istotne w kontekście specyfiki materiału badawczego rozpatrywanego w niniejszej książce¹¹.

Próby stworzenia typologii wartości podejmowane były już w starożytności. Znana jest czterostopniowa typologia autorstwa Platona obejmująca:

- 1) bogów (tj. wartości sakralne);
- 2) duszę (tj. wartości duchowe);
- 3) ciało i jego wartości (tj. wartości witalne);
- 4) bogactwo, majątek i pozostałe wartości o charakterze zewnętrznym (Kopeć 2008: 15).

Pierwsze rozbudowane i spójne typologie wartości zaproponowali dopiero fenomenolodzy, spośród których najwybitniejszym był dwudziestowieczny filozof Max Scheler (Rodziewicz 2014: 15). W swojej typologii wprowadził on rozróżnienie wartości jednostki i jej działań oraz wartości rzeczy i zjawisk, a także wartości absolutnych, samoistnych i, wywodzących się z absolutnych, konsekwentnych, do których zaliczył wartości symboli oraz wartości instrumentalne. Biorąc pod uwagę treść wartości, Scheler wyodrębnił (w kolejności od najniższej rangi do najwyższej):

- 1) wartości tego, co przyjemne i nieprzyjemne, odczuwane za pomocą zmysłów (hedonistyczne);
- 2) wartości witalne, tj. odczuwania stanu zdrowia, choroby, siły, słabości, starzenia się, śmierci, które nie są sprowadzalne do wartości hedonistycznych¹²;
- 3) wartości duchowe¹³, niepodlegające wpływom środowiska i ciała, dzielące się na:

¹¹ Należy nadmienić, że problematyka typologii wartości była dotychczas poruszana w licznych opracowaniach, np. Matuszewicz 1975; Folkierska 1979; Puzynina 1992; Kazienko-Szczerbak 2016; Rodziewicz 2014. Oprócz części spośród przedstawionych dalej klasyfikacji opisano w nich również m.in. typologie autorstwa Stanisława Ossowskiego, Czesława Matuszewicza, Andrei Folkierskiej, Hanny Świdy, Józefa Kozielskiego, Eduarda Sprangera czy Milтона Rokeacha.

¹² Wartościami pochodnymi od witalnych są według Schelera powodzenie i pomysłowość.

¹³ Konsekwentne są dla nich wartości kulturowe, np. instytucje nauki i dzieła sztuki.

- a) estetyczne (ich nosicielami są rzeczy),
- b) wartości tego, co sprawiedliwe,
- c) wartości poznania prawdy, wobec których pochodne są wartości nauki;
- 4) wartość tego, co święte (religijne), która przejawia się w symbolach należących do sfery absolutnej; odpowiadają jej uczucia szczęśliwości i rozpacz, a reakcją na nią są wiara i jej brak, okazywanie czci i inne (Puzynina 1992: 33–34; por. Borowiecka 1991: 214–215; Brzozowski 2003: 46; Tyszcza 2016: 192–193).

B. Rodziewicz zwraca uwagę na fakt, iż w podziale wartości M. Schelera brakuje wartości moralnych – badacz uzasadniał jednak to stanowisko tym, że o występowaniu wartości moralnych pozytywnych można mówić dopiero wtedy, gdy ludzie ujawniają preferencje wobec wartości wyższych, zaś o moralnych negatywnych – gdy wybierane są wartości niższego rzędu (Rodziewicz 2014: 17).

Typologię zawierającą wartości moralne przedstawił inny fenomenolog – Roman Ingarden, który na podstawie rozgraniczenia, struktury, sposobu istnienia, hierarchizacji, autonomiczności i obiektywności wartości wyodrębnił (w kolejności od najniższych do najwyższych):

- 1) wartości witalne oraz związane z nimi hedonistyczne i utylitarne;
- 2) wartości kulturowe (poznawcze, socjalne i estetyczne);
- 3) wartości moralne (odnoszące się do ludzi i czynów) (Ingarden 1970).

Wartości moralne mają u Ingardena zarazem charakter podmiotowy, jak i wymiar obiektywny. Zadaniem człowieka jest ich odkrycie i emocjonalne ustosunkowanie się do nich (Rodziewicz 2014: 18). J. Puzynina zwraca jednak uwagę na niejasność podziału Ingardena oraz brak kategorii wartości podstawowych (Puzynina 1992: 35).

Na podstawie propozycji R. Ingardena i J. Puzyniny (zob. dalej) swoją typologię buduje Stanisław Grabias (2001), dzieląc wartości na:

- 1) transcendentne (dobro – zło);
- 2) egzystencjalne:
 - a) witalne (życie – śmierć);
 - b) odczuciowe (obejmujące doznania fizyczne i psychiczne: przyjemność fizyczna, doznania szczęścia – nieprzyjemność fizyczna, odczucie nieszczęścia);
- 3) kulturowe:
 - a) moralne (dobro człowieka – krzywda człowieka);
 - b) poznawcze (wiedza o świecie – brak wiedzy o świecie);
 - c) estetyczne (piękno – brzydota);
 - d) obyczajowe (zgodność z obyczajem – niezgodność z obyczajem).

Jak widać, badacz nie wyodrębnia osobnej grupy wartości transcendentnych. Zwraca on też uwagę na płynny charakter wartości poznawczych, utrzymując, że poznanie może przebiegać również w kategoriach estetycznych, witalnych, odczuciowych czy moralnych.

Warto przytoczyć w tym miejscu także podział zaproponowany przez Wenera Zilliga, który wydzielił wartości pierwszego (absolutne, tj. hedonistyczne oraz moralne), drugiego (instrumentalne, służące do osiągnięcia wartości absolutnych) i trzeciego stopnia (pozostałe) (Puzynina 1992: 35–37).

Filozof Andrzej Grzegorzczak (1983: 23–43) stworzył zaś czteroelementową typologię, w której z wartościami witalnymi połączył wartości związane z relacjami społecznymi (wartości witalne relacji z innymi, np. wspólnota, przynależność, autorytet), stanem ciała (wartości witalne stanu ciała, np. sytość, czystość, zdrowie, wygoda) oraz światem zewnętrznym (wartości witalne sytuacji zewnętrznej, np. bezpieczeństwo, sukces, swoboda, sprawność). Osobno autor wyodrębnił wartości duchowe, tj.: poznawcze (np. wiedza, pewność, wyjaśnienie), estetyczne (np. piękno, harmonia, wzniosłość), moralne (np. sprawiedliwość, szacunek, miłość) i ontyczne (np. nadzieja, pokora, zgoda na los). Wskazane klasy wartości są jednak bardzo szerokie, przez co ich granice stają się nieostre, np. w wypadku wartości witalnych sytuacji zewnętrznej, takich jak sukces i bezpieczeństwo.

Obszerną typologię wartości stworzyła także Elżbieta Laskowska, wyodrębniając wartości:

- 1) pragmatyczne (nieautonomiczne, są korzystne w odniesieniu do innych wartości);
- 2) ekonomiczne (dotyczą rzeczy);
- 3) hedonistyczne (dotyczą odczuć sensorycznych);
- 4) witalne (jak np. życie i zdrowie);
- 5) społeczne (dotyczące obyczajów i praw);
- 6) odczuć (dotyczące tego, co przyjemne i nieprzyjemne);
- 7) perfekcjonistyczne (odnoszące się do zjawisk doskonałych i niedoskonałych);
- 8) estetyczne (jak piękno i brzydota);
- 9) poznawcze (jak mądrość i głupota oraz prawda i fałsz);
- 10) etyczne (jak np. uczciwość i nieuczciwość czy sprawiedliwość i niesprawiedliwość);
- 11) sakralne (dotyczące świętości) (Laskowska 2011; por. Rodziewicz 2014: 36).

Przegląd polskich opracowań językoznawczych poświęconych wartościom wskazuje, że największą popularnością w badaniach lingwistycznych cieszą się typologie wywodzące się bezpośrednio z koncepcji M. Schelera. Ponieważ niniejsza publikacja również nawiązuje do tego nurtu, podziały te zostaną dalej scharakteryzowane w bardziej szczegółowy sposób.

I tak, Jadwiga Puzynina proponuje własną typologię wartości opartą na zmodyfikowanej typologii Maxa Schelera, bazującą na – podobnie jak ma to miejsce w niektórych tradycyjnych klasyfikacjach – dwóch grupach wartości: ostatecznych (absolutnych) i instrumentalnych (służebnych; kryterium podziału nadrzędnego to „wartość dla nadawcy”). Ich istnienie autorka uznaje za uniwersalne, jednak zastrzega, iż wartości ostateczne niekoniecznie są takimi nieprzerwanie i dla wszystkich jednostek oraz mogą funkcjonować także jako instrumentalne, np. wartości witalne i hedonistyczne mogą być dla kogoś instrumentalne wobec wartości moralnych czy transcendentnych (Puzynina 1992: 43). Podejście to nawiązuje do poglądów M. Rokeacha, zakładających relatywizm wartości ostatecznych i instrumentalnych w stosunku do wyborów czynionych przez jednostkę na różnych etapach rozwoju wewnętrznego (Rodziewicz 2014: 34–35). Dla wartości uznawanych przez nadawcę, lecz nieznanających się w kręgu jego zainteresowań, badaczka proponuje wprowadzenie podziału na wartości pozytywne i negatywne, a w ich ramach – na instrumentalne i ostateczne. Lingwistka konstatuje, że wartości instrumentalne pozytywne wyrażane są w polszczyźnie takimi

leksemami, jak: *pożytek, użyteczny, pożyteczny*, negatywne zaś – takimi wyrażeniami, jak np. *nieużyteczność, nieprzydatny, nieużyteczny, nie nadawać się (do), tandeta, knot*. Wartości pozytywne ostateczne dzieli (wyodrębniając w każdej kategorii wartości centrum pojęciowe – dalej podane w nawiasie) na:

- 1) transcendentne (metafizyczne, sakralne; centrum pojęciowe: dobro transcendentne, świętość);
- 2) poznawcze (prawda);
- 3) estetyczne (piękno);
- 4) moralne (dobro drugiego człowieka);
- 5) obyczajowe (zgodność z obyczajem);
- 6) witalne (własne życie);
- 7) odczuciowe (do których zaliczane są także wartości hedonistyczne – centrum pojęciowe: poczucie własnego szczęścia, przyjemności) (Puzynina 1992: 39–41).

Autorka zaznacza jednak, że wartości transcendentne nie są uznawane przez wszystkich ludzi, gdyż nie jest możliwe ich ujęcie w kategoriach empirycznych. Wszelako w wypadku, gdy jednostka wierzy w istnienie sfery sakralnej, sytuują się one najwyżej w jej indywidualnej hierarchii wartości¹⁴ (Puzynina 1992: 41).

Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska także proponuje klasyfikację wartości stanowiącą zmodyfikowaną wersję propozycji M. Schelera, którą stosuje do badań nad materiałami ludowymi. Obejmuje ona:

- 1) wartości religijne i moralne (m.in. Bóg – diabeł, dobry uczynek – zły uczynek);
- 2) wartości witalne (m.in. życie – śmierć, zdrowie – choroba, młodość – starość);
- 3) wartości materialno-bytowe (m.in. bogactwo – ubóstwo);
- 4) wartości społeczno-obyczajowe (m.in. zgoda – kłótnia, gość miły – gość zbędny, dobra wiadomość – zła wiadomość);
- 5) wartości odczuciowe (m.in. szczęście – nieszczęście, miłość – nienawiść, radość – smutek) (Niebrzegowska 1996: 108–111).

Najwyżej sytuuje się w niej klasa wartości religijnych i moralnych, wartości społeczno-obyczajowe stanowią zaś nową grupę, niewystępującą w podziale Schelera.

Ryszard Jedliński (2000: 24–26) utworzył z kolei typologię bazującą na podziale J. Puzyniny, obejmującą pozytywne wartości ostateczne (dalej przytaczane w kolejności od najwyższych do najniższych):

I. wartości transcendentne (Bóg, świętość, wiara, zbawienie);

II. wartości nietranscendentne:

1. wartości poznawcze (prawda, wiedza, mądrość, refleksyjność, talent);
2. wartości estetyczne (piękno);
3. wartości moralne (dobro drugiego człowieka, bohaterstwo, godność, honor, miłość, odpowiedzialność, pokora, przyjaźń, skromność, sprawiedliwość, szczerłość, uczciwość, wierność);

¹⁴ Analogicznego podziału J. Puzynina dokonuje także dla wartości negatywnych, wyodrębniając wartości: transcendentne (centrum pojęciowe: zło transcendentne), poznawcze (niewiedza, błąd), estetyczne (brzydota), witalne (śmierć), hedonistyczne (nieszczęście, ból), moralne (krzywda innego człowieka), obyczajowe (brak przystosowania do panującego obyczaju) (Puzynina 1992: 41).

4. wartości społeczne (demokracja, patriotyzm, praca, praworządność, rodzina, solidarność, tolerancja, wolność);
5. wartości witalne (siła, zdrowie, życie);
6. wartości użyteczne (spryt, talent, zaradność);
7. wartości prestiżowe (kariera, sława, władza, majątek, pieniądze);
8. wartości hedonistyczne (radość, seks, zabawa, zadowolenie).

Badacz pominął kategorię wartości obyczajowych, uzasadniając takie podejście nieostrością granic wartości obyczajowych i estetycznych. Uznał ponadto, że na użytek prowadzonych przez niego badań warto wyodrębnić wartości prestiżowe, społeczne i użyteczne. Zamiast wartości odczuciowych, które według autora tworzą skomplikowane związki z wartościami estetycznymi i poznawczymi, R. Jedliński wydzielił natomiast wartości hedonistyczne, które związane są z osiągnięciem przyjemności.

Podział R. Jedlińskiego wykorzystała Urszula Kopeć, która dodała do niego wartości negatywne:

- 1) wartości transcendentne (ostateczne dobro – ostateczne zło);
- 2) wartości nietranscendentne:
 - a) wartości poznawcze (prawda, wiedza, mądrość – błąd, kłamstwo, niewiedza, głupota);
 - b) wartości estetyczne (piękno – brzydota);
 - c) wartości moralne (dobro drugiego człowieka, przyjaźń, miłość, pokora – krzywda drugiego człowieka);
 - d) wartości społeczne (praca, tolerancja, rodzina, praworządność – bezrobocie, nietolerancja, niepraworządność);
 - e) wartości witalne (życie, zdrowie – śmierć, choroba);
 - f) wartości użyteczne (talent, zaradność – brak talentu, niezaradność);
 - g) wartości prestiżowe (majątek, pieniądze, sława – ubóstwo, niepowodzenie);
 - h) wartości hedonistyczne (radość, zadowolenie – smutek, niezadowolenie) (Kopeć 2008: 18).

Warto zauważyć, że językoznawcy stosunkowo często odwołują się do typologii R. Jedlińskiego, znalazła ona bowiem zastosowanie m.in. w pracach M. Kazienko-Szczerbak (2016: 56–57) oraz B. Rodziewicz (2014: 36–37).

2.2.1. Typologia wartości zastosowana w książce

Typologia wartości, którą zastosowano w niniejszej publikacji, jest oparta przede wszystkim na ustaleniach J. Puzyniny oraz R. Jedlińskiego ze względu na ich dużą użyteczność w lingwistycznie zorientowanych analizach wartości (zob. np. ww. opracowania Kopeć 2008, Rodziewicz 2014, Kazienko-Szczerbak 2016). Specyfika wartości werbalizowanych w treści życzeń skłania nas jednak do wprowadzenia pewnych koniecznych modyfikacji (szczegółowy opis wszystkich typów wartości zob. w rozdziale *Udział poszczególnych rodzajów wartości w treści życzeń*). Kategorie wartości przyjęte na użytek prowadzonych badań obejmują wartości:

- I. transcendentne;
- II. nietranscendentne:
 - 1. poznawcze;
 - 2. estetyczne;
 - 3. moralne;
 - 4. społeczne;
 - 5. tradycyjne;
 - 6. witalne;
 - 7. personalne;
 - 8. prestiżowe;
 - 9. odczuciowe;
 - 10. materialne;
- III. ogólne.

Na typologię tę składa się większość kategorii wyodrębnionych przez R. Jedlińskiego, jednak dodane zostały do niej wartości tradycyjne, personalne, materialne i ogólne. Wartości tradycyjne obejmują atrybuty związane z obchodami konkretnych świąt, jak np. jajko wielkanocne czy choinka. Mianem wartości personalnych określono zaś właściwości pomocne w uzyskiwaniu innych wartości, w dużej mierze odznaczające się instrumentalnym charakterem. Różnią się one wszelako od wartości utylitarnych czy instrumentalnych, gdyż obejmują cechy psychiczne i osobowościowe, takie jak hart ducha, wytrwałość, odporność psychiczną, poczucie własnej godności, talent i inne. W skład wartości materialnych wchodzi m.in. pieniądze, mieszkanie i dostatek, tj. dobra materialne (finansowe) oraz bytowe. Z kolei grupa wartości ogólnych odnosi się do tych formuł życzeń, w których wartości pozytywne nie zostały skonkretyzowane, takich jak np. *wszystkiego najlepszego i spełnienia marzeń*. W ślad za J. Puzyniną zdecydowano się także na stosowanie ogólniejszej i nienacechowanej nazwy *wartości odczuciowe*, gdyż propozycja terminologiczna R. Jedlińskiego, tj. *wartości hedonistyczne*, wydaje się sugerować zawężone pojmowanie tej grupy dóbr, zawierające (naszym zdaniem – nieuzasadnione) negatywne konotacje.

2.3. Wartości deklarowane przez współczesnych Polaków i Rosjan

W celu zbadania, w jakim stopniu dobór wartości przywoływanych w treści życzeń jest zdeterminowany przez konwencję gatunkową, w jakim zaś odzwierciedla rzeczywiste przekonania Polaków i Rosjan, postanowiliśmy prześledzić, które dobra uznawane są za najistotniejsze przez przedstawicieli rozpatrywanych narodów. Analiza przeprowadzona w 1989 roku w ramach *World Values Survey* wykazała, że za istotne wartości Polacy uznawali wówczas przede wszystkim rodzinę (ponad 90% ankietowanych) oraz pracę (ponad 68% respondentów). Mniejsza liczba osób wskazała na wysoką istotność czasu wolnego i religii (ponad 33%), przyjaciół (ponad 22%), a także polityki (11%)¹⁵.

¹⁵ Zob. <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV2.jsp> (dostęp: 11.06.2024).

Badanie przeprowadzone przez CBOS w 2013 roku pod nazwą „Wartości i normy” wykazało z kolei, że w polskiej hierarchii wartości najwyższe umiejscawiane jest szczęście rodzinne, następnie zaś odpowiednio zdrowie, uczciwość, praca zawodowa, spokój, szacunek, wiara religijna, przyjaźń i wykształcenie. Niższe lokaty zajęły dobrobyt i bogactwo, pomyślność ojczyzny, życie pełne przygód i wrażeń, wolność głoszenia własnych poglądów, kontakt z kulturą, sukces i sława oraz możliwość udziału w demokratycznym życiu społeczno-politycznym.

W powtórnym badaniu przeprowadzonym przez CBOS w 2019 roku na pierwszym miejscu ponownie znalazło się szczęście rodzinne (wartość ta okazała się jednak ważniejsza dla kobiet niż dla mężczyzn), na drugim zaś – zdrowie. Na następnych pozycjach uplasowały się: spokój, grono przyjaciół, szacunek innych ludzi, uczciwe życie, praca zawodowa, wiara religijna, pomyślność ojczyzny i wolność głoszenia własnych poglądów. Za najmniej istotne w codziennym życiu Polaków uznawane są: dobrobyt i bogactwo, udział w demokratycznym życiu społeczno-politycznym, życie pełne przygód i wrażeń, sukces oraz sława. Z analiz wynika, że w okresie od 2013 roku trzon wartości uznawanych przez Polaków nie uległ zmianie. Wzrosła natomiast rola przyjaźni oraz obniżyło się znaczenie pracy, wykształcenia i majątku. Niżej sytuują się także uczciwość i zdrowie. Z kolei coraz większa liczba ankietowanych ceni sobie pomyślność ojczyzny, możliwość udziału w życiu politycznym oraz wolność głoszenia poglądów¹⁶.

Jakie wartości są szczególnie cenione przez Rosjan? Ankieta *World Values Survey* przeprowadzona w 1990 roku dowiodła, że ponad 77% Rosjan przypisało duże znaczenie rodzinie, zaś ponad 44% – pracy. Mniejszy odsetek ankietowanych jako bardzo istotne wartości wskazał przyjaźni (ponad 28%), czas wolny (ponad 27%), politykę oraz religię (ponad 11%)¹⁷.

Sondaż przeprowadzony w 2017 roku przez portal WCIOM.RU (ros. *Всероссийский центр изучения общественного мнения* – ВЦИОМ), w którym pytano o wartości istotne dla pełnoletnich mieszkańców Federacji Rosyjskiej, dowiódł z kolei, że Rosjanie szczególnie wysoko sytuują zdrowie, relacje rodzinne oraz bezpieczeństwo. Ważna jest dla nich ponadto społeczna infrastruktura, stan środowiska w miejscu zamieszkania, uczestnictwo w życiu społeczno-politycznym, twórcza samorealizacja i materialny dostatek rodziny. Badacze twierdzą, że w porównaniu z analizami przeprowadzonymi w poprzednich latach obniżyło się znaczenie takich wartości, jak awans zawodowy, status społeczny i aktywność podejmowana w czasie wolnym¹⁸.

Inny sondaż pt. *Что определяют в качестве традиционных ценностей россияне различных возрастов?*, przeprowadzony w 2019 roku, dotyczył wartości

¹⁶ CBOS Komunikat z badań nr 22/2019 Rodzina – jej znaczenie i rozumienie: https://cbos.pl/SPI-SKOM.POL/2019/K_022_19.PDF (dostęp: 11.06.2024).

¹⁷ Zob. <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV2.jsp><https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV2.jsp> (dostęp: 11.06.2024).

¹⁸ Zob. <https://wciom.ru/analytical-reviews/analiticheskii-obzor/zhiznennye-prioritety-rossiyan-semya-dengi-ili-tvorchestvo> (dostęp: 11.06.2024).

tradycyjnych. Wśród deklarowanych wartości na pierwszym miejscu znalazł się patriotyzm i miłość do ojczyzny, na drugim – poczucie obowiązku wobec siebie, rodziny i ojczyzny, na trzecim zaś – filantropia i sprawiedliwość¹⁹. Trzeba jednak nadmienić, że omawiane badanie dotyczyło wyłącznie jednej kategorii wartości, zatem jego wyniki nie są reprezentatywne dla ogółu wartości uznawanych przez mieszkańców Federacji Rosyjskiej.

Przeгляд wyników dotychczasowych badań pokazuje, że hierarchie wartości Polaków i Rosjan są zbieżne na pewnych płaszczyznach, jednak występują między nimi także znaczące różnice. W obu grupach wysoko cenione są zdrowie, rodzina, miłość i praca. Polacy wszelako wyższą rangę przypisują szczęściu, ważna jest dla nich także m.in. przyjaźń i wiara w Boga. Z kolei Rosjanie przywiązują dużą wagę do utrzymywania dobrych relacji społecznych, bezpieczeństwa i ochrony środowiska naturalnego. Należy jednak zauważyć, że sądy te dotyczą wartości deklarowanych przez współczesnych przedstawicieli narodu polskiego i rosyjskiego, podczas gdy analizowany przez nas materiał tekstowy pochodzi z drugiej połowy XX wieku. Mimo tych rozbieżności zakładamy wszakże, iż trzon systemu (deklarowanych) wartości badanych grup nie uległ znacznym przemianom (pomimo nastąpienia istotnych transformacji ustrojowych i społecznych). Wniosek ten nasuwa się po zestawieniu przywołanych rezultatów badań z wynikami analiz przeprowadzonych przez Geerta Hofstede w drugiej połowie XX wieku (więcej na ten temat zob. dalej).

2.4. Wartości w zwierciadle kultury – wymiary kultur narodowych G. Hofstede oraz koncepcja kultur wysoko- i niskokontekstowych E.T. Halla

W celu wyjaśnienia, czy i jakie cechy charakterystyczne dla kultury polskiej i rosyjskiej odzwierciedlone są w wartościach werbalizowanych w treści życzeń, za pomocne uznano odwołanie się do koncepcji wymiarów kultury Geerta Hofstede. Wstępny ogląd zgromadzonego materiału pozwolił bowiem przyjąć założenie, że niektóre właściwości przypisywane kulturze polskiej i rosyjskiej przez holenderskiego badacza znajdują potwierdzenie w treści powinszowań przesyłanych na kartach pocztowych.

G. Hofstede uważa, że ludzkie zachowania są narzucone przez środowisko i normy, w których jednostka jest wychowywana (Zięba 2012: 60). Badacz ten jest twórcą koncepcji wymiarów kultury, w ramach których poszczególne społeczeństwa umiejscawiane są między ich krańcami. Do wymiarów wyodrębnionych przez G. Hofstede należą: mały i duży dystans władzy, indywidualizm i kolektywizm, męskość i kobiecość, silne i słabe unikanie niepewności, orientacja krótkoterminowa i długoterminowa, a także pobłażliwość i powściągliwość²⁰ (Hofstede, Hofstede 2007).

¹⁹ Zob. <https://ria.ru/20191031/1560430919.html> (dostęp: 17.03.2020).

²⁰ Autor rozpoczął swoje badania w latach 60. XX wieku, kiedy na podstawie ok. 116 000 kwestionariuszy wypełnionych przez pracowników międzynarodowej korporacji IBM w 72 krajach, zgromadził dane niezbędne do analizowania modeli wartości charakterystycznych dla tych państw. Rezultatem tego przedsięwzięcia stała się koncepcja wymiarów kultur narodowych, które zdaniem

Pierwszym wymiarem kultury dostrzeżonym przez G. Hofstede jest dystans władzy (PDI). Pojęcie to definiowane jest jako „zakres oczekiwań i akceptacji dla nierównego rozkładu władzy, wyrażany przez mniej wpływowych (podwładnych) członków instytucji lub organizacji”, przy czym przez instytucje rozumiane są podstawowe struktury społeczne, takie jak szkoła, rodzina, lokalna społeczność, zaś przez organizacje – miejsca pracy (Hofstede, Hofstede 2007: 59).

Podstawowe cechy społeczeństw o małym dystansie władzy w zakresie norm ogólnych, rodziny i szkoły to m.in.: zmniejszanie nierówności między ludźmi, dbałość o relacje społeczne, występowanie pewnego stopnia zależności między przełożonymi i podwładnymi, traktowanie dzieci jak partnerów przez rodziców i odwrotnie, brak wsparcia i opieki nad rodzicami na starość ze strony dzieci, partnerskie stosunki między uczniami i nauczycielami, zachęcanie uczniów do podejmowania inicjatywy, przekazywanie uniwersalnych prawd przez nauczycieli oraz uznawanie wartości autorytarnych wyłącznie przez słabo wykształcone osoby. Kultury dużego dystansu władzy cechuje natomiast m.in.: aprobowanie nierówności między ludźmi, zależność podwładnych od przełożonych, posłuszeństwo dzieci wobec rodziców, okazywanie szacunku rodzicom i starszym przez dzieci, opieka nad rodzicami na starość, szacunek wobec nauczycieli, podejmowanie inicjatywy w klasie wyłącznie przez nauczyciela czy aprobowanie wartości autorytarnych zarówno przez osoby z niskim, jak i wysokim wykształceniem (Hofstede, Hofstede 2007: 67).

Kolejne wymiary wyodrębnione przez G. Hofstede to indywidualizm i kolektywizm. Badacz określa je następująco:

Indywidualizm jest właściwy społeczeństwom, w których więzy między jednostkami są luźne i każdy ma na uwadze głównie siebie i swoją najbliższą rodzinę. Kolektywizm z kolei jest właściwy społeczeństwom, w których ludzie od momentu narodzin należą do silnych, spójnych grup. Grupy te przez całe życie zapewniają im opiekę i ochronę, za co ich członkowie odwzajemniają się niekwestionowaną lojalnością (Hofstede, Hofstede 2007: 88).

Według autora pojęcie kolektywizmu łączy się z dystansem władzy:

Większość krajów o wysokim wskaźniku dystansu władzy (...) ma niski wskaźnik indywidualizmu (...) i na odwrót, większość krajów o małym dystansie władzy cechuje się wysokim indywidualizmem. Innymi słowy, oba wymiary są ze sobą negatywnie skorelowane (Hofstede, Hofstede 2007: 94).

Spółeczeństwa kolektywistyczne w zakresie norm ogólnych i rodziny cechują się m.in.: wielopokoleniowością rodzin, w których lojalność gwarantuje poczucie bezpieczeństwa, rozumowaniem w kategoriach „my”, unikaniem konfliktów, dzieleniem się swoim majątkiem z członkami rodziny i wysokokontekstową komunikacją. Kul-

G. Hofstede prezentują typowe dla oddzielnych kultur narodowych sposoby radzenia sobie z problemami występującymi we wszystkich społecznościach (Zięba 2012: 60).

tury indywidualistyczne w sferze norm ogólnych i rodziny charakteryzuje zaś m.in. koncentracja na jednostce i rodzinie nuklearnej, rozumowanie w kategoriach „ja”, otwarte wyrażanie opinii, dobrowolny charakter przyjaźni, skupienie na indywidualnym dorobku i niskokontekstowość komunikacji (Hofstede, Hofstede 2007: 104).

W społeczeństwach kolektywistycznych unika się wyrazu „ja”, częściej występują w nich cechy introwertyczne oraz tendencja do okazywania smutku, a nie radości; w kulturach indywidualistycznych z kolei często używa się wyrazu „ja”, przeważają cechy ekstrawertyczne, unika się okazywania smutku, a ludzie chętnie wyrażają radość (Hofstede, Hofstede 2007: 108).

W społeczeństwach indywidualistycznych i kolektywistycznych interesujące różnice zarysowują się także w dziedzinie polityki i idei. W kulturach kolektywistycznych grupy dominują nad jednostkami, dąży się do harmonii w życiu społecznym, ideałem jest zaś patriotyzm. W kulturach indywidualistycznych z kolei najważniejsza jest jednostka, która ma prawo do życia prywatnego, samorealizacja stanowi główny cel każdego człowieka, a ideałem jest autonomia jednostki (Hofstede, Hofstede 2007: 120).

Następny wymiar wydzielony przez G. Hofstede nosi nazwę męskość-kobiecość. „Męskość” to cecha społeczeństw, w których role społeczne połączone z płcią są wyraziście zdefiniowane, tzn. od mężczyzn oczekuje się twardości, asertywności i ukierunkowania na sukces materialny, natomiast od kobiet czułości, skromności i troski o jakość życia. „Kobiecość” charakteryzuje zaś te społeczeństwa, w których role społeczne obu płci przeplatają się, tzn. zarówno od mężczyzn, jak i od kobiet oczekuje się czułości, skromności i dbałości o jakość życia (Hofstede, Hofstede 2007: 133).

W zakresie norm ogólnych i rodziny w społeczeństwach kobiecych dużą rolę odgrywają m.in. relacje międzyludzkie, czułość oraz jakość życia. Uważa się, że skromność powinna być cechą przedstawicieli obu płci, oboje rodzice troszczą się o kwestie bytowe i duchowe rodziny, a kandydatom na męża i żonę stawia się zbliżone wymagania. W kulturach męskich liczą się natomiast postępek, zarobki i wyzwania, u mężczyzn ceni się ambicję, asertywność i twardość charakteru, a za domenę kobiet uznaje się troskę o relacje z innymi ludźmi oraz przejawy czułości. W rodzinach kwestiami bytowymi zajmują się ojcowie, a uczuciowość jest sferą zarezerwowaną dla kobiet (Hofstede, Hofstede 2007: 145).

Podział ról jest w społeczeństwach kobiecych znikomy, bowiem obu płciom przypisuje się rolę podmiotową. Odmienna sytuacja ma miejsce w społeczeństwach męskich, w których odpowiedzialność i ambicja uważane są za cechy męskie, a troskliwość i delikatność uznaje się za cechy właściwe kobietom; mężczyźni postrzegani są podmiotowo, a kobiety przedmiotowo (Hofstede, Hofstede 2007: 149).

Kolejny wymiar, tj. unikanie niepewności, definiowany jest jako „stopień zagrożenia odczuwany przez członków danej kultury w obliczu sytuacji nowych, nieznanych lub niepewnych”. Uczucie to manifestuje się m.in. poprzez stres i chęć zaspokojenia potrzeby przewidywalności za pomocą różnego typu regulacji czy zwyczajów (Hofstede, Hofstede 2007: 181).

Kwestie norm ogólnych i rodziny w społeczeństwach o słabym unikaniu niepewności cechują się m.in. tym, że niepewność jest w nich postrzegana jako nieodczyna

cecha życia, występuje w nich niski poziom niepokoju i stresu oraz panuje przekonanie, że nie należy być otwarcie uczuciowym i agresywnym. Dzieci otrzymują ogólne pouczenia dotyczące kwestii moralności, ludzie zwracają się w podobny sposób do znajomych i nieznajomych oraz prowadzą spokojne życie rodzinne. Kultury o silnym unikaniu niepewności odznaczają się z kolei przekonaniem o konieczności eliminowania niepewności, ludzie są silnie zaniepokojeni i zestresowani, a w pewnych sytuacjach dopuszcza się dawanie upustu uczuciom i agresji. Dzieci otrzymują dokładne pouczenia, formułowane są surowe reguły dotyczące moralności, ludzie zwracają się w odmienny sposób do znajomych i nieznajomych, a życie rodzinne jest stresujące (Hofstede, Hofstede 2007: 189).

W kulturach o słabym unikaniu niepewności ludzie z reguły czują się szczęśliwsi, mniej obawiają się o pieniądze i zdrowie oraz przypisują swoje sukcesy własnym zdolnościom. Przedstawiciele kultur o silnym unikaniu niepewności z reguły nie czują się szczęśliwi i bardziej obawiają się o pieniądze i zdrowie, zaś swoje osiągnięcia składają na karb szczęścia lub pomyślnych okoliczności (Hofstede, Hofstede 2007: 193).

Następny wymiar, tj. orientacja długoterminowa/krótkoterminowa, definiowany jest następująco:

(...) orientacja długoterminowa oznacza rozwijanie cnót przynoszących korzyści w przyszłości, chodzi tu zwłaszcza o upór i oszczędność. Przeciwnym biegunem tego wymiaru jest orientacja krótkoterminowa, która oznacza pielęgnowanie cnót związanych z przeszłością i teraźniejszością, takich zwłaszcza, jak poszanowanie tradycji, zachowanie „twarzy” i wypełnianie społecznych zobowiązań (Hofstede, Hofstede 2007: 222–223).

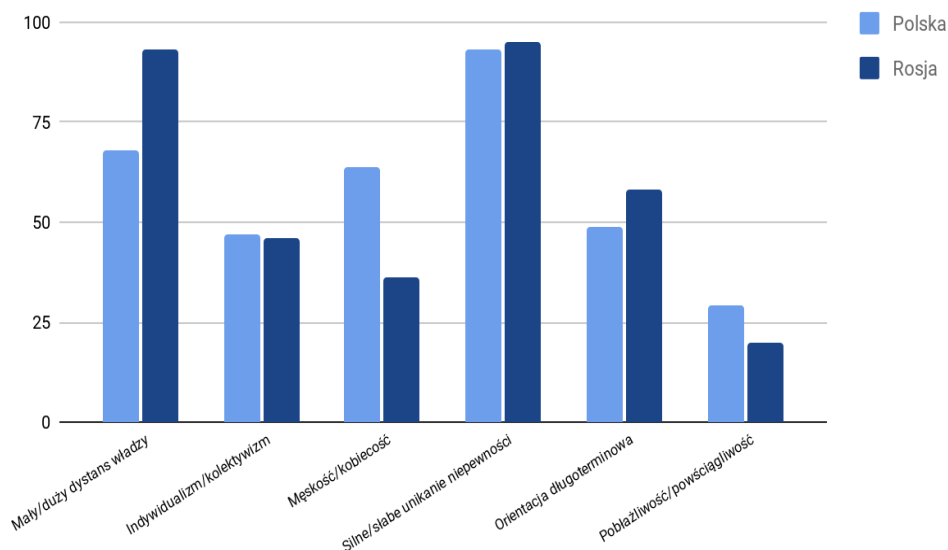
Cechami charakterystycznymi dla norm ogólnych w kulturach krótkoterminowych są m.in.: chęć osiągnięcia szybkich efektów podejmowanych wysiłków, społeczny nacisk na konsumpcję, szacunek do tradycji, dążenie do indywidualnej stabilizacji, tendencja do realizowania zobowiązań będących wynikiem statusu i powiązań społecznych czy troska o zachowanie „twarzy”. Normy ogólne w społeczeństwach o orientacji długoterminowej charakteryzuje zaś tendencja do wytrwałej i regularnej pracy dla osiągnięcia efektów, zapobiegliwość, szacunek do okoliczności, troska o zdolność do adaptacji i poczucie wstydu (Hofstede, Hofstede 2007: 224).

Szóstym wymiarem kultur narodowych – który opisany został dopiero w trzecim wydaniu *Kultur i organizacji* przez Mishę Minkova – jest pobłażliwość i powściągliwość. Jak zauważa A. Zięba, wymiar ten odnosi się do subiektywnego postrzegania szczęścia, pojmowanego jako satysfakcja z życia. Minkov dostrzegł bowiem korelację między ilością czasu wolnego i poczuciem kontroli nad życiem jednostki a zadowoleniem z życia, przeciwstawiając pobłażliwość powściągliwości. W kulturach pobłażliwych duży odsetek ludzi uważa swoje życie za szczęśliwe, duże znaczenie przypisywane jest w nich czasowi wolnemu oraz kultywowaniu stosunków międzyludzkich (przyjaźni i relacji rodzinnych). Panują w nich swobodne

normy dotyczące seksualności, a ludzie cechują się pozytywnym stosunkiem do życia i optymizmem, częściej są ekstrawertyczni, chętniej się uśmiechają oraz dzielą obowiązki domowe pomiędzy partnerów. W kulturach powściągliwych dominuje poczucie niskiego zadowolenia z życia. Niewielką rangę przypisuje się rozrywce i przyjaźni, a życie rodzinne rzadko uznawane jest za zadowalające. Pozytywne uczucia są szybko zapominane, przeważają w nich pesymizm, cynizm i neurotyczność, zaś stan zdrowia z reguły określany jest jako gorszy niż faktyczny. Obowiązki domowe nie są dzielone równo pomiędzy partnerów, a normy zachowania są na ogół surowsze (Zięba 2012: 78–79).

W celu ukazania, jakie własności są charakterystyczne dla społeczności rozpatrywanych w niniejszej książce, przedstawiono wykresy ukazujące dane dotyczące wymiarów kultury polskiej i rosyjskiej, utworzone na podstawie danych zaczerpniętych ze strony internetowej „Hofstede Insights”²¹:

Wykres 1. Wymiary kultury polskiej i rosyjskiej

Pokazują one, że obie kultury cechują się wysokim dystansem władzy, jednak wymiar ten jest znacznie wyższy dla Rosji (93 w stosunku do 68). Obie kultury uznawane są za do pewnego stopnia kolektywistyczne (Polska – 47, Rosja – 46). Z kolei Polska jest kulturą umiarkowanie męską (64), podczas gdy Rosja wykazuje cechy kultury kobiecej (36). Oba społeczeństwa cechuje natomiast bardzo silne unikanie niepewności (Polska – 93, Rosja – 95). Kulturę rosyjską w większym stopniu

²¹ Zob. <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison-tool?countries=poland,russia> (dostęp: 11.06.2024).

charakteryzuje jednak długoterminowość (58 w stosunku do 49 dla Polski²²). W obu społeczeństwach można ponadto zaobserwować stosunkowo niski wskaźnik pobłażliwości (Polska – 29, Rosja – 20).

Inicjalny ogląd badanego materiału pozwala przypuszczać, że w tekstach życzeń znajduje także odzwierciedlenie wysoko- bądź niskokontekstowy charakter rozpatrywanych kultur. Cechy te zostały wyodrębnione przez Edwarda T. Halla w pracy *Beyond Culture* (1976). Badacz identyfikuje pierwszy typ kultur z niebezpośredniością, drugi zaś – z bezpośredniością. Do wysokokontekstowych E.T. Hall zalicza kultury, których przedstawiciele nie wyrażają pewnych treści, zakładając wcześniejszą wiedzę odbiorców na ich temat: informacje są w nich niejako zaprogramowane w konsytuacji i ich ilość jest ograniczana w przekazywanych komunikatach do niezbędnego minimum (Hall 1976; Sokolskaya 2015²³). W kulturach niskokontekstowych można natomiast zaobserwować zjawisko odwrotne: przekazywana jest duża ilość informacji – zakłada się bowiem, że odbiorca nie dysponuje wiedzą kontekstową i należy wyjaśnić wszystkie szczegóły, nie pozostawiając niedomówień. Zaklasyfikowanie Polski do jednej z powyższych kategorii jest stosunkowo problematyczne, ponieważ, jak twierdzi A. Zięba (2012: 144), znajduje się ona około środka skali. Niemniej wielu badaczy uważa Polskę za kraj wysokiego kontekstu. Również Rosja uznawana jest za kulturę wysokokontekstową, mimo że Rosjanie są bardzo bezpośredni, zwłaszcza w kontaktach z bliskimi osobami (Sokolskaya 2015: 5). Wszelako za wysokokontekstowością społeczeństwa rosyjskiego przemawia fakt, iż często tworzone są w nim podziały na swoich i obcych, które są typowe dla tego rodzaju kultur, ponieważ dostarczają kontekstu potrzebnego do komunikacji (Sokolskaya 2015: 8–9).

²² Analiza polskojęzycznych formuł życzeń pozwala jednak sformułować wniosek, iż myślenie w kategoriach krótkoterminowych częstokroć stanowi ich istotną cechę, odróżniającą je od odpowiadających im tekstów rosyjskojęzycznych (zob. dalej).

²³ Uwaga ta dotyczy na przykład nawiązań do utworów literackich występujących w tekstach prasowych, które na gruncie kultur wysokokontekstowych nie są z reguły szczegółowo wyjaśniane, albowiem nadawcy zakładają, że odbiorcy wiedzą, jakie utwory, postaci bądź wydarzenia mają oni na myśli (por. pracę Zięba 2012).

3. Językowy obraz świata i jego elementy

Przedmiot niniejszej pracy sytuujemy przede wszystkim w kręgu zainteresowań szeroko rozumianej lingwistyki kulturowej. Życzenie jest bowiem gatunkiem wypowiedzi nierozdzielnie związanym z konkretną kulturą, tj. m.in. specyficznymi dla niej wartościami, obchodzonymi na jej gruncie świętami czy tradycjami. Dlatego też w dalszej części przedstawione zostaną podstawowe zagadnienia związane z kluczową dla dyscyplin językoznawczych o ukierunkowaniu kulturowym i antropologicznym²⁴ koncepcją językowego obrazu świata (JOS) oraz innymi pojęciami, do których będziemy odwoływać się w dalszych rozważaniach.

3.1. Językowy obraz świata – historia i rozumienie pojęcia

Badacze wskazują, że początki zainteresowania JOS sięgają czasów starożytnych, konkretnie zaś teorii toposów (*loci communes* – tj. sądów powszechnie przyjętych, stanowiących wspólne punkty odniesienia) wyłożonej w *Retoryce* Arystotelesa (Bartmiński 2006a: 11–12; por. Żuk 2010: 239). Pojęcie to występowało także w oświeceniu, przede wszystkim francuskim i włoskim. Rozumienie języka jako modelu bądź obrazu świata, a także jako narzędzia jego klasyfikowania i interpretowania było obecne od długiego czasu również w poglądach filozofów i językoznawców niemieckich. Niektórzy autorzy wskazują, iż już w 1530 roku Marcin Luter w pracy *Sendbrif vom Dollmetschen* pisał o różnicach w ujmowaniu świata przez poszczególne języki (Mańczyk 1982: 31). Z kolei w XVIII i XIX wieku problematyka ta była przedmiotem zainteresowania np. Johanna Georga Hamanna (wskazującego na odzwierciedlenie w języku specyficznego sposobu myślenia posługującej się nim wspólnoty) czy Johanna Gottfrieda Herdera (twierzącego, że język stanowi „rezerwar myśli narodu”) (Mańczyk 1982: 34; por. Anusiewicz 1999: 263; Jarosz 2014: 13).

Prawdopodobnie to jednak Wilhelm von Humboldt wniósł największy wkład w sformułowanie tezy o JOS, konstatując, że język nie służy wyłącznie do komunikowania się, lecz jest narzędziem służącym do poznawania światopoglądów, które są w nim utrwalone. Humboldt traktował język jako „rzeczywisty świat” istniejący w przestrzeni między przedmiotami a świadomością ludzką, zaś formy językowe

²⁴ Współcześnie związki języka, kultury i myślenia są przedmiotem badań prowadzonych na gruncie trzech dyscyplin, określanych w Polsce jako *lingwistyka kulturowa*, *etnolingwistyka* i *lingwistyka antropologiczna* (*językoznawstwo antropologiczne*). W anglojęzycznych pracach można zaś spotkać m.in. takie określenia, jak *anthropological linguistics*, *linguistic anthropology*, *ethnolinguistics* i *cultural linguistics*. Granice między tymi dyscyplinami nie zawsze są jednak wyraźnie wytyczone. Więcej na temat zakresu ich zainteresowań zob. m.in. w pracach: Anusiewicz 1991, 1995; Bartmiński 1992, 2002, 2004, 2007a, 2007b, 2008, 2009, 2016; Chruszczewski 2011; Czachur 2017; Dąbrowska 2005; Łozowski 2014; Głaz 2014, 2018; Толстая 2006; Толстой 1995a, 2013; Агапкина 2013; Апресян 1994; Апресян 2006; Underhill 2012; Peeters 2015; Palmer 1996; Sharifian 2016.

uważał za wynik postrzegania świata na wczesnym etapie rozwoju człowieka. Według Humboldta każdy język cechuje odmienne widzenie świata, tj. m.in. jego rozumienie, normy, wartości i wartościowanie właściwe dla poszczególnych wspólnot językowych. Filozof zauważał również, że badania językoznawcze mają na celu ich odkrywanie (Anusiewicz 1999: 264–265).

Myśl W. Humboldta dotyczącą językowego oglądu świata (niem. *Weltansicht*) rozwijał na początku XX wieku – obok takich uczonych żyjących na przełomie XIX i XX wieku, jak m.in. Walter Porzig, Ernst Cassirer, Ludwig Wittgenstein czy Günther Kandler – autor gramatyki treści Leo Weisgerber oraz jego uczeń Helmut Gipper (Anusiewicz 1999: 266–267, 271–273; por. Mańczyk 1982; Jarosz 2014: 13; Jedliński 2000: 19). W językoznawstwie amerykańskim na gruncie lingwistyki antropologicznej (etnolingwistyki) podobne poglądy głosili Edward Sapir oraz Benjamin Lee Whorf (Sapir 1978: 47, 88–89). B.L. Whorf prowadził badania nad językiem Indian z plemienia Hopi, których wyniki wpłynęły na powstanie koncepcji nazwanej później „hipotezą Sapira-Whorfa”. Jej istotą jest pojmowanie języka jako bytu nadrzędnego wobec rzeczywistości, który jest postrzegany jako najważniejszy czynnik w poznawaniu świata. Zgodnie z tą hipotezą w języku zawarty jest obraz świata, który warunkuje jego rozumienie, a różne języki to różne sposoby myślenia (por. Whorf, Carroll 1966: 252).

Jak zauważa J. Anusiewicz (1999: 262), w polskim językoznawstwie pojęcie JOS pojawiło się po raz pierwszy w 1978 r. w *Encyklopedii wiedzy o języku polskim* pod red. Stanisława Urbańczyka w artykule hasłowym *Językowy obraz świata* autorstwa Walerego Pisarka (Urbańczyk 1978: 143).

Następnie w latach 80. ogłaszano prace dotyczące JOS, m.in. autorstwa Jerzego Bartmińskiego, Ryszarda Tokarskiego, Renaty Grzegorzycowej, Janusza Anusiewicza czy Jolanty Maćkiewicz²⁵. Z kolei w 1982 r. Augustyn Mańczyk opublikował rozprawę *Wspólnota językowa i jej obraz świata. Krytyczne uwagi do teorii językowej Leo Weisgerbera* (Mańczyk 1982), w której przedstawione zostało m.in. zagadnienie JOS (Anusiewicz 1999: 262–263). Znaczący wkład w rozwój badań nad JOS w polskim językoznawstwie przyniósł także tom *Językowy obraz świata* pod redakcją J. Bartmińskiego oraz konwersatorium „Język a Kultura”.

J. Bartmiński oraz R. Tokarski zdefiniowali JOS jako:

(...) pewien zespół sądów mniej lub bardziej utrwalonych w języku, zawartych w znaczeniach wyrazów lub przez te znaczenia implikowanych, który orzeka o cechach i sposobach istnienia obiektów świata pozajęzykowego (Bartmiński, Tokarski 1986: 72).

²⁵ M. Kazienko-Szczerbak (2016: 15) wskazuje na istotne różnice między poglądami tych badaczy w kwestii JOS, bowiem – zdaniem autorki – J. Bartmiński, J. Anusiewicz i J. Maćkiewicz uwypuklają jego aspekty semantyczne, podczas gdy R. Grzegorzycowa i R. Tokarski skupiają się na gramatyce. Wydaje się jednak, że konstatacja ta nie odzwierciedla przekonania przywołanych badaczy, gdyż R. Grzegorzycowa to właśnie leksykę uznaje za „klasyfikator świata” – więcej informacji zob. dalej.

Po latach J. Bartmiński poszerzył jednak tę definicję, pisząc, że JOS jest:

(...) zawartą w języku, różnie zwerbalizowaną interpretacją rzeczywistości dającą się ująć w postaci zespołu sądów o świecie. Mogą to być sądy „utrwalone”, czyli mające oparcie w samej materii języka, a więc w gramatyce, słownictwie, kliszowanych tekstach (np. przysłowia), ale także sądy presuponowane, tj. implikowane przez formy językowe, utrwalone na poziomie społecznej wiedzy, przekonania, mitów i rytuałów (Bartmiński 2006a: 12).

Zauważmy, że oprócz kategorii gramatycznych, słownictwa, frazeologizmów czy tekstów do katalogu cech relewantnych przy rekonstrukcji JOS Bartmiński zalicza również „dane przyjęzykowe”, tj. utwaloną społecznie wiedzę o świecie, wierzenia, przekonania i zachowania skonwencjonalizowane (Bartmiński 2006a: 13–14).

Z kolei R. Grzegorzczkova rozumie JOS jako:

(...) strukturę pojęciową utrwaloną (zakrepełą) w systemie danego języka, a więc jego właściwościach gramatycznych i leksykalnych (znaczeniach wyrazów i ich łączliwości), realizującą się, jak wszystko w języku, za pomocą tekstów (wypowiedzi)²⁶ (Grzegorzczkova 1999: 41).

Do składników JOS autorka włącza własności gramatyczne i etymologię, podkreśla jednak, że mają one charakter historyczny, bowiem odnoszą się do genezy a nie współczesnego stanu języka. Zdaniem badaczki na JOS składają się także cechy słowotwórcze wyrazów, derywacje i konotacje semantyczne, wszelako za jego najważniejszy element uznaje ona zjawiska leksykalne, które określa jako „klasyfikator świata”. Oprócz tego R. Grzegorzczkova zauważa, że JOS tworzyć może wizja poetycka, która – w odróżnieniu od potocznego oglądu świata – dotyczy oryginalnych użyć języka bądź przekraczania jego norm (Grzegorzczkova 1999: 43–45).

J. Anusiewicz, który traktował język jako pojęcie złożone, „zjawisko społeczno-poznawczo-kulturowo-komunikacyjne” (Anusiewicz 1995: 113), definiował termin JOS w następujący sposób:

Językowy obraz świata to określony sposób ujmowania przez język rzeczywistości (zarówno pozajęzykowej, jak i językowej), istniejący w semantycznych, gramatycznych, syntaktycznych i pragmatycznych kategoriach danego języka naturalnego, innymi słowy – jest to określony sposób odwzorowania świata dany w pojęciowym rozczłonkowaniu zawartym w języku ujmującym ten świat (Anusiewicz 1995: 113).

²⁶ Podobnie JOS pojmuje R. Tokarski, który twierdzi, że jest to:

zbiór prawidłowości zawartych w kategoryalnych związkach gramatycznych (fleksyjnych, słowotwórczych, składniowych) oraz w semantycznych strukturach leksyki, pokazujących swoiste dla danego języka sposoby widzenia poszczególnych składników świata oraz ogólniejsze rozumienie organizacji świata, panujących w nim hierarchii i akceptowanych przez społeczność językową wartości (Tokarski 1993: 358).

Badacz ten – wspólnie z Anną Dąbrowską i Michaelem Fleischerem – wskazywał na komponenty systemu języka, które są relewantne dla rekonstrukcji JOS²⁷, takie jak frazeologia, semantyka, składnia, stylizacje, etymologia, onomastyka i grzeczność językowa (Anusiewicz, Dąbrowska, Fleischer 2000: 31–37). Jak widać, wymienione składniki obejmują szerszy zakres niż elementy wskazane przez R. Grzegorzyczkową.

Jurij D. Apresjan posługuje się z kolei pojęciem *naiwnego obrazu świata*, które określa jako pewien sposób widzenia świata, znajdujący się u podłoża częściowo uniwersalnego, a po części charakterystycznego dla poszczególnych języków wzorca konceptualizacji (Apresjan 1994: 5).

Jolanta Maćkiewicz pojmuje natomiast JOS jako część szerszego *obrazu świata*, który jest wiedzą o rzeczywistości, odzwierciedleniem doświadczenia określonej społeczności będącym modelem sterującym ludzkim zachowaniem. JOS rozumiany jest zaś przez autorkę jako element obrazu świata znajdujący wyraz w języku (Maćkiewicz 1999a).

Z kolei Wiktorija W. Krasnych zdecydowanie rozgranicza pojęcia obrazu świata i JOS, twierdząc, że różnice występujące między różnymi językowymi obrazami świata niekoniecznie świadczą o rozbieżnościach w pojęciowych obrazach świata określonych społeczności (Красных 2003: 17–19). Sam obraz świata badaczka pojmuje zaś jako „świat w zwierciadle języka” (ros. *мир в зеркале языка*) (Красных 2003: 18; por. Леонтьев 1993). Autorka utrzymuje, że struktury językowe uczestniczą w formułowaniu JOS, podczas gdy „materiałem” kształtującym (konceptualny) obraz świata są przede wszystkim struktury kognitywne, które mogą (lecz nie muszą) być wyrażane przez struktury językowe (Красных 2003: 67).

W związku z tym rozgraniczeniem rosyjscy lingwiści podkreślają, że JOS jest wyłącznie częścią (kognitywnego) obrazu świata, a rezultaty uzyskane na podstawie analizy materiału językowego można odnosić do całościowego obrazu świata określonej społeczności jedynie w bardzo ograniczonym zakresie (Карасик, Слышкин 2001: 77).

Ponieważ język stanowi istotny komponent kultury, z pojęciem JOS ściśle wiąże się także termin *kulturowy obraz świata* (KOS). Stwierdzenie to zdaje się oddawać rozumowanie J. Anusiewicza, A. Dąbrowskiej i M. Fleischera, którzy uznają KOS za nadrzędny wobec JOS, pisząc, iż jest to „system, który odpowiada za całokształt konstrukcji drugiej rzeczywistości, system organizujący wszystkie pozostałe komponenty obrazu świata w obrębie danej kultury” (Anusiewicz, Dąbrowska, Fleischer 2000: 30). Autorzy postrzegają JOS jako podstawowy element KOS, lecz włączają w jego skład także inne konstrukty opierające się na systemach znakowych, takie jak gesty czy mimika (Anusiewicz, Dąbrowska, Fleischer 2000: 30).

Warto też zauważyć, że pojęcie JOS jest z reguły odnoszone do ogólnego korpusu językowego²⁸. Na ten temat wypowiada się Anna Chudzik w kontekście badań nad językowymi zachowaniami magicznymi:

²⁷ JOS nie jest tworzony a odtwarzany, ponieważ jest zawarty w języku i nabywany podczas jego przyswajania przez jednostkę.

²⁸ Ponadjednostkowość (tj. społeczny charakter) JOS jest silnie akcentowana m.in. przez Macieja Raka (2010: 487). Jednakże nie wszyscy badacze są zgodni w tej kwestii: przykładowo, Jolanta

Oczywiście językowy obraz świata każdego człowieka byłby trochę inny, dlatego przyjmuję, by tym terminem określać wyidealizowany model rzeczywistości zawarty w języku ogólnym. Językowy obraz świata zawarty w języku mownych zachowań magicznych prawdopodobnie pozwala wejrzeć w mechanizmy „oblaskawiania” budzących niepokój aspektów rzeczywistości (...) (Chudzik 2002: 45).

Ta myśl jest niezwykle istotna w kontekście prowadzonych przez nas badań nad aktami życzeń, ponieważ wskazuje ona, że JOS charakterystyczny dla zachowań magicznych nie może być odnoszony do systemu języka bądź ogółu zachowań językowych. Analizy tego typu działań językowych mogą jednak umożliwić dotarcie do konceptualizacji znajdujących się u podłoża mechanizmów projektowania dobra na innych ludzi, tj. konceptualizacji pierwotnie charakterystycznych dla dyskursu magicznego, obecnie zaś występujących w aktach etykietałnych silnie osadzonych w dyskursie świątecznym²⁹. W świetle poczynionych uwag w wypadku badań nad wartościami werbalizowanymi w treści życzeń należałoby raczej mówić o *dyskursywnym* lub *tekstowym obrazie świata*.

Dyskursywny obraz świata (DOS) jest bowiem definiowany jako „dyskursywnie wyprofilowana interpretacja rzeczywistości, dająca się ująć w postaci zespołu sądów o świecie, o ludziach, rzeczach i zdarzeniach”, która umożliwia m.in. „uchwylenie szerszego kontekstu kulturowego i społecznego mającego bezpośredni wpływ na proces profilowania wiedzy językowej w postaci pojęć, słów sztandarowych, symboli kolektywnych, metafor, wzorców argumentacyjnych itd.” (Czachur 2011: 87, 88). DOS integruje etnolingwistykę kognitywną z lingwistyczną analizą dyskursu i w praktyce badawczej jest najczęściej stosowany do analizy wypowiedzi medialnych i politycznych.

Z kolei tekstowy obraz świata (TOS) jest:

(...) swoistą, dokonaną w konkretnym tekście – lub w zespole tekstów – realizacją językowego obrazu świata (występującego na poziomie *langue*), a więc jest zbiorem prawidłowości wynikłych z preferowania w danym tekście lub zespole tekstów określonych konstrukcji fleksyjnych, słowotwórczych, składniowych, a przede wszystkim – określonego słownictwa (Kajtoch 2008: 14).

Należy przy tym zaznaczyć, że badacze różnorodnie rozumieją to pojęcie. Anna Kadyjewska odnosi termin *tekstowy obraz świata* do konglomeratu elementów charakterystycznych dla języka ogólnego oraz właściwych konkretnym, jednostkowym użyciom języka, które znajdują wyraz w tekstach poszczególnych autorów. Badaczka

Maćkiewicz dowodzi, że JOS może dotyczyć również poszczególnych jednostek oraz grup (np. zawodowych), choć zwraca uwagę, że powinien on być przede wszystkim odnoszony do języka ogólnego (Maćkiewicz 1999b: 9).

²⁹ W niniejszej pracy dyskurs rozumiany jest jako sposób użycia języka w określonym kontekście społecznym. Zbliżoną interpretację tego pojęcia można odnaleźć m.in. w pracach: van Dijk 2001; Barker, Galasiński 2001; Fairclough 1995.

pisze: „Pojęcie *tekstu* należy tu rozumieć w opozycji do pojęcia *systemu*. *Tekst* byłby więc w przyjętym rozumieniu synonimem *wypowiedzi*, a *obraz tekstowy* – strukturą pojęciową implikowaną przez tę konkretną wypowiedź” (Kadyjewska 2001: 328).

W kontekście tych obserwacji pragniemy zauważyć, że w niniejszym opracowaniu stosowany będzie termin *językowo-kulturowy obraz wartości*, bowiem obraz ten jest silnie uwarunkowany przez konwencje kulturowe. Jak jednak wskażemy dalej, przedstawienie to jest jednocześnie nierozzerwalnie związane z gatunkiem tekstu, który mieści się w obrębie dyskursu świątecznego. W związku z tym przedmiotem analiz będzie obraz „wielopoziomowy”, determinowany przez liczne czynniki natury językowej i pozajęzykowej. Stanowić będzie on jednak wyłącznie wycinek „systemowego” obrazu świata.

3.2. Pojęcia wykorzystywane w badaniu

3.2.1. Punkt widzenia i perspektywa

Z pojęciem JOS, zarówno ujmowanym podmiotowo (tj. jako czyjaś *wizja*, determinująca obecność podmiotu postrzegającego), jak i przedmiotowo (tj. jako *obraz*, czyli rezultat percepcji rzeczywistości), ściśle wiążą się pojęcia punktu widzenia i perspektywy (Bartmiński 2006c: 76).

Według J. Bartmińskiego punkt widzenia to:

(...) czynnik podmiotowo-kulturowy, decydujący o sposobie mówienia o przedmiocie, w tym m.in. o kategoryzacji przedmiotu, o wyborze podstawy onomazjologicznej przy tworzeniu jego nazwy, o wyborze cech, które są o przedmiocie orzekane w konkretnych wypowiedziach i utrwalone w znaczeniu (Bartmiński 2006c: 78).

Pojęcie to oznacza zatem pozycję, z której określony przedmiot jest rozpatrywany przez podmiot. Ustabilizowany społecznie i kulturowo punkt widzenia autor ten – za M. Bachtinem (1970: 291) – uważa za podstawę wyznaczania gatunkowych wzorców wypowiedzi i wariantów stylowych (Bartmiński 2006c: 83). Z kolei w odniesieniu do wyrazów punkt widzenia – bezpośrednio determinując wybór definicji – różnicuje ich znaczenia oraz – pośrednio – wpływa na wybór kategorii i ich wypełnienie (Bartmiński 2006c: 82). J. Bartmiński wyodrębnia trzy rodzaje punktów widzenia:

- 1) funkcjonalny, który występuje, kiedy w wyrazie uwypukla się cechę bycia narzędziem/instrumentem jakiegoś działania;
- 2) percepcyjny, który uwydatnia cechę fizyczną przedmiotu, dotyczącą jego wyglądu;
- 3) punkt widzenia o podstawie kulturowej, w którym przedmiot widziany jest w kontekście społeczno-komunikatywnym, podmiot występuje zaś w społecznej interakcji³⁰ (Bartmiński 2006c: 79–80).

³⁰ W świetle powyższego rozgraniczenia należy skonstatować, że punkt widzenia przyjmowany przez autorów życzeń ma podstawę społeczno-kulturową.

Elżbieta Tabakowska (2004) zauważa natomiast, że wyrażany w języku punkt widzenia jest zależny nie tylko od operacji umysłowych podmiotu, które umożliwiają nadawanie pewnej formy postrzeganym przedmiotom, lecz także od konwencji językowych, które ograniczają subiektywną percepcję rzeczywistości i przyczyniają się do odtwarzania gotowych form językowych. Spostrzeżenie to można odnieść m.in. do częstokroć reprodukowanych w gotowej formie życzeń.

Punkt widzenia kształtuje perspektywę, przyczyniając się do inicjalnego kategoryzowania przedmiotu (Bartmiński 2006c: 83). Przez perspektywę J. Bartmiński rozumie: „zespół właściwości struktury semantycznej słów, skorelowany z punktem widzenia i będący, przynajmniej w pewnym zakresie, jego rezultatem. Identyfikując te właściwości odbiorca wypowiedzi dochodzi do rozpoznania przyjętego punktu widzenia” (Bartmiński 2006c: 78–79). Dalej autor precyzuje, że omawiane pojęcie obejmuje: „zespół aspektów (stron) przedmiotu, które są w pewnym nieprzypadkowym porządku brane pod uwagę przez mówiących, układają się w swoiste konfiguracje i tworzą swoisty profil pojęcia (...)” oraz „treść, jaką się orzeka o przedmiocie, oglądając go od określonej strony” (Bartmiński 2006c: 84). Podobnie jak J. Bartmiński, E. Tabakowska zauważa, że perspektywa jest pojęciem szerszym od punktu widzenia, gdyż:

(...) obejmuje różne aspekty „widoku”, jaki roztacza się przed obserwatorem z określonego punktu obserwacyjnego: orientację przestrzeni, w której usytuowane są rzeczy i zachodzące między nimi relacje, rozmieszczenie punktów odniesienia dla rzeczy lokalizowanych pośrednio, kierunek oglądu, wzajemny stosunek między podmiotem i przedmiotem obserwacji (Tabakowska 2004: 49).

3.2.2. Profilowanie

Punkt widzenia i perspektywa warunkują sposoby profilowania pojęć oraz profile, które stanowią rezultat profilowania. R. Grzegorzczkowska wskazuje, iż należy odróżnić rozumienie pojęć *profil* i *profilowanie* przez Ronalda Langackera i Jerzego Bartmińskiego. W teorii Langackera profilowanie to bowiem operacja mentalna, która polega na „wyróżnianiu, „podświetlaniu”, w obrębie bazy (tzn. pewnego pola doświadczeniowego) niektórych elementów jako szczególnie ważnych, a usuwaniu w cień (do tła) innych elementów” (Grzegorzczkowska 1998a: 10). Baza rozumiana jest jako „struktura kognitywna, na którą składają się domeny kognitywne, a więc doświadczenie i wiedza mówiących” (Grzegorzczkowska 1998a: 10). Profil to z kolei „uwydatnienie pewnych elementów w bazie i usuwanie innych na drugi plan. Jest to więc operacja na bazie doświadczeniowej (poznawczej) człowieka, ujmująca ją subiektywnie w pewien sposób” (Grzegorzczkowska 1998a: 10).

J. Bartmiński uważa z kolei, że pojęcie nie jest konstruowane na podstawie komponentów, które są „podświetlane”; posiłkuje się zamiast tego istniejącym pojęciem przedmiotu, w którym wyodrębnia aspekty określane mianem profili (Grzegorzczkowska

kowa 1998a: 10). Profilowanie w rozumieniu badaczy ze środowiska lubelskiego jest procesem, który obejmuje trzy etapy:

- 1) wstępną kategoryzację przedmiotu;
- 2) dobór aspektów odpowiadających danej kategoryzacji;
- 3) jakościową charakterystykę przedmiotu w ramach wyodrębnionych aspektów (Bartmiński 2006d: 95; Bartmiński, Niebrzegowska 1998: 217).

Profilowanie jest w takim rozumieniu podmiotowym kształtowaniem pojęć, które ujmowane są w pewnej perspektywie, tworzonej przez intencję komunikacyjną, wyznawany system wartości czy wiedzę o świecie (Jedliński 2000: 43).

W niniejszym opracowaniu przyjęta została koncepcja profilowania autorstwa J. Bartmińskiego.

3.2.3. Faseta

Faseta jest pojęciem zaczerpniętym przez semantyków z informacji naukowej (współcześnie nazywanej informatologią), gdzie oznacza „podkategorie” lub „grupę klas odpowiadających jakiejś wspólnej charakterystyce”. Semantycy posługują się nim zaś w celu określenia „jednorodnych zespołów cech przypisywanych przedmiotowi w eksplikacji” (Bartmiński 2006c: 84 za: Wierzbicka 1985: 32). Fasety nazywane są także „zespołami jednorodnymi z jakiegoś punktu widzenia, które tworzą swoiste kategorie” (Bartmiński 1996: 16).

Analiza fasetowa znalazła zastosowanie m.in. w konstruowaniu definicji haseł w *Słowniku stereotypów i symboli ludowych* (Bartmiński 1996), w którym poszczególne cechy pojęć zostały przypisane do określonych faset³¹. J. Bartmiński twierdzi, że to, w jakiej kolejności występują fasety (np. [KATEGORIA], [ŚRODOWISKO], [WYGLĄD]), nie może być dowolne, ma natomiast wynikać z wewnętrznej logiki pojęcia (Bartmiński 2006c: 86). Nie zgadzamy się jednak z tym stanowiskiem, twierdząc za Beatą Dudą, że „Nie ma jednego, wspólnego wszystkim leksemom, sposobu ich definiowania oraz budowania faset (...). Zbiór faset jest za każdym razem dopasowany do pojęcia, do którego się odnosi” (Duda 2015: 66).

Kwestią, na którą trzeba zwrócić szczególną uwagę w kontekście powyższych uwag, jest fakt, iż przyjęta w monografii kolejność prezentowania faset w opisach poszczególnych wartości (zob. rozdział pt. *Konceptualizacje wartości zawarte w tekstach życzeń*) uzależniona jest od liczby wypełniających je cech, które zostały poświadczone w badanym materiale. Innymi słowy: im większa liczba cech wypełnia daną kategorię, tym jest ona „ważniejsza”, a zgromadzone w jej ramach cechy odznaczają się większą typowością. Podejście to znacząco odbiega od dotychczasowych praktyk, które zakładały układ zmierzający do rekonstrukcji struktury kognitywnej pojęcia (podejście dominujące – por. Wierzbicka 1985: 32; Bartmiński 2006c: 86)

³¹ Ustrukturyzowanie fasetowe jest charakterystyczne dla definicji kognitywnej – zob. więcej w opracowaniu Bartmiński 2006b.

oraz układ według logiki „od ogółu do szczegółu” (Duda 2015: 68). Uwzględniając specyfikę konceptualizacji wartości przywoływanych w treści życzeń, wydaje się jednak, że podejście kwantytatywne jest uzasadnione, ponieważ o „wewnętrznej logice pojęcia” (odpowiednio wyprofilowanego, umiejscowionego w określonym kontekście, m.in. gatunkowym, okolicznościowym i in.) świadczy liczba przypisywanych mu jednorodnych określeń. W związku z tym cechy, które poświadczane są najczęściej, należy uznać za prototypowe.

3.2.4. Konotacja

R. Tokarski wskazuje, że termin *konotacja* jest różnie rozumiany przez językoznawców, a wielość jego znaczeń może prowadzić do nieporozumień (Tokarski 1987: 81). Najogólniej rzecz ujmując, konotacja jest terminem przeciwstawnym wobec denotacji, tj. zbioru wszystkich desygnatów danej nazwy (por. np. SJP PWN). Lidia Jordanskaja i Igor Mielczuk proponują następującą definicję konotacji leksykalnej: „Konotacja leksykalna jednostki leksykalnej L jest to pewna charakterystyka, którą L przypisuje swemu referentowi i która nie wchodzi w jej definicję” (Jordanskaja, Mielczuk 1988: 17). A zatem zdaniem badaczy konotacja stanowi informację naddaną w stosunku do cech definicyjnych jednostki leksykalnej.

J.D. Apresjan z kolei określa konotacje mianem asocjacji semantycznych, rozumiejąc je szerzej, tj. jako komponenty pragmatyki, które „są odbiciem wyobrażeń kulturowych i tradycji związanych z danym wyrazem, panującej w danym społeczeństwie praktyki wyzyskiwania odpowiedniej rzeczy i wielu innych czynników pozajęzykowych” (Apresjan 1980: 94). Autor dodaje, iż „Skojarzenia te mogą być bardzo nietypowe, «kapryśne», i różnią się znacznie dla tożsamyh lub bliskich znaczeniowo wyrazów różnych języków, a nawet wyrazów jednego języka” (Apresjan 1980: 94). Również J. Bartmiński rozumie konotację wieloaspektowo, rozszerzając to pojęcie na obszar występowania wyrazów w tekstach, w których poświadczane zostały pewne cechy konotacyjne (Bartmiński 2006b: 43)

Omawiane pojęcie jest istotne w kontekście badania formuł życzących, ponieważ cechy, które przypisywane są wartościom w tekstach powinszowań, są często konotowane, tj. stanowią one treści naddane (implikowane przez teksty), determinowane przez konwencję – podejście to odpowiada rozumieniu konotacji przez J. Bartmińskiego.

3.2.5. Stereotyp i prototyp

W nawiązaniu do poczynionych rozważań dokładniejszego omówienia wymagają także terminy *stereotyp* oraz *prototyp*. Pojęcie stereotypu wywodzi się z socjologii i jest definiowane przez Waltera Lippmanna (prekursora badań nad stereotypem) jako „obraz w głowie ludzkiej”, który zawiera pogląd na temat konkretnego obiektu,

wytworzony pod wpływem otoczenia jeszcze przed doświadczeniem samego obiektu (za: Bielińska-Gardziel 2009: 18).

J. Bartmiński zauważa, iż na gruncie języka stereotyp może być rozpatrywany „jako ustabilizowane (reprodukowane z pamięci) połączenie semantyczne i/lub formalne” oraz wyodrębnia trzy rodzaje stereotypów:

- 1) topiki, tj. utarte połączenia semantyczne, jak np. „szewcy piją”;
- 2) formuły, tj. utrwalone połączenia formalne i semantyczne, np. *pije jak szewc*;
- 3) idiomy, tj. utrwalone połączenia „form językowych używanych całościowo w określonych kontekstach i sytuacjach”, np. *to by było na tyle, jak się masz*³² (Bartmiński 1998: 64).

Lubelski lingwista podkreśla zatem rolę stabilizacji komponentów stereotypu oraz ich reprodukowalności (por. Bartmiński, Panasiuk 1993: 367). Badacz twierdzi, że „Funkcje stereotypu są w tym ujęciu funkcjami języka i językowego obrazu świata, polegają na kulturowej reprezentacji rzeczywistości, jej społecznej ewaluacji oraz wyznaczaniu człowiekowi miejsca i sposobów zachowań w oswojonym świecie” (Bartmiński 1998: 64–65). Związek stereotypu z kulturą sprawia, że utrwała się on w postaci formuł (Niesporek-Szamburska 2004: 31). W dalszych rozważaniach stereotyp rozumiany będzie przez nas w myśl definicji J. Bartmińskiego. Analiza materiału badawczego pokazuje bowiem, że stereotypowe „życzeniowe” wyobrażenia o wartościach często przyjmują postać gotowych formuł.

Pojęcie prototypu zostało natomiast wprowadzone przez Eleanor Rosch (1978, 1983), dla której oznacza ono najlepszego reprezentanta danej kategorii, jej najlepszy egzemplarz. Bernadetta Niesporek-Szamburska na podstawie analizy prac kognitywistów wskazuje na różne sposoby rozumienia prototypu: 1) najlepszy przedstawiciel kategorii, 2) kompleks najbardziej typowych cech dla określonej kategorii, 3) centrum znaczeniowe wyrazu (w przeciwieństwie do peryferii)³³. Według badaczki kategorie zorganizowane na zasadzie prototypu pozwalają na wydzielenie z tekstów (na podstawie częstości wystąpienia poświadczeń tekstowych) kategorii typowych i okazjonalnych w konceptualizacjach. Terminem prototyp posługuje się ona w celu określenia najlepszego egzemplarza jakiejś kategorii, tj. na oznaczenie jej centrum (Niesporek-Szamburska 2004: 27). Powyższe rozumienie prototypu znajduje również zastosowanie w niniejszej monografii.

³² R. Tokarski uważa, że podział J. Bartmińskiego zawiera zjawiska niejednorodne, tj. zarówno jednostki ustabilizowane formalnie, jak i jednostki o strukturze „luźnej”. Stwierdza w związku z tym, że wyciąganie wniosków dotyczących percepcji rzeczywistości przez użytkowników określonego języka na podstawie analizy wyrażań o utrwalonej formie może być nieuprawnione ze względu na ich brak przejrzystości (Tokarski 1998b: 125–126). Spostrzeżenie to jest cenne w kontekście badań nad często odtwarzanymi w gotowej formie tekstami życzeń. Trudno bowiem określić, w jakim stopniu cechy przypisywane w nich wartościom rzeczywiście mają charakter stereotypowy, w jakim zaś są jedynie bezrefleksyjnie odtwarzane jako wytwór określonej konwencji.

³³ Na te trzy sposoby pojmowania prototypu zwraca uwagę m.in. także R. Grzegorzczkova (1998b: 111).

3.2.6. Konceptualizacja

Kognitywna teoria języka zakłada, że znaczenia pojęć mogą być rozumiane jako konceptualizacja³⁴, tj. doświadczenie mentalne³⁵ (Nowakowska-Kempna 1995: 5 za: Langacker 1988: 49). Cechy semantyczne pojęć są wyłaniane z kontekstu na zasadzie indukcji, która polega – jak pisze I. Nowakowska-Kempna (1995: 11–12) – „na wykrywaniu wymiarów doświadczenia na drodze analizy związku metaforycznego, metonimicznego lub innych procesów wyobrażeniowych (...), konstytuowanych przez kontekst i kon-sytuację aktu komunikacji”. Badaczka dodaje, że „otrzymywany w następstwie model nie jest konstruowany w języku, lecz raczej rekonstruowany” (Nowakowska-Kempna 1995: 12). Zdaniem autorki pojęcie *konceptualizacja* można zatem rozumieć jako:

(...) drogę postępowania indukcyjnego, opartą na przyczynie logicznej, gdzie z wiadomego skutku wnioskuje się o przypuszczalnej przyczynie i bazuje na analizie bezpośrednio danych kontekstów, budowie metafor i/lub metonimii oraz innych sposobów obrazowania (...), które umożliwiają wykrycie znaczenia wyrazu, tj. ustalenie cech interakcyjnych oraz zrekonstruowanie ich struktury (tj. struktury modelu) (Nowakowska-Kempna 1995: 12).

Sposób konceptualizacji uzależniony jest od perspektywy i punktu widzenia i służy do wydzielenia prototypów i stereotypów z obszerniejszego zakresu kontekstów kulturowych i językowych (Kazienko-Szczerbak 2016: 22). Konceptualizacja „prowadzi do subiektywizacji natury znaczenia językowego, do profilowania procesów poznawczych i ich skonwencjonalizowania” (Niesporek-Szamburska 2004: 32).

W przypadku konceptualizacji wartości w formułach życzeń z reguły można odnotować typowe wyobrażenia pojęć (aczkolwiek w badanym materiale ujawniają się także konceptualizacje okazjonalne). Typowość ta zależy przede wszystkim od charakterystycznej dla gatunku konwencji stylistycznej, jak również złożonych uwarunkowań sytuacyjnych (pragmatycznych). Różne konceptualizacje najczęściej uzupełniają się, tworząc całościowy wizerunek pojęcia, charakterystyczny dla tekstów życzeń.

3.2.7. Metafora kognitywna

W treści życzeń spotykane są wyrażenia metaforyczne. Metafory stanowią przedmiot żywego zainteresowania kognitywistów, ponieważ analiza ich struktury prowadzi do wykrycia sposobów konceptualizacji pojęć. Szczególną uwagę zjawisku metafory poświęcili George Lakoff i Mark Johnson, którzy zauważyli, że „Istotą metafory jest rozumienie i doświadczenie pewnego rodzaju rzeczy w terminach innej rzeczy”³⁶

³⁴ SJP PWN definiuje rzeczownik *konceptualizacja* jako ‘ujmowanie intuicji poznawczych w pojęcia’.

³⁵ Na doświadczenie mentalne w ujęciu Langackerowskim składa się wiedza kontekstowa, procesy tworzenia nowych pojęć i doświadczenie zmysłowe – zob. Niesporek-Szamburska 2004: 32.

³⁶ Stwierdzenie to naszym zdaniem dobrze uzupełnia sąd Teresy Dobrzyńskiej, która zauważa, że metafory są kształtowane przede wszystkim przez konotacje wyrazów (Dobrzyńska 1992: 233). Na tej

(Lakoff, Johnson 1988: 27). Autorzy wyodrębnili metafory strukturalne, w których struktura przenośna nadawana jest jednemu pojęciu przez inne pojęcie, np. ARGUMENTOWANIE TO WOJNA. Wskazywali także na istnienie tzw. metafor orientacyjnych, w których to system pojęć (a nie jednostkowe pojęcie) narzuca innemu systemowi strukturę przenośną. Ich nazwę badacze wywodzą od faktu, iż w większości wypadków wiążą się one z orientacją przestrzenną, jak np. przód-tył, głęboko-płytko, zob. podawany przez badaczy przykład metafory SZCZĘŚLIWY TO W GÓRĘ, realizowanej np. w wyrażeniu *Czuję się dziś **podniesiony** na duchu* (Lakoff, Johnson 1988: 36). Lakoff i Johnson opisali ponadto grupę metafor ontologicznych, których podstawę stanowi doświadczenie fizycznych przedmiotów przez człowieka, np. metafora INFLACJA TO RZECZ: *Inflacja **obniża** nasz poziom życia* oraz metafory oparte na kwantyfikowaniu pojęć abstrakcyjnych, jak np. *Tak **wiele** jest **nienawiści** na świecie* (Lakoff, Johnson 1988: 48–50). Do metafor ontologicznych autorzy *Metafor w naszym życiu* zaliczyli również personifikację (np.: *Inflacja **przechytrzyła** najlepsze umysły ekonomiczne kraju.*) i metonimię (np.: *On **lubi** czytać **Markiza de Sade.***) (Lakoff, Johnson 1988: 56–60).

3.2.8. Kolekcja

Kompleksowej wiedzy na temat hierarchii wartości werbalizowanych w tekstach życzeń może dostarczyć analiza kolejności wprowadzania członów w ramach ich treści. Organizacja tekstu (częstokroć mająca utrwalony charakter, choć spotykane są również życzenia o charakterze niekonwencjonalnym) może bowiem świadczyć o istotności występujących w nim pojęć. J. Bartmiński, pisząc o kolekcji w strukturze tekstów folkloru, wskazuje na zasadę „szyku wedle ważności”, rządzącą pojawiającymi się w nich wyliczeniami, tj. od członu najmniej ważnego „w górę” albo od elementu najważniejszego „w dół”. W pierwszym wypadku na początku umieszczany jest człon o najmniejszej istotności, a następnie elementy cechujące się rosnącym stopniem ważności. Drugi wariant polega na umieszczaniu na pierwszym miejscu najistotniejszego elementu, podczas gdy pozostałe człony ułożone są według malejącej ważności. O randze poszczególnych składników decydują uwarunkowania kulturowe (Bartmiński 1990: 163). Ze względu na fakt, iż przywoływane w treści życzeń nazwy wartości przeważnie³⁷ występują w zespołach, uzasadnione wydaje się odniesienie do nich pojęć kolekcji i kompleksu, tj. członów tekstu znajdujących się we wzajemnym sąsiedztwie ze względu na zachodzące między nimi związki.

Jak zauważa J. Bartmiński, „Formą językowego ujęcia kolekcji jest, mówiąc najogólniej, współrzędne połączenie składników” (Bartmiński 1990: 159). Badacz opisuje strukturę wewnętrzną kolekcji przedmiotowych przy pomocy formuły „ x współwystępuje z y, z, n w kontekście K ” (Bartmiński 1990: 167; por. Bartmiński,

podstawie można wysnuć wniosek, że źródłem „doświadczenia pewnego rodzaju rzeczy w terminach innej rzeczy” są konotacje łączone z doświadczanymi rzeczami.

³⁷ Wyjątek stanowią życzenia, w których nie zaobserwowano werbalizacji wartości, oraz takie, których treść tworzy tylko jedna wartość.

Niebrzegowska-Bartmińska 2009: 180). Odnosząc formułę J. Bartmińskiego określającą strukturę kolekcji przedmiotowych do wartości werbalizowanych w treści życzeń (mimo że w większości wypadków nie mają one charakteru przedmiotów materialnych, lecz „przedmiotów mentalnych”), można skonstatować, że tworzą one kolekcje, albowiem układają się w zespoły współwystępujące ze sobą w kontekście życzeń przekazywanych z okazji (tj. w kontekście) określonego święta. Dobór pojęć wchodzących w skład kolekcji jest zatem uzależniony od przyjmowanego punktu widzenia i perspektywy oglądu.

4. Życzenia jako przedmiot badań

Zarysowawszy problematykę kart pocztowych, wartości oraz językowego obrazu świata, dokonajmy charakterystyki polsko- i rosyjskojęzycznych formuł życzeń.

4.1. Pragmalingwistyczna charakterystyka życzeń

Pierwotnie w teorii aktów mowy życzenia odnoszone były do grupy aktów konduktywnych (określanych również jako behabitywne, tj. aktów wyrażających postawy w stosunku do innych ludzi i ich spraw, które kreują atmosferę grzecznościową – *be-habitives* w taksonomii J. Austina, zob. Austin 1962: 150–163; por. Sikora 2013: 185). Na podstawie klasyfikacji J. Searle’a zaliczono je zaś do kategorii ekspresywów (ang. *expressives*), uznając za ich wyróżnik funkcję wyrażania emocji i postaw nadawców (zob. Searle 1975: 354–361; por. Sikora 2013: 185). Należy jednak zaznaczyć, że życzenia zostały odniesione do powyższych klas aktów mowy wyłącznie na zasadzie podobieństwa, gdyż zarówno Austin, jak i Searle nie wyodrębnili ich bezpośrednio w swoich klasyfikacjach (zob. Jurewicz 2017: 45–46).

W ślad za opisanym powyżej tradycyjnym ujęciem badacze stosunkowo powszechnie uznają polski czasownik życzyć za reprezentanta performatywów, twierdząc, że jego zadaniem jest wywieranie wpływu na rzeczywistość (Zgółka 2005: 19; Sikora 2013: 179, 186; Czarnańska 1998: 159). Ze względu na konwencjonalność współczesnych powinszowań niekiedy wyrażane są jednak wątpliwości dotyczące ich performatywnego charakteru. Czyni to m.in. Piotr Kowalski, który uważa, że w dużej mierze utraciły one swój pierwotnie sprawczy charakter. Jego zdaniem w tradycyjnych kulturach oralnych życzenia pozostawały w ścisłych, magicznych, metonimiczno-przedmiotowych relacjach z rzeczywistością, podczas gdy obecnie są one aktami komunikacyjnymi będącymi częścią gry społecznej, polegającej na knuciu intryg i prawieniu pochlebstw. Według badacza życzenia często składane są tylko dlatego, że wypada tak uczynić w pewnych sytuacjach, mają one bowiem przede wszystkim na celu stabilizację ładu społecznego (Kowalski 2010: 17, 23, 25, 36).

Skonwencjonalizowane życzenia postrzegane są jako element społecznego rytuału również przez A. Chudzik (2002: 118). Badaczka twierdzi, że współczesne życzenia są jaskrawym przykładem konwencjonalizacji pierwotnie magicznych zachowań mownych:

Każda formuła magiczna ma, oprócz dominującej funkcji magicznej, także inne, podrzędne funkcje. Jeśli zmienia się światopogląd społeczności, w której „magiczne” akty mowy funkcjonują, może zmienić się także ich pragmatyczne znaczenie: albo jako nieskuteczne wychodzą z użycia, albo rolę funkcji dominującej przejmuje wcześniej podrzędna funkcja. Ten drugi mechanizm, zmiany znaczenia pragmatycznego, a stąd i semantycznego wypowiedzi pierwotnie

magicznej, jest zjawiskiem powszechnym. Przykładami takich wyrażen są życzenia stwarzające stan pozytywny i formuły otaczające taki stan rzeczy warstwą ochronną. W wyniku racjonalizacji myślenia i/lub konwencjonalizacji często i powszechnie używanych formuł życzeniowych, ich początkowo oboczna funkcja fatyczna zostaje unadźrędniona (Chudzik 2002: 118; o konwencjonalizacji i banalizacji współczesnych życzeń zob. także Sikora 2011: 178).

Z tymi sądami korespondują poglądy Danuty Buli i Jadwigi Nawackiej (1983; por. Jarosz 2014: 156), które uznają życzenia za konwencjonalia, tj. grupę zwyczajowych aktów mowy, w której skład wchodzi m.in. powitania, podziękowania, gratulacje, pożegnania i kondolencje. Także Olga Przybyła uważa, że życzenia należą do konwencjonalnych aktów okolicznościowych i sytuacyjnych (Przybyła 2002). Tatjana I. Boczarowa, rozpatrując życzenia jako gatunek mowy, klasyfikuje je natomiast jako gatunek etykietalno-ceremonialny o uroczystym charakterze (Бочарова 2005: 98).

Również Eugeniusz Grodziński twierdzi, że formuły grzecznościowe, a więc m.in. życzenia, służą do podtrzymywania konwenansu i stwarzania atmosfery grzecznościowej, którą badacz uznaje za niezbędny warunek bezkonfliktowej egzystencji członków społeczeństw cywilizowanych (Grodziński 1980: 90–91). Podobnych obserwacji dokonują Małgorzata Kita (2005: 344) i Kazimierz Ożóg (1990: 57), którzy charakteryzują życzenia jako akty podtrzymujące atmosferę grzecznościową.

Wszelako proponowane są także inne niż magiczne i czysto etykietalne ujęcia pragmatyczne życzeń. Przykładowo, Magdalena Jurewicz, na podstawie rozważań Izabeli Prokop, zalicza je do benefaktywnych aktów mowy, tj. aktów, w których illokucją jest następująca sytuacja:

Nadawca życzy odbiorcy p.

Nadawca życzy odbiorcy, żeby się spełniło p.

Propozycja p oznacza:

- wydarzenia i zjawiska w życiu odbiorcy, w wyniku których odbiorca doświadcza dobra;
- wydarzenia owe mają zajść w bliższej lub dalszej przyszłości (Jurewicz 2019: 50 za: Prokop 2010: 126).

Perlokucją jest w nich zaś pozytywna przemiana albo kontynuacja przychylnego stosunku adresata do winszownika. Badaczka zauważa, że w charakterystycznej dla tak ujmowanych życzeń chęci wywierania wpływu na przyszłą pomyślność odbiorcy ujawnia się ich funkcja optatywna (zyczeniowa), która zbliżona jest do funkcji dyrektywnej (Jurewicz 2019: 25).

Dyrektywną funkcję życzeń omawia także P. Kowalski, wskazując na podobieństwo powinszowań do takich aktów mowy, jak rada, ostrzeżenie, rozkaz czy zalecenie. Autor zauważa, że w życzeniach zacierają się granice między imperatywem a optatywem (Kowalski 2010: 38–39).

Również Tatjana W. Szmielowa (Шмелева 1997; por. Бородина 2014) włącza życzenia w poczet imperatywnych aktów mowy, utrzymując, że umieszczane w nich treści mają na celu wywarcie wpływu na innych ludzi.

O cechach dyrektywnych aktów mownych ujawniających się w życzeniach wzmiankują także E. Jędrzejko i M. Kita, konstatując, że powinszowania wykazują podobieństwo semantyczno-formalne do innych typów wypowiedzi o modalności woluntalnej, m.in. do próśb (o modalności hortatywnej) czy postulatów i nakazów (o modalności deontycznej). Autorki zauważają, że na płaszczyźnie semantycznej wypowiedzi te charakteryzuje wspólnota semów wolitywnych (*chcieć1 > chcieć2 = pragnąć*), oceniających i postulatyno-emocjonalnych (*powinno być (Z) > postulowane Z ma być dobre // złe*). Wszelako w życzeniach, w przeciwieństwie do wymienionych typów wypowiedzi, występuje „wola nieaktywna”, polegająca na odczuwaniu przez nadawcę chęci, aby coś wydarzyło się bez jego udziału (Jędrzejko, Kita 2003: 200).

A. Chudzik (2002: 118–119) zauważa natomiast, że można dokonać podziału na życzenia, które są magicznymi dyrektywami (gdy nadawca jest pewny, że wypowiedziane przez niego słowa oddziałują na rzeczywistość) oraz ekspresywami (gdy nadawca chce, aby życzenia się urzeczywistniły, ale nie jest pewien, czy jego słowa wywrą wpływ na świat zewnętrzny).

M. Jurewicz odnotowuje zaś, że polskojęzyczne życzenia mogą wykazywać podobieństwo do błogosławieństw i gratulacji. Autorka twierdzi, że pokrewieństwo życzeń i błogosławieństw sprawia, że w powinszowaniach eksponowane są właściwości charakterystyczne dla dyrektywnych aktów mowy. Życzenia zbliżone do błogosławieństw stanowią bowiem prośbę do nieznanych mocy o spełnienie czegoś dobrego dla odbiorcy, tj. ich celem illokucyjnym jest nakłonienie do wykonania pewnej czynności odbiorcą pośredniego, którym są siły nadprzyrodzone³⁸ (Jurewicz 2019: 48–55).

Podobne ujęcie przedstawia Tadeusz Zgółka (2005), który uważa życzenia za odmianę prośby. Autor utrzymuje, że wypowiadający je podmiot prosi o spełnienie ich treści, samemu przyjmując postawę wyczekującą na ich ziszczenie. W przeciwieństwie do rozumowania P. Kowalskiego zdaniem Zgółki charakter życzeń – a także złorzeczeń, przekleństw i modlitw – opiera się na magicznej wierze w funkcjonowanie mocy sprawczych niezależnych od człowieka³⁹ (w tej sprawie por. także pracę Kita 2005: 344). Według autora życzenia od próśb odróżnia jednak okoliczność, iż ich adresatem jest ktoś inny niż nadawca (Zgółka 2005: 21–22).

Kazimierz Sikora uznaje z kolei, że życzenie komuś czegoś dobrego jest reakcją na oczekiwania i pragnienia innych ludzi. Badacz podkreśla, że treść życzeń jest z jednej strony w dużym stopniu uwarunkowana kulturowo, z drugiej zaś determinuje ją indywidualny zmysł empatii oraz poznanie społecznej roli partnera (Sikora 2013:

³⁸ Anna Engelking w pracy *Kłątwa. Rzecz o ludowej magii słowa* (2010) dowodzi, że dyrektywność życzeń w tradycyjnej kulturze wsi miała podstawy religijne, ponieważ opierała się na wierze w udział sił nadprzyrodzonych w urzeczywistnianiu powinszowań.

³⁹ Pierwiastek magicznego postrzegania rzeczywistości ujawniający się w życzeniach uwydatnia eksplikacja A. Wierzbickiej: „mówiąc, że życzę ci X, mówię, że wiem, że jeśli to wypowiem, to być może tak się stanie” (Marcejanik 2000: 64).

179–180). Zauważa on ponadto, że funkcja sprawcza życzeń (występująca także w błogosławieństwach, klątwach czy zażegnaniach) pozwala zaklasyfikować je do odrębnej klasy aktów mowy, mających pewne cechy deklaratywów ze względu na ich funkcję wypełniania treści obrzędowych (Sikora 2013: 185). Autor wskazuje, że akty życzeń muszą spełniać następujące warunki fortunności:

- 1) przekonanie nadawcy, że wypowiedzane treści są korzystne dla odbiorcy;
- 2) oczekiwanie nadawcy, że dobro będące przedmiotem życzeń już nie zaistniało bądź że jego trwanie będzie dla odbiorcy równie wartościowe;
- 3) przekonanie o możliwości realizacji dóbr tworzących treść życzeń;
- 4) pozytywne wartościowanie zarówno treści, jak i emocji wyrażanych w stosunku do odbiorcy (Sikora 2013: 181–183).

Aleksy Awdiejew klasyfikuje zaś życzenia, w jego ocenie zbliżone do aktów dyrektywnych, gratulacji i komplementów, jako złożone akty modalno-emotywnie pełniące trzy funkcje pragmatyczne: pozytywnej postawy wobec oczekiwanego stanu rzeczy, dążenia do realizacji wyznaczonego celu i modalnego przypuszczenia (Awdiejew 2007: 72; Awdiejew 1987: 153–154; zastrzeżenia wobec tego podejścia zob. w artykule Sikora 2013: 183).

Odmienny od zaprezentowanych ujęć pogląd przedstawia Neĭła A. Trofimowa, która uznaje życzenia za przedstawicieli socjatywów, tj. aktów mowy, których wypowiedzenie ma na celu poinformowanie odbiorcy o jego przynależności do tej samej grupy społecznej, do której należy nadawca (Цинь 2018). Wydaje się jednak, że we współczesnej, coraz bardziej egalitarnej kulturze polskiej i rosyjskiej funkcja ta nie jest realizowana bądź ma wtórny charakter, może być jednak charakterystyczna dla rozpatrywanych przez badaczkę kultur dalekowschodnich.

Jak wskazano, niektórzy z przywołanych wcześniej badaczy zakładają pozytywny stosunek i szczerłość nadawcy wobec odbiorcy życzeń⁴⁰. Część autorów utrzymuje jednak, że cechy te są typowe przede wszystkim dla tradycyjnej obrzędowości ludowej i nie odnoszą się do ogółu współczesnych, wysoce skonwencjonalizowanych życzeń (Adamowski 1992: 104; por. Czarnecka 1998: 159).

W świetle dotychczasowych rozważań wydaje się, że najpełniejszą eksplikację trójargumentowego predykatu *życzyć* (występującego w życzeniach kierowanych

⁴⁰ W tej kwestii wypowiada się także m.in. Grzegorz Żuk, który twierdzi, że jedną z funkcji szczyrych życzeń jest wyrażanie pragnienia dobra dla drugiego człowieka (Żuk 2009: 121). Na szczerłość intencji nadawców powinszowań wskazują także eksplikacje A. Wierzbickiej (1983; por. Kaczor 2002): 1) „chcę Twojego szczęścia, więc o tym mówię; 2) „mówię (piszę) to, bo wiem, że będzie to dobre i pożyteczne dla Ciebie”; 3) „myślę tak, gdyż pragnę, aby spełniło się to w Twoim życiu”; jak również Mariny J. Głowinskiej: „X желает Y-у P = (1) X хочет, чтобы с Y-ом случилось P; (2) X говорит словесную формулу, принятую для Y; (3) произнесение формулы как бы способствует осуществлению P; (4) X говорит это, чтобы Y знал, что чувствует X по отношению к нему” (Немчинова 2012: 73 za: Гловинская 1990). Również E. Jędrzejko i M. Kita twierdzą, że sprawczość współczesnych życzeń kierowanych do innych ludzi polega na kreowaniu „klimatu serdeczności, sprawiającego, że ich adresat doświadcza przyjemnego poczucia emocjonalnej bliskości z Drugim, ma poczucie, że on sam stanowi wartość (dla kogoś, zwłaszcza dla nadawcy życzeń), jest ważny, doceniany, kochany, słowem – nie jest osamotniony w swoim byciu-w-świecie” (Jędrzejko, Kita 2003: 203).

do kogoś, interesujących nas w niniejszej monografii, nie zaś dwuargumentowego predykatu *zyczyć sobie*⁴¹) przedstawiły E. Jędrzejko i M. Kita (2003: 202):

X życzy Y, żeby $Z_y = X$ czuje, że lubi (nie lubi) $Y > X$ czuje, że chciałby czegoś (Z) dobrego (złego) dla Y (bo // jeśli) X czuje // myśli, że Y chciałby (nie chciałby) Z (według przyjętego przez X i // lub Y jakiegoś kryterium wartości Wk), niezależnie od tego, czy Z jest możliwe // niemożliwe (aletycznie).

Eksplikacja ta uwypukla bowiem emocjonalny stosunek nadawcy do odbiorcy oraz uwzględnianie jego dobra i potrzeb, przy czym mogą to być potrzeby „aktualne, rzeczywiste lub „stereotypowe”, wynikające z wiedzy o adresacie bądź z poczucia wspólnoty „świata” doświadczeń, wartości, rytuałów społecznych itp.” (Jędrzejko, Kita 2003: 202–203). Informuje zatem o wielości możliwych czynników (m.in. kulturowych, antropologicznych, indywidualnych oraz czysto konwencjonalnych) odgrywających istotną rolę w procesie projektowania dóbr na odbiorców powinszowań. Autorki słusznie zauważają w tej kwestii, iż życzenia mogą być również rozpatrywane m.in. „jako przejaw osobowości nadawcy życzeń, który tworząc tekst, równocześnie kreuje pewien „portret” odbiorcy (ze względu *na niego i dla niego*, ale też ze względu na siebie i swoje środowisko)”, tj. stwierdzają, że treść powinszowań może być uzależniona od psychiki nadawcy (Jędrzejko, Kita 2003: 198).

W niniejszej pracy życzenia rozumiane będą zgodnie z powyższą formułą. Uznajemy przy tym omawiany akt mowy za wypowiedź polifunkcjonalną, która w zależności od sytuacji może m.in. pełnić funkcję fatyczną i jedynie czynić zadość obowiązującej konwencji, stanowić wyraz szczerzej intencji piszącego (ekspresywny akt benefaktywny ujawniający pierwiastki myślenia magicznego) bądź nosić znamiona dyrektywu „nakazującego” zaistnienie określonego stanu rzeczy.

4.2. Struktura formuł życzeń w języku polskim i rosyjskim

W celu złożenia życzeń użytkownicy polszczyzny z reguły stosują czasownik *zyczyć*, który wywodzony jest przez A. Brücknera od wyrazu *życie* (SEJP; por. Żuk 2009: 120; Ścigała-Stiller 2012: 98), lecz współcześnie ma on następujące znaczenia:

- 1) ‘pragnąć, chcieć czegoś dla kogoś lub dla siebie’;
- 2) ‘wyrażać pragnienie, aby komuś się dobrze działo, składać powinszowania z jakiejś okazji’ (SJP PWN).

Synonimicznie wobec czasownika *zyczyć* (oraz jego wariantów analitycznych, takich jak *składać życzenia*, *przesyłać życzenia* czy *przekazywać życzenia*) używany

⁴¹ E. Jędrzejko i M. Kita przytaczają dla niego następującą formułę eksplikacyjną uwydatniającą komponent intencji i uczucia: *X życzy sobie, żeby $Z = X$ czuje, że chciałby Z (bo // jeśli) X czuje // myśli, że Z powinno być // byłoby dobrze // lepiej, żeby było Z (wg przyjętego przez X jakiegoś kryterium wartości Wk), niezależnie od tego, czy Z jest możliwe // niemożliwe (aletycznie)* (Jędrzejko, Kita 2003: 201).

bywa także czasownik *winszować*. Może być on jednak stosowany w dwóch znaczeniach, tj. ‘składać komuś życzenia’ oraz ‘składać komuś gratulacje’ (SJP PWN) – na podstawie analizy jego użycia M. Jurewicz wskazuje wszakże na powszechny brak rozróżnienia tych znaczeń w polszczyźnie (Jurewicz 2019: 71).

T. Zgółka omawia strukturę leksykalno-składniową polskich wypowiedzi życzących, konstatując, iż z reguły ma ona formę zdania oznajmującego i zawiera w swej strukturze czasownik *życzyć* bądź jego synonim, podmiotem jest zaś rzeczownik osobowy lub zaimek osobowy w liczbie pojedynczej lub mnogiej. Poznański lingwista zauważa, że rekcja czasownika *życzyć* jest wielopoziomowa:

- 1) *życzyć* komu / czemu,
- 2) *życzyć* sobie (w pewnych wypadkach *życzyć* występuje jako czasownik zwrotny),
- 3) *życzyć* czego / *życzyć* + zdanie podrzędne okolicznikowe celu, które rozpoczynane jest spójnikami, np. *oby*, *aby*, *żeby*).

Badacz utrzymuje również, że w formułach życzeń można zaobserwować elipsy, np. podmiotu bądź jądrowego czasownika (*życzyć*), zamiast którego może zostać użyta partykuła *niech* (np. *Niech ci zdrowie dopisuje*) albo spójnik (np. *Oby ci zdrowie dopisywało*). W skondensowanych życzeniach może zostać także pominięte dopełnienie określające odbiorcę (np. *Wszystkiego najlepszego*)⁴² (Zgółka 2005: 17–19).

Również K. Sikora, w duchu charakterystyki T. Zgółki, wyodrębnia następujące operatory funkcji życzącej: czasownik performatywny (*życzyć*, *winszować*) oraz wyrazy funkcyjne, nazywane *partykułami życzącymi*, *analitycznymi wykładnikami trybu życzącego* i *partykułami operatywnymi* (np. *niech*, *aby*, *oby*). Autor stwierdza, że powinszowania mogą być także tworzone przy pomocy optatywnego użycia trybu rozkazującego (np. *darz bór!*; *Niech się Święci Pierwszy Maja!*; *Boże, daj zdrowie*), dodając, że dawniej w polskich gwarach (np. na Kielecczyźnie, Podkarpaciu i Pogórze) występowały również sytuacje, w których przedmiot życzeń identyfikowany był z podmiotem gramatycznym, np. *Wiążcie się ziemniaczki jak kocie łby!*⁴³ (Sikora 2013: 185–186).

Grażyna Habrajska wydzieliła z kolei dwa schematy w strukturze tekstów życzeń okolicznościowych:

- 1) zawierający rządzący dopełniaczem czasownik *życzyć*;
- 2) zawierający rządzące biernikiem czasowniki *stać*, *zasyłać*, *przesyłać*, *składać*.

Lingwistka stwierdza ponadto, że obowiązkowymi komponentami tekstów życzeń są: poprzedzona co najmniej jednym epitetem nazwa świąt, czasownik w 3. osobie liczby pojedynczej lub mnogiej oraz nazwa własna określająca nadawcę (Habrajska 1993: 386).

Badacze rozpatrują strukturę życzeń także z perspektywy genologicznej, dążąc do zrekonstruowania wzorca tekstu powinszowań. M. Kita wskazuje na minimalną strukturę wzorca obejmującą takie elementy, jak: *kto* – *życzy* – *komu* – *czego*. Na-

⁴² Powszechnie uważa się, iż życzenia dłuższe, dalekie od schematyzmu, są grzeczniejsze, zaś życzenia szablonowe uznawane są za nieszczerze (zob. Stryjecka 2011: 218).

⁴³ Również M. Jurewicz zauważa, że akt mowy życzenie może być realizowany w języku polskim przy pomocy trybu rozkazującego, a także trybu łączącego, tj. trybu czasownika właściwego dla niektórych języków indoeuropejskich, zwykle realizującego się przy użyciu partykuł *oby*, *żeby* (Jurewicz 2019: 69–70; por. także Jędrzejko, Kita 2003: 199).

tomiastruktura maksymalna zdaniem badaczki zawiera następujące składniki: *kto – jak – życzy – komu – czego – z jakiej okazji* (Kita 2005: 344).

Maria Rachwałowa, badając teksty życzeń pisane na kartach okolicznościowych przez dzieci, wyodrębniła zaś pięć obligatoryjnych elementów występujących w ich strukturze, które mogą być uzupełniane innymi komponentami:

- 1) zwrot do adresata – np. *Droga Jolu*;
- 2) człon nawiązujący – *z okazji*;
- 3) czasownik performatywny – *życzę*;
- 4) przedmiot życzeń – np. *szczęścia*;
- 5) określenie nadawcy – np. *Ania* (Rachwałowa 1996: 51; por. Czarnecka 1998: 160).

Teksty życzeń formułowane w języku rosyjskim, w przeciwieństwie do ich polskojęzycznych odpowiedników, składają się z dwóch komponentów: należą do nich tzw. *поздравление* i *пожелание*⁴⁴. Natalja I. Formanowska utrzymuje, że pierwszy ze wskazanych aktów mowy stanowi reakcję na jakieś wydarzenie, a jego celem jest poinformowanie, z jakiej okazji składane są życzenia, zob.

Сценарий ситуации поздравления относится к таким, которые являются реакцией на нечто хорошее, уже произошедшее в реальной жизни (наступит общенародный или семейный праздник, день рождения, достигнуты успехи и т.п.) (Формановская 2009: 207).

Podobnie element *поздравление* charakteryzuje Olga A. Jewtuszenko, definiując go jako „приветствие по случаю чего-л. радостного, приятного (дня рождения, юбилея и т. п.)” (Евтушенко 2012: 149). Badaczka uważa, że *поздравление* jest gatunkiem mowy, który ma charakter rytualny, występuje w różnych typach dyskursu i realizuje fatyczną funkcję języka (Евтушенко 2012: 149; taki sąd wyraża też Walerija W. Kaszpur – por. Кашпур 2007: 11). Autorka wymienia jego cechy gatunkowe, takie jak obecność nadawcy i odbiorcy oraz okazja do złożenia życzeń (Евтушенко 2012: 150).

Szczegółowa charakterystyka tego elementu formuł życzeniowych przesyłanych na kartach pocztowych została przeprowadzona przez Jurija N. Marinina (Маринин 1996, 2009). Badacz uznaje jego treść za główny segment wiadomości przekazywanych za pośrednictwem pocztówek. Jego zdaniem powitanie i zwrot do adresata pełnią jedynie funkcję fatyczną, reprezentacyjną i regulacyjną, podczas gdy *поздравление* ma za zadanie wyrażać szacunek wobec odbiorcy oraz informować o takich kwestiach, jak nazwa święta, data oraz przyczyna składania życzeń. Lingwista twierdzi, że jest to najbardziej konwencjonalny akt mowy spośród wszystkich treści umieszczanych na kartach pocztowych. Na jego prototypową strukturę składa się zdanie zawierające

⁴⁴ Jelena W. Pietrowa stwierdza, że w polskojęzycznych życzeniach treść obu przywołanych aktów jest zawarta w jednozdaniowym komponencie. Badaczka utożsamia go z rosyjskojęzycznym aktem mowy *пожелание* (Петрова 2014: 59–60). Lubow’ S. Guriewicz wskazuje zaś na bardziej rozbudowaną strukturę rosyjskojęzycznych życzeń, zauważając za Tatjaną W. Anisimową i Jeleną G. Gimpelson (Анисимова, Гимпельсон 2002), że w skład struktury wzorca życzeń wchodzi: zwrot do adresata, część główna (rochwalna, tj. *поздравление*) i zindywidualizowany akt mowy *пожелание* (tj. treść życzeń) (Гуревич 2012: 80).

czasownik performatywny *поздравлять* w formie 1. os. l. poj. lub mn., pośrednie dopełnienie w formie miejscownika z przyimkiem *с* i bezpośrednie dopełnienie w postaci zaimka osobowego w 2. os. l. poj. lub mn. w formie biernika:

Поздравляю(ем) Вас (вас) с праздником (днём) + określenie okoliczności

Zdaniem badacza powyższa struktura może zostać także lewostronnie poszerzona o określenia stopnia nadające aktowi ton emocjonalny, takie jak: *от всей души, от всего сердца, сердечно, горячо*⁴⁵. Stwierdza on jednak, że ich obecność zależy od zażyłości komunikujących się osób, ich kompetencji językowo-kulturowej oraz temperamentu i emocjonalności nadawcy. Językoznawca zauważa ponadto, że schemat aktu mowy *поздравление* może zostać rozszerzony o elementy modalne, np. *хочу поздравить, желаю поздравить, спешу поздравить*, jednakże uznaje on takie zabiegi za redundantne. Możliwe jest także zastosowanie eliptycznej formy omijającej czasownik performatywny, np. *С праздником!, С Новым годом!* – jej użycie jest jednak odnoszone przez Marinina przede wszystkim do sfery języka mówionego⁴⁶. Poza tym autor odnotowuje przypadki, w których w prepozycji do tego aktu mowy wskazywany jest nadawca życzeń, np. *коллектив женщин, твои непутевые дети, ваш класс*, wszelako z reguły jego dane ujawniane są w postpozycji w stosunku do aktu mowy *поздравление*.

Akt *пожелание* tworzony jest natomiast przy pomocy czasownika *желать* oraz rzeczownika w formie zależnej dopełniacza lub czasownika w formie bezokolicznika⁴⁷ (Формановская 2002: 113; por. Немчинова 2012: 73), np.:

(Я) желаю (вам, тебе) + rzeczownik w formie zależnej dopełniacza
(Я) желаю (вам, тебе) + bezokolicznik

Powyższym konstrukcjom mogą towarzyszyć także określenia stopnia, np.:

От (всей) души / От всего сердца желаю...!

Z punktu widzenia składni akty *пожелание* realizowane są za pomocą prostych zdań oznajmujących wykrzyknikowych oraz zdań podrzędnie złożonych ze spójnikiem *чтобы*, np.: *Желаем, чтобы все проблемы и заботы остались в уходящем году* (Немчинова 2012: 74).

Duża różnorodność może cechować także treść aktu *пожелание*. Wyróżniane są bowiem szablonowe życzenia o treści ogólnej, np. *Желаю счастья (успехов, удачи, здоровья!)*, oraz życzenia prywatne (*частные*), tj. zindywidualizowane, np. *Желаю сдать экзамен, хорошо отдохнуть, поскорее выздороветь, приятного аппетита!* (Хисамова, Латыпова 2016).

⁴⁵ Służą one uwydatnieniu emocjonalności nadawcy (por. Хао 2019: 414).

⁴⁶ Aczkolwiek, jak wykazał ogląd zgromadzonych przez nas tekstów, sformułowanie to nierzadko spotykane jest także w życzeniach przesyłanych na pocztówkach.

⁴⁷ N.W. Niemczinowa konstatuje, że podmiot jest często pomijany w akcie *пожелание* i zdanie rozrzuca się od orzeczenia (Немчинова 2012: 73).

5. Metodologia badań

5.1. Problematyka i cel pracy. Hipoteza robocza

Celem monografii jest rekonstrukcja oraz porównanie językowych obrazów wartości utrwalonych w treści polsko- i rosyjskojęzycznych życzeń przekazywanych za pośrednictwem okolicznościowych kart pocztowych w drugiej połowie XX wieku. Podjęta zostanie próba udzielenia odpowiedzi na szereg pytań badawczych:

- 1) Jaka hierarchia wartości wyłania się z treści życzeń przesyłanych na kartach pocztowych, tj. jakie (typy) wartości projektowane są na odbiorców najczęściej, jakie zaś najrzadziej?
- 2) W jaki sposób poszczególne wartości są konceptualizowane, tj. postrzegane i językowo werbalizowane w tekstach życzeń? Jakie cechy konotacyjne są im przypisywane?
- 3) Jakie podobieństwa i różnice można zaobserwować w konceptualizacjach wartości przy uwzględnieniu takich determinant, jak:
 - a) święto, z którego okazji przekazywane są życzenia,
 - b) następstwo składników powinszowań,
- 4) Czy charakterystyczne cechy kultury polskiej i rosyjskiej znajdują odzwierciedlenie w wartościach werbalizowanych w treści życzeń?
- 5) Czy w treści życzeń ujawniają się właściwości specyficzne dla innych aktów/gatunków mowy?

Należy zaznaczyć, że ze względu na dobór materiału badawczego zrekonstruowany obraz wartości będzie zrelatywizowany wyłącznie do tekstów życzeń, tj. gatunku wypowiedzi charakterystycznego dla dyskursu świątecznego (pierwotnie o charakterze magicznym, obecnie zaś związanego z konwencjonalnymi językowymi zachowaniami grzecznościowymi typowymi dla poszczególnych świąt). Obraz ten będzie więc swoisty jedynie dla rozpatrywanego „środowiska” tekstowego, w którym znaczący wpływ na konceptualizację pojęć aksjologicznych wywierają uwarunkowania dyskursywno-gatunkowe. Nieuprawnione byłoby zatem uogólnianie wniosków sformułowanych na podstawie przeprowadzonej analizy na preferencje aksjologiczne, hierarchię wartości oraz ich konceptualizacje właściwe dla języka ogólnego. Dlatego też skłaniamy się do postrzegania naszych dociekań jako rozważań dotyczących *obrazów wartości w tekstach* bądź *tekstowych obrazów wartości*. Trzeba jednak zauważyć, że mimo ograniczenia badań do życzeniowego uniwersum ich rezultaty mogą dostarczyć pewnej obszerniejszej, wykraczającej poza tę materię wiedzy: życzenia są bowiem ukazane na szerszym tle kulturowym oraz informują o istotności pewnych wartości w rozpatrywanych wspólnotach językowo-kulturowych, ich hierarchii i stereotypowych, „naiwnych” sposobach postrzegania.

Hipoteza robocza, która została przyjęta w pracy, zakłada, że dobór i konceptualizacja wartości, których projekcja dokonywana jest na odbiorców powinszowań,

są uzależnione od swoistych dla rozpatrywanych wspólnot konwencji kulturowych, a także powiązanych z nimi konwencji językowych i społecznych⁴⁸, do których odnosimy przede wszystkim kulturowo zdeterminowane konwencje gatunkowe oraz własności związane z poszczególnymi wymiarami kultur narodowych mogące znajdować odzwierciedlenie w treści życzeń.

Wartości są w tej książce analizowane z wykorzystaniem instrumentarium pojęciowego etnolingwistyki kognitywnej, obejmującego takie kategorie, jak podmiot, punkt widzenia, perspektywa i profilowanie. W rozpatrywanych aktach mowy ujawnia się kulturowo motywowany podmiotowy punkt widzenia nadawców życzeń. Kształtuje on perspektywę oglądu pojęć aksjologicznych, na którą składają się m.in. konwencje językowe (dyskursywne, gatunkowe, stylistyczne) oraz uwarunkowania kulturowe i społeczne (jak np. rodzaj święta, któremu towarzyszy składanie życzeń). Czynniki te (jak również inne, m.in. płeć, rodzaj relacji łączących nadawców i odbiorców, ich wiek, wykształcenie czy pochodzenie) mogą bowiem decydować o sposobie profilowania wartości przywoływanych w treści życzeń. Warto wszelako ponownie zauważyć, że ze względu na specyfikę rozpatrywanego przez nas materiału będziemy mieć do czynienia przede wszystkim z tzw. profilowaniem tekstotwórczym (w rozumieniu R. Tokarskiego), jednak silnie osadzonym w realiach kulturowych. Jak bowiem wskazuje lubelski badacz:

Tekstowe użycie słowa jest zawsze wyborem określonej opcji semantycznej. Jest aktualizowaniem pewnego fragmentu (czy niekiedy kilku fragmentów) całościowej ramy pojęciowej. Różne użycia słowa naświetlają różne składniki utrwalone w całościowej ramie pojęciowej, niekiedy też twórczo je przekształcają (Tokarski 1998a: 49).

W wypadku tekstów znaczenie wyrazów (oraz ich dystrybucja) jest zaś relatywizowane gatunkowo, m.in. dlatego, że „Poszczególne gatunki ujawniają (...) swoje wewnętrzne zróżnicowanie konotowanych sensów wiązanych z danym wyrazem” (Adamowski 1994: 62).

Oprócz przeprowadzenia analizy konceptualizacji poszczególnych wartości, postaramy się także odtworzyć prototypową treść życzeń składanych na okoliczność poszczególnych świąt poprzez zbadanie kolejności, w której wartości są w nich wymieniane. Czynność ta nie tylko umożliwi zrekonstruowanie takich elementów obrazu wartości, jak ich istotność (wynikająca z częstości ich przywoływania) i hierarchia (wynikająca z szyku składników treści życzeń), lecz pomoże również zrozumieć sposoby postrzegania świąt, do których odwołują się powinszowania⁴⁹.

Wpływ cech właściwych analizowanym grupom językowo-kulturowym na treść życzeń zostanie ustalony poprzez porównanie uzyskanych wyników z rezultatami dotychczasowych badań nad wartościami deklarowanych przez Polaków i Rosjan oraz ustaleniami G. Hofstede i E.T. Halla.

⁴⁸ Więcej o zjawisku konwencji zob. w artykule Marii Wojtak (2015).

⁴⁹ Uzyskane wyniki mogą stanowić uzupełnienie badań nad obrazem świąt w językowej świadomości Polaków i Rosjan (zob. Orzechowska 2016).

Jak wynika z powyższych opisów, wnioski płynące z analiz mają przede wszystkim na celu ukazanie podobieństw i różnic w zakresie stereotypowych wyobrażeń o wartościach wymienianych w treści powinszowań wysyłanych na okolicznościowych kartach pocztowych przez Polaków i Rosjan. Należy zauważyć, że badania te mogą stanowić uzupełnienie analiz porównawczych prowadzonych dotychczas na materiale języków słowiańskich, dotyczących semantyki nazw wartości, np. w ramach projektu EUROJOS „Językowo-kulturowy obraz świata Słowian i ich sąsiadów na tle porównawczym”, którego celem jest analiza „rozumienia pojęć aksjologicznych (konceptów), które odgrywają istotną rolę we współczesnym świecie (...)”⁵⁰. Niniejsza monografia, mimo że dostarcza wiedzy dotyczącej wyłącznie fragmentów obrazu świata zawartego w tekstach przynależących do jednego gatunku, opiera się (podobnie jak analizy dokonywane w ramach projektu EUROJOS) na założeniu, że perspektywa percypowania świata przez człowieka jest silnie uwarunkowana przez wspólnotę językowo-kulturową, której jest on członkiem, zaś rekonstrukcja JOS pozwala zgłębić naturę człowieka „jako podmiotu postrzegającego, konceptualizującego i mówiącego (*homo loquens*)”⁵¹. Książka ta wpisuje się zatem w nurt badań z zakresu etnolingwistyki kognitywnej i stanowi wkład w paralelne i porównawcze badania nad wartościami słowiańskich wspólnot językowo-kulturowych.

5.2. Motywacja

Należy zauważyć, że badanie dóbr będących przedmiotem powinszowań nie stanowi w językoznawstwie polonistycznym *novum*. We wstępie wspomniano, że o potencjale życzeń w kontekście językowo-kulturowych badań nad wartościami wypowiedziała się B. Rodziewicz (2014: 351–352). Również E. Jędrzejko i M. Kita zwracają uwagę na poznawczy walor życzeń w zakresie problematyki wartości, twierdząc, że powinszowania „w wielu wypadkach nawiązują do najbardziej utrwalonej potocznie hierarchii najważniejszych, powszechnie uznawanych i upragnionych wartości”. Badaczki te stwierdzają ponadto, że życzenia „pokazują (...) pewien wycinek językowego obrazu świata” oraz „Informują o tym, jakie są nasze stereotypowe wyobrażenia” o wartościach. Lingwistki dostrzegają przy tym, że analiza przedmiotu życzeń stanowi materiał na odrębne „studium językowo-kulturowe” (Jędrzejko, Kita 2003: 203–204). Szczególne „nasylenie” powinszowań wartościami jest także podkreślane przez Grażynę Filip, która pisze, że „Życzenia jako akty etykietalne są szczególnie predysponowane do komunikowania wartości, ponieważ rolą etykiety językowej jest uświadamianie tego, co wartościowe, albo nie, w kontaktach językowych” (Filip 2007: 559). Na ten aspekt polskojęzycznych życzeń wskazywała również m.in. M. Marcjanik (2000).

Wartości werbalizowane w szeroko rozumianych życzeniach okolicznościowych opisywała Monika Kaczor (2002), zaś dobra będące elementem życzeń ślubnych

⁵⁰ Zob. <https://ispan.waw.pl/default/badania/eurojos/#section4> (dostęp: 11.06.2024).

⁵¹ Zob. tamże (dostęp: 11.06.2024).

stały się przedmiotem uwagi Beaty Jarosz (2014). Inny materiał – powinszowania wysyłane na okolicznościowych kartach pocztowych – badała G. Filip (2007), również omawiając przywoływane w ich treści wartości. Pojęcia aksjologiczne uwidaczniające się w treści życzeń publikowanych w prasie przez redakcje gazet zostały natomiast opisane przez Katarzynę Czarnecką (1999) oraz (ze szczególnym uwzględnieniem profili światopoglądowych badanych tytułów) Grzegorza Żuka (2009).

Rosyjscy lingwiści także podejmowali badania nad wartościami werbalizowanymi w tekstach powinszowań. Analizowano m.in. rosyjsko- i niemieckojęzyczne życzenia dobra wyrażane przy pomocy konstrukcji przeczących (Шатилова 2008), sposoby werbalizowania życzeń sukcesu i powodzenia w języku rosyjskim i niemieckim (Шатилова 2009) oraz konceptualizacje wartości będących przedmiotem rosyjsko- i chińskojęzycznych powinszowań (Цинь 2018). Oprócz tego uwaga badaczy koncentrowała się na wartościach ujawniających się w treści życzeń urodzinowych wygłaszanych w formie uroczystych przemówień okolicznościowych (Бородина 2014) oraz dobrach stanowiących przedmiot życzeń przekazywanych na kartach okolicznościowych w gronie pracowników firm i instytucji państwowych (Немчинова 2008).

Cechą łączącą wszystkie przytoczone artykuły i opracowania monograficzne jest jednak fakt, iż zagadnieniem wartości zajmowano się w nich z reguły niejako „na marginesie” rozważań nad innymi aspektami powinszowań (lub stawiano je z nimi na równi), niekiedy zaś – np. w monografiach Marcjanik 2000 czy Kita 2005 – życzenia były rozpatrywane wspólnie z innymi etykietalnymi aktami mowy. Pomimo licznych zalet poznawczych tych prac – nieocenionych z punktu widzenia wysiłków podejmowanych przez autora niniejszego opracowania – wymienione czynniki niechybnie składają się na fragmentaryczność analiz (często jedynie sygnalizujących obecność tej problematyki lub przedstawiających ją w sposób niewyczerpujący) oraz ogólnikowość wniosków. Nie powstała bowiem dotąd obszerna rozprawa koncentrująca się na językowo-kulturowych aspektach wartości konstytuujących treść życzeń.

Jako częstokroć odtwarzane teksty minimalne, których treść determinowana jest przez konwencję gatunkową, czynniki społeczno-kulturowe, cechy psychiczne nadawców i inne faktory, mogą być życzenia nośnikiem wartości tak uniwersalnych, jak i specyficznych dla określonej wspólnoty językowo-kulturowej. Pomimo automatyzmu ich tworzenia powinszowania mogą stanowić wyraz magicznego przekonania nadawcy, że przekazywana treść jest korzystna dla odbiorcy (Формановская 2009; Sikora 2013). Przekonanie to sprawia, że w ich treści umieszczane są nazwy wartości powszechnie aprobowanych na gruncie konkretnej kultury. Rozważania te prowadzą do wniosku, że życzenia są interesującym pod względem badawczym „naturalnym środowiskiem” bytowania wartości⁵².

⁵² Spostrzeżenie dotyczące informacji aksjonormatywnych niesionych przez życzenia koresponduje z założeniami kulturowej teorii języka J. Anusiewiczza, której celem – zdaniem jej autora – jest: pełniejsze, wszechstronniejsze i głębsze poznanie i zrozumienie człowieka, jego natury, istoty ludzkiego życia duchowego – istoty kultury – poprzez zbadanie zawartych w języku treści, form i wzorców kultury, poprzez badanie zakodowanego w nim ujęcia rzeczywistości (kultura rzeczywistości) oraz systemu aksjologicz-

Powyższe obserwacje dały asumpt do podjęcia pogłębionych paralelnych i porównawczych badań (w duchu przytoczonego we wstępie twierdzenia B. Rodziewicz) nad wartościami projektowanymi na odbiorców powinszowań, których rezultatem jest niniejsze opracowanie. Wielostronna analiza treści życzeń może stanowić bowiem uzupełnienie dotychczasowej wiedzy lingwistycznej oraz antropologiczno-kulturowej, gdyż umożliwia ona rekonstrukcję repertuaru elementarnych dóbr, które są uznawane za konstytuenty ludzkiej pomysłowości, jak również ustalenie katalogu ich „naiwnych”, konwencjonalnych konceptualizacji.

Należy w tym miejscu omówić także niektóre rozstrzygnięcia dotyczące doboru materiału badawczego. Używanie różnych nośników do przekazywania życzeń (m.in. pisemnie za pośrednictwem listów, okolicznościowych kart pocztowych, SMS-ów, komunikatorów, forów internetowych czy e-maili, lecz także ustnie w kontakcie bezpośrednim lub telefonicznym) sprawia, że ich forma może różnić się w zależności od zastosowanego przekąźnika (Marcjanik 2000: 64). Szczególnie cenne w kontekście kulturowo zorientowanych analiz języka (na co zwracał uwagę m.in. J. Anusiewicz) wydają się być jednak te elementy rzeczywistości lingwalnej, które niosą wiedzę o tym, co uniwersalne, wspólne członkom danej lingwokultury. Sądzymy zatem, że o stereotypowych wyobrażeniach o wartościach najlepiej informują teksty wykorzystywane w rzeczywistych sytuacjach komunikacyjnych, których rozmiar determinuje więźność wiadomości, takie jak pocztówki czy SMS-y. Wykluczyć trzeba natomiast teksty literackie (ze względu na fikcyjność zawartych w nich treści) oraz dostępne w Internecie gotowe, nieautentyczne (w sensie ich braku zastosowania w komunikacji) formuły życzeń (wszak gotowe życzenia pierwotnie nie zostały do nikogo wysłane, a są jedynie udostępniane⁵³), a także listy i e-maile (w tym wypadku wyłącznie ze względu na trudność pozyskania dużej liczby tego typu danych, ich „komunikacyjny” autentyzm nie ulega bowiem wątpliwości). Twierdzimy też, że życzenia przesyłane za pośrednictwem SMS-ów, pomimo zwięzłej formy, poprzez anonimowość sprzyjającą większej familiarności i kreatywności autorów życzeń wykorzystujących ten przekąźnik, cechują się zniekształcaniem konceptualizacji właściwych życzeniom składanym na gruncie danej wspólnoty językowo-kulturowej, m.in. poprzez wulgaryzację treści (w tej kwestii zob. artykuł Filip 2007). Dlatego też decydujemy się

no-normatywnego danego społeczeństwa (kultura wartości) przekazywanego poprzez język z pokolenia na pokolenie, ciągle kształtowanego i kształtującego się (Anusiewicz 1991: 18–19).

⁵³ Nieautentyczność tych życzeń znajduje także wyraz w ich częstszej poetyzacji w porównaniu z powinszowaniami przesyłanymi na pocztówkach, np.

*Zdrowia – by zawsze służyło,
Życia – żeby długie było.
Pięknych myśli jak letnich motyli,
Intuicji, co nigdy nie myli,
A w sercu tylko słodczy
W dniu (urodzin, imienin) życzy....*

Źródło: <http://www.e-zyczenia.com/zyczenia,imieninowe-20.html> (dostęp: 11.06.2024).

na wykorzystanie w badaniach częstokroć szablonowych⁵⁴, lecz tym samym relevantnych etnolingwistycznie tekstów życzeń zamieszczanych na okolicznościowych kartach pocztowych. Na wybór kart pocztowych wpłynął ponadto fakt, iż przesyłanie życzeń za ich pośrednictwem obejmowało dłuższy okres niż użytkowanie mediów elektronicznych, które wykorzystywane są w celu komunikowania się stosunkowo od niedawna. Zatem analiza wiadomości przesyłanych na kartach okolicznościowych może prowadzić do bardziej reprezentatywnych wniosków dotyczących aksjologicznych aspektów życzeń w dłuższej perspektywie czasowej.

Wybór okresu (druga połowa XX wieku) oraz języków (polskiego i rosyjskiego), w których realizowane są życzenia, także nie jest przypadkowy. Stosunkowo szeroka dostępność kart pocztowych z okresu powojennego (np. w antykwariatach, na internetowych aukcjach i w ogłoszeniach zamieszczanych w serwisach społecznościowych) oraz ich niska cena pozwoliły bowiem na zgromadzenie obszernego korpusu przy niewielkich wydatkach. W kwestii rozpatrywanych języków należy zaś zauważyć, że rezultaty analiz życzeń pisanych w języku polskim i rosyjskim na tym etapie rozwoju obu państw (Polska Rzeczpospolita Ludowa i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, a także III Rzeczpospolita i Federacja Rosyjska) mogą poszerzyć dotychczasową wiedzę o tych dwóch wspólnotach językowo-kulturowych, funkcjonujących w ramach ustrojów politycznych o podobnym charakterze (m.in. – w różnym stopniu i w zależności od okresu – ograniczających wolność poglądów i stosujących cenzurę) na bliskich geograficznie obszarach, w których historycznie dominowały jednak elementy charakterystyczne dla różnych porządków cywilizacyjnych – łacińskiego i bizantyńsko-turańskiego⁵⁵ (zob. Kossecki 2003; por. Dzienisiewicz, Wierzchoń 2017). Wnioski płynące z badań mogą stanowić zatem także podstawę do wysunięcia hipotez, jakie elementy treści powinszowań są charakterystyczne jedynie dla polskiej lub rosyjskiej lingwokultury, a które mogą mieć wymiar uniwersalny. Tak sformułowane konkluzje będą mogły zostać następnie pogłębione (uwiarygodnione lub odrzucone) poprzez odniesienie ich do rezultatów analogicznych analiz prowadzonych na materiale innych języków.

5.2.1. Korpus wiadomości przesyłanych na kartach pocztowych

5.2.1.1. Gromadzenie i opracowywanie materiału. Transkrypcja i anotowanie

Korpus wiadomości przesyłanych na kartach pocztowych, na którego materiale przeprowadzono badania opisane w niniejszej książce, powstał w ramach projektu prowadzonego przez piszącego te słowa wspólnie z Piotrem Wierzchońem z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (więcej na temat opracowywania zasobu polsko- i rosyjskojęzycznych kart pocztowych zob. w artykule Dzienisiewicz, Wierz-

⁵⁴ Wniosek ten formułujemy na podstawie oglądu zgromadzonego materiału.

⁵⁵ Na wybór materiału wpłynął również fakt, że autor monografii legitymuje się znajomością obu analizowanych języków.

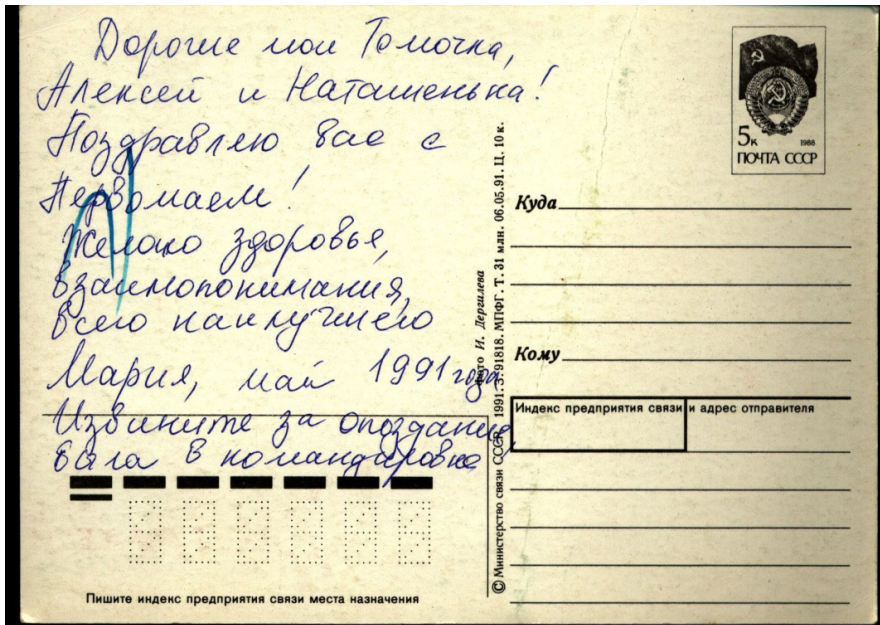
choń 2017⁵⁶). Pocztówki nabywano od osób prywatnych głównie za pośrednictwem portali internetowych (np. mediów społecznościowych oraz serwisów z ogłoszeniami o kupnie/sprzedży, na których działają filokartyści), a także w antykwariatach. Zgromadzona w ten sposób kolekcja kart pocztowych posłużyła do utworzenia korpusu przesyłanych na nich wiadomości.

Tworzenie zasobu obejmowało kilka etapów: po nabyciu kart pocztowych odbywała się digitalizacja zgromadzonych materiałów w postaci obustronnego skanowania każdej pocztówki w rozdzielczości 300 dpi. Rezultat tej pracy przedstawiono na poniższych fotografiach ukazujących przykładowy awers i rewers kart pocztowych:

Fot. 1. Awers karty pocztowej.

⁵⁶ Niniejszy podrozdział stanowi zmodyfikowaną wersję niektórych treści zawartych w ww. opracowaniu.

Fot. 2. Rewers karty pocztowej.

W następnej kolejności wiadomości transkrybowano, a oddzielne komponenty ich treści były anotowane. W tym celu utworzono bazę danych, w której umieszczono fotografie wcześniej zeskanowanych pocztówek. Przygotowany został ponadto interfejs, w którym wyodrębniono pole do wpisywania tekstu, a także komplet etykiet wykorzystywanych do oznaczania poszczególnych segmentów wiadomości⁵⁷.

⁵⁷ Jedną z wyodrębnionych etykiet są Życzenia. Znacznik ten odnosi się do formuł życzących, które zazwyczaj funkcjonują autonomicznie, np. *Przesyłam Ci moc gorących i serdecznych życzeń z Wrocławia*. Wszelako niekiedy życzenia łączone są w ramach jednej formuły z innymi aktami mowy, np. pozdrowieniami, np. *W dniu Imienin zasylam Najserdeczniejsze Życzenia oraz pozdrowienia z pięknych gór*.

Kolory: [zwrot do adresata](#), [pozdrowienia](#), [życzenia](#), [święto/okazja](#), [dodatkowa informacja](#), [pytanie](#), [podziękowanie](#), [prośba](#), [przeprosiny](#), [formuła końcowa](#), [podpis](#), [postscriptum](#), [miejsowość](#), [data](#), [błąd](#), [dopisek](#).

Treść listu

[Zapisz]

Zwrot do adresata	Pozdrowienia	Życzenia	Święto/o ▾
Dodatkowa informacja	Pytanie	Podziękowanie	
Prośba	Przeprosiny	Formuła końcowa	Podpis
Postscriptum	Miejsowość	Data	Błąd
Wyczyść zaznaczenie	xhtml		

[Лариса Григоревна!](#) [Прими сердечные поздравления с новым 1984 годом, пожелания доброго здоровья, успехов и счастья.](#) [с/п. Фарида.](#) [спасибо за фотки](#)

Fot. 3. Interfejs do wykonywania transkrypcji i anotowania

5.2.1.2. Charakterystyka korpusu

Zasób utworzony na potrzeby omawianych badań jest porównywalnym dwujęzycznym korpusem języka pisanego: zgromadzone w nim teksty łączy bowiem tematyka, czas powstania oraz środek przekazu. Korpus jest ponadto anotowany, tj. zawiera dodatkowe informacje o tekstach, m.in. dotyczące płci partnerów interakcji, łączącej ich relacji i daty przesłania wiadomości. Warto także zauważyć, że dobór materiałów do korpusu miał częściowo oportunistyczny charakter, ponieważ był uwarunkowany dostępnością pozyskiwanych tekstów⁵⁸.

Korpus formuł życzeniowych zawiera łącznie 2011 tekstów, z których 1047 zostało napisanych w języku polskim, a 964 w języku rosyjskim. Ogółem zaobserwowano w nich 5315 werbalizacji wartości: 1967 w polskojęzycznych formułach i 3348 w formułach rosyjskojęzycznych. Spośród polskojęzycznych formuł wyodrębniono życzenia składane z okazji świąt Bożego Narodzenia, Nowego Roku, Wielkanocy,

⁵⁸ O typach korpusów zob. w pracy Lewandowska-Tomaszczyk 2005.

imienin i urodzin. Rosyjskojęzyczne powinszowania odnoszą się zaś do Dnia Kobiet, Święta Pracy, Dnia Zwycięstwa, Rocznicy Rewolucji Październikowej, Nowego Roku i urodzin⁵⁹.

Należy zauważyć, że niekiedy treść jednej formuły tworzą życzenia dotyczące dwóch okoliczności. Praktyka ta charakterystyczna jest przede wszystkim dla polskojęzycznych powinszowań bożonarodzeniowo-noworocznych oraz rosyjskojęzycznych życzeń składanych z okazji Święta Pracy i Dnia Zwycięstwa, np. *Wraz z kartką przesyłam życzenia na Święta Bożego Narodzenia oraz Nowy Rok 1990, życząc dużo zdrowia, szczęścia w życiu wszelkiej pomyślności przesyła Henryk; na Święta Bożego Narodzenia dużo radości, na Nowy Rok 1978 wiele miłości i pokoju w serce dla całej Twojej rodziny życzy Jola; Поздравляем с Первомаем и с днем Победы! Доброго тебе здоровья, ясного неба и веселых праздников!; Поздравляем Вас с праздником 1е мая, – праздником весны, цветов, мира, дружбы, солидарности! И днем Победы! Доброго Вам здоровья, счастья, бодрости духа и всего, всего самого хорошего в Вашей жизни и труде. Успехов Вам в садово-огородных делах. Весеннего Вам настроения.* Zarówno w wypadku, gdy dwa różne fragmenty jednej formuły odnoszą się do dwóch różnych świąt, jak i gdy cała zawartość formuły dotyczy dwóch okoliczności, ze względu na przyjęty sposób opisu rozpatrywane są one osobno, tj. np. jako formuła życzeń bożonarodzeniowych oraz jako formuła życzeń noworocznych. Rozwiązanie to sprawia, że niekiedy ta sama treść omawiana jest w odniesieniu do dwóch różnych okoliczności.

W poniższych tabelach zaprezentowano liczbę tekstów życzeń, liczbę zawartych w nich werbalizacji wartości i średnią liczbę werbalizacji wartości przypadającą na jedną formułę w życzeniach składanych z okazji poszczególnych świąt, odpowiednio dla materiału polsko- i rosyjskojęzycznego:

Tabela 1. Dane dotyczące korpusu polskojęzycznych tekstów.

Święto	Liczba tekstów życzeń	Liczba werbalizacji wartości	Średnia liczba werbalizacji wartości
Boże Narodzenie	255	464	1,8
Nowy Rok	276	388	1,4
Wielkanoc	234	606	2,6
imieniny	225	381	1,7
urodziny	57	128	2,2
Łącznie	1047	1967	1,9

⁵⁹ Życzenia składane z okazji innych świąt były reprezentowane w zgromadzonym materiale jednostkowo, dlatego też nie zdecydowano się na ich rozpatrywanie w ramach prowadzonych badań.

Tabela 2. Dane dotyczące korpusu rosyjskojęzycznych tekstów.

Święto	Liczba tekstów życzeń	Liczba werbalizacji wartości	Średnia liczba werbalizacji wartości
Dzień Kobiet	186	595	3,2
Święto Pracy	186	626	3,4
Dzień Zwycięstwa	61	207	3,4
Rocznica Rewolucji Październikowej	80	249	3,1
Nowy Rok	291	1042	3,9
urodziny	160	629	3,9
Łącznie	964	3348	3,5

Jak widać, wśród polskojęzycznych tekstów ilościowo dominują powinszowania noworoczne (276). Nieznacznie mniej liczne są zaś życzenia składane z okazji świąt Bożego Narodzenia (255), Wielkanocy (234) i imienin (225), natomiast życzenia urodzinowe występują jedynie na 57 kartach. Z tekstów zawartych w korpusie wyodrębniono ogółem 1967 werbalizacji wartości (w jednej formule życzącej występuje średnio 1,9 ujętych wartości). Największa średnia liczba werbalizacji wartości jest umieszczana w treści życzeń wielkanocnych (2,6) – możliwe, że praktyka ta jest związana z faktem, iż Wielkanoc jest najważniejszym świętem w roku liturgicznym, co sprawia, że na adresatów projektowana jest większa niż w wypadku innych okoliczności liczba dóbr. Najmniejszą liczbę nazw wartości odnotowano zaś w treści powinszowań noworocznych (1,4) – przyczyną ukształtowania się tej konwencji był zapewne fakt, że życzenia przekazywane na okoliczność Nowego Roku często następują po życzeniach bożonarodzeniowych, w których wymieniana jest część dóbr, zatem ich powtarzanie w życzeniach noworocznych byłoby zbędne.

Na grupę rosyjskojęzycznych tekstów składają się łącznie 964 formuły życzące. Największa liczba życzeń dotyczy Nowego Roku (291), mniej tekstów pisanych jest z okazji Dnia Kobiet (186), Święta Pracy (186) i urodzin (160). Najmniej tekstów dotyczy Rocznicy Rewolucji Październikowej (80) i Dnia Zwycięstwa (61). Należy zauważyć, że całkowita liczba wartości werbalizowanych w rosyjskojęzycznych powinszowaniach jest znacznie większa niż liczba dóbr występująca w tekstach polskojęzycznych, bowiem w analizowanych 964 formułach zaobserwowano ogółem 3348 werbalizacji wartości – średnio w jednym tekście umieszcza się zatem werbalizacje 3,5 wartości. Największa średnia liczba dóbr jest zawarta w treści życzeń noworocznych i urodzinowych (także 3,9). Najprawdopodobniej dzieje się tak ze względu na fakt, że święto Nowego Roku jest uznawane za szczególnie istotne w cyklu świątowań rocznych, podczas gdy urodziny mają fundamentalne znaczenie z perspektywy cyklu życia jednostki. Dlatego też treść życzeń składanych z tych okazji jest z reguły dłuższa od pozostałych formuł. Powyższa interpretacja może

dowodzić słuszności twierdzenia L.S. Guriewicz o antropocentryzmie rosyjskich życzeń (tj. ich orientacji na adresata) (Гуревич 2012). Mogłoby to także oznaczać, że polskojęzyczne życzenia są w większym stopniu skoncentrowane na konkretnych okolicznościach (co znajduje potwierdzenie w powinszowaniach składanych z okazji świąt religijnych – zob. dalej). W kwestii długości życzeń (tj. liczby werbalizowanych w ich treści wartości) warto odwołać się zaś do wyników badań J.W. Zajcewy (Зайцева 2011), która wykazała, że rosyjskojęzyczne powinszowania są z reguły dłuższe od życzeń formułowanych na gruncie kultury brytyjskiej. Biorąc pod uwagę przytoczone rezultaty analiz, można zaryzykować stwierdzenie, że Polacy znajdują się w tym kontekście pośrodku spektrum.

Ze względu na fakt, iż pocztówki były nabywane w sposób zapośredniczony, jednoznaczne ustalenie takich parametrów, jak np. wykształcenie, pochodzenie czy wiek nadawców, a niekiedy także płeć i rodzaj relacji łączącej komunikantów, jest często niemożliwe, dlatego też nie będą one uwzględniane w dalszych analizach. Ogląd formuł prowadzi jednak do wniosku, że autorstwo większości tekstów napisanych w obu językach należy przypisać kobietom, zdecydowanie rzadziej spotykane są natomiast powinszowania pisane przez mężczyzn.

W wielu wypadkach możliwe jest natomiast wskazanie czasu wysłania pocztówki: 907 polskojęzycznych i 890 rosyjskojęzycznych tekstów zostało bowiem opatrzonych datą (widniejącą na stemplu bądź w treści wiadomości). Liczba formuł życzeń przesłanych w każdej dekadzie w ramach rozpatrywanego okresu została przedstawiona poniżej:

Tabela 3. Dane dotyczące czasu przesłania kart pocztowych.

Dekada	Polskojęzyczne formuły życzeń	Rosyjskojęzyczne formuły życzeń
1941–1950	10	0
1951–1960	44	3
1961–1970	164	60
1971–1980	295	397
1981–1990	206	366
1991–2000	144	64
2001–2010	44	0

Jak można zaobserwować, polskojęzyczne powinszowania pochodzą głównie z lat 60., 70., 80. i 90. XX wieku; mniej licznie reprezentowane są natomiast życzenia przesłane w latach 40., 50. oraz w XXI stuleciu. Rosyjskojęzyczne teksty także zaczerpnięte zostały głównie z pocztówek przesłanych w latach 70. i 80., rzadziej zaś w latach 60. i 90. Badany materiał obejmuje zatem okres powojenny z uwzględnieniem przemian ustrojowych, które w obu państwach miały miejsce pod koniec lat 80. oraz

na początku lat 90. Niezrównoważona reprezentacja życzeń pochodzących z poszczególnych dekad jest wynikiem braku lub utrudnionej możliwości nabycia pocztówek z lat 40. i 50. oraz XXI wieku, co należy pochylić za mankament korpusu. Informacja o dacie przesłania kart pocztowych, jakkolwiek istotna w kontekście badania przemian, którym treść życzeń może ulegać w czasie, nie znajdzie jednak zastosowania w dalszych analizach. Wstępny ogląd życzeń pozwala bowiem sformułować wniosek, że przekazywane w nich treści były stosunkowo jednolite w rozpatrywanym okresie. Wydaje się, że przeprowadzenie badań nad ewolucją powinszowań byłoby jednak pożądane dla dłuższych odcinków czasu, o czym świadczy np. treść XIX-wiecznych życzeń omówiona w pracy Olma 2006.

5.3. Terminologia i procedury badawcze

Przez *werbalizację wartości, nazwy wartości, ujęzyczenie wartości* oraz *tekstowe konkretyzacje wartości* rozumieć będziemy wyrazy oraz związki wyrazowe nazywające wartości w tekstach życzeń. Ze względów stylistycznych wymiennie stosujemy także określenia *formuły życzeń, formuły życzące, formuły życzeniowe, akty życzeń, teksty życzeń, życzenia* oraz *powinszowania*, zdając sobie wszelako sprawę z ich nieadekwatności: wyrażenie *akty życzeń* sugeruje bowiem pragmatycznojęzykową perspektywę oglądu powinszowań, rozumianych jako działanie językowe, zaś *formuły życzeń* i *teksty życzeń* akcentują rozpatrywanie życzeń jako tekstu. Ze względu na fakt, że te dwie perspektywy przenikają się na kartach niniejszej monografii, świadomie nie czyni się między tymi wyrażeniami rozgraniczenia i są one stosowane zamiennie. W kontekście przekaznika, jakim są pocztówki, życzenia stanowią bowiem zarówno przykład działania językowego, jak i jego gotowego produktu, tj. tekstu.

Należy przy tym zaznaczyć, iż obiektem naszego zainteresowania jest wyłącznie jeden komponent struktury wzorca powinszowań nazywany przez M. Rachwałową *przedmiotem życzeń* (określany przez nas także mianem *treści życzeń*) (Rachwałowa 1996: 51; por. Czarnecka 1998: 160).

Przed rozpoczęciem badań, na podstawie oglądu materiału, przyjęte zostało założenie, że w obręb analiz włączona zostanie cała treść życzeń, także w wypadkach, gdy występują w niej werbalizacje wartości pomijanych w dotychczasowych opracowaniach aksjologicznych i aksjolingwistycznych. Innymi słowy, w myśl modelu interpretacyjnego „to jest dobre i dlatego chcę, aby stało się Twoim udziałem” (Kaczor 2002: 192) przyjmujemy, że każde pojęcie wymieniane w treści życzeń uznawać będziemy za *wartość* (określaną w pracy także mianem *dobra* oraz *pojęcia aksjologicznego*).

Analiza wykazała, że tematem życzeń przesyłanych na pocztówkach są wyłącznie *wartości pozytywne* – w przeciwieństwie do życzeń składanych na forach internetowych, wśród których mogą występować także złorzeczenia (w tej kwestii por. Ścigała-Stiller 2012: 124–125). Nie oznacza to jednak, że w badanym materiale nie zaobserwowano określeń *wartości negatywnych*; godzi się wszelako odnotować,

że każdorazowo występują przed nimi przeczenia, co sprawia, że nie są one projektowane na odbiorców – zob. np. kontekst użycia rzeczownika *smutek* w formule⁶⁰:

Przyjmij tą drogą najlepsze życzenia imieninowe – zdrowia, spokoju, dużej odporności psychicznej przede wszystkim zmiany na lepsze tego, co Was gnębi i boli. Oby zajaśniało słońce w Twoim i Stachny życiu, abyście mieli powody do radości, a nie do smutku.

W związku z tym wyraz *wartość* będziemy każdorazowo odnosić do wartości pozytywnych.

Należy ponadto zauważyć, że zastosowane przez nas podejście analityczne nosi znamiona tekstologicznej analizy morfologicznej, ponieważ w toku badań z tekstów wyodrębniane są poszczególne komponenty treści życzeń⁶¹. Aby zilustrować proces wydzielenia werbalizacji wartości z tekstów, posłużymy się dwoma przykładami, odpowiednio życzeń składanych z okazji urodzin oraz Dnia Kobiet, zob.

Z okazji urodzin wszystkiego najlepszego, szczęścia w życiu osobistym i spełnienia najskrytszych marzeń życzy Grzesiek.

Сердечно поздравляю тебя с праздником, днем 8е Марта, желаем крепкого здоровья, счастья, успехов во всех твоих делах и долгой, долгой жизни.

W pierwszej formule życzeń za werbalizacje wartości uznajemy:

- 1) *wszystkiego najlepszego,*
- 2) *szczęścia w życiu osobistym,*
- 3) *spełnienia najskrytszych marzeń.*

Powinszowania składane z okazji święta 8 Marca zawierają natomiast następujące składniki:

- 1) *крепкого здоровья,*
- 2) *счастья,*
- 3) *успехов во всех твоих делах,*
- 4) *долгой, долгой жизни.*

Wyekscerpowane werbalizacje wartości są następnie przyporządkowywane do odpowiednich pojęć aksjologicznych⁶² (niekiedy, w celu odróżnienia ich od poświadczeń tekstowych zapisywanych pochyłą czcionką, w szczególności zaś w tabelach, są one

⁶⁰ Zapis analizowanych tekstów życzeń jest w monografii przytaczany w niezmienionej w stosunku do oryginałów formie. Zachowywane są m.in. błędy ortograficzne, wielkość liter oraz interpunkcja. Ze względu na dążenie do ekonomicznego przedstawienia treści nie jest natomiast oddawany oryginalny podział wersyfikacyjny.

⁶¹ Na gruncie tekstologii analiza morfologiczna polega na wydzieleniu z tekstu członów na podstawie badania jego kolejnych segmentów (Bartmiński, Niebrzegowska-Bartmińska 2009: 331–338).

⁶² W niniejszej książce stosuje się terminy *pojęcie* oraz *pojęcie aksjologiczne*, nie dokonując ich dalszych rozgraniczeń. Warto jednak odnotować, że na gruncie etnolingwistyki kognitywnej czyni się rozróżnienie między „ponadkulturowym” *pojęciem* oraz *konceptem*, tj. jego wariantem specyficznym dla określonej kultury.

zapisywane wersalikami). I tak, w powyższej formule zaobserwowano odpowiednio ujęzykowania takich wartości, jak: **dobro** (*wszystkiego najlepszego*), **szczęście** (*szczęścia w życiu osobistym*) oraz **spełnienie marzeń** (*spełnienia najskrytszych marzeń*), zaś werbalizacje odnotowane w tekście życzeń składanych z okazji Dnia Kobiet odnoszą się do następujących pojęć: **zdrowie** (*крепкого здоровья*), **szczęście** (*счастья*), **sukces** (*успехов во всех твоих делах*) i **długowieczność** (*долгой, долгой жизни*). Treść wyodrębnionych w ten sposób werbalizacji wartości jest następnie analizowana w celu ustalenia charakterystycznych dla życzeń sposobów konceptualizacji poszczególnych pojęć.

Warto także odnotować, że nie stawiamy sobie za cel zbadania treści życzeń od strony formalnojęzykowej, bowiem prowadzone badania dotyczą przede wszystkim aspektów językowo-kulturowych. W świetle poczynionych założeń analiza struktury składniowej poszczególnych tekstów jawi się jako zadanie marginalne, którego realizacji nie podejmujemy się na kartach niniejszej pracy⁶³.

⁶³ Zaobserwowano jednak, że wartości często wyrażane są m.in. przy pomocy:

- 1) nazw rzeczownikowych w formie dopełniacza lp. i lmn., np. *zdrowia, szczęścia, pomyślności, счастья, радости, успехов*;
- 2) wyrazów łączących się w związku zgody:
 - a) liczebnik i rzeczownik: *dużo zdrowia*;
 - b) przymiotnik i rzeczownik: *dobrego zdrowia*;
- 3) wyrazów łączących się w związku rzędu:
 - a) rzeczownik i wyrażenie przyimkowe: *szczęścia w życiu osobistym*;
 - b) rzeczownik i rzeczownik: *spełnienia marzeń*.

6. Udział poszczególnych typów wartości w treści życzeń

Niniejszy rozdział ma na celu ukazanie, jakie wartości oraz – szerzej – całe kategorie pojęć aksjologicznych są przedmiotem polsko- i rosyjskojęzycznych życzeń. W pierwszej części wartości omówione zostały w odniesieniu do kategorii, do których zostały przypisane, jak również zaprezentowane zostały kwestie dyskusyjne związane z podjętymi decyzjami klasyfikacyjnymi. Podczas sporządzania wstępnej charakterystyki rozważanych pojęć w celu przedstawienia ich właściwości semantycznych (ukazujących podstawowe konceptualizacje swoiste dla obu lingwokultur) odwołano się do leksykograficznych definicji nazw wartości oraz obserwacji zawartych w literaturze przedmiotu. W dalszej kolejności ukazany został zarówno udział odrębnych wartości, jak i ich rodzajów w treści powinszowań składanych z okazji poszczególnych świąt. W podsumowaniu zamieszczono wnioski i interpretacje dotyczące tego komponentu analiz, w których podjęto próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie, dlaczego określone dobra uznawane są za do tego stopnia istotne w kontekście składania powinszowań, iż stają się konwencjonalnym elementem ich treści. W komponencie interpretacyjnym tego stadium badania odwołano się do:

- 1) charakteru okoliczności, którym towarzyszy przesyłanie życzeń,
- 2) ustaleń dotyczących (etno)semantyki poszczególnych pojęć aksjologicznych, właściwej dla polskiej i rosyjskiej wspólnoty lingwokulturowej,
- 3) wyników dotychczasowych badań nad hierarchią wartości Polaków i Rosjan.

W celu wskazania prawdopodobnych przyczyn przywoływania określonych wartości w powinszowaniach wykorzystano ponadto koncepcję wymiarów kultur narodowych autorstwa G. Hofstede.

6.1. Typy wartości występujących w treści polsko- i rosyjskojęzycznych życzeń

6.1.1. Wartości transcendentne

Najczęściej spotykanymi wartościami metafizycznymi w polskojęzycznych powinszowaniach są błogosławieństwo i łaski Boże – zob. eksplikacje znaczeniowe interesujących nas znaczeń wyrazów *błogosławieństwo* ('dobro pochodzące od Boga' – WSJP) i *łaska* ('w religii chrześcijańskiej: dar udzielany przez Boga człowiekowi z miłości do niego, niezbędny do zbawienia' – WSJP). Warto w tym miejscu zauważyć, że również w WSWB leksem *błogosławieństwo* umiejscawiany jest w roli hiponimu *dobra*, zaś jako hiperonim rzeczownika *łaska* wskazywany jest *dar*. Znaczenie daru i dobra ujawnia się także w incydentalnie poświadczonych życzeniach, których tematem jest otrzymanie nagrody od Boga za dobroć okazywaną innym oraz uzyskanie darów od Jezusa Chrystusa. Oprócz tego za wartości transcendentne uznano opiekę sił nadprzyrodzonych, obecność Boga w życiu człowieka, głębokie przeżywanie religijnej treści

świąt oraz umocnienie adresata w wierze przez Chrystusa⁶⁴. Odwołania do wartości sakralnych mają przede wszystkim na celu manifestowanie przekonań religijnych partnerów interakcji, jednakże przyjmując tezę o ścisłym związku wartości transcendentnych z polskimi tradycjami świątecznymi, można wyrazić przypuszczenie, że ich akcentowanie odzwierciedla również typową dla kultury polskiej powściągliwość i/lub krótkoterminowość, przejawiającą się m.in. w uwydatnianiu znaczenia tradycji.

W rosyjskojęzycznych życzeniach nie odnotowano treści sakralnych. Fakt ten prawdopodobnie należy wiązać z dążeniem radzieckiej władzy do usunięcia świąt religijnych ze społecznej pamięci oraz ustanawianiem w ich miejsce uroczystości świeckich, które pozbawione były odwołań do sfery sacrum⁶⁵. Brak nawiązań do wartości transcendentnych może jednak stanowić także wyraz długoterminowości kultury rosyjskiej, która sprawia, że Rosjanie nie koncentrują się w życzeniach na tradycyjnych⁶⁶ wartościach metafizycznych w takim stopniu jak Polacy (hipotezę tę należałoby wszelako zweryfikować poprzez przeprowadzenie analogicznych badań na materiale powinszowań powstałych w okresie przedrewolucyjnym). Warto wszakże zauważyć, że w treści nielicznych tekstów odnotowano pojedyncze sformułowania o proveniencji religijnej, takie jak: *Дай бог тебе большое бабье лето и осень ясную, когда она придет*, a także: *И пусть всегда живут с тобою Надежда, Вера и Любовь!*. Ostatnia z przytoczonych formuł zawiera życzenia wiary, nadziei i miłości, tj. trzech cnót boskich (tzw. cnót teologicznych, ros. *теологические добродетели*), które wymieniane są przez św. Pawła w 1 Liście do Koryntian – „А теперь пребывают сии три: вера, надежда, любовь; но любовь из них больше” (1Kor. 13:13). Zważywszy na kontekst społeczno-polityczny, przyjmujemy jednak, że te jednostki aksjologiczne należy zakwalifikować do innych kategorii, ponieważ trudno określić, czy nawiązanie do tematyki metafizycznej było zamierzoną intencją nadawcy powinszowań.

6.1.2. Wartości poznawcze

Wartościami poznawczymi zaobserwowanymi w polskojęzycznych formułach życzących są wyłącznie mądrość oraz podróż⁶⁷. Większa liczba dóbr o charakterze poznawczym występuje natomiast w treści rosyjskojęzycznych powinszowań, które

⁶⁴ Zjawiskiem charakterystycznym dla polskojęzycznych życzeń jest również przypisywanie metafizycznego pochodzenia wartościom nietranscendentnym, m.in. witalnym i odcuciowym, np. *niech (...) radość Królowej Niebieskiej zamieszka w waszych sercach; Niechaj Chrystus Zmartwychwstały ześle Wam Kochani (...) przede wszystkim (...) szczęścia*.

⁶⁵ W czasach radzieckich przedstawiciele cerkwi byli represjonowani; więcej o fizycznych prześladowaniach duchownych w latach 1917–1950 zob. w opracowaniu Емельянов, Хайлова 2008. Warto wszelako odnotować, że w trakcie II WŚ władze radzieckie korzystały z pomocy cerkwi w walce z hitlerowskimi Niemcami, zob. więcej na ten temat w artykule Никулин 2013.

⁶⁶ Ponownie: przy założeniu, że odwołania do wartości transcendentnych cechuje silne powiązanie z tradycjami świątecznymi.

⁶⁷ Podstawę zaliczenia ostatniego pojęcia do tej kategorii stanowi założenie, że prymarnym celem podróżowania jest chęć zaspokojenia ciekawości poznawczej.

zawierają odwołania do takich wartości, jak mądrość⁶⁸, podróże, marzenia⁶⁹, doświadczenie i twórczość. Za wartości poznawcze uznano ponadto ciekawe życie oraz interesujące obchody świąt, wychodząc z założenia, że w życzeniach tych akcentowana jest istotność zdobywania wiedzy i doświadczeń życiowych. Oprócz tego do kategorii wartości poznawczych włączono natchnienie, zainteresowania oraz naukę. Należy przy tym zaznaczyć, że powinszowania, których tematem staje się nauka i zainteresowania, mogą znamionować tendencję do wytrwałej i regularnej pracy, charakterystyczną dla kultur o orientacji długoterminowej, do których zaliczana jest Rosja.

6.1.3. Wartości estetyczne

Analizy przeprowadzone na materiale polskojęzycznych formuł życzących wykazały, że w ich treści nie występują bezpośrednie odniesienia do wartości estetycznych. Jedynym pojęciem o charakterze estetycznym, które ulega werbalizacji w treści rosyjskojęzycznych życzeń, jest zaś kobiece piękno. Jednokrotnie przedmiotem powinszowań noworocznych staje się bowiem zachowanie atrakcyjności przez adresatkę. Możliwe, że rosyjskie powinszowania koncentrują się na kwestii urody ze względu na przynależność Rosji do kultur kobiecych, w których duże znaczenie przypisywane jest serdecznym relacjom międzyludzkim – życzenia piękna, w istocie pełniące funkcję komplementów (więcej na ten temat zob. w kolejnych rozdziałach), mogą bowiem mieć na celu ich podtrzymywanie.

6.1.4. Wartości moralne

Wyodrębnione przez J. Puzyninę (1992: 41) wartości moralne, których centrum pojęciowe stanowi dobro drugiego człowieka, tworzą kategorię o nieostrych granicach. Za jej cechą wyróżniającą badaczka uznaje fakt, iż składająca się na nią grupa pojęć „charakteryzuje się spojrzeniem na wszelkie pozostałe wartości przez pryzmat drugiego człowieka (społeczeństwa – ludzkości), widzi je jako ewentualne elementy

⁶⁸ W tym miejscu należy wspomnieć o różnicy znaczeniowej występującej między wyrazami *мудрый* oraz *умный*, jako że ekwiwalentem przekładowym obu tych przymiotników może być w języku polskim wyraz *mądry*. Przymiotnik *мудрый* określa bowiem mądrość życiową, nabywaną wraz z doświadczeniem (zob. zn. 1. odnotowane w БТС: ‘Одарённый большим умом и обладающий знанием жизни, опытом’), natomiast przymiotnik *умный* używany jest w odniesieniu do bystrości, rozsądku i posiadanej wiedzy (zob. zn. 1. rejestrowane przez БТС: ‘Обладающий здравым умом, сообразительностью (о человеке, людях)’). W niniejszej monografii za werbalizacje mądrości uznawane są sformułowania zawierające oba leksemy, jak również ich derywaty, gdyż traktowane są one jako określenia różnych aspektów tego pojęcia.

⁶⁹ Zob. zn. 1. czasownika *мечтать* odnotowane w БТС: ‘Создавать мысленный образ чего-л., представление о чём-л. желаемом, приятном’. Wyraz ten niesie zatem znaczenie związane z procesami kognitywnymi. Za taką interpretacją przemawia ponadto fakt, że marzenia zostały włączone do grupy wartości poznawczych przez S. Niebrzegowską-Bartmińską (2015).

jego dobra” (Puzynina 1992: 42). Autorka podkreśla jednak, że pojęcie dobra może być odmiennie rozumiane przez różnych ludzi, ponieważ może ono obejmować np. pragnienie zdrowia czy dobrego samopoczucia, które z reguły odnoszone są odpowiednio do klasy wartości witalnych i odczuciowych. Przywołana konstatacja J. Puzyniny, uznającej dobro innych ludzi za cechę dystynktywną wartości moralnych, potwierdza słuszność spostrzeżenia R. Jedlińskiego (2000: 25), wedle którego niezwykle trudno jest przeprowadzić rozgraniczenie wartości moralnych i społecznych.

Zdając sobie sprawę z licznych zależności łączących wartości moralne i społeczne, na użytek niniejszej książki postanowiliśmy wyodrębnić dwie osobne kategorie – wartości moralne i społeczne⁷⁰. Do wartości moralnych stanowiących przedmiot polskojęzycznych życzeń zaliczono takie pojęcia, jak dobroć⁷¹, miłość⁷², życzliwość⁷³, szlachetność⁷⁴ i przyjaźń.

W treści rosyjskojęzycznych powinszowań zaobserwowano odwołania do większej liczby wartości moralnych, ponieważ oprócz miłości, dobroci, szlachetności, przyjaźni i życzliwości odnotowano werbalizacje takich pojęć, jak czystość⁷⁵, rycerskość, męskość, troskliwość, sprawiedliwość, uczciwość, serdeczność⁷⁶, pokrewieństwo

⁷⁰ W badanych tekstach zaobserwowano bowiem wartości społeczne, które mogą być pozbawione walorów moralnych, takie jak np. praca czy stabilizacja życiowa.

⁷¹ Ze względu na charakter analizowanych tekstów dobroć odnosimy do kategorii wartości moralnych w celu odróżnienia jej od wartości ogólnej określanej przez nas jako dobro (zob. dalej). Dobroć stanowiła dotychczas m.in. przedmiot zainteresowania A. Wierzbickiej. Badaczka ta, eksplikując wyrażenie *dobry człowiek*, podkreśla „moralny” aspekt zawarty w jego semantyce: twierdzi bowiem, iż jest to taki człowiek, dla którego istotne jest dobro innych ludzi: „Dobry człowiek = człowiek, który jest dla innych ludzi taki, jak byśmy chcieli, aby ludzie byli dla innych ludzi” (Wierzbicka 1971: 239).

⁷² A. Wierzbicka eksplikuje miłość następująco: „Kochać = pragnąć powodować dobro” jakiemuś człowiekowi; jednakże podkreśla, że sama chęć czynienia dobra nie jest równoznaczna z miłością, która wiąże się także z uczuciem żywionym do drugiego człowieka (Wierzbicka 1971: 89–90, 93–94). Tych dwóch aspektów dotyczy także definicja rzeczownika *miłość* zamieszczona w WSJP: ‘silne uczucie do drugiej osoby, wywołujące chęć stałego przebywania z nią i uszczęśliwiania jej, przejawiające się troską i czułością, połączone zwykle z przywiązaniem i szacunkiem’. Wskazane komponenty znaczeniowe miłości powodują rozbieżności klasyfikacyjne, albowiem niektórzy badacze, jak np. R. Jedliński (2000), U. Kopeć (2008) i B. Rodziewicz (2014), traktują miłość jako wartość moralną, inni zaś, jak W. Pisarek (2002) i S. Niebrzegowska-Bartmińska (2015), jako wartość odczuciową. W niniejszej książce decydujemy się na zaliczenie miłości do klasy wartości moralnych.

⁷³ Na moralny charakter życzliwości (w rozumieniu J. Puzyniny) wskazuje znaczenie przymiotnika *życzliwy* odnotowane w WSJP: ‘taki, który lubi daną osobę, chce jej dobra i gotów jest działać w tym celu, aby działa jej się dobrze’.

⁷⁴ Zob. znaczenie wyrazu *szlachetny* zamieszczone w WSJP: ‘wyrażający czyjąś wspaniałomyślność i kierowanie się nakazami moralnymi’. Niewykluczone jednak, że użycie tego wyrazu w formule życzeń *Wszystko dla Ciebie co (...) najszlachetniejsze* może dotyczyć szeroko rozumianych (nie-sprecyzowanych) wartości pozytywnych (analogicznie do powinszowań przybierających formę wyrażenia *wszystkiego najlepszego*).

⁷⁵ Znaczenie 14. wyrazu *чистый* zarejestrowane w БТС wiąże się z czystością moralną: ‘Нравственно безупречный (правдивый, честный, искренний, бескорыстный, непорочный)’.

⁷⁶ Zob. odpowiednie znaczenie wyrazu *сердечный* przytaczane w БТС: ‘Добрый, чуткий, отзывчивый (о человеке, его характере)’.

dusz⁷⁷, sympatyczność, delikatność i miłe zachowanie w stosunku do innych. Różnica w zakresie liczby wartości moralnych werbalizowanych w życzeniach składanych przez Polaków i Rosjan może mieć związek z faktem, iż kultura rosyjska jest kobieca i kolektywistyczna, a zatem większy nacisk kładziony jest w niej na dobre stosunki międzyludzkie. Dlatego też Rosjanie częściej odwołują się w powinszowaniach do społecznie aprobowanych postaw moralnych. Nie sposób jednak pominąć faktu, że większość rozpatrywanych tekstów była pisana przez kobiety, zatem omawiana praktyka może stanowić odzwierciedlenie wyłącznie pewnych cech ontologicznych kobiet, takich jak dbałość o stosunki z innymi oraz troskliwość (w tej kwestii zob. np. pracę Walesa 2014), i nie jest związana z konkretnymi wymiarami kultury.

6.1.5. Wartości społeczne

Grupa wartości społecznych wyodrębniona została przez R. Jedlińskiego (2000: 25), który na użytek swoich badań zaliczył do niej takie pojęcia, jak patriotyzm, demokracja, praworządność, praca, solidarność, rodzina, tolerancja i wolność. Badacz zastrzega jednak, że nie da się wskazać grupy „czystych” wartości społecznych, ponieważ „wchodzą one w ścisłe związki z wieloma wartościami moralnymi” (Jedliński 2000: 25). Jak wykazał ogląd tekstów życzeń, konstatację tę można odnieść również do materiału będącego przedmiotem analizy w niniejszej książce. S. Niebrzegowska-Bartmińska (2015: 55) wyodrębniła zaś takie wartości społeczne (negatywne), istotne dla kultury ludowej, jak plotki, obmowa, oszczerstwa, kłótnia, obraźliwe słowa, a zatem – w przeciwieństwie do R. Jedlińskiego – włączyła do tej kategorii także pojęcia związane ze sferą codziennych kontaktów międzyludzkich. Fakt ten wart jest odnotowania w kontekście rozgraniczenia, jakiego dokonuje H. Świda (Błasiak 2002: 128–129 za: Świda 1975). Autorka ta wydziela bowiem osobno wartości społeczne, które dotyczą aktywności społecznej i walorów społecznych zjawisk, oraz wartości allocentryczne, które wiążą się ze stosunkami międzyludzkimi. Do ostatniej grupy można odnieść wartości wyodrębnione przez S. Niebrzegowską-Bartmińską.

Ze względu na niewielką liczbę odwołań do wskazanych wyżej typów wartości w treści powinszowań dla potrzeb analiz zdecydowaliśmy się na wydzielenie kategorii wartości społecznych, które obejmują zarówno – według terminologii H. Świdy – wartości allocentryczne (dotyczące stosunków międzyludzkich) oraz wartości związane z aktywnością społeczną i społecznymi walorami zjawisk.

Wartości społeczne zaobserwowane w polskojęzycznych formułach życzeniowych odnoszą się do życia rodzinnego (partnerzy, kontakty rodzinne), towarzyskich kontaktów pozarodzinnych (zgoda, przychylność innych ludzi, towarzystwo), pracy (dalsza współpraca), życia w społeczeństwie (stabilizacja życiowa) oraz zachowań

⁷⁷ Pojęcie to, podobnie jak np. miłość i przyjaźń, odnosi się do bliskiej relacji z drugim człowiekiem i pragnienia dla niego dobra.

zgodnych z normami społecznymi (grzeczność⁷⁸). Możliwe, że powinszowania stabilizacji życiowej stanowią wyraz krótkoterminowej orientacji Polaków, jako że jedną z cech tego wymiaru jest dążenie do indywidualnej równowagi. Życzenia grzeczności, wyrażające dążenie do krzewienia wśród dzieci posłuszeństwa wobec rodziców, mogą z kolei świadczyć o silnym dystansie władzy. Powinszowania zgody, sympatii, towarzystwa czy kontaktów rodzinnych odzwierciedlają charakterystyczne dla kobiet myślenie w kategoriach relacji interpersonalnych – jak bowiem wspomniano, autorstwo większości zgromadzonych tekstów należy przypisać kobietom.

W rosyjskojęzycznych formułach życzących odnotowano odniesienia do większej liczby wartości społecznych. W pierwszej kolejności należy zauważyć, że w przeciwieństwie do Polaków Rosjanie składają życzenia pokoju, które stanowią wyraz troski o dobro wspólnoty. O kolektywizmie kultury rosyjskiej świadczą także powinszowania wyrażające pragnienie, aby odbiorcy zachowali swoją tożsamość, realizowali ideały Komunistycznego Związku Młodzieży czy wykazywali się aktywnością społeczną. Spotykane są ponadto życzenia dotyczące stosunków rodzinnych i życia uczuciowego, które odzwierciedlają kobiecość społeczeństwa rosyjskiego. Ich przedmiotem jest wzajemne zrozumienie, dobre traktowanie adoratora, znalezienie partnera, utrzymywanie kontaktów z nadawcami i pamięć o nich, zgoda w rodzinie oraz spędzanie świąt w gronie rodziny i przyjaciół. Poza tym do klasy wartości społecznych zaliczono dalszą współpracę, zainteresowanie okazywane adresatce przez innych ludzi, posłuszeństwo i uprzejmość. Niewykluczone, że teksty odwołujące się do umiejętności należytego zachowania się wobec członków rodziny i osób starszych stanowią wyraz dużego dystansu władzy, który jest charakterystyczny dla kultury rosyjskiej. Należałoby ponadto wspomnieć o grupie życzeń związanych z uczestnictwem w życiu społecznym i kulturalnym, których tematem jest chodzenie do teatru i kina oraz spędzanie czasu poza domem.

6.1.6. Wartości tradycyjne

Osobno należy omówić polskojęzyczne powinszowania, których przedmiotem są takie pojęcia, jak dyngus, jajko wielkanocne, szynka, baba wielkanocna, prezenty, pierniki bożonarodzeniowe i choinka. Zostały one uznane za wartości tradycyjne, ściśle związane z obchodami świąt Bożego Narodzenia i Wielkanocy.

Wśród wiadomości rosyjskojęzycznych nie odnotowano natomiast życzeń, których tematem byłyby wartości tradycyjne. Stan ten jest zapewne rezultatem dążenia władzy radzieckiej do usunięcia pamięci o świątach religijnych ze świadomości społecznej. Brak nawiązań do wartości tradycyjnych może być jednak również świadectwem długoterminowej orientacji społeczeństwa rosyjskiego. Tego rodzaju kultury w mniejszym stopniu wyrażają bowiem przywiązanie i szacunek do tradycji.

⁷⁸ O społecznym charakterze tego pojęcia świadczy fakt, iż określa ono umiejętność odpowiedniego zachowania się w kontaktach z innymi ludźmi – zob. jedno ze znaczeń przymiotnika *grzeczny* ‘dobrze wychowany, uprzejmy, układowy; o dzieciach także: posłuszny, spokojny’ (USJP).

6.1.7. Wartości witalne

Z treści polskojęzycznych powinszowań wyodrębniono takie wartości witalne, jak: zdrowie⁷⁹, długowieczność, wypoczynek, wytrzymałość i młodość. Tematem rosyjskojęzycznych życzeń, oprócz zdrowia, długowieczności, młodości i wypoczynku, są również siły, energia, urodzenie dziecka, aktywność fizyczna, życie, utrzymanie odpowiedniej formy fizycznej oraz przebywanie na świeżym powietrzu.

Jak wspomniano, zdrowie jest wysoko cenioną wartością we wszystkich kulturach. Należy jednak nadmienić, iż według G. Hofstede to w społeczeństwach cechujących się silnym unikaniem niepewności, do których zaliczani są Polacy i Rosjanie, ludzie szczególnie obawiają się o swój stan zdrowia – obserwacja ta może stanowić wyjaśnienie przyczyn nadawania wysokiej pozycji zdrowiu oraz innym wartościom witalnym w polsko- i rosyjskojęzycznych formułach życzących.

6.1.8. Wartości personalne

Wyodrębnione przez R. Jedlińskiego wartości utylitarne, do których autor na użytek swoich badań zaliczył spryt, talent i zaradność, służą jego zdaniem „osiąganiu przez człowieka korzyści praktycznych, głównie materialnych” (Jedliński 2000: 25). Ogląd rozpatrywanych formuł życzeń sprawił, że za stosowne uznaliśmy wyodrębnienie analogicznej kategorii wartości, jednak z tym zastrzeżeniem, że będą do niej zaliczane wszelkie cechy pomocne w osiąganiu innych korzyści, nie tylko tych o charakterze praktycznym i materialnym, które w pewnym stopniu odpowiadałyby wartościom instrumentalnym M. Rokeacha czy wartościom-środkom S. Ossowskiego (termin używany także m.in. przez J. Styka, zob. Styk 1988: 18). Po dokonaniu wstępnego oglądu wartości włączonych w skład tej grupy zdecydowano, że zostaną one określone mianem wartości personalnych – kategorię tę wyróżnia Marek Paduch, który zalicza do niej m.in. takie cechy, jak talent, odwaga czy ambicja⁸⁰.

I tak, w treści polskojęzycznych życzeń występują takie nazwy cech charakteru i postaw pomocnych przy osiąganiu innych celów, jak: optymizm, wytrwałość, hart ducha, odporność psychiczna, roztropność, poczucie własnej wartości i godności oraz wiara we własne siły. Wartości personalne odnotowane w rosyjskojęzycznych formułach życzących obejmują zaś optymizm, wytrzymałość psychiczną, wytrwałość, talent, ostrożność, dbanie o siebie, cierpliwość, wiarę w siebie, pewność siebie, błyskotliwość, pozytywny stosunek do życia i roztropność.

⁷⁹ Ewa Masłowska zauważa, że zdrowie jest jedną z najwyższej cenionych wartości przez Polaków. Badaczka wyjaśnia, iż praktyka zamieszczania zdrowia na pierwszym miejscu w formułach życzeń stanowi wynik jego ścisłego powiązania z życiem. Związek ten powoduje, że zdrowie sytuowane jest „na najwyższym stopniu w hierarchii słów-zaklęć, które funkcjonują również w innych sytuacjach”, m.in. takich jak wznoszenie toastów, kichanie czy repliki na podziękowanie za datkę (Masłowska 2016: 237).

⁸⁰ Zob. streszczenie rozprawy doktorskiej pt. *Etnosemantyka pojęcia szczęścia w amerykańskiej odmianie języka angielskiego i w języku polskim* zamieszczone na stronie internetowej <http://old.ur.edu.pl/wydzialy/filologiczny/przewody-doktorskie/przewody-doktorskie> (dostęp: 14.04.2020).

6.1.9. Wartości prestiżowe

Wartości prestiżowe, wchodzące w skład klasyfikacji wykorzystywanej w badaniach R. Jedlińskiego (2000: 25), obejmują karierę, sławę, władzę, majątek i pieniądze. Autor pisze, że „Kierując się tymi wartościami, człowiek aksjologizuje obiekty albo ze względu na perspektywę własnych materialnych korzyści, jakie mogłyby przynieść, albo ze względu na materialny status tych obiektów” (Jedliński 2000: 26). B. Rodziewicz wyodrębniła na potrzeby swoich badań jedną wartość prestiżową, tj. sukces (Rodziewicz 2014), która zaliczana jest do tej kategorii również przez H. Świdę (Błasiak 2002: 128–129 za: Świda 1975). Również w niniejszej monografii za wartość prestiżową uznany został wyłącznie sukces. Jakkolwiek wartość ta może wiązać się z uznaniem społecznym i manifestować się poprzez zdobycie wysokiej pozycji, sławy lub majątku, jej werbalizacje zaobserwowane w treści życzeń z reguły nie wskazują bezpośrednio na te właściwości i można odnieść je jedynie do sfery presupozycji. Jak bowiem wykażemy dalej, nadawcy najczęściej akcentują jakość sukcesów oraz wskazują na dziedziny życia, których udziałem ma stać się sukces.

Warto zwrócić także uwagę na odmienne od kultur zachodnich rozumienie sukcesu w kulturze rosyjskiej. W kontekście dyskusji nad historycznym i etymologicznym aspektem konceptu sukces (*ycnex*) w języku rosyjskim Jelena N. Gonczarowa zauważa, że na gruncie kultury rosyjskiej za sukces tradycyjnie uznawano głównie wrodzone talenty oraz powodzenie, nie zaś zdobycie majątku, tak jak to miało miejsce w kulturze zachodniej (Гончарова 2016).

W SJP PWN przytaczane są dwa znaczenia rzeczownika *sukces*:

- 1) ‘pomyślny wynik jakiegoś przedsięwzięcia, osiągnięcie zamierzonego celu’,
- 2) ‘zdobycie sławy, majątku, wysokiej pozycji itp.’

Analiza wykazała, że polskojęzyczne życzenia sukcesu mogą wiązać się zarówno z pierwszym, jak i z drugim z przywołanych znaczeń, dotyczącym osiągnięcia wysokiej pozycji i związanego z nią splendoru. Wydaje się jednak, że ta treść – zakładając, że występuje w życzeniach – jest w większości wypadków jedynie presuponowana, por. przykłady: *sukcesów na polu naukowym; sukcesów w pracy; sukcesów w pracy lekarza*. Za zaliczeniem sukcesu do grupy wartości prestiżowych przemawia jednak lista jego hiponimów podawana przez WSWB, por.: *awans, osiągnięcie, podbój, zwycięstwo*, jednoznacznie niosących znaczenie zdobycia przewagi lub wyższej pozycji.

Z kolei dla wyrazu *ycnex* w БТС notowane są trzy znaczenia:

- 1) pomyślne zakończenie sprawy,
- 2) dobre rezultaty w nauce,
- 3) uznanie, prestiż, aprobata społeczna.

CPC przytacza z kolei następujące synonimy wyrazu *ycnex*: *победа, счастье, удача*. Jelena W. Pietrowa zauważa natomiast, że wyraz *ycnex* określa coś zasłużonego, rezultat działalności, długiej pracy – semantyka ta ujawnia się w tradycyjnej formule życzeń sukcesów w pracy: *ycnexов в работе* (Петрова 2014: 60). Ogląd

materiału wskazuje, że w większości wypadków rosyjskojęzyczne powinszowania sukcesu dotyczą pierwszego lub drugiego ze znaczeń zarejestrowanych w BTC, nie zaś trzeciego, które wiąże się z prestiżem wykonywanej działalności. Tak jak ma to miejsce w treści polskojęzycznych życzeń, prestiżowy aspekt działalności wykonywanej przez odbiorców należy odnosić wyłącznie do sfery presupozycji. Z poczynionych rozważań wynika, że życzenia sukcesu (szczególnie zaś sukcesu w pracy i nauce) mogą być wyrazem długoterminowej orientacji społeczeństwa rosyjskiego – jak bowiem odnotowano, osiągnięcie sukcesu jest z reguły rozumiane przez Rosjan jako zwieńczenie długotrwałego wysiłku.

6.1.10. Wartości odczuciowe

W rozdziale poświęconym typologiom wartości odnotowano, że za centrum pojęciowe wartości odczuciowych pozytywnych J. Puzynina uznaje poczucie własnego szczęścia. Badaczka twierdzi, że wartości wchodzące w skład tej kategorii mają charakter egoistyczny i hedonistyczny oraz są wartościami „dla siebie”, gdyż ich podstawą jest zmierzanie ku szczęściu, pojmowanemu zarówno jako stan prymitywny, jak i złożony (Puzynina 1992: 41–42). R. Jedliński preferuje z kolei termin *wartości hedonistyczne*, ponieważ jego zdaniem służą one osiągnięciu przez ludzi „przyjemności w jej różnych postaciach” (Jedliński 2000: 26).

Wartości odczuciowe stanowią najobszerniejszą kategorię pojęć aksjologicznych werbalizowanych w treści polsko- i rosyjskojęzycznych powinszowań. Dlatego też za istotne uznajemy dokonanie przeglądu wybranej literatury dotyczącej typologii emocji, albowiem gros wartości odczuciowych to jednocześnie nazwy emocji i/lub uczuć⁸¹.

W kontekście rozróżnień emocji istotnych dla rozważań prowadzonych w niniejszej książce należy przywołać przede wszystkim typologię⁸² Iwony Nowakowskiej-Kempnej opartą na kryterium temporalnej charakterystyki uczuć (Nowakowska-Kempna 2000: 91). Badaczka powołuje się w niej na Gilberta Ryle’a, który uważał, że doznania (tj. afekty, jak określa się je w literaturze psychologicznej) są zdarzeniami w świecie umysłu, zaś pozostałe typy emocji, tj. usposobienia, nastroje i postawy, stanowią dyspozycje do zdarzeń. Dyspozycjami do zdarzeń są według autora nie tylko uczucia długotrwałe, lecz także inteligencja wykorzystywana w decyzjach i działaniach (Nowakowska-Kempna 2000: 91).

Wychodząc od podziału G. Ryle’a, I. Nowakowska-Kempna zakłada, że uczucia-afekty są zdarzeniami, które zachodzą w psychice i są sytuowane w jednym punkcie na osi czasu (np. teraz), zaś uczucia-postawy emocjonalne są dyspozycjami do przeżyć-afektów, jak np. NIENAWIŚĆ, która może być manifestowana jako afekt GNIEWU albo NIEZADOWOLENIA, i nie mogą zostać umiejscowione w jednym

⁸¹ O zakresie znaczeniowym wyrazów *emocja* i *uczucie* w języku polskim zob. w pracy Przemysława Wiatrowskiego (2010: 68–75).

⁸² Przegląd typologii emocji zob. w pracy Wiatrowski 2010: 75–86.

punkcie na osi czasu (Nowakowska-Kempna 1986: 22–23; 2000: 91–92; Wiatrowski 2010: 80–81). Obie kategorie emocji różnią się także ze względu na charakter sytuacji towarzyszącej wytwarzaniu się uczucia: w przypadku afektów

(...) stanowi ją interpretacja intelektualno-wolitywna zdarzenia wywołującego afekt, przy postawie – przedstawienie gamy afektów prowadzących do ugruntowania oceny globalnej obiektu uczucia ze względu na przeżycia (afekty) związane z tymże obiektem, sprawcą różnych zdarzeń, które legły u podstawowych przeżyć (...) (Wiatrowski 2010: 81 za: Nowakowska-Kempna 1986: 53).

Analizując zebrany przez nas materiał, na podstawie oglądu definicji słownikowych, opracowań poświęconych semantyce oddzielnych pojęć i badań kontekstowych doszliśmy do wniosku, że w doborze wartości odczuciowych przywoływanych w treści życzeń znaczącą rolę odgrywa kryterium temporalne. W związku z tym w naszych rozważaniach częściowo odwołujemy się do ustaleń I. Nowakowskiej-Kempnej, które także opierają się na tym założeniu. Ogląd zgromadzonych formuł doprowadził nas do wniosku, że większość wartości odczuciowych będących tematem życzeń można bowiem podzielić na nazwy uczuć-afektów (tj. doznań krótkotrwałych) oraz nazwy stanów emocjonalnych i pomyślnych dla odbiorców okoliczności (tj. długotrwałych sytuacji). O funkcjonalności tego podziału świadczy fakt, iż wartości zaliczone do klasy uczuć-afektów, takie jak radość czy wesołość, częściej projektowane są na krótki okres (np. świąt), podczas gdy nazwy pozytywnych stanów emocjonalnych i sprzyjających okoliczności są z reguły odnoszone do dłuższych okresów (więcej na ten temat zob. w kolejnych rozdziałach)⁸³.

Biorąc pod uwagę powyższe ustalenia, wartości odczuciowe projektowane na odbiorców polskojęzycznych powinszowań podzielono na kilka grup, tj.:

1) nazwy stanów emocjonalnych (cechujących się długotrwałością): szczęście⁸⁴, pogoda ducha, radość życia⁸⁵, spokój, pokój⁸⁶, brak zmartwień;

⁸³ Zdajemy sobie wszelako sprawę z trudności wyznaczenia ścisłych granic między analizowanymi pojęciami. Niektóre z przyjętych rozwiązań mogą zostać uznane za kontrowersyjne i są w dużej mierze obciążone arbitralnością, jednak wstępny ogląd materiału oraz wyniki analiz, w szczególności z zakresu badań nad kolejnością werbalizowania pojęć aksjologicznych w treści formuł życzeniowych, pokazuje, iż są one użyteczne w kontekście prowadzonych badań.

⁸⁴ W USJP przytaczane są trzy znaczenia rzeczownika *szczęście*, zob. 1) 'pomyślny los, powodzenie w jakichś przedsięwzięciach, sytuacjach życiowych itp.; pomyślność, powodzenie', 2) 'uczucie zadowolenia, upojenia, radości; szczęśliwość; także: to wszystko, co wywołuje ten stan', 3) 'zbieg, splot pomyślnych okoliczności, szczęśliwe zrządzenie losu, pomyślny traf, przypadek'. Analiza formuł życzeń wskazuje, że w większości kontekstów gratulanci używają tego wyrazu w drugim z przytoczonych znaczeń, tj. projektują na odbiorców stan szczęśliwości.

⁸⁵ Wyrażenie *radość życia* jest klasyfikowane przez Słowosieć jako synonim *pogody ducha*, <http://plwordnet.pwr.wroc.pl/wordnet/3d1bb908-28e9-11eb-ab89-bf9f864739d8> (dostęp: 11.06.2024).

⁸⁶ Zob. znaczenie wyrazu *pokój* 'stan wyphywający z braku trosk, kłopotów, zamieszania; równowaga ducha i umysłu' (SJP PWN). W przywołanym opracowaniu leksykograficznym znaczenie to opatrzone jest kwalifikatorem *daw.*, zaś teksty, w których wystąpiły życzenia pokoju, pochodzą z lat 60. i 70. XX wieku, co mogłoby wskazywać, że leksem *pokój* był wówczas używany synonimicznie do wyrazu *spokój*.

- 2) określenia sprzyjających okoliczności (charakteryzujących się długotrwałością): pomyślność⁸⁷, powodzenie⁸⁸;
- 3) nazwy uczuć-afektów oraz wyrażających je zachowań (odznaczających się krótkotrwałością): wesołość, radość, dobre samopoczucie, beztraska, humor, ciepło, zadowolenie, przyjemność, pogodna i miła atmosfera, nadzieja, uśmiech;
- 4) nazwy dodatnio waloryzowanych cech osobowych: zabawność;
- 5) nazwy osób będących źródłem pozytywnych skojarzeń: pociecha⁸⁹;
- 6) określenia pozytywnie kojarzonych okresów (wywołujących radość): „słoneczne dni”, „jasne dni”, szczególne chwile.

W treści rosyjskojęzycznych życzeń uwidaczniają się następujące rodzaje wartości odcuciowych:

- 1) nazwy stanów emocjonalnych (cechujących się długotrwałością): szczęście⁹⁰, radość życia, brak zmartwień, spokój;
- 2) określenia sprzyjających okoliczności (charakteryzujących się długotrwałością): pomyślność⁹¹, powodzenie;

⁸⁷ Zob. znaczenie wyrazu *пomyślность* ‘stan zgodny z czyimiś oczekiwaniami i pragnieniami wynikający z korzystnego przebiegu zdarzeń’ (WSJP). Warto zauważyć, że zdaniem S. Niebrzegowskiej (1996) pomyślność i powodzenie są wartościami odcuciowymi; także Słowność podaje, że wyraz ten należy do domeny „uczucia, odczucia i emocje”, zob. <http://plwordnet.pwr.wroc.pl/wordnet/34645f0e-28e9-11eb-947c-ebec965a2362> (dostęp: 11.06.2024).

⁸⁸ Rzeczownik *powodzenie* definiowany jest w SJP PWN jako 1) ‘pomyślny obrót rzeczy, sukces, pożądaný wynik’ oraz 2) ‘popularność, wzięcie’. Zn. 2. notowane przez USJP ma natomiast postać: ‘pomyślny obrót rzeczy, szczęście, sukces, pożądaný wynik’. Definicje te wskazują na relację synonimiczną łączącą wyraz *powodzenie* z rzeczownikami *pomyślność* oraz *sukces*. WSWB odnotowuje zaś, że forma dopełniacza *powodzenia* jest synonimem formy *pomyślności*, zaś *powodzenie* (w *nauce, interesach*) jest w tym opracowaniu traktowane jako synonim rzeczownika *sukces*. Z powyższych informacji wynika, że w zależności od kontekstu wyraz ten może być z jednej strony łączony z pozytywnymi odczuciami związanymi z osiągnięciem jakiegoś celu lub ze sprzyjającymi okolicznościami, z drugiej zaś – z prestiżem wynikającym z dokonania czegoś. Warto nadmienić, że odcuciowy charakter powodzenia jest przez nas rozumiany jako w pewnym sensie „dziedziczony” przez to pojęcie od zbliżonej wobec niego pomyślności: wyraz *pomyślność* traktowany jest bowiem w WSWB jako synonim wyrazu *szczęście*. Taka interpretacja skłania nas do zaliczenia powodzenia do grupy wartości odcuciowych.

⁸⁹ Stosowany w analizowanych przez nas tekstach życzeń wyraz *пocieха* nawiązuje do dwóch znaczeń: 1) ‘pocieszenie, pokrzepienie, ukojenie kogoś w nieszczęściu’, 2) ‘o dziecku, potomku’ (USJP).

⁹⁰ Zob. znaczenia wyrazu *счастье* odnotowane w БТС: 1) ‘Состояние высшей удовлетворённости жизнью, чувство глубокого довольства и радости, испытываемое кем-л.; внешнее проявление этого чувства’, 2) ‘Успех, удача’, 3) ‘Участь, доля, судьба’. W życzeniach ujawnia się pierwsze rozumienie tego pojęcia, związane z pełnym zadowoleniem z życia.

⁹¹ Wyraz *благополучие* dysponuje dwoma interesującymi nas znaczeniami, zob. 1) ‘Спокойное и счастливое состояние, существование; жизнь в достатке’, 2) ‘Нормальное, без каких-л. нежелательных явлений состояние чего-л.’ (БТС). Jak wykazała przedstawiona dalej analiza, w życzeniach ujawniają się oba znaczenia. W tekstach powinszowań pomyślność zwykle przedstawiana jest jako dostatek dóbr materialnych, który często uzupełnia życzenia szczęścia, odnoszonego do sfery duchowej (Цинь 2018).

- 3) nazwy uczuć-afektów oraz wyrażających je zachowań (odznaczających się krótkotrwałością): pozytywny nastrój, błogość, rzeźkość (werwa)⁹², radość⁹³, wesołość⁹⁴, uśmiech, śmiech, ciepło⁹⁵, nadzieja, zadowolenie;
- 4) określenia pozytywnie kojarzonych okresów i wydarzeń: „jasne dni”⁹⁶, dzień urodzin, wakacyjny wyjazd nad morze;
- 5) nazwy zjawisk związanych z określonymi porami roku: słońce, wiatr, ciepłe lato, mroźna zima, harmonijne następstwo pór roku;
- 6) określenia pozytywnie kojarzonych czynności związanych z obchodzeniem świąt: piosenki;
- 7) nazwy dodatnio waloryzowanych cech osobowych: wdzięk, urok.

Powyższe zestawienia ukazują duże podobieństwo wartości odczuciowych werbalizowanych w treści polsko- i rosyjskojęzycznych życzeń. Należy jednak podkreślić, że niektóre pojęcia odznaczają się odmienną (etno)semantyką. Warto także zauważyć, że Rosjanie odwołują się w życzeniach do zjawisk pogodowych czy szeroko rozumianej natury, które to treści nie są spotykane w polskojęzycznych powinszowaniach.

Na zakończenie należałoby zastanowić się nad tym, dlaczego wartości odczuciowe stanowią tak istotny element formuł życzących. Możliwe, że odpowiedzi na to pytanie należy szukać w silnym unikaniu niepewności cechującym kulturę polską i rosyjską. W tego typu społeczeństwach ludzie rzadko deklarują bowiem szczęśliwość, dlatego też dobra o charakterze odczuciowym (hedonistycznym) mogą być przez nich szczególnie upragnione.

6.1.11. Wartości materialne

Szeroko rozumiane dobra materialne są komponentem niektórych spośród przywołanych wcześniej typologii wartości. Przykładowo, kategoria wartości konsumpcyjno-materialnych utworzona została przez H. Świdę, która zaliczyła do niej dobra stanowiące materialną manifestację zamożności (Błasiak 2002: 128–129 za: Świða

⁹² Zob. znaczenie rzeczownika *бодрость* przytaczane w БТС: ‘Бодрое физическое и душевное состояние’.

⁹³ Zob. wybrane znaczenia wyrazu *радость* odnotowane w БТС: ‘Чувство удовольствия, ощущение большого душевного удовлетворения’, ‘То, что (тот, кто) доставляет удовольствие, даёт счастье’. W tekstach życzeń ujawnia się przede wszystkim sens wewnętrzznego zadowolenia. Analogiczne znaczenie rejestrują polskie słowniki.

⁹⁴ Zob. znaczenia wyrazu *веселье* odnotowane w БТС: 1) ‘Беззаботно-радостное настроение, радостное оживление’, 2) ‘Весёлое времяпрепровождение’. W treści życzeń wyrażane są oba sensory: pierwszy, dotyczący ogólnego odczuwania wesołości, oraz drugi, związany ze świątowaniem.

⁹⁵ W zależności od kontekstu wyraz *тепло* może być używany w znaczeniu dosłownym lub przenośnym, zob. odpowiednie znaczenia odnotowane w БТС: ‘Тёплое время года, суток; тёплая погода’, ‘Сердечность, доброта, ласка; доброе, сердечное отношение к кому-, чему-л.’.

⁹⁶ Zob. jedno ze znaczeń wyrazu *светлый* zarejestrowane w БТС, ukazujące symboliczne związki między światłem a radością: ‘Радостный, ничем не омрачённый’.

1975). S. Niebrzegowska-Bartmińska (2015: 55) odnosi z kolei pieniądze i majątek do grupy wartości materialno-bytowych⁹⁷.

W niniejszej książce zdecydowaliśmy się na stosowanie określenia *wartości materialne* jako najlepiej – naszym zdaniem – oddającego charakter pojęć włączonych do tej kategorii. Odnosimy bowiem do niej nie tylko dobra mogące stanowić przejaw zamożności, lecz także wartości o charakterze materialno-bytowym oraz konsumpcyjnym. I tak, wartości materialne wymieniane w treści polskojęzycznych powinszowań związane są z finansami (pieniądze, dostatek), sprawami bytowymi (mieszkanie), a także z posiłkami spożywanymi podczas świąt (słodycze jako element przyjęcia urodzinowego, jedzenie i picie konsumowane podczas świąt Bożego Narodzenia). Życzenia dotyczące kwestii bytowych i finansowych mogą świadczyć o męskości polskiego społeczeństwa, dla którego istotne jest zdobywanie zasobów będących wyznacznikiem statusu. Alternatywną interpretacją jest związek tych wartości z charakterystycznym dla kultury polskiej silnym unikaniem niepewności, który to wymiar cechuje się dążeniem do finansowego zabezpieczenia się na przyszłość.

Do kategorii wartości materialnych zaobserwowanych w rosyjskojęzycznych formułach życzeń zaliczono natomiast kwiaty, urodzaj, mieszkanie, ucztowanie, chleb, wodę, alkohol, suknię ślubną oraz skierowanie do pracy. Spośród przywołanych dóbr można wyodrębnić zjawiska charakterystyczne dla początków wiosny (pojawienie się pierwszych kwiatów, urodzaj), dobra związane z zabezpieczeniem podstawowych potrzeb bytowych (mieszkanie, pożywienie) i pracą (skierowanie do zakładu pracy) oraz atrybuty towarzyszące świętowaniu (alkohol, róże otrzymywane z okazji urodzin).

6.1.12. Wartości ogólne

Ogląd analizowanych formuł życzących sprawił, że za zasadne uznano także wyodrębnienie kategorii wartości ogólnych. Decyzja ta podyktowana jest częstą praktyką projektowania na odbiorców nieskonkretyzowanych wartości pozytywnych za pomocą skonwencjonalizowanych formuł, takich jak np.: *wszystkiego najlepszego; najlepsze życzenia; wszystkiego dobrego*⁹⁸. Obecność w treści życzeń takich przymiotników, jak *dobry, najlepszy, najwspanialszy i najpiękniejszy*, początkowo skłaniała nas do włączenia ich do kategorii wartości moralnych, jednak uznano, że – w przeciwieństwie do życzeń dobroci, m.in. przyjmujących postać sformułowań *byś w każdym dniu jak najwięcej dobra pozostawiał i dobroci od ludzi*, których moralny wymiar przejawia się w okazywaniu oraz otrzymywaniu dobra od innych – mają one ogólniejszy charakter, o czym świadczą wielokrotne przypadki uszczegóławiania powinszowań rozpoczy-

⁹⁷ Należy zasygnalizować także istnienie odmiennych rozwiązań klasyfikacyjnych, np. pieniądze i majątek zostały zaliczone przez R. Jedlińskiego do kategorii wartości prestiżowych (Jedliński 2000: 25).

⁹⁸ Warto nadmienić, że do wyodrębnienia tej kategorii skłania nas obecność analogicznej klasy w opisie M. Kity, która włączyła w jej skład m.in. takie życzenia, jak: *Moc najlepszych życzeń od...; Wszystkiego, co najpiękniejsze w życiu (...); Wiele dobrych słów od...* (Kita 2005: 347).

nających się od dobra, np. *Życzymy Ci **wszystkiego najlepszego**, przede wszystkim zdrowia, mieszkania i trochę... pieniędzy; W dniu Urodzin **najlepsze życzenia**: dużo zdrowia, pogody ducha, forsy i wszystkiego najlepszego życzy Ci Twój mąż Zbych; **Wszystkiego najlepszego**, dużo szczęścia, zdrowia i miłości.* W związku z tym postanowiono dokonać rozgraniczenia pojęć dobra i dobroci⁹⁹.

Do kategorii wartości ogólnych odniesiono ponadto życzenia spełnienia marzeń. W formułach zawierających wskazania na tę wartość nadawcy nie informują bowiem *explicite* (poza nielicznymi wyjątkami) o tym, co jest przedmiotem pragnień odbiorców, np. *spełnienia marzeń; spełnienia najskrytszych marzeń; spełnienia wszystkich pragnień*. Działanie takie sprawia, że zadanie dookreślenia przedmiotu życzeń, tj. stwierdzenie, jakie marzenia mają ulec realizacji, jest niejako przenoszone na ich odbiorcę¹⁰⁰.

Poza tym do grupy wartości ogólnych zaliczono zmianę obecnego położenia życiowego adresatów na lepsze, zob. *przede wszystkim zmiany na lepsze, tego, co Was gnębi i boli*.

Tak jak w polskojęzycznych życzeniach, w materiale rosyjskojęzycznym również wyodrębniono takie wartości ogólne, jak dobro¹⁰¹, spełnienie marzeń (życzeń) oraz szeroko rozumiane zmiany na lepsze. Do tej kategorii włączono ponadto powinszowania dobrego spędzenia świąt, spełnienia dobrych słów, spełnienia wszystkiego, co dobre, pięknego życia, a także życzenia wyrażające pragnienie, aby adresatka pozostała taką, jaką znają, cenią i kochają nadawcy. Tego rodzaju treści nie niosą bowiem informacji o konkretnych wartościach mających urzeczywistnić się w życiu odbiorców, a jedynie służą projektowaniu na nich wyobrażenia o ogólnie rozumianym dobru.

6.2. Charakterystyka wartości werbalizowanych w treści polskojęzycznych życzeń

6.2.1. Życzenia urodzinowe

Jak odnotowano wcześniej, na podkorpus polskojęzycznych powinszowań urodzinowych składa się 57 tekstów, w których treści zaobserwowano 128 werbalizacji 33 wartości – średnio jedna formuła życzeń zawiera zatem odwołania do 2 pojęć

⁹⁹ A. Wierzbicka (1971: 238) przytacza następującą eksplikację dobra: „Dobro = to, czego byśmy wszyscy chcieli”. Koresponduje ona z treścią analizowanych przez nas tekstów, w których życzenia dobra często przyjmują postać sformułowania *wszystkiego najlepszego*, tj. tego, czego chce odbiorca, i tego, co uznaje on za dobre. Warto ponadto zauważyć, że niewyszczególnianie wartości konstytuujących szeroko rozumiane dobro realizuje zasadę dyskrecji, charakterystyczną dla polskiej grzeczności językowej (Marcjanik 2000), a także świadczy o wysokokontekstowości kultury polskiej.

¹⁰⁰ Praktyka ta również świadczy o realizowaniu zasady dyskrecji w grzecznościowych kontaktach językowych.

¹⁰¹ Zob. jedno ze znaczeń wyrazu *добрый*, odnoszone do kontekstu składania życzeń: ‘Приносящий удачу, успех; благоприятный’ (BTC).

aksjologicznych¹⁰². Dalej – w formie tabeli – przedstawiono wartości występujące w treści powinszowań urodzinowych, począwszy od najczęściej werbalizowanych pojęć, a kończąc na tych, które zaobserwowano w najmniejszej liczbie formuł:

Tabela 4. Wartości w życzeniach urodzinowych.

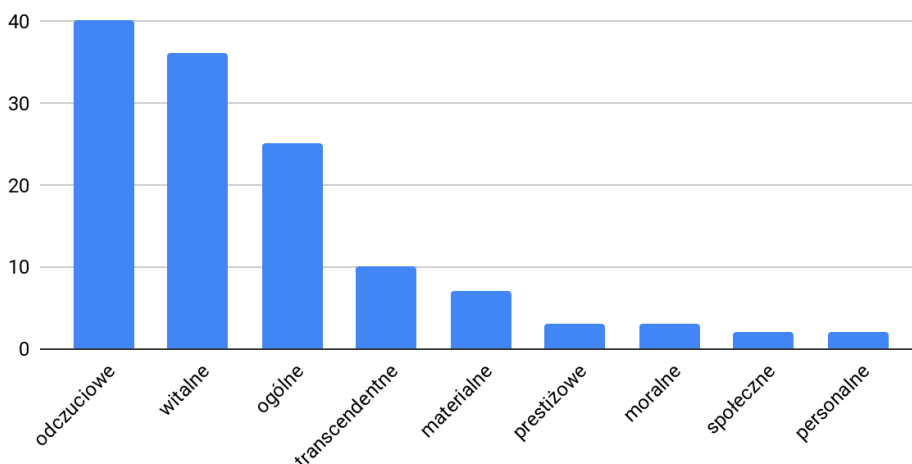
	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
1.	ZDROWIE	33	25,8	witalna
2.	DOBRO	18	14,1	ogólna
3.	SZCZĘŚCIE	12	9,4	odczuciowa
4.	POMYŚLNOŚĆ	12	9,4	odczuciowa
5.	BŁOGOSŁAWIENSTWO BOŻE	8	6,3	transcendentna
6.	SPEŁNIENIE MARZEŃ	6	4,7	ogólna
7.	PIENIĄDZE	4	3,1	materialna
8.	POGODA DUCHA	3	2,3	odczuciowa
9.	ZADOWOLENIE	3	2,3	odczuciowa
10.	SUKCES	3	2,3	prestiżowa
11.	ŁASKI BOŻE	2	1,6	transcendentna
12.	DŁUGOWIECZNOŚĆ	2	1,6	witalna
13.	DOBRE SAMOPOCZUCIE	2	1,6	odczuciowa
14.	RADOŚĆ ŻYCIA	1	0,8	odczuciowa
15.	UŚMIECH	1	0,8	odczuciowa
16.	„SŁONECZNE” DNI	1	0,8	odczuciowa
17.	„JASNE” DNI	1	0,8	odczuciowa
18.	SZCZEGÓLNE DNI	1	0,8	odczuciowa
19.	ZACHOWANIE PAMIĘCI O DNIU URODZIN	1	0,8	odczuciowa
20.	POWODZENIE	1	0,8	odczuciowa
21.	POCIECHA	1	0,8	odczuciowa
22.	MIŁOŚĆ	1	0,8	moralna
23.	SZLACHETNOŚĆ	1	0,8	moralna
24.	PRZYJAŹŃ	1	0,8	moralna
25.	ZNALEZIENIE ŻONY	1	0,8	społeczna
26.	GRZECZNOŚĆ	1	0,8	społeczna
27.	DOSTATEK	1	0,8	materialna

¹⁰² Tutaj oraz w dalszych analizach uwzględniono również życzenia, w których treści nie są wymieniane nazwy wartości, np. *W dniu urodzin serdeczne życzenia składają Bernard z Irką i synami; Serdeczne życzenia z okazji urodzin przesyła Ania; W dniu Urodzin Najserdeczniejsze Życzenia zasyłają Maria i Roman; Z okazji urodzin najserdeczniejsze życzenia; Z okazji urodzin moc życzeń dla Zosi zasyła Danka i Mirek; NAJSERDECZNIEJSZE ŻYCZENIA Z OKAZJI XX ROCZNICY URODZIN ZASYŁAJĄ LUSIA I JUREK; W związku ze zbliżającymi się urodzinami Grażyny (podobno kobiety urodzin nie obchodzą!?) składam gorące życzenia Zbyszek; Kochanej „Solenizantce” w dniu Jej „Święta” moc serdecznych życzeń.*

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
28.	MIESZKANIE	1	0,8	materialna
29.	SŁODYCZE	1	0,8	materialna
30.	WYTRWAŁOŚĆ	1	0,8	personalna
31.	OPTYMIZM	1	0,8	personalna
32.	WYTRZYMAŁOŚĆ	1	0,8	witalna
33.	WSZYSTKO, CO NAJPIĘKNIEJSZE	1	0,8	ogólna

Z przedstawionych danych liczbowych wynika, że w treści życzeń urodzinowych dominują wartości odczuciowe (40; 31,3%), drugie miejsce pod względem liczebności poświadczeń zajmują wartości witalne (36; 28,1%), trzecie – ogólne (25; 19,5%), czwarte – transcendentne (10; 7,8%), piąte – materialne (7; 5,5%), szóste – moralne i prestiżowe (3; 2,3%), natomiast siódme – społeczne i personalne (2; 1,6%).

Wykres 2. Kategorie wartości werbalizowanych w treści życzeń urodzinowych

Analiza treści życzeń urodzinowych ukazuje ich wysoce antropocentryczny charakter: koncentrują się one bowiem przede wszystkim na solenizancie i jego osobistym dobru w możliwie szerokim spektrum sfer życiowej aktywności, o czym świadczy m.in. wyrażanie pragnienia urzeczywistnienia się wartości witalnych, materialnych, moralnych, społecznych i personalnych. Tabela pokazuje, że do najczęściej werbalizowanych wartości w tekstach powinszowań składanych z okazji urodzin należą zdrowie, dobro, szczęście, pomyślność, błogosławieństwo Boże i spełnienie marzeń, zaś najliczniej reprezentowanymi kategoriami dóbr są wartości odczuciowe, witalne

i ogólne. Stosunkowo często w treści życzeń spotykane są również wartości transcendentne, stanowiące prawie 8% analizowanego materiału. Należy zauważyć, że ich udział w powinszowaniach urodzinowych jest stosunkowo wysoki w porównaniu z werbalizacjami wartości transcendentnych zaobserwowanymi w tekstach przesyłanych na okoliczność pozostałych świąt.

Analiza istotnej dla życzeń urodzinowych kategorii wartości odczuciowych wykazała, że dominują wśród nich nazwy długotrwałych stanów emocjonalnych (takich jak szczęście, pogoda ducha, radość życia – 16 werbalizacji), a także określenia sprzyjających okoliczności (pomyślność, powodzenie – 13). Rzadziej spotykane są nazwy uczuć-afektów związanych z odczuwaniem przyjemności i pozytywnym nastrojem (zadowolenie, dobre samopoczucie – 6), nazwy okresów wzbudzających pozytywne doznania („słoneczne” dni, „jasne” dni, szczególne dni, wspomnienie urodzin – ogółem 4) oraz określenia osób, z którymi wiązane są pozytywne uczucia (pociecha – 1). Ten stan może wynikać z faktu, iż uczucia-afekty są ze swojej natury krótkotrwałe, podczas gdy charakter omawianego święta zobowiązuje nadawców do projektowania na adresatów głównie szczęścia i pomyślności, tj. pojęć konotujących pełnię i długotrwałość.

6.2.2. Życzenia imieninowe

Na grupę polskojęzycznych życzeń imieninowych składa się z kolei 225 formuł, w których treści zaobserwowano 381 werbalizacji 41 pojęć aksjologicznych – w jednym tekście wymienia się zatem średnio 1,7 wartości. W tabeli 5 zaprezentowano dane dotyczące wartości werbalizowanych w treści powinszowań imieninowych:

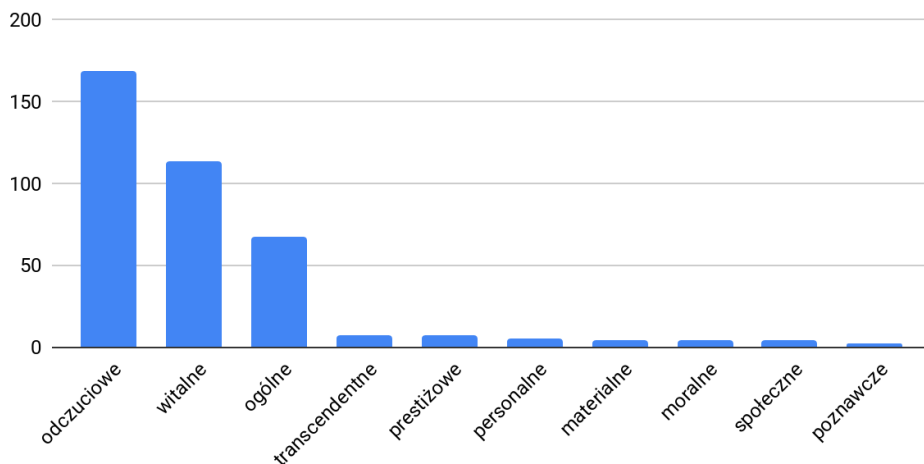
Tabela 5. Wartości w życzeniach imieninowych.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
1.	ZDROWIE	104	27,3	witalna
2.	POMYŚLNOŚĆ	52	13,6	odczuciowa
3.	DOBRO	45	11,8	ogólna
4.	SZCZĘŚCIE	38	10	odczuciowa
5.	SPEŁNIENIE MARZEŃ	21	5,5	ogólna
6.	RADOŚĆ	19	5	odczuciowa
7.	ZADOWOLENIE	10	2,6	odczuciowa
8.	POCIECHA	9	2,4	odczuciowa
9.	POWODZENIE	8	2,1	odczuciowa
10.	DŁUGOWIECZNOŚĆ	8	2,1	witalna
11.	UŚMIECH	7	1,8	odczuciowa
12.	POGODA DUCHA	7	1,8	odczuciowa

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
13.	SUKCES	7	1,8	prestiżowa
14.	„SŁOŃCE”, „SŁONECZNE” DNI	6	1,6	odczuciowa
15.	„POGODA”, „POGODNE” DNI	3	0,8	odczuciowa
16.	PIENIĄDZE	3	0,8	materialna
17.	HUMOR	2	0,5	odczuciowa
18.	DOBRE SAMOPOCZUCIE	2	0,5	odczuciowa
19.	SPOKÓJ	2	0,5	odczuciowa
20.	BŁOGOSŁAWIENSTWO BOŻE	2	0,5	transcendentna
21.	ŁASKI BOŻE	2	0,5	transcendentna
22.	OPIEKA BOGA/PATRONA	2	0,5	transcendentna
23.	DOBROĆ	2	0,5	moralna
24.	ŻYCZLIWOŚĆ	2	0,5	moralna
25.	WYTRWAŁOŚĆ	2	0,5	personalna
26.	PRZYJEMNOŚĆ	1	0,3	odczuciowa
27.	ZABAWNOŚĆ	1	0,3	odczuciowa
28.	BRAK ZMARTWIENÍ	1	0,3	odczuciowa
29.	PRZYCHYLNOŚĆ OTOCZENIA	1	0,3	społeczna
30.	ZGODA	1	0,3	społeczna
31.	PARTNERZY	1	0,3	społeczna
32.	TOWARZYSTWO	1	0,3	społeczna
33.	HART DUCHA	1	0,3	personalna
34.	ODPORNOŚĆ PSYCHICZNA	1	0,3	personalna
35.	ROZTROPNOŚĆ	1	0,3	personalna
36.	MĄDROŚĆ	1	0,3	poznawcza
37.	PODRÓŻE	1	0,3	poznawcza
38.	MŁODOŚĆ	1	0,3	witalna
39.	ZMIANA NA LEPSZE	1	0,3	ogólna
40.	OBECNOŚĆ BOGA W ŻYCIU CZŁOWIEKA	1	0,3	transcendentna
41.	MIESZKANIE	1	0,3	materialna

Jak wynika z przedstawionych danych, w materiale zaobserwowano werbalizacje wartości odczuciowych (168; 44,1%), witalnych (113; 29,7%), ogólnych (67; 17,6%), transcendentnych (7; 1,8%), prestiżowych (7; 1,8%), personalnych (5; 1,3%), materialnych (4; 1%), moralnych (4; 1%), społecznych (4; 1%) i poznawczych (2; 0,5%).

Wykres 3. Kategorie wartości werbalizowanych w treści życzeń imieninowych

Wśród najczęściej werbalizowanych wartości znalazły się – podobnie jak w życzeniach urodzinowych – zdrowie, pomyślność, dobro, szczęście i spełnienie marzeń, zaś najliczniej reprezentowane kategorie dóbr ponownie stanowią wartości odczuciowe, vitalne i ogólne. Należy zwrócić uwagę na mniejszy niż w życzeniach urodzinowych udział wartości transcendentnych, stanowiących niecałe 2% badanego materiału. Fakt ten jest zaskakujący w świetle związku święta imienia z patronem solenizanta: w tym kontekście mogłoby się bowiem wydawać, że życzenia składane z tej okazji powinny obfitować w większą liczbę werbalizacji wartości transcendentnych w stosunku do powinszowań urodzinowych – praktyka ta świadczy o tym, że obchody imienin nabrały świeckiego charakteru. Należy jednak wskazać na większą różnorodność wartości transcendentnych w porównaniu z życzeniami urodzinowymi, gdyż oprócz błogosławieństwa i łask Bożych przedmiotem powinszowań imieninowych staje się także opieka Boga i patrona oraz obecność Boga w życiu człowieka. Udział każdego z pozostałych rodzajów wartości oscyluje w granicach 1–2% wszystkich zaobserwowanych dóbr. Niekiedy tematem życzeń stają się wartości moralne (takie jak dobroć czy zyczliwość), społeczne (zgoda, życiowi partnerzy i towarzystwo), personalne (hart ducha, odporność psychiczna i roztropność), poznawcze (mądrość i podróże) oraz materialne (pieniądze i mieszkanie). Tak jak w życzeniach urodzinowych, projektowanie tych wartości na adresatów ma na celu zaklinanie ich dobrostanu we wszystkich dziedzinach życia.

Osobno warto omówić wartości odczuciowe, na które składają się nazwy sprzyjających okoliczności (pomyślność, powodzenie – razem 60), określenia długotrwałych stanów emocjonalnych (szczęście, pogoda ducha, spokój – łącznie 47), nazwy uczuć-afektów związanych z odczuwaniem przyjemności (zadowolenie, przyjemność)

i pozytywnym nastrojem (radość, humor, dobre samopoczucie – łącznie 42), określenia pozytywnych uczuć wywoływanych przez konkretne osoby (pociecha – 9), nazwy okresów konotujących przyjemne doznania (słońce, słoneczne dni¹⁰³, pogoda, pogodne dni – 9) oraz określenia cech osobowych wywołujących asocjacje z pozytywnymi odczuciami (zabawność – 1). W tekstach życzeń imieninowych przeważają zatem nazwy pozytywnych stanów emocjonalnych i sprzyjających okoliczności (107), podczas gdy rzadziej spotykane są nazwy uczuć-afektów (42). Dane te ukazują podobieństwa w postrzeganiu imienin i urodzin w kontekście składania powinszowań, gdyż w przypadku obu świąt gratulanci najczęściej odwołują się do długotrwałych stanów emocjonalnych mających zagwarantować długofalową pomyślność odbiorców.

6.2.3. Życzenia wielkanocne

Podkorpus polskojęzycznych życzeń wielkanocnych tworzą 234 teksty, w których treści zaobserwowano 606 werbalizacji 36 wartości – w jednej formule występują zatem średnio ujęzykowania 2,6 pojęć aksjologicznych. W tabeli 6 przedstawiono wartości będące przedmiotem życzeń wielkanocnych:

Tabela 6. Wartości w życzeniach wielkanocnych.

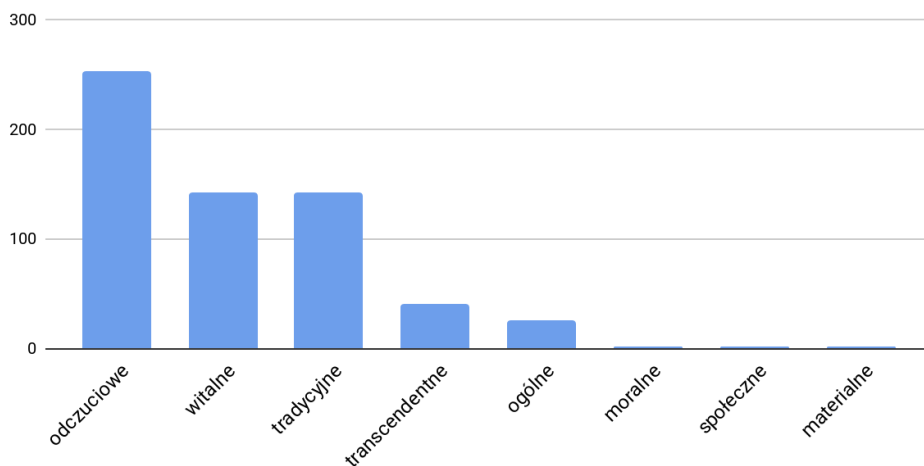
	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
1.	ZDROWIE	137	22,6	witalna
2.	JAJKO WIELKANOCNE	96	15,8	tradycyjna
3.	WESOŁOŚĆ	94	15,5	odczuciowa
4.	RADOŚĆ	44	7,3	odczuciowa
5.	UCZESTNICTWO W DYNGUSIE	39	6,4	tradycyjna
6.	POGODNA ATMOSFERA	25	4,1	odczuciowa
7.	ŁASKI	23	3,8	transcendentna
8.	SZCZĘŚCIE	22	3,6	odczuciowa
9.	DOBRO	22	3,6	ogólna
10.	MIŁA ATMOSFERA	13	2,1	odczuciowa
11.	SPOKÓJ	13	2,1	odczuciowa
12.	POMYŚLNOŚĆ	13	2,1	odczuciowa
13.	BŁOGOSŁAWIENSTWO	11	1,8	transcendentna
14.	POKÓJ	8	1,3	odczuciowa
15.	PREZENTY	5	0,8	tradycyjna

¹⁰³ Do podjęcia takiej decyzji klasyfikacyjnej skłania jedno ze znaczeń wyrazu *słoneczny* zarejestrowane w WSJP: ‘świadczący o tym, że ktoś odczuwa spokój i radość życia’. W większości wypadków nie można jednak orzec, czy przymiotnik *słoneczny* odnosi się do zjawisk atmosferycznych, czy też do odczuwania spokoju i radości, które niekiedy niekoniecznie związane są ze zjawiskami pogodowymi, zob. np. życzenia *wielu słonecznych dni*.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
16.	PRZYJEMNOŚĆ	5	0,8	odczuciowa
17.	WYPOCZYNEK	5	0,8	witalna
18.	POGODA DUCHA	3	0,5	odczuciowa
19.	UŚMIECH	3	0,5	odczuciowa
20.	SPEŁNIENIE MARZEŃ	3	0,5	ogólna
21.	GŁĘBOKIE/OWOCNE (W SENSIE RELIGIJNYM) PRZEŻYCIE ŚWIĄT	3	0,5	transcendentna
22.	NADZIEJA	2	0,3	odczuciowa
23.	POZYTYWNY NASTRÓJ	2	0,3	odczuciowa
24.	POCIECHA	2	0,3	odczuciowa
25.	DARY JEZUSA	2	0,3	transcendentna
26.	POGODNE DNI	1	0,2	odczuciowa
27.	HUMOR	1	0,2	odczuciowa
28.	SŁOŃCE	1	0,2	odczuciowa
29.	POWODZENIE	1	0,2	odczuciowa
30.	KONTAKTY RODZINNE	1	0,2	społeczna
31.	SZYŃKA WIELKANOCNA	1	0,2	tradycyjna
32.	BABA WIELKANOCNA	1	0,2	tradycyjna
33.	JEDZENIE	1	0,2	materialna
34.	OBECNOŚĆ BOGA W ŻYCIU ODBIORCY	1	0,2	transcendentna
35.	UMOCNIENIE ODBIORCY W WIERZE	1	0,2	transcendentna
36.	MIŁOŚĆ	1	0,2	moralna

Jak wynika z zaprezentowanych danych, w treści powinszowań wielkanocnych występują werbalizacje wartości odczuciowych (253; 41,7%), witalnych (142; 23,4%), tradycyjnych (142; 23,4%), transcendentnych (41; 6,8%), ogólnych (25; 4%), moralnych (1; 0,2%), społecznych (1; 0,2%) oraz materialnych (1; 0,2%).

Wykres 4. Kategorie wartości werbalizowanych w treści życzeń wielkanocnych

Przedmiotem życzeń wielkanocnych staje się najczęściej zdrowie, spożycie smacznego jajka wielkanocnego, wesołość, radość, uczestnictwo w śmigusie-dyngusie oraz pogodna atmosfera. Najliczniej reprezentowanymi kategoriami dóbr są z kolei wartości odczuciowe, witalne i tradycyjne. Należy nadmienić, że wysoka frekwencja nawiązań do zwyczajów wielkanocnych (jajko, dyngus) może świadczyć o krótkoterminowości kultury polskiej, która przejawia się w podkreślaniu szacunku do tradycji. Stosunkowo często na odbiorców projektowane są także wartości transcendentne, stanowiące 6,8% wszystkich werbalizacji wartości. Praktyka ta nie jest jednak zaskakująca, biorąc pod uwagę fakt, że Wielkanoc jest najważniejszym świętem w roku liturgicznym Kościoła rzymskokatolickiego. Wszelako oprócz stereotypowych wartości sakralnych, takich jak łaski i błogosławieństwo Boże, w treści wiadomości spotykane są również życzenia głębokiego i owocnego przeżycia świąt, Chrystusowych darów, obecności Boga w życiu oraz umocnienia odbiorcy w wierze przez zmartwychwstałego Chrystusa. W przeciwieństwie do życzeń urodzinowych i imieninowych w powinszowaniach wielkanocnych rzadko występują wartości ogólne, zaś wartości moralne, społeczne i materialne spotykane są jednostkowo. Nie odnotowano werbalizacji wartości personalnych.

Analiza pojęć składających się na przedmiot życzeń wielkanocnych pozwala zauważyć, że często są one bezpośrednio związane z obchodami świąt, a ich utrzymywanie się nie wykracza poza ramy czasu świątecznego (zob. np. życzenia pogodnej atmosfery czy wesołych świąt) – może to być wyrazem orientacji krótkoterminowej w kulturze polskiej. Krótkotrwała natura wartości przywoływanych w życzeniach wielkanocnych uwidacznia się także w doborze wartości odczuciowych, które obejmują przede wszystkim nazwy uczuć-afektów związanych z odczuwaniem przyjemności (przyjemność, ciepło) i pozytywnym nastrojem (m.in. radość, wesołość, beztraska,

pogodna atmosfera, miła atmosfera, pogodny nastrój, pociecha, humor, spokój, pokój – łącznie 212). Rzadziej spotykane są natomiast nazwy pozytywnie kojarzących się zjawisk i okresów (słońce, pogodne dni – 2), określenia sprzyjających okoliczności (pomyślność, powodzenie – 14) i nazwy trwałych stanów emocjonalnych (szczęście, pogoda ducha¹⁰⁴ – 25). Z powyższego zestawienia wynika, że w materiale przeważają nazwy uczuć-afektów (212), przedmiotem życzeń rzadko stają się zaś długotrwałe stany psychiczne i pomyślność (39). Gratulanci koncentrują się zatem na krótkotrwałych doznaniach adresatów, niewychodzących poza okres świąt (na treść życzeń składa się głównie ich zdrowe i wesołe przeżycie), które determinują odwoływanie się do kategorii uczuć-afektów. W tym kontekście zrozumiałe wydają się także rzadkie odwołania do wartości ogólnych, które w większym stopniu dotyczą osoby adresata niż celebrowania czasu świątecznego.

6.2.4. Życzenia bożonarodzeniowe

Grupę życzeń składanych z okazji świąt Bożego Narodzenia obejmuje 255 tekstów, z których treści wyodrębniono 464 werbalizacje 38 wartości – średnio w jednej formule życzącej zawarte są zatem odwołania do 1,8 pojęć aksjologicznych¹⁰⁵. Dalej w formie tabelarycznej przedstawiono wartości składające się na przedmiot powinszowań, począwszy od najczęściej wymienianych dóbr, a kończąc na tych, które zaobserwowano w najmniejszej liczbie formuł:

Tabela 7. Wartości w życzeniach bożonarodzeniowych.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
1.	ZDROWIE	143	30,8	witalna
2.	WESOŁOŚĆ	86	18,5	odczuciowa
3.	RADOŚĆ	39	8,4	odczuciowa
4.	SZCZĘŚCIE	32	6,9	odczuciowa
5.	DOBRO	29	6,3	ogólna
6.	POGODNA ATMOSFERA	26	5,6	odczuciowa
7.	SPOKÓJ	21	4,5	odczuciowa
8.	POMYŚLNOŚĆ	14	3	odczuciowa
9.	MIŁA ATMOSFERA	10	2,2	odczuciowa

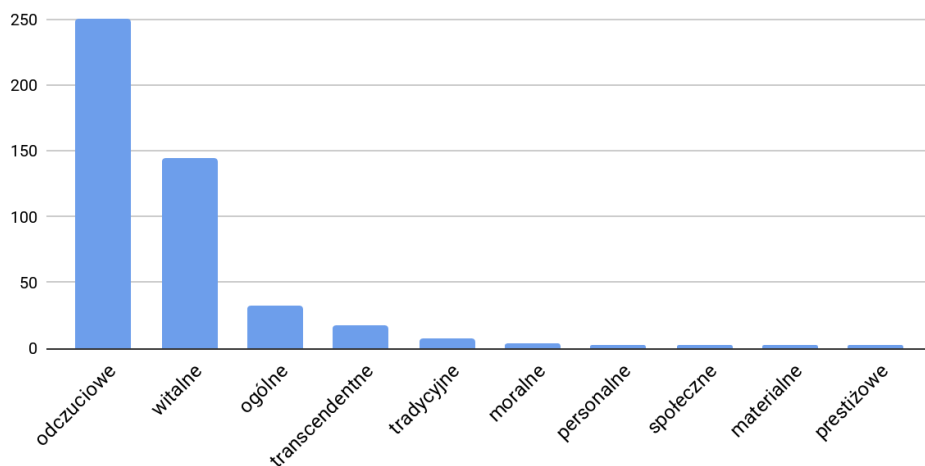
¹⁰⁴ Warto jednak nadmienić, że w świetle przeprowadzonej analizy kontekstowej (zob. kolejne rozdziały) część wartości, które pierwotnie zaliczone zostały do grupy długotrwałych stanów emocjonalnych (takie jak szczęście, spokój czy pogoda ducha), w życzeniach składanych z okazji świąt religijnych często odnoszone są wyłącznie do okresu świątecznego, wykazując tym samym podobieństwo semantyczne do nazw uczuć-afektów, takich jak *radość* czy *wesołość*.

¹⁰⁵ W tym miejscu należy ponownie zauważyć, że życzenia bożonarodzeniowe częstokroć łączone są w obrębie jednej formuły z powinszowaniami noworocznymi.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
10.	BŁOGOSŁAWIENSTWO BOŻE	10	2,2	transcendentna
11.	ŁASKI BOŻE	8	1,7	transcendentna
12.	PREZENTY	5	1,1	tradycyjna
13.	POKÓJ	4	0,9	odczuciowa
14.	UŚMIECH	3	0,6	odczuciowa
15.	BEZTROSKA	3	0,6	odczuciowa
16.	SPEŁNIENIE MARZEŃ	3	0,6	ogólna
17.	MIŁOŚĆ	3	0,6	moralna
18.	POGODA DUCHA	2	0,4	odczuciowa
19.	PRZYJEMNOŚĆ	2	0,4	odczuciowa
20.	POWODZENIE	2	0,4	odczuciowa
21.	SUKCES	2	0,4	prestiżowa
22.	SŁONECZNE DNI	1	0,2	odczuciowa
23.	SZAMPAŃSKI SYLWESTER	1	0,2	odczuciowa
24.	NADZIEJA	1	0,2	odczuciowa
25.	WSPANIAŁA ATMOSFERA	1	0,2	odczuciowa
26.	CIEPŁO	1	0,2	odczuciowa
27.	POCIECHA	1	0,2	odczuciowa
28.	STABILIZACJA ŻYCIOWA	1	0,2	społeczna
29.	SPOTKANIE Z RODZINĄ	1	0,2	społeczna
30.	PIERNIKI BOŻONARODZENIOWE	1	0,2	tradycyjna
31.	CHOINKA	1	0,2	tradycyjna
32.	WYTRWAŁOŚĆ	1	0,2	personalna
33.	WIARA WE WŁASNE SIŁY	1	0,2	personalna
34.	DŁUGOWIECZNOŚĆ	1	0,2	witalna
35.	WYPOCZYNEK	1	0,2	witalna
36.	JEDZENIE I PICIE	1	0,2	materialna
37.	PIENIĄDZE	1	0,2	materialna
38.	DOBROĆ	1	0,2	moralna

Jak wynika z podanych danych, w treści życzeń składanych z okazji świąt Bożego Narodzenia spotykane są werbalizacje wartości odczuciowych (250; 53,9%), witalnych (145; 31,3%), ogólnych (32; 6,9%), transcendentnych (18; 3,9%), tradycyjnych (7; 1,5%), moralnych (4; 0,9%), personalnych (2; 0,4%), społecznych (2; 0,4%), materialnych (2; 0,4%) i prestiżowych (2; 0,4%).

Wykres 5. Kategorie wartości werbalizowanych w treści życzeń bożonarodzeniowych

W powinszowaniach bożonarodzeniowych dominują takie wartości, jak zdrowie, wesołość, radość, szczęście, dobro, pogodna atmosfera i spokój. Podobnie jak w powinszowaniach urodzinowych i imieninowych, w treści życzeń składanych z okazji świąt Bożego Narodzenia można zaobserwować przewagę wartości odczuciowych i witalnych, rzadziej spotykane są zaś wartości ogólne. Mimo religijnego charakteru świąt Bożego Narodzenia udział nazw wartości transcendentnych w treści powinszowań jest relatywnie niewielki (w stosunku do życzeń urodzinowych czy wielkanocnych), gdyż stanowią one jedynie 4% materiału¹⁰⁶. Rzadko wymieniane są także dobra dotyczące innych sfer życia adresata, takie jak stabilizacja, wytrwałość, wiara we własne siły, dobroć, miłość, powodzenie, spełnienie marzeń, szczęście, pomyślność czy długowieczność. Ogląd zgromadzonych tekstów pozwala zauważyć, że wartości tradycyjne, moralne, personalne, społeczne, materialne i prestiżowe są werbalizowane incydentalnie. Analogicznie do powinszowań wielkanocnych, większość nazw wartości wymienianych w treści życzeń bożonarodzeniowych odnosi się do ram czasowych święta i dotyczy jego zdrowego i radosnego spędzenia. Szczególnie wyraźnie tendencja ta uwidacznia się w wypadku wartości odczuciowych, które przeważnie obejmują uczucia-afekty związane z odczuwaniem przyjemności (przyjemność, ciepło) i pozytywnym nastrojem (radość, wesołość, bez troska, pogodna i miła atmosfera, pociecha, spokój, pokój – łącznie 112). Rzadziej w materiale występują nazwy okresów konotujących przyjemne odczucia (słoneczne dni, szampański sylwester – ogółem 2), a także określenia sprzyjających okoliczności (pomyślność, powodzenie – razem 16) i nazwy długotrwałych stanów emocjonalnych (szczęście, pogoda ducha – łącznie

¹⁰⁶ Jak jednak wykazano w kolejnych rozdziałach, wartości przypisane do innych kategorii, jak np. miłość bądź radość, bywają w życzeniach bożonarodzeniowych łączone ze sferą sacrum.

34). W treści życzeń bożonarodzeniowych zawarte są zatem głównie określenia uczuć-afektów (łącznie 112), rzadziej spotykane są natomiast powinszowania, których tematem są szczęście i pomyślność (razem 50).

6.2.5. Życzenia noworoczne

Podkorpus polskojęzycznych powinszowań noworocznych obejmuje 276 tekstów, w których treści zaobserwowano 388 werbalizacji 36 pojęć aksjologicznych – w jednej formule średnio przywołuje się zatem 1,4 wartości. W tabeli 8 przedstawiono wartości składające się na przedmiot powinszowań noworocznych:

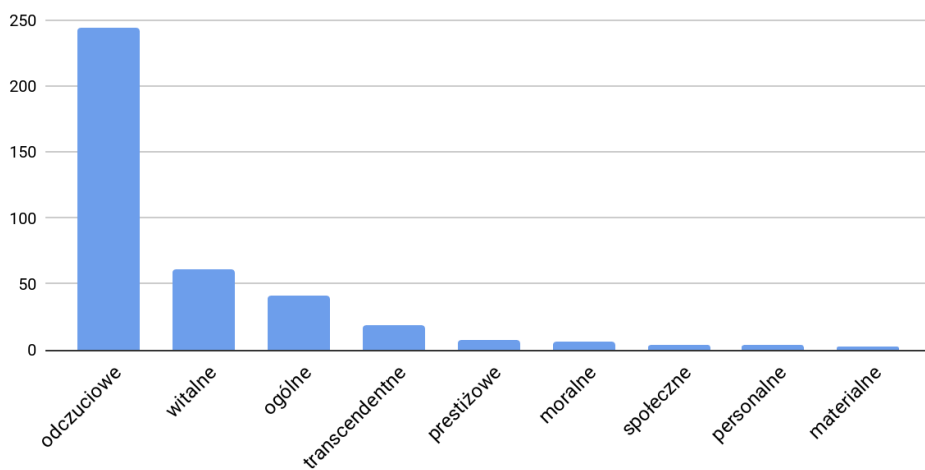
Tabela 8. Wartości w życzeniach noworocznych.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
1.	SZCZĘŚCIE	130	33,5	odczuciowa
2.	POMYŚLNOŚĆ	68	17,5	odczuciowa
3.	ZDROWIE	58	14,9	witalna
4.	DOBRO	31	8	ogólna
5.	RADOŚĆ	12	3,1	odczuciowa
6.	ŁASKI BOŻE	12	3,1	transcendentna
7.	SPEŁNIENIE MARZEŃ	10	2,6	ogólna
8.	SUKCES	7	1,8	prestżowa
9.	SPOKÓJ	6	1,5	odczuciowa
10.	„SŁONECZNE” DNI	5	1,3	odczuciowa
11.	BŁOGOSŁAWIENSTWO BOŻE	5	1,3	transcendentna
12.	UŚMIECH	4	1	odczuciowa
13.	POKÓJ	4	1	odczuciowa
14.	POWODZENIE	4	1	odczuciowa
15.	ŻYCZLIWOŚĆ	3	0,8	moralna
16.	WESOŁOŚĆ	3	0,8	odczuciowa
17.	POGODA DUCHA	2	0,5	odczuciowa
18.	MILA ATMOSFERA	2	0,5	odczuciowa
19.	MIŁOŚĆ	2	0,5	moralna
20.	STABILIZACJA ŻYCIOWA	2	0,5	społeczna
21.	DŁUGOWIECZNOŚĆ	2	0,5	witalna
22.	ZADOWOLENIE	1	0,3	odczuciowa
23.	BEZTROSKA	1	0,3	odczuciowa
24.	SZCZEGÓLNE CHWILE	1	0,3	odczuciowa
25.	ŚWIĄTECZNA ATMOSFERA W NOWYM ROKU	1	0,3	odczuciowa
26.	SPOTKANIE Z RODZINĄ	1	0,3	społeczna
27.	DALSZA WSPÓŁPRACA	1	0,3	społeczna

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
28.	POCZUCIE WŁASNEJ WARTOŚCI I GODNOŚCI	1	0,3	personalna
29.	WYTRWAŁOŚĆ	1	0,3	personalna
30.	WIARA WE WŁASNE SIŁY	1	0,3	personalna
31.	OPIEKA MARYI	1	0,3	transcendentna
32.	NAGRODA OD BOGA	1	0,3	transcendentna
33.	PIENIĄDZE	1	0,3	materialna
34.	JEDZENIE I PICIE	1	0,3	materialna
35.	DOBROĆ	1	0,3	moralna
36.	WYPOCZYNEK	1	0,3	witalna

W treści życzeń składanych z okazji Nowego Roku zaobserwowano zatem werbalizacje wartości odczuciowych (244; 62,9%), witalnych (61; 15,7%), ogólnych (41; 10,6%), transcendentnych (19; 4,9%), prestiżowych (7; 1,8%), moralnych (6; 1,5%), społecznych (4; 1%), personalnych (4; 1%) i materialnych (2; 0,5%).

Wykres 6. Kategorie wartości werbalizowanych w treści życzeń noworocznych

W przeciwieństwie do opisanych wcześniej grup powinszowań w treści życzeń noworocznych dominują nie werbalizacje zdrowia, lecz szczęścia. Przymuszczalnie ten stan rzeczy wynika ze struktury formuł życzących, w których na początku z reguły umieszczane są życzenia bożonarodzeniowe rozpoczynające się od zdrowia. W związku z tym nadawcy nie wymieniają tej wartości ponownie w następujących

po nich powinszowaniach noworocznych (więcej na ten temat zob. w dalszej części pracy). Często spotykane są także takie pojęcia, jak pomyślność, zdrowie i dobro. Podobnie jak w większości pozostałych rodzajów życzeń, na odbiorców powinszowań noworocznych projektowane są przeważnie wartości odcuciowe, na drugiej i trzeciej lokacie plasują się zaś odpowiednio wartości witalne i ogólne. Niemal 5% korpusu stanowią wartości transcendentne, których obecność także może mieć związek z częstym łączeniem życzeń noworocznych z bożonarodzeniowymi. Wartości przypisane do pozostałych kategorii, takich jak prestiżowe, moralne, społeczne, personalne i materialne, werbalizowane są okazjonalnie. Ogląd dóbr tworzących przedmiot życzeń noworocznych prowadzi do wniosku, że dobierane są one w taki sposób, aby dotyczyły dalszego życia adresata co najmniej w rocznej perspektywie, chociaż jednostkowe teksty zawierają także odwołania do pojęć o charakterze krótkotrwałym, takich jak np. świąteczny wypoczynek czy uctowanie. Długofalowość życzeń jest również odzwierciedlona w doborze wartości odcuciowych, bowiem nadawcy przeważnie sięgają po nazwy długotrwałych stanów emocjonalnych (szczęście, spokój, pokój, pogoda ducha – łącznie 142) i pomyślnych okoliczności (pomyślność, powodzenie – razem 73). Rzadziej natomiast wymieniane są określenia uczuć-afektów związanych z odczuwaniem przyjemności (zadowolenie) i pozytywnym nastrojem (radość, wesołość, beztraska, miła atmosfera – łącznie 24) oraz nazwy okresów konotujących przyjemne odczucia (słoneczne dni, szczególne chwile – 6). Powyższe dane pokazują, że na adresatów życzeń noworocznych z reguły projektowane są (tak jak ma to miejsce w życzeniach urodzinowych i imieninowych) szczęście i pomyślność, tj. stany emocjonalne cechujące się długotrwałością i pełnią (łącznie 215). Nazwy uczuć-afektów reprezentowane są zaś wyłącznie dwudziestoczekrotnie. Nadawcy koncentrują się zatem na adresacie i jego długofalowym dobrostanie.

6.3. Charakterystyka wartości werbalizowanych w treści rosyjskojęzycznych życzeń

6.3.1. Życzenia składane z okazji Dnia Kobiet

Podkorpus życzeń składanych z okazji Dnia Kobiet obejmuje 186 tekstów, z których treści wyodrębniono 595 werbalizacji 44 wartości – w jednej formule życzeniowej wymieniane są zatem średnio 3,2 pojęcia aksjologiczne. W tabeli 9 zestawiono dobra projektowane na adresatów, począwszy od najliczniej werbalizowanych, a kończąc na tych, które zaobserwowano w najmniejszej liczbie formuł:

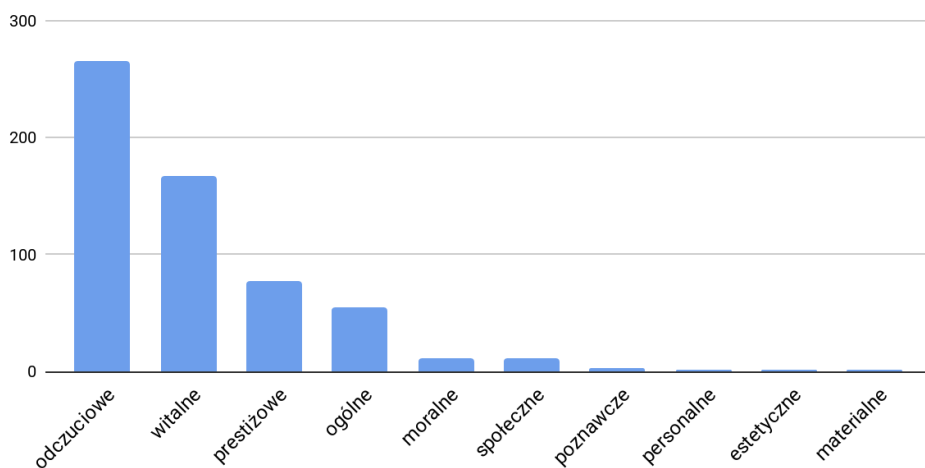
Tabela 9. Wartości w życzeniach składanych z okazji Dnia Kobiet.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
1.	ZDROWIE	147	24,7	witalna
2.	SZCZĘŚCIE	116	19,5	odczuciowa
3.	SUKCES	78	13,1	prestżowa
4.	DOBRO	48	8,1	ogólna
5.	POZYTYWNY NASTRÓJ	41	6,9	odczuciowa
6.	RADOŚĆ	24	4	odczuciowa
7.	POMYŚLNOŚĆ	23	3,9	odczuciowa
8.	RZEŚKOŚĆ	15	2,5	odczuciowa
9.	DŁUGOWIECZNOŚĆ	13	2,2	witalna
10.	WESOŁOŚĆ	13	2,2	odczuciowa
11.	UŚMIECH	7	1,2	odczuciowa
12.	POWODZENIE	7	1,2	odczuciowa
13.	POKÓJ	6	1	społeczna
14.	SPEŁNIENIE MARZEŃ	5	0,8	ogólna
15.	MIŁOŚĆ	4	0,7	moralna
16.	RADOŚĆ ŻYCIA	4	0,7	odczuciowa
17.	CIEPŁO	3	0,5	odczuciowa
18.	SŁOŃCE	3	0,5	odczuciowa
19.	BRAK ZMARTWIĘŃ	3	0,5	odczuciowa
20.	„JASNE” DNI/„JASNOŚĆ”	3	0,5	odczuciowa
21.	ENERGIA	2	0,3	witalna
22.	MŁODOŚĆ	2	0,3	witalna
23.	SPOKÓJ	2	0,3	odczuciowa
24.	OPTYZMIZM	2	0,3	personalna
25.	WZAJEMNE ZROZUMIENIE	2	0,3	społeczna
26.	DOŚWIADCZENIE	2	0,3	poznawcza
27.	DOBROĆ	2	0,3	moralna
28.	CZYSTOŚĆ	2	0,3	moralna
29.	PRZYJACIELE	1	0,2	moralna
30.	RYCERSKOŚĆ	1	0,2	moralna
31.	ŻYCZLIWOŚĆ	1	0,2	moralna
32.	SYMPATYCZNOŚĆ	1	0,2	moralna
33.	SPOTYKANIE SIĘ Z NADAWCAMI	1	0,2	społeczna
34.	DOBRE TRAKTOWANIE ADORATORA	1	0,2	społeczna
35.	ZGODA W MAŁŻEŃSTWIE	1	0,2	społeczna
36.	ŻYCIE	1	0,2	witalna
37.	SIŁY	1	0,2	witalna
38.	WNUK	1	0,2	witalna
39.	ZMIANY NA LEPSZE	1	0,2	ogólna
40.	DOBRE SPĘDZENIE ŚWIĘTA	1	0,2	ogólna

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
41.	PIĘKNO	1	0,2	estetyczna
42.	MARZENIA	1	0,2	poznawcza
43.	WIOSNA	1	0,2	odczuciowa
44.	PIERWSZE KONWALIE	1	0,2	materialna

Z tabeli wynika, że w treści życzeń składanych z okazji Dnia Kobiet dominują werbalizacje wartości odczuciowych (265; 44,5%). Drugie miejsce zajmują wartości witalne (167; 28,1%), trzecie – prestiżowe (78; 13,1%), czwarte – ogólne (55; 9,2%), piąte – moralne (12; 2%), szóste – społeczne (11; 1,8%), siódme – poznawcze (3; 0,5%), ósme – personalne (2; 0,3%), a dziewiąte – estetyczne i materialne (1; 0,2%).

Wykres 7. Kategorie wartości werbalizowanych w treści życzeń składanych z okazji Dnia Kobiet

Najliczniej werbalizowanymi wartościami w powinszowaniach składanych z okazji Dnia Kobiet są zdrowie, szczęście, sukces, dobro, pozytywny nastrój i radość, zaś w skład najczęściej reprezentowanych typów pojęć aksjologicznych wchodzi wartości odczuciowe, witalne, prestiżowe i ogólne. Każda z pozostałych kategorii, tj. wartości moralne, społeczne, poznawcze, personalne, estetyczne i materialne, cechuje się niewielkim udziałem w treści życzeń. Warto zauważyć, że tematem powinszowań stają się niekiedy atrybuty wiosny, takie jak pierwsze konwalie¹⁰⁷. Spotykane są tak-

¹⁰⁷ Święto 8 Marca jest często nazywane przez Rosjan pierwszym świętem wiosny, np. *ПРАЗДНИК Весенний праздник 8 Марта принесет Вам (...) счастье личное* – więcej na temat odwołań

że życzenia związane z rodziną odbiorcy: wyrażane jest np. pragnienie posiadania wnuka, zgody małżeńskiej i wzajemnego zrozumienia. Część powinszowań dotyczy zachowania przez adresatki takich cech, jak piękno i młodość. Na obszerną kategorię wartości odczuciowych składają się zaś nazwy sprzyjających okoliczności (pomyślność, powodzenie – 30), określenia trwałych stanów emocjonalnych (szczęście, radość życia, spokój, brak zmartwień – 129), określenia uczuć-afektów związanych z odczuwaniem przyjemności (ciepło) i pozytywnym nastrojem (radość, rzeźliwość, wesołość, pozytywny nastrój – łącznie 103) oraz nazwy okresów, które konotują przyjemne doznania („jasne” dni, wiosna – 3). Jak wynika z powyższego przeglądu, nazwy stanów emocjonalnych i sprzyjających okoliczności (159) spotykane są częściej aniżeli określenia uczuć-afektów (103). Winszownicy w większym stopniu koncentrują się na długotrwałej pomyślności adresata, jednak część życzeń dotyczy także wyłącznie dnia świątecznego (zob. np. powinszowania radości czy pozytywnego nastroju). Ten stan rzeczy nie jest zaskakujący w kontekście antropocentrycznego charakteru święta 8 Marca (tj. święta kobiet), który sprawia, że nadawcy starają się projektować na adresatki jak największą liczbę dóbr konstytuujących ich perspektywiczny dobrostan. Z drugiej strony, powinszowania zawierające w swojej treści nazwy uczuć-afektów niejako równoważą tendencję do długofalowego ujmowania dóbr, akcentując radość towarzyszącą celebrowaniu święta oraz wesołość spowodowaną nadchodzącą wiosną.

6.3.2. Życzenia pierwszomajowe

Życzenia składane z okazji Święta Pracy również obejmują 186 tekstów, z których treści wyodrębniono 626 werbalizacji 39 pojęć aksjologicznych – średnio w jednej formule życzącej występują zatem odwołania do 3,4 wartości. Warto przy tym podkreślić, że powinszowania składane z okazji 1 Maja niekiedy łączone są w obrębie jednej formuły z życzeniami przekazywanymi na okoliczność Dnia Zwycięstwa ze względu na bliskość czasową obu świąt. Ogląd materiału wykazał, że 135 spośród rozpatrywanych tekstów zostało poświęconych wyłącznie Świętu Pracy¹⁰⁸, podczas gdy 51 formuł odnosi się zarówno do Święta Pracy, jak i Dnia Zwycięstwa¹⁰⁹. W tabeli 10 przedstawiono pojęcia werbalizowane w treści życzeń pierwszomajowych:

do cykliczności natury w polsko- i rosyjskojęzycznych formułach życzeń zob. w artykule Dzienisiewicz 2023.

¹⁰⁸ Zob. np. *Поздравляем Вас с наступающим праздником 1ое Мая. Желаем крепкого здоровья, веселого настроения, благополучия в жизни и мирного неба над головами.*

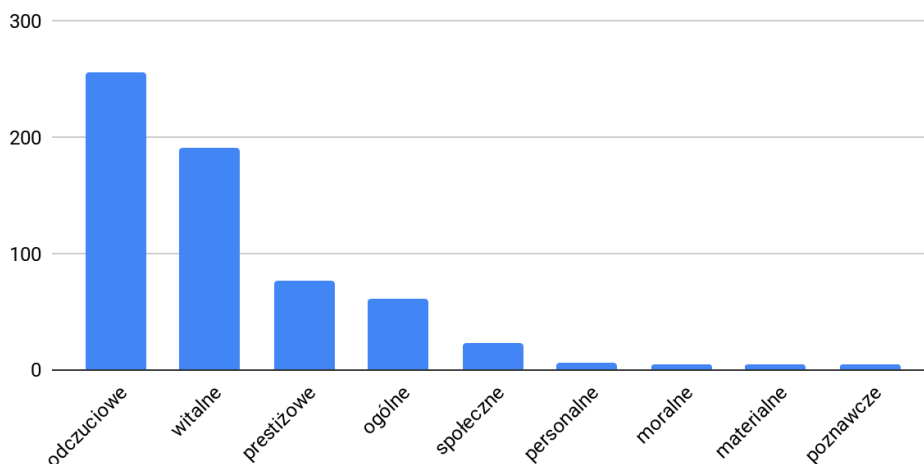
¹⁰⁹ Zob. np. *Поздравляем вас с наступающими праздниками 1 Мая, днем Победы. Пусть всегда будет чистым и мирным небо над нашей Родиной. Всем вам хорошего здоровья.*

Tabela 10. Wartości w życzeniach składanych z okazji Święta Pracy.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
1.	ZDROWIE	169	27	witalna
2.	SZCZĘSCIE	97	15,5	odczuciowa
3.	SUKCES	76	12,1	prestiżowa
4.	POZYTYWNY NASTRÓJ	60	9,6	odczuciowa
5.	DOBRO	52	8,3	ogólna
6.	RADOŚĆ	28	4,5	odczuciowa
7.	POMYŚLNOŚĆ	28	4,5	odczuciowa
8.	DŁUGOWIECZNOŚĆ	21	3,4	witalna
9.	POKÓJ	19	3	społeczna
10.	RZEŚKOŚĆ	14	2,2	odczuciowa
11.	SPEŁNIENIE MARZEŃ	7	1,1	ogólna
12.	SŁOŃCE	6	1	odczuciowa
13.	WESOŁOŚĆ	6	1	odczuciowa
14.	MIŁOŚĆ	5	0,8	moralna
15.	TALENT	4	0,6	personalna
16.	SPOKÓJ	3	0,5	odczuciowa
17.	RADOŚĆ ŻYCIA	3	0,5	odczuciowa
18.	BRAK ZMARTWIENÍ	3	0,5	odczuciowa
19.	DOBRE SPĘDZENIE ŚWIĘTA	2	0,3	ogólna
20.	KWIATY	2	0,3	materialna
21.	CIEKAWE ŻYCIE	2	0,3	poznawcza
22.	UŚMIECH	1	0,2	odczuciowa
23.	ZADOWOLENIE	1	0,2	odczuciowa
24.	„JASNE” DNI	1	0,2	odczuciowa
25.	PIOSENKI	1	0,2	odczuciowa
26.	CIEPŁO	1	0,2	odczuciowa
27.	WIATR	1	0,2	odczuciowa
28.	KOMFORT	1	0,2	odczuciowa
29.	WYJŚCIE ZA MAŻ	1	0,2	społeczna
30.	ZGODA	1	0,2	społeczna
31.	POSŁUSZEŃSTWO	1	0,2	społeczna
32.	MIESZKANIE	1	0,2	materialna
33.	URODZAJ	1	0,2	materialna
34.	UCZTOWANIE	1	0,2	materialna
35.	PODRÓŻE	1	0,2	poznawcza
36.	CIEKAWE OBCHODY ŚWIĘTA	1	0,2	poznawcza
37.	SIŁY DUCHOWE	1	0,2	personalna
38.	OPTYMIZM	1	0,2	personalna
39.	MŁODOŚĆ	1	0,2	witalna

Na podstawie analizy danych można skonstatować, że w powinszowaniach pierwszomajowych dominują wartości odczuciowe (255; 40,7%), drugie miejsce zajmują wartości witalne (191; 30,5%), trzecie – prestiżowe (76; 12,1%), czwarte – ogólne (61; 9,7%), piąte – społeczne (23; 3,7%), szóste – personalne (6; 1%), siódme – moralne i materialne (po 5 werbalizacji każda; 0,8%), ósme zaś – poznawcze (4; 0,6%).

Wykres 8. Kategorie wartości werbalizowanych w treści życzeń pierwszomajowych

Na odbiorców życzeń składanych z okazji Święta Pracy najczęściej projektowane są takie wartości, jak zdrowie, szczęście, sukces, pozytywny nastrój, dobro, radość i pomyślność. Najliczniej reprezentowane kategorie dóbr obejmują natomiast wartości odczuciowe, witalne, prestiżowe, ogólne i społeczne. Stosunkowo duża liczba werbalizacji wartości społecznych spowodowana jest tym, że przedmiotem życzeń pierwszomajowych (ze względu na praktykę łączenia powinszowań z okazji Święta Pracy z życzeniami z okazji Dnia Zwycięstwa) często staje się pokój. Pozostałe typy wartości, tj. personalne, moralne, materialne i poznawcze, cechuje nieznaczny udział w treści życzeń. Odnotowania wymagają powinszowania koncentrujące się na samym akcie świętowania, które dotyczą m.in. uczowania oraz ciekawej celebracji święta. Podobnie jak w życzeniach składanych z okazji Dnia Kobiet, w powinszowaniach pierwszomajowych występują nawiązania do wiosny: wyrażane jest w nich m.in. pragnienie urodzaju, kwiatów, ciepła, wiatru i słońca. Rzadko spotykane są zaś wartości odnoszące się do całokształtu życiowej aktywności adresata, takie jak optymizm, talent czy miłość. Z kolei w grupie wartości odczuciowych można wyodrębnić nazwy sprzyjających okoliczności (pomyślność – 28), określenia długotrwałych stanów emocjonalnych (szczęście, spokój, radość życia, brak zmartwień – 106), nazwy uczuć-afektów związanych z odczuwaniem przyjemności (ciepło, zadowolenie, komfort)

i pozytywnym nastrojem (pozytywny nastrój, radość, rzeźskość, wesołość – łącznie 112), określenia atrybutów wiosny i czynności towarzyszących świętowaniu (słońce, piosenki, wiatr – 8), a także nazwy pozytywnie kojarzonych okresów („jasne” dni – 1). Ten przegląd pokazuje, że udział nazw długotrwałych stanów emocjonalnych i pomyślnych okoliczności (134) oraz określeń uczuć-afektów (112) jest zbliżony – ukazana tendencja przypomina zatem tę, która jest charakterystyczna dla życzeń składanych z okazji Dnia Kobiet, wszelako cechuje się mniejszą przewagą nazw stanów emocjonalnych nad uczuciami-afektami.

6.3.3. Życzenia składane z okazji Dnia Zwycięstwa

Podkorpus życzeń składanych z okazji Dnia Zwycięstwa obejmuje 61 tekstów, spośród których wyodrębniono 207 werbalizacji 26 pojęć aksjologicznych – w jednej formule życzącej średnio przywołuje się zatem 3,4 wartości. Przypomnijmy, że powinszowania składane na okoliczność 9 Maja są często łączone w obrębie jednego tekstu z życzeniami przekazywanymi z okazji święta 1 Maja i rzadko występują autonomicznie. Ogląd materiału wykazał, że zawiera on jedynie 10 formuł poświęconych wyłącznie Dniu Zwycięstwa¹¹⁰ oraz 51 formuł odnoszących się łącznie do 1 Maja i 9 Maja¹¹¹. W związku z tym dalszy opis powtarza niekiedy deskrypcje zawarte w podrozdziale poświęconym życzeniom przesyłanym na okoliczność Święta Pracy. Dalej przedstawiono pojęcia składające się na przedmiot powinszowań składanych z okazji Dnia Zwycięstwa:

Tabela 11. Wartości w życzeniach składanych z okazji Dnia Zwycięstwa.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
1.	ZDROWIE	55	26,6	witalna
2.	SZCZĘŚCIE	31	15	odczuciowa
3.	SUKCES	18	8,6	prestżowa
4.	DOBRO	16	7,7	ogólna
5.	POZYTYWNY NASTRÓJ	14	6,8	odczuciowa
6.	POKÓJ	14	6,8	społeczna
7.	RADOŚĆ	12	5,8	odczuciowa
8.	POMYŚLNOŚĆ	9	4,3	odczuciowa
9.	DŁUGOWIECZNOŚĆ	9	4,3	witalna

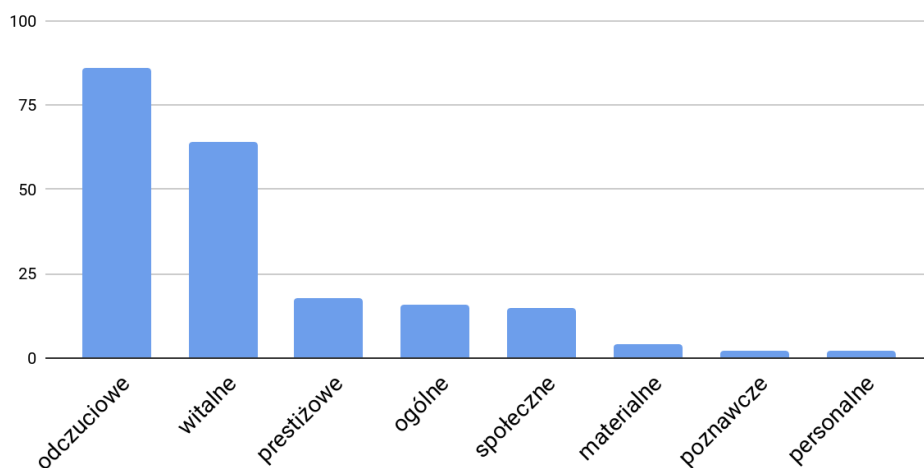
¹¹⁰ Пор. пр. Поздравляю Вас с праздником Победы и желаю крепкого здоровья, счастья, успехов и всего доброго!.

¹¹¹ Zob. пр. формулę: Сердечно поздравляю с майским праздником 1е Мая и днем Победы 1984 г. Желаю здоровья, счастья, праздничного веселого настроения, успеха в труде и всех земных благ.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
10.	RZEŚKOŚĆ	5	2,4	odczuciowa
11.	SŁOŃCE	3	1,4	odczuciowa
12.	WESOŁOŚĆ	3	1,4	odczuciowa
13.	SPOKÓJ	3	1,4	odczuciowa
14.	CIEKAWE ŻYCIE	2	1	poznawcza
15.	KWIATY	2	1	materialna
16.	UŚMIECH	1	0,5	odczuciowa
17.	PIOSENKI	1	0,5	odczuciowa
18.	WIATR	1	0,5	odczuciowa
19.	CIEPŁO	1	0,5	odczuciowa
20.	KOMFORT	1	0,5	odczuciowa
21.	POWODZENIE	1	0,5	odczuciowa
22.	ZACHOWANIE PAMIĘCI O NADAWCACH	1	0,5	społeczna
23.	UCZTOWANIE	1	0,5	materialna
24.	URODZAJ	1	0,5	materialna
25.	TALENT	1	0,5	personalna
26.	OPTYMIZM	1	0,5	personalna

Dane pokazują, że życzenia przesyłane na tę okoliczność zawierają w swej treści wartości odczuciowe (86; 41,5%), witalne (64; 30,9%), prestiżowe (18; 8,7%), ogólne (16; 7,7%), społeczne (15; 7,2%), materialne (4; 1,9%), poznawcze (2; 0,9%) i personalne (2; 0,9%).

Wykres 9. Kategorie wartości werbalizowanych w treści życzeń składanych z okazji Dnia Zwycięstwa

Najliczniej werbalizowanymi wartościami są zdrowie, szczęście, sukces, dobro, pozytywny nastrój, pokój i radość, podczas gdy do najczęściej spotykanych kategorii pojęć aksjologicznych należą wartości odczuciowe, witalne, prestiżowe, ogólne i społeczne. Podobnie jak w życzeniach pierwszomajowych, stosunkowo duży udział wartości społecznych spowodowany jest przez stosunkowo dużą liczbę powinszowań pokoju, które nawiązują do istoty rozpatrywanego święta, tj. upamiętnienia zakończenia II wojny światowej. Udział każdej z pozostałych kategorii wartości, tj. materialnych, poznawczych i personalnych, wynosi mniej niż 2% badanego materiału. Analogicznie do powinszowań towarzyszących innym świętom obchodzonym w okresie wiosennym, przedmiotem życzeń składanych na okoliczność Dnia Zwycięstwa stają się także takie zjawiska, jak urodzaj, ciepło, wiatr i słoneczna pogoda. Wśród werbalizacji wartości odczuciowych zaobserwowano natomiast nazwy sprzyjających okoliczności (pomyślność, powodzenie – 10), określenia długotrwałych stanów emocjonalnych (szczęście, spokój – 34), nazwy uczuć-afektów związanych z odczuwaniem przyjemności (ciepło, komfort) i pozytywnym nastrojem (wesołość, radość, rzeźliwość, pozytywny nastrój – łącznie 37) oraz określenia atrybutów wiosny i czynności towarzyszących świętowaniu (słońce, piosenki, wiatr – 5). Z poczynionego przeglądu wynika, że nazwy długotrwałych stanów emocjonalnych i pomyślnych okoliczności (44) nieznacznie przeważają nad określeniami uczuć-afektów (37).

6.3.4. Życzenia składane z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej

Życzenia przekazywane z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej obejmują 80 tekstów, w których treści zaobserwowano 249 ujętych 30 pojęć aksjologicznych – w jednej formule życzeniowej średnio przywołuje się zatem 3,1 wartości. W dalszej części przedstawiono dobra składające się na przedmiot powinszowań, począwszy od najczęściej powtarzających się wartości, a kończąc na tych, które zaobserwowano w najmniejszej liczbie tekstów:

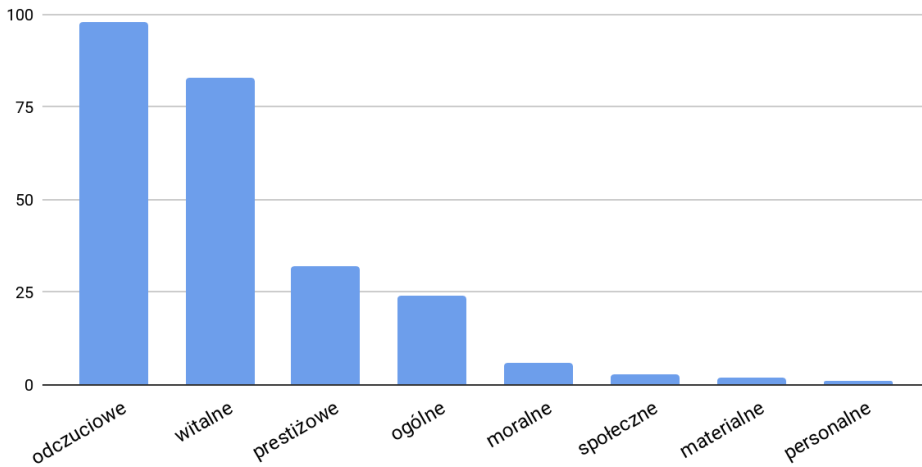
Tabela 12. Wartości w życzeniach składanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
1.	ZDROWIE	68	27,3	witalna
2.	SZCZĘŚCIE	43	17,3	odczuciowa
3.	SUKCES	32	12,9	prestiżowa
4.	DOBRO	22	8,8	ogólna
5.	POZYTYWNY NASTRÓJ	19	7,6	odczuciowa
6.	POMYŚLNOŚĆ	11	4,4	odczuciowa
7.	RADOŚĆ	9	3,6	odczuciowa

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
8.	DŁUGOWIECZNOŚĆ	9	3,6	witalna
9.	WESOŁOŚĆ	6	2,4	odczuciowa
10.	RZEŚKOŚĆ	5	2	odczuciowa
11.	WYPOCZYNEK	4	1,6	witalna
12.	SPOKÓJ	3	1,2	odczuciowa
13.	PRZYJAŹŃ	1	0,4	moralna
14.	MIŁOŚĆ	1	0,4	moralna
15.	SZLACHETNOŚĆ	1	0,4	moralna
16.	POKREWIEŃSTWO DUSZ	1	0,4	moralna
17.	DOBROĆ	1	0,4	moralna
18.	ŻYCZLIWOŚĆ	1	0,4	moralna
19.	SERDECZNOŚĆ	1	0,4	moralna
20.	SPĘDZENIE ŚWIĘTA W GRONIE RODZINY I PRZYJACIÓŁ	1	0,4	społeczna
21.	POKÓJ	1	0,4	społeczna
22.	WZAJEMNE ZROZUMIENIE	1	0,4	społeczna
23.	UTRZYMANIE FORMY FIZYCZNEJ	1	0,4	witalna
24.	MŁODOŚĆ	1	0,4	witalna
25.	BŁOGOŚĆ	1	0,4	odczuciowa
26.	POWODZENIE	1	0,4	odczuciowa
27.	OTRZYMANIE SKIEROWANIA DO PRACY	1	0,4	materialna
28.	KWITNIĘCIE KAKTUSÓW	1	0,4	materialna
29.	TWÓRCZOŚĆ	1	0,4	poznawcza
30.	SPEŁNIENIE ŻYCZEŃ	1	0,4	ogólna

Z powyższych danych wynika, że w treści powinszowań przeważają werbalizacje wartości odczuciowych (98; 39,4%), drugie miejsce zajmują wartości witalne (83; 33,3%), trzecie – prestiżowe (32; 12,9%), czwarte – ogólne (24; 9,6%), piąte – moralne (6; 2,4%), szóste – społeczne (3; 1,2%), siódme – materialne (2; 0,8%), ósme zaś – poznawcze (1; 0,4%).

Wykres 10. Kategorie wartości werbalizowanych w treści życzeń składanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej

Jak pokazano w tabeli, najczęściej werbalizacji ulegają takie wartości, jak zdrowie, szczęście, sukces, dobro, pozytywny nastrój i pomyślność. Do grupy najliczniej reprezentowanych kategorii należy odnieść wartości odczuciowe, witalne, prestiżowe i ogólne. Udział każdego z pozostałych typów dóbr wynosi poniżej 2,5% materiału. Przedmiotem życzeń stają się przede wszystkim wartości, które mają na celu konstituowanie długotrwałej pomyślności adresatów. Warto przy tym zwrócić uwagę na takie wartości moralne, jak serdeczność, życzliwość, dobroć, szlachetność, miłość czy przyjaźń. Odwoływanie się do nich może świadczyć o kobiecości społeczeństwa rosyjskiego, znajdującej wyraz w koncentracji na dobrych relacjach z innymi ludźmi, na które ukierunkowują wskazane wartości. Dobra o charakterze krótkotrwałym spotykane są zaś jednostkowo (zob. np. życzenia spędzenia święta w gronie rodziny i przyjaciół czy powinszowania wypoczynku i doznawania błogości). Z kolei grupę wartości odczuciowych tworzą nazwy pomyślnych okoliczności (pomyślność – 12), określenia długotrwałych stanów emocjonalnych (szczęście, spokój – 46) oraz nazwy uczuć-afektów związanych z odczuwaniem przyjemności (ciepło, zadowolenie, komfort) i pozytywnym nastrojem (błogość, wesołość, rześkość, radość, pozytywny nastrój – łącznie 40). Zestawienie to uwidacznia, że w tej grupie pojęć aksjologicznych określenia długotrwałych stanów emocjonalnych i sprzyjających okoliczności (58) dominują nad nazwami uczuć-afektów (40). Obserwacja ta jest potwierdzeniem dotychczasowych spostrzeżeń dotyczących rosyjskich formuł życzących, w których z reguły można zaobserwować przewagę liczebną nazw trwałych stanów emocjonalnych nad ujętykowieniami uczuć-afektów, jednak różnice te nie są aż tak znaczące, jak ma to miejsce w wypadku polskojęzycznych powinszowań.

6.3.5. Życzenia noworoczne

Podkorpus życzeń przekazywanych z okazji Nowego Roku obejmuje 291 tekstów, z których treści wyodrębniono 1042 werbalizacje 52 pojęć aksjologicznych – średnio w jednej formule życzeniowej zawarte są zatem ujęzyczenia 3,6 wartości. W tabeli 13 przedstawiono dobra składające się na przedmiot powinszowań noworocznych:

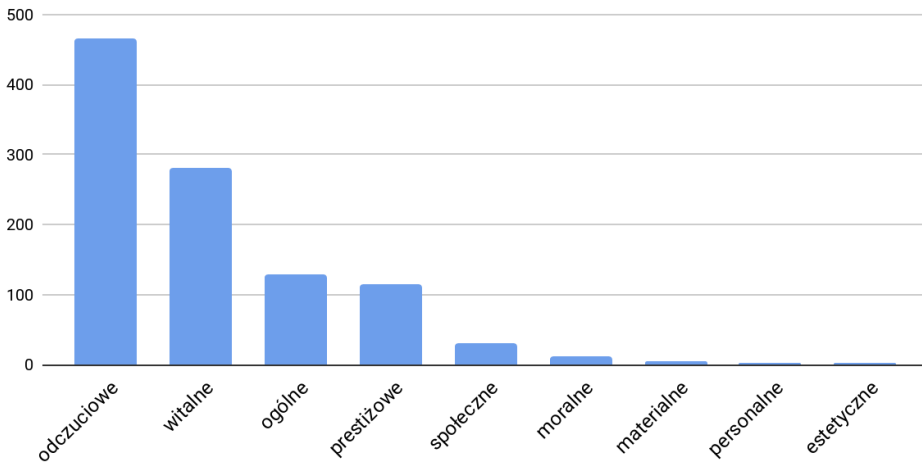
Tabela 13. Wartości w życzeniach noworocznych.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
1.	ZDROWIE	254	24,4	witalna
2.	SZCZĘŚCIE	208	20	odczuciowa
3.	SUKCES	114	10,9	prestżowa
4.	DOBRO	83	8	ogólna
5.	RADOŚĆ	63	6	odczuciowa
6.	POMYŚLNOŚĆ	56	5,4	odczuciowa
7.	POZYTYWNY NASTRÓJ	41	3,9	odczuciowa
8.	SPEŁNIENIE ŻYCZEŃ	39	3,7	ogólna
9.	POKÓJ	26	2,5	społeczna
10.	DŁUGOWIECZNOŚĆ	21	2	witalna
11.	WESOŁOŚĆ	20	1,9	odczuciowa
12.	BRAK ZMARTWIENI	16	1,5	odczuciowa
13.	POWODZENIE	14	1,3	odczuciowa
14.	RZESKOŚĆ	12	1,2	odczuciowa
15.	SPOKÓJ	11	1,1	odczuciowa
16.	MIŁOŚĆ	8	0,8	moralna
17.	„JASNE” DNI	7	0,7	odczuciowa
18.	UŚMIECH	4	0,4	odczuciowa
19.	DOBRE SPĘDZENIE ŚWIĘTA	4	0,4	ogólna
20.	RADOŚĆ ŻYCIA	3	0,3	odczuciowa
21.	PRZYJACIELE, PRZYJAŹŃ	3	0,3	moralna
22.	CIEPŁO	2	0,2	odczuciowa
23.	ENERGIA	2	0,2	witalna
24.	NADZIEJA	1	0,1	odczuciowa
25.	KOMFORT	1	0,1	odczuciowa
25.	CZAR, UROK	1	0,1	odczuciowa
26.	SŁOŃCE	1	0,1	odczuciowa
27.	CIEPŁE LATO	1	0,1	odczuciowa
28.	ŚNIEŻNA ZIMA	1	0,1	odczuciowa
29.	MROŻNA ZIMA	1	0,1	odczuciowa
30.	HARMONIJNY UPŁYW LAT	1	0,1	odczuciowa
31.	MŁODOŚĆ	1	0,1	witalna

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
32.	SIŁY	1	0,1	witalna
33.	WYPOCZYNEK	1	0,1	witalna
34.	PRZEBYWANIE NA ŚWIEŻYM POWIETRZU	1	0,1	witalna
35.	ŻYCIE	1	0,1	witalna
36.	ZAINTERESOWANIE OKAZYWANE PRZEZ INNYCH	1	0,1	społeczna
37.	SPOTYKANIE SIĘ Z NADAWCAMI	1	0,1	społeczna
38.	SPĘDZANIE CZASU POZA DOMEM	1	0,1	społeczna
39.	CHODZENIE DO TEATRU I DO KINA	1	0,1	społeczna
40.	CHLEB	1	0,1	materialna
41.	WODA	1	0,1	materialna
42.	ALKOHOL	1	0,1	materialna
43.	USZYCIE SUKNI ŚLUBNEJ	1	0,1	materialna
44.	MIESZKANIE	1	0,1	materialna
45.	WYTRZYMAŁOŚĆ PSYCHICZNA	1	0,1	personalna
46.	WYTRWAŁOŚĆ	1	0,1	personalna
47.	OPTYMIZM	1	0,1	personalna
48.	SPEŁNIENIE TEGO, CO DOBRE	1	0,1	ogólna
49.	CIEPŁO I SERDECZNOŚĆ	1	0,1	ogólna
50.	ZACHOWANIE ATRAKCYJNOŚCI	1	0,1	estetyczna
51.	PIĘKNO	1	0,1	estetyczna
52.	MĘSTWO	1	0,1	moralna

Przedstawione dane pozwalają zaobserwować, że w życzeniach noworocznych dominują wartości odczuciowe (465; 44,6%), drugie miejsce zajmują wartości witalne (282; 27,1%), trzecie – ogólne (128; 12,3%), czwarte – prestiżowe (114; 10,9%), piąte – społeczne (30; 2,9%), szóste – moralne (12; 1,2%), siódme – materialne (5; 0,5%), ósme – personalne (3; 0,3%), zaś dziewiąte – estetyczne (2; 0,2%).

Wykres 11. Kategorie wartości werbalizowanych w treści życzeń noworocznych

Najczęściej werbalizowanymi wartościami są zdrowie, szczęście, sukces, dobro, radość i pomyślność, podczas gdy do najliczniej reprezentowanych kategorii należy zaliczyć odpowiednio wartości odcuciowe, witalne, ogólne i prestiżowe. Udział poszczególnych rodzajów dóbr zasadniczo koresponduje z zaobserwowaną dotychczas tendencją, jednakże w treści powinszowań noworocznych występuje większa liczba ujętych wartości ogólnych w stosunku do wartości prestiżowych, która odróżnia tę grupę życzeń od powinszowań składanych z okazji innych świąt. Udział każdego z pozostałych rodzajów wartości, tj. społecznych, moralnych, materialnych, personalnych i estetycznych, wynosi mniej niż 3% analizowanego materiału. W życzeniach noworocznych przeważa tendencja do projekcji dóbr o długotrwałym charakterze, odnoszących się do różnych aspektów życia, takich jak np. pokój, męstwo, przyjaźń, miłość, piękno, wytrwałość, wytrzymałość, optymizm, energia, młodość czy siły. Rzadziej spotykane są wartości ulotne, związane z taką aktywnością, jak m.in. spożywanie alkoholu podczas celebracji świąt, odpowiednie spędzenie święta czy wypoczynek. W grupie wartości odcuciowych zaobserwowano zaś nazwy sprzyjających okoliczności (pomyślność, powodzenie – 70), określenia długotrwałych stanów emocjonalnych (szczęście, brak zmartwień, spokój, radość życia – 237), nazwy uczuć-afektów związanych z odczuwaniem przyjemności (ciepło, komfort) i pozytywnym nastrojem (radość, pozytywny nastrój, wesołość, rzeškość – łącznie 150), określenia zjawisk przyrodniczych i okresów konotujących pozytywne doznania („jasne” dni, słońce, ciepłe lato, śnieżna zima, harmonijny upływ lat – 7) oraz nazwy dodatnio waloryzowanych cech osobowych (urok – 1). Powyższe zestawienie pokazuje, że również w wypadku wartości odcuciowych potwierdza się spostrzeżenie o przewadze długoterminowych dóbr nad krótkotrwałymi, bowiem w tej grupie wyraźnie dominują nazwy pozytywnych długotrwałych stanów emocjonalnych i pomyślnych

okoliczności (307), podczas gdy liczba określeń uczuć-afektów jest o ponad połowę mniejsza (150). Wydaje się, że praktyka ta zdeterminowana jest charakterem święta, który wywiera wpływ na konwencję towarzyszących mu życzeń: podobnie jak w polskojęzycznych życzeniach noworocznych, ich rosyjskojęzyczne odpowiedniki ujawniają bowiem tendencję do zabezpieczania pomyślności adresata w długotrwałej (tj. rocznej lub dłuższej) perspektywie czasowej.

6.3.6. Życzenia urodzinowe

Na podkorpus życzeń urodzinowych składa się 160 tekstów, z których treści wyodrębniono 629 werbalizacji 79 pojęć aksjologicznych – w jednej formule życzeniowej przywołuje się zatem średnio 3,9 wartości. W tabeli 14 przedstawiono wartości składające się na przedmiot powinszowań urodzinowych:

Tabela 14. Wartości w życzeniach urodzinowych.

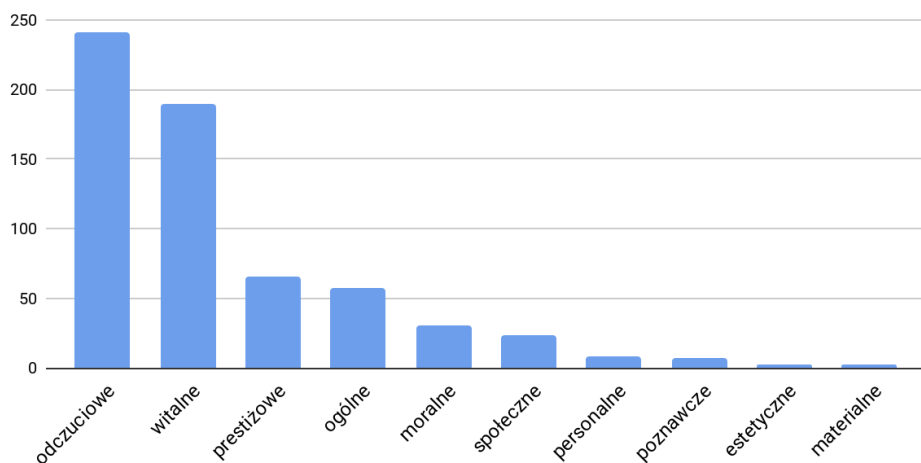
	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
1.	ZDROWIE	136	21,6	witalna
2.	SZCZĘŚCIE	103	16,4	odczuciowa
3.	SUKCES	66	10,5	prestżowa
4.	DOBRO	44	7	ogólna
5.	RADOŚĆ	36	5,7	odczuciowa
6.	DŁUGOWIECZNOŚĆ	27	4,3	witalna
7.	POMYŚLNOŚĆ	21	3,3	odczuciowa
8.	MŁODOŚĆ	14	2,2	witalna
9.	BRAK ZMARTWIENÍ	14	2,2	odczuciowa
10.	RZEŚKOŚĆ	11	1,7	odczuciowa
11.	MIŁOŚĆ	10	1,6	moralna
12.	SPEŁNIENIE ŻYCZEŃ	10	1,6	ogólna
13.	WESOŁOŚĆ	9	1,4	odczuciowa
14.	UŚMIECH	8	1,3	odczuciowa
15.	PRZYJACIELE	7	1,1	moralna
16.	DOBROĆ	7	1,1	moralna
17.	POZYTYWNY NASTRÓJ	7	1,1	odczuciowa
18.	POKÓJ	6	1	społeczna
19.	RADOŚĆ ŻYCIA	6	1	odczuciowa
20.	SPOKÓJ	4	0,6	odczuciowa
21.	POSŁUSZEŃSTWO	4	0,6	społeczna
22.	SŁOŃCE	3	0,5	odczuciowa
23.	POWODZENIE	3	0,5	odczuciowa

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
24.	ENERGIA	3	0,5	witalna
25.	WNUKI	3	0,5	witalna
26.	MĄDROŚĆ	3	0,5	poznawcza
27.	ZACHOWANIE PAMIĘCI O NADAWCACH	3	0,5	społeczna
28.	WYPOCZYNEK	2	0,3	witalna
29.	SIŁY	2	0,3	witalna
30.	CZAR, UROK	2	0,3	odczuciowa
31.	ŚMIECH	2	0,3	odczuciowa
32.	PIĘKNO	2	0,3	estetyczna
33.	UMIEJĘTNOŚĆ OKAZYWANIA SMUTKU	1	0,2	odczuciowa
34.	„JASNE” LATA	1	0,2	odczuciowa
35.	WYJAZD NAD MORZE	1	0,2	odczuciowa
36.	CIEPŁO	1	0,2	odczuciowa
37.	ZACHOWANIE PAMIĘCI O DNIU URODZIN	1	0,2	odczuciowa
38.	WIOSNA	1	0,2	odczuciowa
39.	NADZIEJA	1	0,2	odczuciowa
40.	CHODZENIE DO KINA	1	0,2	społeczna
41.	KOBIECOŚĆ	1	0,2	społeczna
42.	PARTNER	1	0,2	społeczna
43.	REALIZOWANIE IDEAŁÓW KOMUNISTYCZNEGO ZWIĄZKU MŁODZIEŻY	1	0,2	społeczna
44.	ZACHOWANIE SVOJEJ TOŻSAMOŚCI	1	0,2	społeczna
45.	AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA	1	0,2	społeczna
46.	ZGODA	1	0,2	społeczna
47.	UPRZEJMOŚĆ	1	0,2	społeczna
48.	ZAINTERESOWANIE OKAZYWANE PRZEZ MĘŻCZYZN	1	0,2	społeczna
49.	WZAJEMNE ZROZUMIENIE	1	0,2	społeczna
50.	DALSZA WSPÓŁPRACA	1	0,2	społeczna
51.	OSTROŻNOŚĆ	1	0,2	personalna
52.	DBANIE O SIEBIE	1	0,2	personalna
53.	CIERPLIWOŚĆ	1	0,2	personalna
54.	POZYTYWNY STOSUNEK DO ŻYCIA	1	0,2	personalna
55.	WIARA W SIEBIE	1	0,2	personalna
56.	PEWNOŚĆ SIEBIE	1	0,2	personalna
57.	OPTYMIZM	1	0,2	personalna
58.	ROZTROPNOŚĆ	1	0,2	personalna

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent	Typ wartości
59.	BŁYSKOTLIWOŚĆ	1	0,2	personalna
60.	SPRAWIEDLIWOŚĆ	1	0,2	moralna
61.	CZYSTOŚĆ	1	0,2	moralna
62.	DELIKATNOŚĆ	1	0,2	moralna
63.	ŻYCZLIWOŚĆ	1	0,2	moralna
64.	MIŁY STOSUNEK DO INNYCH	1	0,2	moralna
65.	UCZCIWOŚĆ	1	0,2	moralna
66.	TROSKLIWOŚĆ	1	0,2	moralna
67.	DOBRE SPĘDZENIE ŚWIĘTA	1	0,2	ogólna
68.	SPEŁNIENIE DOBRYCH SŁÓW	1	0,2	ogólna
69.	PIĘKNE ŻYCIE	1	0,2	ogólna
70.	ZACHOWANIE CECH, KTÓRE CENIĄ NADAWCY	1	0,2	ogólna
71.	DALSZA NAUKA	1	0,2	poznawcza
72.	CIEKAWY ZAINTERESOWANIA	1	0,2	poznawcza
73.	NATCHNIENIE	1	0,2	poznawcza
74.	PODRÓŻOWANIE	1	0,2	poznawcza
75.	URODZENIE DZIECKA	1	0,2	witalna
76.	ŻYCIE	1	0,2	witalna
77.	AKTYWNOŚĆ FIZYCZNA	1	0,2	witalna
78.	CHLEB	1	0,2	materialna
79.	RÓŻE	1	0,2	materialna

Z danych zgromadzonych w tabeli wynika, że w treści życzeń urodzinowych dominują odwołania do wartości odczuciowych (241; 38,3%). Drugie miejsce zajmują zaś wartości witalne (190; 30,2%), trzecie – prestiżowe (66; 10,4%), czwarte – ogólne (58; 9,2%), piąte – moralne (31; 4,9%), szóste – społeczne (24; 3,8%), siódme – personalne (8; 1,3%), ósme – poznawcze (7; 1,1%), a dziewiąte – estetyczne i materialne (po 2 werbalizacje; 0,3%).

Wykres 12. Kategorie wartości werbalizowanych w treści życzeń urodzinowych

Fakt, iż w zgromadzonych formułach zaobserwowano aż 79 odrębnych wartości, spośród których wiele werbalizowanych jest w pojedynczych tekstach, świadczy o dużym stopniu indywidualizacji rosyjskojęzycznych życzeń urodzinowych. Najczęściej reprezentowanymi wartościami są w nich zdrowie, szczęście, sukces, dobro, radość i długie życie, natomiast grupę najczęściej wypełnianych kategorii tworzą wartości odczuciowe, witalne, prestiżowe, ogólne, moralne i społeczne. Duża liczba ujętych wartości moralnych oraz nawiązań do stosunków rodzinnych może być wyrazem kobiecości kultury rosyjskiej, bowiem społeczeństwa tego typu cechuje koncentracja na życzliwych stosunkach międzyludzkich. Możliwe jednak, że obecność wartości moralnych (oraz niektórych wartości społecznych, jak np. uprzejmości) stanowi świadectwo dużego dystansu władzy, ponieważ wartości te często projektowane są na młodszych odbiorców w celu poinformowania ich o normach właściwego postępowania. Duża liczba wartości społecznych, m.in. występujących w powinszowaniach zachowania swojej tożsamości, aktywności społecznej czy pokoju, odzwierciedla natomiast rosyjski kolektywizm, myślenie w kategoriach „my”. Większość badanych treści cechuje długoterminowa perspektywa i koncentracja na szeroko rozumianym dobru odbiorców, np. życzenia dbania o siebie, cierpliwości, optymizmu, roztropności, mądrości czy ciekawych zainteresowań. Spotykane są jednak także wypadki projektowania na odbiorców wartości nietrwałych, takich jak wypoczynek czy wakacyjny wyjazd nad morze. W najliczniejszej grupie wartości odczuciowych odnotowano określenia sprzyjających okoliczności (pomyślność, powodzenie – 24), nazwy długotrwałych stanów emocjonalnych (szczęście, brak zmartwień, radość życia, spokój – 126), określenia uczuć-afektów związanych z odczuwaniem przyjemności (ciepło) i pozytywnym nastrojem (m.in. radość, rzeźliwość, wesołość, pozytywny nastrój, nadzieja – łącznie 77), nazwy zjawisk przyrodniczych

i okresów konotujących pozytywne emocje (m.in. słońce, „jasne” lata, wyjazd nad morze, zachowanie pamięci o dniu urodzin, wiosna – 11) oraz określenia cech osobowych (urok – 2). Zaobserwowano zatem około dwukrotnie większą liczbę nazw długotrwałych pozytywnych stanów emocjonalnych i pomyślnych okoliczności (150) w stosunku do określeń uczuć-afektów (77). Analogicznie do życzeń noworocznych, powinszowania urodzinowe koncentrują się bowiem przede wszystkim na całościowej, długofalowej pomyślności solenizantów.

6.4. Podsumowanie

Rozważania zaprezentowane w niniejszym rozdziale skłaniają do wyciągnięcia wstępnych wniosków dotyczących charakteru pojęć werbalizowanych w treści życzeń. W pierwszej kolejności skoncentrujemy się na polskojęzycznych tekstach.

Jak wynika z przytoczonych danych, największa średnia liczba wartości występuje w powinszowaniach wielkanocnych i urodzinowych. Konwencja projektowania na adresatów dużej liczby dóbr z okazji Wielkanocy może stanowić pokłosie magicznego zaklęcia witalności, które w kulturze tradycyjnej było praktykowane wraz z nadejściem wiosny i odbywało się przy pomocy licznych odwołań do symboliki zdrowia i życia (zob. np. Zadrożyńska 2002: 106). Z kolei bogata treść życzeń urodzinowych jest przypuszczalnie wynikiem dążenia do indywidualizacji komunikatu: wyrażanie pragnienia urzeczywistnienia się wielu istotnych dla odbiorcy dóbr jest bowiem wyrazem pamięci o solenizancie. Mniejsza w stosunku do przywołanych wyżej rodzajów życzeń liczba wartości, które przywoływane są w powinszowaniach bożonarodzeniowych i noworocznych, jest zaś prawdopodobnie wynikiem zwyczaju składania życzeń z okazji tych świąt w jednej wiadomości (tj. w treści jednej formuły, na jednej karcie pocztowej).

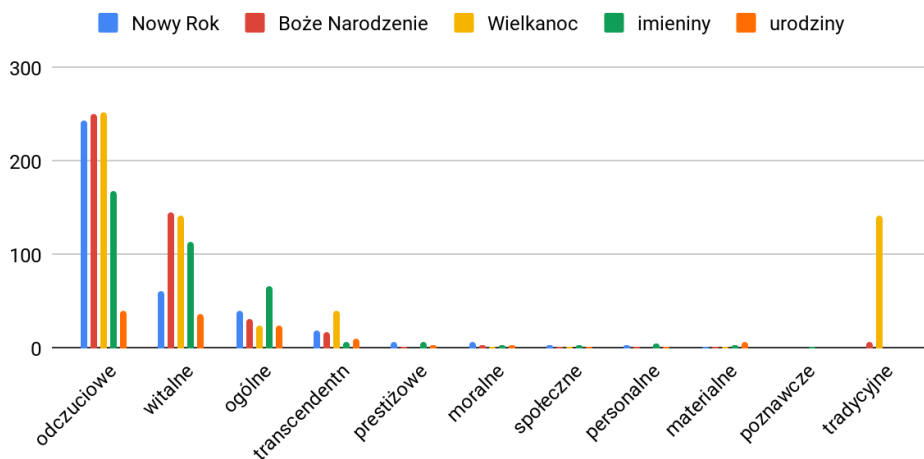
Największa liczba odrębnych wartości zawarta jest w tekstach życzeń imiennowych. Praktykę tę należy prawdopodobnie wiązać z prywatnym charakterem tego święta, które wymaga od nadawców zindywidualizowania komunikatu. Dążeniem do personalizacji życzeń można wytłumaczyć także stosunkowo dużą liczbę oddzielnych pojęć aksjologicznych odnotowanych w grupie życzeń bożonarodzeniowych, noworocznych i wielkanocnych. Możliwe, że najmniejsza liczba pojęć aksjologicznych, którą zaobserwowano w grupie życzeń urodzinowych, jest z kolei rezultatem dysponowania przez nas niewielką liczbą tekstów w porównaniu z powinszowaniami dotyczącymi pozostałych świąt.

Należy zauważyć, że rdzeń polskojęzycznych życzeń konstituuje niewielka liczba pojęć. W powinszowaniach urodzinowych pięć najliczniej spotykanych wartości stanowi bowiem 65% badanych ujętych, zaś pięć najczęściej konkretyzowanych pojęć w życzeniach imiennowych obejmuje 68,2% wszystkich nazw wartości. Podobna tendencja dotyczy pozostałych grup życzeń: werbalizacje pięciu dominujących wartości w życzeniach wielkanocnych stanowią 67,6% materiału; werbalizacje sześciu wartości stanowiących podstawę treści życzeń bożonarodzeniowych obejmują

76,5% umieszczanych w nich pojęć aksjologicznych; z kolei tylko cztery najczęściej wymieniane dobra w życzeniach noworocznych stanowią 73,9% wszystkich werbalizacji wartości odnotowanych w tej grupie powinszowań. Z poczynionych obliczeń wynika, że katalog dóbr konstytuujących treść życzeń związanych z poszczególnymi świętami jest konwencjonalny i ograniczony. Obejmuje on (w zależności od święta) powinszowania zdrowia, szczęścia, pomyślności, uczestnictwa w dyngusie, smacznego jajka wielkanocnego, pogodnych świąt, dobra, radości, wesołości, spełnienia marzeń i Bożego błogosławieństwa.

W większości grup życzeń dominują kolejno wartości odcuciowe, witalne oraz ogólne. Wyjątek stanowią powinszowania wielkanocne, w których treści najczęściej przywoływane są wartości odcuciowe, jednak na drugiej pozycji *ex aequo* plasują się wartości witalne i tradycyjne, a na trzeciej – transcendentne (ten stan rzeczy jest wynikiem typowej kombinacji komponentów formuł życzeń wielkanocnych – zob. rozdział dotyczący następstwa składników treści życzeń). Dobra przypisane do pozostałych kategorii są rzadko wymieniane w treści powinszowań: wartości transcendentne stanowią kilka procent wszystkich pojęć zaobserwowanych w życzeniach przesyłanych na okoliczność Bożego Narodzenia, Nowego Roku i urodzin. Pozostałe rodzaje wartości, tj. moralne, społeczne, materialne, poznawcze, personalne i prestiżowe, również cechują się niewielkim udziałem w badanych tekstach – zob. wykres 13:

Wykres 13. Rodzaje wartości werbalizowanych w treści polskojęzycznych życzeń

Dominująca kategoria wartości odcuciowych obejmuje od 31% (życzenia urodzinowe) do 63% (życzenia noworoczne) wszystkich werbalizacji wartości zaobserwowanych w każdym z podkorpusów. Wartości witalne w każdej z grup stanowią zaś około 30% dóbr; wyjątkiem są życzenia noworoczne (ok. 16%) oraz wielkanocne

(ok. 23%). Większe różnice w powinszowaniach składanych z okazji poszczególnych świąt dotyczą udziału wartości ogólnych, ponieważ w życzeniach wielkanocnych ich werbalizacje stanowią ok. 4% treści wszystkich formuł, podczas gdy w życzeniach urodzinowych – ok. 20%. Te trzy rodzaje wartości mają łącznie następujący udział procentowy w treści analizowanych tekstów: życzenia urodzinowe – 78,9%; życzenia imienninowe – 91,4%; życzenia noworoczne – 89,2%; życzenia bożonarodzeniowe – 92,1%. W powinszowaniach wielkanocnych, w których – w przeciwieństwie do powyższych grup życzeń – dominują odpowiednio wartości odcuciowe, witalne, tradycyjne i transcendentne, łączny udział najliczniej reprezentowanych kategorii pojęć aksjologicznych wynosi 95,3%. Dane te dowodzą, że pozostałe typy dóbr (takie jak moralne, społeczne, materialne, poznawcze czy personalne) występują w treści polskojęzycznych życzeń incydentalnie.

Warto także zwrócić uwagę na rodzaje wartości odcuciowych przywoływanych w treści powinszowań. Obserwacja materiału wykazała, że w życzeniach składanych z okazji urodzin, imiennin oraz Nowego Roku przeważają nazwy długotrwałych stanów emocjonalnych oraz powinszowania pomyślności. Praktyka ta koresponduje z charakterem tych świąt, które mają antropocentryczny charakter, przez co wymagają skoncentrowania się na osobie odbiorcy oraz jego szeroko rozumianym perspektywicznym dobrostanie. Przewagę nazw uczuć-afektów odnotowano natomiast w życzeniach przekazywanych na okoliczność świąt religijnych, tj. Bożego Narodzenia i Wielkanocy. W tym wypadku sięganie po określenia krótkotrwałych pozytywnych uczuć również można uzasadnić istotą świąt. Życzenia te są bowiem „dostosowywane” do ram czasowych święta i dotyczą jego radosnego spędzenia w gronie rodziny oraz radości płynącej z przeżywania jego religijnych aspektów. Powyższe spostrzeżenia prowadzą do wniosku, że w polskojęzycznych życzeniach uwidaczniają się istotne różnice w doborze wartości ze względu na świętowaną okoliczność, można bowiem zaobserwować swoiste „wyspecjalizowanie” wartości odcuciowych w zależności od charakteru świąt.

Pozostaje rozważenie możliwych przyczyn dominacji określonych wartości w badanym materiale tekstowym. Jak wspomniano wcześniej, duża reprezentacja wartości odcuciowych i witalnych może wynikać ze znamiennego dla Polaków silnego unikania niepewności, charakteryzującego się troską o zdrowie i niewielkim deklarowanym poziomem szczęśliwości. Praktyka projektowania na odbiorców wartości tradycyjnych i transcendentnych może z kolei stanowić odzwierciedlenie orientacji krótkoterminowej bądź powściągliwości – jedną z cech wyróżniających te wymiary jest bowiem akcentowanie znaczenia religii i tradycji. Uzyskane wyniki częściowo korespondują także z repertuarem wartości, które są deklarowane przez Polaków jako najwyżej cenione. Jak bowiem wspomniano wcześniej, w społeczeństwie polskim wysoko plasuje się m.in. szczęście rodzinne, zdrowie oraz wiara w Boga.

Analiza rosyjskojęzycznych formuł życzących wykazała z kolei, że największa średnia liczba wartości występuje w życzeniach noworocznych i urodzinowych. Wydaje się, że pierwotnie istotą powinszowań składanych z okazji tych świąt – podobnie jak miało to miejsce w przypadku ich polskojęzycznych odpowiedników – była wiara

w możliwość magicznego zapewnienia pomyślności poprzez projekcję na odbiorców jak największej liczby dóbr; duża liczba wartości składających się na przedmiot życzeń może stanowić relikwii tej praktyki¹¹². Najmniejsza liczba werbalizacji wartości występuje zaś w treści życzeń przekazywanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej – ten stan rzeczy może wiązać się z faktem, iż okoliczność ta była niejako obca w kalendarzu świątecznym – listopadowe święto było bowiem istotne z przyczyn politycznych, jednak nie miało ugruntowania w tradycji rosyjskich świątowań.

Największa liczba oddzielnych dóbr zidentyfikowana została w podkorpusie życzeń urodzinowych. Tak jak na gruncie polskiej lingwokultury, praktyka składania powinszowań o nieszablonowej treści na okoliczność urodzin jest przypuszczalnie wynikiem dążenia do personalizacji życzeń poprzez przywoływanie dóbr, których odbiorcy rzeczywiście pragną. Stosunkowo duża liczba wartości zaobserwowana została także w grupie powinszowań składanych z okazji Nowego Roku i Dnia Kobiet. Okoliczności te, podobnie jak urodziny, stawiają w centrum osobę odbiorcy i jej dobrostan, dlatego wymagają dostosowania treści komunikatu do oczekiwań adresatów. Mniejszą liczbę dóbr odnotowano w pozostałych podkorpusach, tj. wśród życzeń składanych z okazji Święta Pracy, Rocznicy Rewolucji Październikowej i Dnia Zwycięstwa. Ich autorzy ograniczają się bowiem z reguły do wyliczenia stereotypowych wartości, co może mieć związek z mniej indywidualną, a w większym stopniu kolektywną (społeczno-polityczną) naturą tych okoliczności.

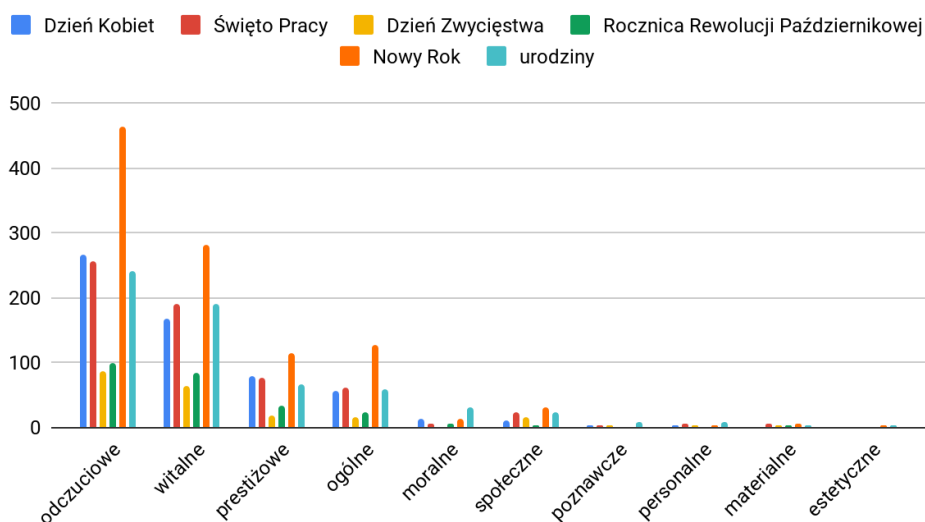
Tak jak w życzeniach polskojęzycznych, podstawę powinszowań formułowanych w języku rosyjskim tworzy grupa kilku wartości, które są charakterystyczne dla życzeń jako gatunku wypowiedzi. I tak, pięć najczęściej przywoływanych dóbr w treści życzeń składanych z okazji Dnia Kobiet stanowi 72,3% wszystkich werbalizacji wartości zidentyfikowanych w tekstach dotyczących tego święta. Podobnie kształtuje się treść powinszowań przesyłanych na okoliczność Święta Pracy, w których pięć najczęściej werbalizowanych pojęć aksjologicznych obejmuje 72,5% ogółu wartości projektowanych na odbiorców w życzeniach składanych z tej okazji. Werbalizacje siedmiu dóbr przeważających w treści życzeń przesyłanych z okazji Dnia Zwycięstwa stanowią z kolei 77,3% wszystkich wartości, podczas gdy w powinszowaniach dotyczących Rocznicy Rewolucji Październikowej pięć najliczniej werbalizowanych wartości konstytuuje 73,9% wszystkich konkretyzowanych pojęć. Sześć dominujących pod względem ilościowym dóbr w życzeniach noworocznych składa się zaś na 74,7% werbalizacji wartości odnotowanych w tej grupie życzeń. Ze względu na fakt, iż w życzeniach urodzinowych duża liczba nazw wartości wymieniana jest okazjonalnie, pięć najliczniej reprezentowanych pojęć ma w tej grupie powinszowań mniejszy udział w stosunku do życzeń składanych z okazji pozostałych świąt (61,2%). Z przeprowadzonych analiz wynika, że „jądro” rosyjskojęzycznych życzeń konstytuują takie pojęcia, jak zdrowie, szczęście, sukces, dobro, radość, pomyślność i pozytywny nastrój. Zauważmy, że większość z nich, tj. zdrowie, szczęście, dobro, radość i pomyślność, należy również do najczęściej werbalizowanych pojęć w treści

¹¹² Możliwe jednak, że Rosjanie przypisują tym świętom największe znaczenie i pragną w ten sposób zaakcentować ich ważność.

w polskojęzycznych powinszowań. Obserwacja ta prowadzi do wniosku o zbliżonej konwencji w zakresie treściowego wypełnienia życzeń tworzonych na gruncie badanych lingwokultur. Wszelako ujawniają się między nimi także znaczące różnice: częstym elementem rosyjskojęzycznych tekstów (w odróżnieniu od ich polskojęzycznych odpowiedników) jest sukces i pozytywny nastrój. Konwencjonalnymi elementami niektórych grup polskojęzycznych powinszowań, których nie zaobserwowano w rosyjskojęzycznych tekstach, są wartości tradycyjne i transcendentne.

Podobnie jak ma to miejsce w polskojęzycznych życzeniach, dominującymi kategoriami dóbr w rosyjskich powinszowaniach są wartości odczuciowe (stanowiące ok. 40% wszystkich dóbr będących przedmiotem życzeń składanych z okazji każdego z rozpatrywanych świąt) oraz witalne (ok. 30%). Kolejnymi grupami pod względem liczebności werbalizacji są odpowiednio wartości prestiżowe (ok. 9–13%) i ogólne (ok. 8–12%). Stosunkowo nielicznie reprezentowane są pozostałe rodzaje wartości, tj. moralne, społeczne, materialne, poznawcze, estetyczne i personalne – zob. wykres 14:

Wykres 14. Rodzaje wartości werbalizowanych w treści rosyjskojęzycznych życzeń

Przywołane cztery kategorie wartości, które odznaczają się najliczniejszą reprezentacją w badanym materiale (tj. odczuciowe, witalne, prestiżowe i ogólne), cechuje następujący udział procentowy w poszczególnych podkorpusach: życzenia składane z okazji Dnia Kobiet – 94,9%, powinszowania pierwszomajowe – 93%, życzenia składane z okazji Dnia Zwycięstwa – 88,8%, powinszowania na okoliczność Rocznicą Rewolucji Październikowej – 95,2%, życzenia noworoczne – 94,9%, powinszowania urodzinowe – 88,1%. Obejmują one zatem średnio 92,5% wszystkich wartości

werbalizowanych w treści rosyjskojęzycznych życzeń, co wskazuje na marginalne występowanie pozostałych rodzajów dóbr. Uzyskany rezultat dowodzi podobieństw między polsko- i rosyjskojęzycznymi powinszowaniami w zakresie tendencji do przywoływania w ich treści wartości odniesionych do takich typów, jak odczuciowe, witalne i ogólne (wyjątek stanowi częste wymienianie sukcesu przez Rosjan).

Warto zwrócić także uwagę na obecność charakterystycznych dla rosyjskojęzycznych powinszowań odwołań do cykliczności natury, obejmujących m.in. nazwy pór roku lub związane z nimi zjawiska, które można zaobserwować głównie w treści życzeń składanych z okazji świąt obchodzonych wiosną, lecz także w formułach przesyłanych na okoliczność Nowego Roku. Badanie wykazało, że święta przypadające wiosną, tj. Dzień Kobiet, Święto Pracy i Dzień Zwycięstwa, postrzegane są w kontekście życzeń przede wszystkim jako okazja do celebracji powrotu przyrody do życia oraz afirmowania witalności, w mniejszym stopniu akcentowane są zaś znajdujące się u ich podstaw aspekty społeczno-polityczne.

Udział poszczególnych rodzajów wartości odczuciowych w treści rosyjskojęzycznych powinszowań różni się od odpowiadającej im grupy pojęć zaobserwowanej w polskojęzycznych tekstach. Jakkolwiek na dwie dominujące podkategorie również składają się nazwy długotrwałych pozytywnych stanów emocjonalnych i pomyślnych okoliczności oraz określenia uczuć-afektów, w odróżnieniu od treści polskojęzycznych życzeń w rosyjskich powinszowaniach niezależnie od okazji dominują nazwy stanów emocjonalnych i sprzyjających okoliczności, choć w większości wypadków – poza życzeniami noworocznymi i urodzinowymi – różnica ta nie jest znacząca. Fakt ten potwierdza sąd L.S. Guriewicz o antropocentryzmie rosyjskich życzeń, a także obserwację G. Hofstede dotyczącą długoterminowości kultury rosyjskiej, o której świadczy skupienie na trwałych dobrach.

Trzeba przy tym odnotować, że koncentracja na takich wartościach, jak zdrowie i szczęście w rosyjskojęzycznych życzeniach odpowiada deklarowanym przez Rosjan preferencjom aksjologicznym. Z kolei fakt, iż Rosjanie przypisują duże znaczenie dobrym relacjom społecznym, znajduje odzwierciedlenie w większej różnorodności wartości moralnych i społecznych, które ulegają werbalizacji w treści powinszowań. Także liczne odwołania do zjawisk przyrodniczych i związanych z nimi pozytywnych odczuć zdają się korespondować z deklarowaną przez Rosjan istotnością otaczającego ich środowiska naturalnego.

Przyjrzyjmy się również innym osobliwościom dotyczącym treści polsko- i rosyjskojęzycznych życzeń. W tej kwestii należy przede wszystkim odnotować, iż pomimo przeważająco męskiego charakteru kultury polskiej stosunkowo niewielka liczba wartości przywoływanych w polskojęzycznych formułach życzeniowych dotyczy pracy oraz dążenia do osiągnięcia sukcesu, które są charakterystyczne dla społeczeństw męskich. Powinszowania sukcesu stanowią zaś częsty element rosyjskojęzycznych wiadomości przesyłanych na kartach pocztowych. Jednakże – jak wspomnieliśmy – wartość ta jest przez Rosjan postrzegana odmiennie niż przez Polaków: konceptualizują ją oni bowiem jako rezultat długotrwałego wysiłku i rzadko niesie ona konotacje związane z prestiżem towarzyszącym odnoszeniu sukcesów.

Kolejna różnica dotyczy życzeń o charakterze dyrektywnym, które z reguły kierowane są do odbiorców w młodym wieku. Podczas gdy w polskojęzycznych tekstach są one spotykane okazjonalnie, rosyjskojęzyczne powinszowania cechuje większy udział tego typu treści. Można wyodrębnić spośród nich m.in. rady dotyczące znalezienia życiowego partnera, odpowiedniego zachowania bądź posłuszeństwa wobec starszych. Tego rodzaju życzenia świadczą z jednej strony o chęci personalizacji komunikatu, z drugiej zaś – o dążeniu do regulowania zachowań innych ludzi, która tendencja jest charakterystyczna dla społeczeństw kolektywistycznych, m.in. rosyjskiego. Wskazuje ona ponadto na duży dystans władzy między starszymi a młodszymi partnerami interakcji.

Inną własnością rosyjskojęzycznych życzeń, która rzadko ujawnia się w treści ich polskojęzycznych odpowiedników, jest wyrażanie pragnienia, aby życie pozbawione było trosk. Treść tego rodzaju tekstów częstokroć ujawnia pesymistyczne nastawienie ich autorów do rzeczywistości (więcej na ten temat zob. w kolejnym rozdziale). Spostrzeżenie to zdaje się potwierdzać obserwację G. Hofstede dotyczącą skłonności do okazywania pesymizmu przez przedstawicieli kultur kolektywistycznych i powściągliwych.

Częstym elementem rosyjskojęzycznych powinszowań jest komplementowanie odbiorców poprzez wyliczenie tych atrybutów, którymi adresaci już się odznaczają, np. młodości, piękna czy serdeczności. Zabieg ten przypuszczalnie stanowi odzwierciedlenie kobiecości społeczeństwa rosyjskiego. Wymiar ten przejawia się bowiem w dbałości o dobre relacje międzyludzkie (komplementy mogą mieć zaś na celu ich podtrzymywanie). Niewykluczone jednak, że wyrazy troski o relacje interpersonalne wynikają wyłącznie z faktu, iż duża część analizowanych wiadomości została napisana przez kobiety i stanowią one przejaw kobiecych cech ontologicznych. Za słusznością powyższych stwierdzeń przemawia także duża różnorodność wartości moralnych, ukierunkowanych na dobro innych ludzi. Tego rodzaju życzenia spotykane są wyłącznie okazjonalnie w polskojęzycznych tekstach.

W treści rosyjskojęzycznych powinszowań zaobserwowano ponadto werbalizacje wartości społecznych związanych z dobrem państwa (np. powinszowania pokoju), jak również życzenia zachowania własnej tożsamości i aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa, które są świadectwem charakterystycznego dla kultury rosyjskiej myślenia w kategoriach wspólnoty narodowej/państwowej (kolektywizmu). Tematyka ta także nie występuje w polskojęzycznych życzeniach, zaś przywoływane w ich treści wartości społeczne odnoszą się przede wszystkim do sfery życia rodzinnego bądź zawodowego.

Inną różnicą dotyczącą polsko- i rosyjskojęzycznych powinszowań jest fakt, iż tematem polskojęzycznych życzeń niekiedy stają się pieniądze, podczas gdy ich rosyjskojęzyczne odpowiedniki nie zawierają odwołań do tej wartości. Można przypuszczać, że ten stan rzeczy jest odzwierciedleniem męskości kultury polskiej, gdyż w tego rodzaju społeczeństwach z reguły silniej akcentowane jest dążenie do finansowego zabezpieczenia bytu oraz zdobywania środków do życia.

Oprócz tego w polskojęzycznych formułach życzących werbalizowane są wartości tradycyjne i transcendentne, które odzwierciedlają istotność, jaką na gruncie polskiej

lingwokultury przypisuje się religii oraz kultywowaniu tradycji. Należy zaznaczyć, że wartości transcendentne są również obecne w treści powinszowań nieodnoszących się do okoliczności o charakterze sakralnym. Dobra zaliczone w skład powyższych kategorii nie występują natomiast w rosyjskojęzycznych tekstach. Zjawisko to należy wiązać przede wszystkim z działaniami władzy radzieckiej, która propagowała ateizm i dążyła do wyeliminowania świąt religijnych ze społecznej świadomości. Paralelnym wytłumaczeniem braku odwołań do wartości transcendentnych i tradycyjnych w rosyjskojęzycznych powinszowaniach może być także długoterminowa orientacja kultury rosyjskiej. Jak bowiem wspomniano, tendencja do okazywania szacunku tradycji jest wyróżnikiem kultur o orientacji krótkoterminowej.

7. Kolejność werbalizowania wartości w treści życzeń

Istotnym aspektem badań nad obrazem wartości utrwalonym w formułach życzeń, który pragniemy omówić przed dokonaniem analizy konceptualizacji poszczególnych wartości, jest kolejność, w jakiej pojęcia aksjologiczne werbalizowane są w tekstach¹¹³. Jak bowiem odnotowano w podrozdziale poświęconym zjawisku kolekcji, szyk członów w tekście nie jest bez znaczenia z aksjologicznego punktu widzenia, gdyż może on informować o ponadindywidualnych tendencjach „w konstruowaniu tekstów i obrazów świata” (Bartmiński 2003: 78–79).

Zagadnieniem kolejności werbalizowania składników tzw. konstrukcji zamrożonych, tj. konstrukcji o stałej strukturze wewnętrznej, zajmowała się Jolanta Szpyra (1996). Badaczka twierdzi, że następstwo poszczególnych członów wyrażeń paralelnych jest przede wszystkim zdeterminowane przez czynniki semantyczno-kulturowe, w ramach których wyodrębnia ona m.in. zasadę POZYTYWNOŚĆ, według której element nacechowany dodatnio umieszczany jest przed składnikiem o znaczeniu negatywnym. Autorka wskazuje ponadto na semantyczno-kulturową zasadę OGÓLNOŚĆ, która polega na tym, że element odnoszący się do kwestii ogólniejszej znajduje się przed określeniem zjawiska szczegółowego, np. *ziarno i plewy*. Badaczka uważa, że na następstwo składników wpływają również zasady fonologiczne, które są związane z łatwością wypowiedzenia konkretnych sekwencji dźwiękowych, zastrzegając jednak, że w wypadku komponentów składowych wyrażeń paralelnych najszerszy zakres działania cechuje zasady semantyczno-kulturowe, które wpływają m.in. na kolejność przydawek określających rzeczowniki, strukturę tytułów, powiedzeń czy przysłów. J. Szpyra utrzymuje, że wszystkie zasady fonologiczne „wydają się minimalizować zawartość fonetyczną pierwszego członu a maksymalizować drugiego” (Szpyra 1996: 87). Autorka konstatuje, że czynniki semantyczno-kulturowe i fonologiczne mogą czasem ze sobą współdziałać, jednak niekiedy zachodzą między nimi konflikty. Stwierdza wszelako, że „większość odstępstw od zasad semantycznych można umotywić wpływem czynników fonologicznych”¹¹⁴ (Szpyra 1996: 87).

Relacje semantyczne między składnikami dwuczłonowych zwrotów zostały również opisane przez Yakova Malkiela (1959) który wyróżnił pięć podstawowych relacji znaczeniowych między ich komponentami:

- 1) bliskoznaczność – oba składniki wyrażenia są wobec siebie (niemal) synonimiczne, np. *stróże ładu i porządku; miła i przyjazna atmosfera*;
- 2) komplementarność – oba człony się uzupełniają, np. *na wschodzie i zachodzie; fauna i flora; ani widu, ani słychu*;
- 3) przeciwieństwo – człony wyrażenia paralelnego wchodzi z sobą w relację antonimiczną, np. *za i przeciw; sprawa życia i śmierci*;

¹¹³ Część zagadnień omawianych w tym rozdziale została opisana w artykule Dzienisiewicz 2020.

¹¹⁴ Na marginesie rozważań nad poglądami J. Szpyry dotyczącymi zasad fonologicznych warto także wspomnieć o możliwości działania prawa Behagla, według którego w utartych zwrotach człon krótszy figuruje przed dłuższym, np. *mniej więcej, plus i minus* (zob. Mańczak 1996).

- 4) zawieranie – znaczenie jednego członu zawarte jest w znaczeniu drugiego składnika, np. *i w ogóle, i w szczególe; prawa człowieka i obywatela*;
- 5) wynikanie – jeden komponent może być konsekwencją drugiego, np. *wzloty i upadki, praca i płaca, bodziec i reakcja* (Szpyra 1996: 62–63 za: Malkiel 1959).

J. Szpyra zauważa jednak, że mimo niewątpliwej przydatności powyższą klasyfikację cechują pewne słabe strony, ponieważ nie można za jej pomocą opisać znaczenia wszystkich wyrażen paralelnych. Poza tym autorka konstatuje, że wyodrębnione rodzaje relacji znaczeniowych między członami nie wskazują, który składnik zajmuje pierwszą, a który drugą pozycję (Szpyra 1996: 63).

Należy ponadto odnotować, że niektórzy badacze wykazywali dotychczas zainteresowanie problematyką następstwa składników treści polskojęzycznych życzeń. Ewa Masłowska pisze o tej kwestii następująco:

Podczas gdy życzenia świąteczne i noworoczne kierowane są do szerokiego kręgu odbiorców (członków rodziny, bliższych i dalszych znajomych), dni urodzin i imienin stanowią czas szczególnie dla jubilatów i solenizantów. Niemniej formuły życzeń – **bez względu na okazję** (pogrubienie: D. D.) – zawierają te same składniki podstawowe, jakimi są *zdrowie, szczęście i pomyślność*. Stanowią one ciąg wzajemnie warunkujących się wartości, z których na pierwsze miejsce wysuwa się *zdrowie* (Masłowska 2016: 236–237).

Fragment ten wskazuje, że badaczka nie różnicuje świąt, z których okazji składane są życzenia, stwierdzając, że podstawowymi elementami polskojęzycznych formuł życzących są *zdrowie, szczęście i pomyślność*, wymieniane w przytoczonym wyżej porządku. Autorka utrzymuje, że *zdrowie* werbalizowane jest jako pierwsze ze względu na jego bliskie powiązania z życiem. W związku z tym *zdrowie* umieszczone jest „na najwyższym stopniu w hierarchii słów-zakłéc, które funkcjonują również w innych sytuacjach”, takich jak np. toasty czy kichanie (Masłowska 2016: 237).

Również według J.W. Pietrowej przedmiotem polskojęzycznych życzeń są z reguły *zdrowie, szczęście i pomyślność*, podczas gdy rosyjskojęzyczne formuły zawierają najczęściej życzenia zdrowia, szczęścia i sukcesów w pracy (ros. *Здоровья, счастья и успехов в работе!*). Autorka wskazuje przy tym na brak tożsamości znaczeniowej wyrazów *pomyślność* oraz *ycnex*, uniemożliwiający traktowanie omawianych formuł jako ekwiwalentów przekładowych. Zauważa ona bowiem, że *pomyślność* określa szczęśliwy zbieg okoliczności, zaś *ycnex* – coś zasłużonego, efekt konkretnego działania, długiej pracy (Петрова 2014: 60). Należy nadmienić, że spostrzeżenie to ściśle koresponduje z ustaleniami G. Hofstede dotyczącymi długoterminowej orientacji kultury rosyjskiej oraz nieco silniejszej tendencji społeczeństwa polskiego do myślenia w kategoriach krótkoterminowych, albowiem *pomyślność* wiąże się z korzystnymi wydarzeniami, które nie implikują uprzedniego wysiłku, która to cecha jest charakterystyczna dla kultur o orientacji krótkoterminowej. Rosyjska konceptualizacja sukcesu zakłada zaś, że stanowi on wynik długotrwałych zabiegów, które są znamienne dla kultur o orientacji długoterminowej. Odwoływanie się w polskojęzycznych

życzeniach do pomyślności może ponadto wiązać się z charakterystycznym dla kultury polskiej silnym unikaniem niepewności, gdyż w społecznościach tego typu sukcesy w pracy często składane są na karb szczęścia i pomyślnych okoliczności.

Rozważania dotyczące następstwa składników oraz relacji semantycznych w konstrukcjach zamrożonych, a także twierdzenia E. Masłowskiej i – wyrażone mniej kategorycznie – J.W. Pietrowej skłaniają do podjęcia pogłębionych badań materiałowych nad kolejnością werbalizowania wartości (kolekcjami wartości) w polsko- i rosyjskojęzycznych formułach życzeniowych. Wstępny ogląd zgromadzonych tekstów wykazał bowiem, że teza o bezwzględny występowaniu zdrowia, szczęścia i pomyślności w charakterze fundamentalnych komponentów polskich życzeń, niezależnie od okoliczności, może być podana w wątpliwą (w tej kwestii zob. artykuł Dzienisiewicz 2020). Do dokonania rewizji tego sądu skłania ponadto fakt, że nie został on poparty reprezentatywnymi danymi empirycznymi.

Przy założeniu, że w życzeniach ujawnia się „szyk wedle ważności” (Bartmiński 1990: 163), analiza kolekcji pojęć aksjologicznych w tekstach może umożliwić zrekonstruowanie hierarchii wartości wyłaniającej się z tekstów życzeń, która stanowi istotny element językowego obrazu wartości Polaków i Rosjan. Przedstawiony przegląd literatury posłuży zaś za podstawę do sformułowania hipotez dotyczących przyczyn wymieniania nazw wartości w określonym szyku. W szerszej perspektywie badawczej, wykraczającej poza ramy niniejszej publikacji, wyniki analiz mogą okazać się pomocne dla badań nad językowym obrazem świąt obchodzonych przez Polaków i Rosjan.

Zbadanie pod tym kątem treści życzeń może być także pomocne w dociekaniach genologicznych. Ustalenie katalogu połączeń składników posłuży bowiem do wyłonienia prototypowego modelu sekwencji wartości, tj. modelu sytuującego się w centrum pola gatunkowego, odznaczającego się wyrazistymi cechami, które powtarzają się w dużej liczbie realizacji tekstowych. Z drugiej strony, działanie to pozwoli na określenie, które realizacje tekstowe są mniej typowe i oddalają się od centrum, tj. mają charakter peryferyjny ze względu na marginalność cech, ich okazjonalny charakter. Wyniki badania pozwolą zatem również na sformułowanie wniosków dotyczących treści jednego z komponentów struktury wzorca tekstu życzeń¹¹⁵.

¹¹⁵ Więcej na temat zagadnienia wzorców gatunkowych i wzorców tekstowych zob. w pracach Wyrwas 2002; Ficek 2013; Witosz 2005; Niebrzegowska-Bartmińska 2007; Wojtak 2014; Bartmiński 2012; Bartmiński, Niebrzegowska-Bartmińska 2009. W niniejszej publikacji odwołujemy się do rozumienia wzorca zaproponowanego przez S. Niebrzegowską-Bartmińską, która określa tym mianem:

(...) pojęciowy schemat tekstu, na który „orientuje się” zarówno nadawca w procesie wypowiedzania tekstu, jak też słuchacz w procesie jego ustno-pamięciowego odbioru, schemat, który staje się normą dla komunikujących się użytkowników języka – nadawców i odbiorców, i służy jako wskazówka orientująca obie strony komunikacji społecznej (Niebrzegowska-Bartmińska 2007: 104).

Według autorki „Wzorec tworzą teksty o podobnym układzie logicznym, i/lub podobnej kompozycji, i/lub podobnych powiązaniach tematycznych, i/lub podobnej intencji i idei” (Niebrzegowska-Bartmińska 2007: 104–105). Badaczka zakłada także, że wzorce tekstów są silnie związane z „funkcjonowaniem tekstów w ramach określonych gatunków mowy i że wyrazistość wzorców

W dalszej części w osobnych podrozdziałach rozpatrzone zostały powinszowania składane z okazji poszczególnych świąt. Na początku każdego podrozdziału zaprezentowano częstość, z jaką wartości werbalizowane są na poszczególnych pozycjach w treści zgromadzonych formuł. Należy wszelako zauważyć, że podejście to nie jest wystarczające dla realizacji naszych celów badawczych, albowiem wyniki tego rodzaju analizy informują jedynie o tym, jaka wartość powtórzyła się najczęściej na konkretnej pozycji w badanym korpusie tekstów, nie zaś o tym, jakie sekwencje (ciągi) wartości są dla nich najbardziej charakterystyczne. W związku z tym drugim etapem badania każdej grupy życzeń będzie ustalenie prawdopodobieństwa, z jakim określone wartości „łączą się” z innymi. W tym celu zastosowano procedurę zbliżoną do bigramowego modelu języka¹¹⁶. Zilustrujemy jej przebieg na przykładzie: prawdopodobieństwo wystąpienia w korpusie połączeń składających się z takich wartości, jak zdrowie, szczęście i pomyślność, ustalono na podstawie iloczynu prawdopodobieństw warunkowych dla wszystkich bigramów (tj. ciągów dwuskładnikowych), które go tworzą¹¹⁷, zob.

$$P(\text{zdrowie}|\langle S \rangle) \cdot P(\text{szczęście}|\text{zdrowie}) \cdot P(\text{pomyślność}|\text{szczęście}) \cdot P(\langle /S \rangle|\text{pomyślność})$$

Tak więc jest to iloczyn prawdopodobieństw warunkowych, że:

- 1) zdrowie pojawiło się na początku sekwencji¹¹⁸,
- 2) szczęście zostało wymienione po zdrowiu,
- 3) pomyślność została zwerbalizowana po szczęściu,
- 4) pomyślność wystąpiła na końcu sekwencji.

W następnej kolejności z powyższego iloczynu prawdopodobieństw warunkowych wyliczono średnią geometryczną poprzez ustanowienie jego odwrotności i wyciągnięcie pierwiastka stopnia równego ilości pomnożonych prawdopodobieństw (w powyższym wypadku są to cztery prawdopodobieństwa)¹¹⁹, zob.

$$PP(\text{zdrowie} \text{ szczęście} \text{ pomyślność}) = \sqrt[4]{\frac{1}{P(\text{zdrowie}|\langle S \rangle) \cdot P(\text{szczęście}|\text{zdrowie}) \cdot P(\text{pomyślność}|\text{szczęście}) \cdot P(\langle /S \rangle|\text{pomyślność})}}$$

Wybór procedury nawiązującej do modelu bigramowego uzasadniony jest tym, że określenie prawdopodobieństwa następstwa dwóch składników pozwala uzyskać najbardziej wiarygodne wyniki dla badanego materiału. Na początku rozpatrzone zostaną polskojęzyczne formuły życzące.

jest wprost proporcjonalna do stopnia stabilizacji tekstu w procesie społecznego przekazu” (Niebrzegowska-Bartmińska 2007: 105).

¹¹⁶ Zob. następującą definicję modelu bigramowego: „(...) the bigram model approximates the probability of a word given all the previous words by using only the conditional probability of one preceding word. In other words, you approximate it with the probability: $P(\text{the} | \text{that})$ ” (<https://towardsdatascience.com/introduction-to-language-models-n-gram-e323081503d9> – dostęp: 11.06.2024).

¹¹⁷ Niniejszy opis obliczania iloczynów prawdopodobieństw warunkowych został także zamieszczony w artykule Dzienisiewicz 2020.

¹¹⁸ Symbole $\langle S \rangle$ i $\langle /S \rangle$ oznaczają odpowiednio początek i koniec sekwencji.

¹¹⁹ Miara ta nazywana jest *perplexity*.

7.1. Polskojęzyczne formuły życzeń

7.1.1. Życzenia urodzinowe

W tabeli 15 zaprezentowano udział werbalizacji poszczególnych wartości występujących na trzech pierwszych pozycjach w treści życzeń urodzinowych¹²⁰:

Tabela 15. Wartości na poszczególnych pozycjach w życzeniach urodzinowych.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent
1. miejsce	ZDROWIE	25	53,2
	DOBRO	16	34
	BŁOGOSŁAWIENSTWO BOŻE	3	6,4
	SZCZĘŚCIE	2	4,3
	ZADOWOLENIE	1	2,1
2. miejsce	SZCZĘŚCIE	8	21,1
	POMYŚLNOŚĆ	6	15,8
	ZDROWIE	6	15,8
	POGODA DUCHA	2	5,3
	DOBRE SAMOPOCZUCIE	2	5,3
	INNE	14	36,8
3. miejsce	POMYŚLNOŚĆ	6	21,4
	SPEŁNIENIE MARZEŃ	3	10,7
	SZCZĘŚCIE	2	7,1
	ZDROWIE	2	7,1
	BŁOGOSŁAWIENSTWO BOŻE	2	7,1
	PIENIĄDZE	2	7,1
	INNE	11	39,3

Z danych przedstawionych w tabeli wynika, że najczęściej wymienianą wartością na pierwszym miejscu jest zdrowie (53,2% nazw wartości zaobserwowanych na pierwszej pozycji), jednak stosunkowo często na początku przywoływane jest także dobro (34% wartości występujących na pierwszym miejscu). Pozostałe wartości werbalizowane w pierwszej kolejności, takie jak błogosławieństwo Boże, szczęście czy zadowolenie, cechuje okazjonalny charakter. Na drugim miejscu nadawcy najczęściej przywołują szczęście (21,1% wartości wymienianych na tej pozycji), jednak często składają także powinszowania pomyślności i zdrowia (po 15,8%). Rzadziej jako druga

¹²⁰ Jak wspomniano wcześniej, w treści polskojęzycznych życzeń składanych na okoliczność urodzin średnio werbalizowane są 2,2 wartości, dlatego też nasza uwaga będzie koncentrować się przede wszystkim na składnikach umieszczonych na pierwszej, drugiej oraz trzeciej pozycji w sekwencji, gdyż życzenia, których treść zawiera większą liczbę komponentów są rzadko spotykane w badanym materiale.

w kolejności wymieniana jest pogoda ducha i dobre samopoczucie (po 5,3%). Pozostałe wartości zostały poświadczane jednostkowo. Wartością dominującą na trzecim miejscu w badanym materiale tekstowym jest pomyślność (21,4%), podczas gdy 10,7% wartości występujących na tej pozycji stanowią życzenia spełnienia marzeń (10,7%). Pozostałe składniki nie odznaczają się dużą regularnością wystąpień.

Dane te wskazują, że w skład wartości dominujących na pierwszych trzech pozycjach, tj. takich, które na wstępnym etapie analiz możemy uznać za składające się na prototypową treść życzeń urodzinowych, wchodzi:

ZDROWIE + SZCZĘŚCIE + POMYŚLNOŚĆ

Wyniki pierwszej fazy badań nad życzeniami urodzinowymi potwierdzają zatem tezę E. Masłowskiej, że podstawowymi składnikami polskojęzycznych życzeń są zdrowie, szczęście i pomyślność. Biorąc pod uwagę fakt, iż urodziny są świętem przejścia związanym z doczesnym życiem jednostki, częste występowanie na pierwszej pozycji zdrowia (ściśle związanego z życiem – zob. wcześniejsze uwagi), którego dobry stan niejako „otwiera drogę” dla zaistnienia w życiu odbiorcy życzeń określonych wartości odcuciowych, wydaje się być naturalnym i umotywowanym wyborem. Jako że święto urodzin jest ze swej natury antropocentryczne (dotyczy jednostki ludzkiej, solenizanta), uzasadniona jest także powszechna praktyka odwoływania się w treści życzeń do takich wartości, jak szczęście i pomyślność, tj. pojęć charakteryzujących się długotrwałością i pełnią. Wydaje się, że przyczyn tego zjawiska należy upatrywać w chęci zapewnienia odbiorcy dobrostanu obejmującego całe jego życie (lub co najmniej okres roczny, trwający do momentu obchodów kolejnej rocznicy urodzin), nie zaś wyłącznie czas świętowania.

Rezultaty następnego etapu analiz, tj. badania prawdopodobieństwa wystąpienia określonych połączeń wartości w korpusie, zostały zaprezentowane na poniższej liście (tu i dalej dla każdej grupy życzeń przedstawiono jedynie 10 sekwencji znajdujących się na początku listy, którym przypisano najniższe wartości, tj. ciągi cechujące się największym prawdopodobieństwem wystąpienia w korpusie):

0.955	<S> dobro zdrowie szczęście pomyślność </S>
1.002	<S> zdrowie szczęście pomyślność </S>
1.168	<S> dobro zdrowie szczęście pieniądze zadowolenie </S>
1.178	<S> zdrowie pomyślność </S>
1.212	<S> zdrowie pomyślność spełnieniamarzeń ¹²¹ błogosławieństwo </S>
1.212	<S> zdrowie pomyślność szczególne błogosławieństwo </S>
1.222	<S> zdrowie szczęście sukces spełnieniamarzeń </S>
1.223	<S> zdrowie szczęście błogosławieństwo </S>
1.253	<S> zdrowie szczęście pieniądze </S>
1.271	<S> dobro szczęście zdrowie miłość spełnieniamarzeń przyjaciele </S>

¹²¹ Dla potrzeb obliczeń poszczególne składniki wielowyrazowych nazw wartości nie zostały oddzielone spacjami i potraktowano je jako unigramy.

Badanie wykazało, że w powinszowaniach składanych na okoliczność urodzin największym prawdopodobieństwem zaistnienia na początku sekwencji charakteryzuje się dobro (przeważnie werbalizowane za pomocą takich utartych sformułowań, jak *wszystkiego najlepszego* bądź *wszystkiego co najlepsze*). Najczęściej warunkuje ono przywoływanie po nim zdrowia, zdrowie zaś – szczęścia, szczęście natomiast – pomyślności, która zwykle zamyka ciąg¹²². Niemal równie wysokie prawdopodobieństwo wystąpienia cechuje jednak kolejność zbieżną z wynikiem pierwszej części analizy, w której zdrowie rozpoczyna ciąg, determinując wystąpienie szczęścia, podczas gdy szczęście warunkuje przywołanie pomyślności, która kończy sekwencję¹²³. Wymienianie na początku ciągu dobra, po którym następują pozostałe składniki, tj. zdrowie, szczęście i pomyślność, stanowi przykład konstruowania tekstu na zasadzie partonimicznej (część – całość), gdzie dobro określa całokształt dobrostanu adresata, podczas gdy pozostałe składniki stanowią konstytuenty szeroko rozumianego dobra (Bartmiński, Niebrzegowska-Bartmińska 2009: 178–181). Niewykluczone jednak, że u podstaw tego typu sekwencji może znajdować się także semantyczno-kulturowa zasada OGÓLNOŚCI, przejawiająca się w umieszczeniu na początku elementu ogólnego, a dopiero później komponentów szczegółowych (Szypra 1996: 67).

Poza tym, zgodnie z zaprezentowanymi wynikami, często zaobserwować można połączenia, w których po życzeniach dobra przywoływane jest zdrowie, po zdrowiu – szczęście, po szczęściu – pieniądze, zaś po pieniądzach – zadowolenie, które kończy ciąg, a także sekwencje złożone z dwóch wartości, odpowiednio: zdrowia i pomyślności¹²⁴. Ogółem wśród badanych realizacji tekstowych przeważają ciągi rozpoczynające się od zdrowia lub dobra.

Pozostałe połączenia oddalają się od centrum gatunkowego, gdyż charakteryzują się mniejszą konwencjonalnością, a co za tym idzie – większą indywidualizacją komunikatu, zob. np. następujące formuły: *W Dniu urodzin składam moje najserdeczniejsze życzenia, przede wszystkim zdrowia, lepszego samopoczucia i wytrwałości w spełnianiu swoich obowiązków, oraz przychylności nieba, żeby przetrzymać te upały – potrzebny byłby dobry daszek; Z okazji Twoich Urodzin przesyłam Ci moc najserdeczniejszych życzeń wszelkiego dobra, dostatku, a przede wszystkim zdrowia i radości życia – dożycia przynajmniej 100 lat; W dniu twoich 49tych Urodzin przesyłamy nasze najserdeczniejsze życzenia długich lat życia w zadowoleniu oraz Błogosławieństwa Bożego.*

¹²² W korpusie zaobserwowano sekwencje tworzone przez wszystkie spośród przywołanych wartości, np. *Z okazji urodzin kochanemu tatusiowi i mężowi wszystkiego najlepszego, dużo zdrowia, szczęścia, wszelkiej pomyślności w życiu osobistym i pracy zawodowej.*

¹²³ Zob. poświęcenie tej sekwencji, które zaczerpnięto z korpusu: *Zdrowia, szczęścia oraz wszelkiej pomyślności z okazji Urodzin życzą: Patalągowie.*

¹²⁴ Zob. przykład życzeń zawierających to następstwo wartości, który zaobserwowano w korpusie: *Najserdeczniejsze życzenia Kochanej Solenizantce – zdrowia oraz wszelkiej pomyślności przesyłają Helena i Ignacy Roszkowscy.*

7.1.2. Życzenia imieninowe

W tabeli 16 przedstawiono wyniki badania częstości wymieniania wartości na trzech początkowych pozycjach w treści życzeń imieninowych¹²⁵:

Tabela 16. Wartości na poszczególnych pozycjach w życzeniach imieninowych.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent
1. miejsce	ZDROWIE	84	55,6
	DOBRO	33	21,9
	POMYŚLNOŚĆ	11	7,3
	SZCZĘŚCIE	11	7,3
	SPEŁNIENIE MARZEŃ	4	2,6
	RADOŚĆ	2	1,3
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	2	1,3
	INNE	4	2,6
2. miejsce	POMYŚLNOŚĆ	26	21,1
	SZCZĘŚCIE	23	18,7
	ZDROWIE	18	14,6
	RADOŚĆ	8	6,5
	SPEŁNIENIE MARZEŃ	6	4,9
	ZADOWOLENIE	5	4,1
	POGODA DUCHA	5	4,1
	POWODZENIE	5	4,1
	SUKCES	5	4,1
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	4	3,3
	POCIECHA	4	3,3
	DOBRO	4	3,3
	SPOKÓJ	2	1,6
	DOBRE SAMOPOCZUCIE	2	1,6
INNE	6	4,9	

¹²⁵ Jak informowaliśmy w jednym z poprzednich rozdziałów, treść polskojęzycznych życzeń imieninowych zawiera średnio werbalizacje 1,7 wartości, tj. nieznacznie mniej w stosunku do formuł życzeń urodzinowych. W związku z tym w dalszych rozważaniach również skoncentrujemy się na trzech wartościach werbalizowanych na początku sekwencji.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent
3. miejsce	POMYŚLNOŚĆ	10	15,2
	SPEŁNIENIE MARZEŃ	7	10,6
	RADOŚĆ	6	9,1
	DOBRO	5	7,6
	SZCZĘŚCIE	4	6,1
	UŚMIECH	4	6,1
	ZADOWOLENIE	3	4,5
	POCIECHA	3	4,5
	SŁOŃCE	2	3
	POGODNE DNI	2	3
	POWODZENIE	2	3
	ZDROWIE	2	3
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	2	3
	WYTRWAŁOŚĆ	2	3
	OPIEKA (BOGA, PATRONA)	2	3
	PIENIĄDZE	2	3
INNE	7	12,1	

Z informacji zawartych w tabeli wynika, że na pierwszej pozycji najczęściej przywoływane jest zdrowie (55,6% wszystkich wartości werbalizowanych na początku sekwencji), niekiedy także w pierwszej kolejności wymieniane jest dobro (21,9%), jak również pomyślność i szczęście (po 7,3%). Pozostałe wartości, jak np. spełnienie marzeń, radość i długie życie, spotykane są w nielicznych formułach. Na drugim miejscu z reguły występuje pomyślność (21,1%), jednak niewiele rzadziej spotykane są werbalizacje szczęścia (18,7%) i zdrowia (14,6%); inne wartości pojawiają się okazjonalnie. Wartością dominującą na trzeciej pozycji jest z kolei pomyślność (15,2%). Stosunkowo często wymieniane jest także spełnienie marzeń (10,6%) oraz radość (9,1%).

W świetle podanych informacji należy zauważyć, że częstość sytuowania składników na poszczególnych pozycjach w życzeniach imieninowych cechuje tendencja zbliżona do tej, którą odnotowano w treści powinszowań składanych na okoliczność urodzin, bowiem na pierwszych trzech miejscach przeważają odpowiednio:

ZDROWIE + POMYŚLNOŚĆ + POMYŚLNOŚĆ

Jedyną różnicę stanowi fakt, że na drugiej pozycji nieznacznie częściej od szczęścia wymieniana jest pomyślność.

Dalej ukazano rezultaty analizy prawdopodobieństwa wystąpienia poszczególnych połączeń bigramowych (ponownie: dla 10 najbardziej prawdopodobnych sekwencji):

- 0.959 <S> zdrowie szczęście pomyślność </S>
 1.004 <S> zdrowie pomyślność </S>
 1.057 <S> zdrowie szczęście pomyślność uśmiech spełnieniamarzeń </S>
 1.111 <S> zdrowie szczęście pomyślność pociecha </S>
 1.215 <S> zdrowie szczęście uśmiech spełnieniamarzeń </S>
 1.239 <S> zdrowie szczęście </S>
 1.25 <S> zdrowie pomyślność pociecha </S>
 1.25 <S> zdrowie pomyślność dobro </S>
 1.275 <S> zdrowie pomyślność radość </S>
 1.279 <S> zdrowie szczęście dobro </S>

Dane te wskazują, że na pierwszej pozycji w formułach życzeń imieninowych z reguły umiejscawiane jest zdrowie, które z największym prawdopodobieństwem determinuje wymienienie szczęścia, szczęście natomiast – pomyślności, na której to wartości sekwencja się kończy¹²⁶. Analogicznie do życzeń urodzinowych uzyskany rezultat jest potwierdzeniem sądu E. Masłowskiej dotyczącego doboru i kolejności werbalizowania składników polskich życzeń.

Wysokim prawdopodobieństwem wystąpienia odznacza się również połączenie zdrowia i pomyślności¹²⁷ oraz kombinacja, w której zdrowie determinuje wymienienie szczęścia, szczęście – pomyślności, pomyślność – uśmiechu, zaś uśmiech – spełnienia marzeń. Za sytuujący się w pobliżu centrum pola należy ponadto uznać ciąg otwierany przez zdrowie, po którym wymieniane są kolejno szczęście, pomyślność oraz pociecha¹²⁸, a także sekwencję zawierającą odpowiednio takie elementy, jak: zdrowie, szczęście, uśmiech i spełnienie marzeń.

Treść życzeń imieninowych obejmuje zatem przeważnie takie składniki, jak zdrowie, szczęście i pomyślność, a także przytoczone warianty tej kombinacji, które to połączenia należy uznać za prototypowe. Pozostałe sekwencje mają charakter peryferyjny i należy je traktować jako powinszowania w większym stopniu zindywidualizowane, np.: *Z okazji Imienin dużo zdrowia, radości i zadowolenia życzy Basia z Mamą i chłopakami; Marteczko Kochana w dniu Twego imienia Zasiłam Tobie serdeczne życzenia. Życzę Ci zdrowia i koszyczek wiśni A żebyś nie miała na mnie złych myśli Zasiłam także bókiat borówek A żebyś miała chłopców jak mrówek; W dniu Imienin – dużo zdrowia, sukcesów w pracy dydaktycznej, wytrwałości w ubieganiu się o stopień doktorski oraz wszelkiej pomyślności w życiu osobistym.*

¹²⁶ W korpusie odnajdujemy poświadczenia dla tych połączeń, np. *Najserdeczniejsze Życzenia z okazji Imienin, zdrowia, szczęścia, wszelkiej pomyślności składa Ci kochana Zosiu Krystyna.*

¹²⁷ Zob. poświadczenie zaobserwowane w korpusie: *Przesyłam najserdeczniejsze życzenia zdrowia i pomyślności z okazji imienin.*

¹²⁸ Zob. poświadczenie tej sekwencji odnalezione w korpusie: *Solenizantowi w dniu Imienin przesyłamy moc serdecznych życzeń: dużo zdrowia, szczęścia pomyślności i pociechy z dzieci.*

7.1.3. Życzenia wielkanocne

Tabela 17 prezentuje częstość występowania poszczególnych pojęć aksjologicznych na czterech pierwszych pozycjach w treści życzeń składanych z okazji Świąt Wielkanocnych¹²⁹:

Tabela 17. Wartości na poszczególnych pozycjach w życzeniach wielkanocnych.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent
1. miejsce	ZDROWIE	98	45,4
	WESOŁOŚĆ	45	20,8
	DOBRO	20	9,3
	RADOŚĆ	12	5,6
	MIŁA ATMOSFERA	8	3,7
	SZCZĘŚCIE	7	3,2
	ŁASKI	7	3,2
	JAJKO WIELKANOCNE	5	2,3
	POGODNA ATMOSFERA	4	1,9
	POMYŚLNOŚĆ	3	1,4
	GŁĘBOKIE PRZEŻYCIE ŚWIĄT	2	0,9
	INNE	5	2,3
2. miejsce	WESOŁOŚĆ	41	22,5
	ZDROWIE	30	16,5
	RADOŚĆ	22	12,1
	JAJKO WIELKANOCNE	18	9,9
	POGODNA ATMOSFERA	14	7,7
	SPOKÓJ	11	6
	BŁOGOSŁAWIENSTWO	7	3,8
	SZCZĘŚCIE	6	3,3
	MIŁA ATMOSFERA	5	2,7
	POKÓJ	5	2,7
	POMYŚLNOŚĆ	4	2,2
	ŁASKI	3	1,6
	PRZYJEMNOŚĆ	3	1,6
	UCZESTNICTWO W DYNGUSIE	3	1,6
	INNE	10	5,5

¹²⁹ Życzenia realizowane z okazji Wielkanocy odznaczają się największą liczbą werbalizacji wartości spośród wszystkich grup polskojęzycznych powinszowań (średnio 2,6 wartości), dlatego oprócz wartości rozpoczynających sekwencje analiza obejmie także dalsze pozycje, tj. trzecią i czwartą.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent
3. miejsce	JAKO WIELKANOCNE	57	41,9
	UCZESTNICTWO W DYNGUSIE	8	5,9
	ŁASKI	8	5,9
	WESOŁOŚĆ	7	5,1
	POGODNA ATMOSFERA	7	5,1
	RADOŚĆ	7	5,1
	ZDROWIE	7	5,1
	SZCZĘŚCIE	5	3,7
	POMYŚLNOŚĆ	5	3,7
	PREZENTY	3	2,2
	PRZYJEMNOŚĆ	2	1,5
	SPOKÓJ	2	1,5
	UŚMIECH	2	1,5
	POKÓJ	2	1,5
	WYPOCZYNEK	2	1,5
	DARY JEZUSA	2	1,5
INNE	10	7,4	
4. miejsce	UCZESTNICTWO W DYNGUSIE	23	41,1
	JAKO WIELKANOCNE	10	17,9
	ŁASKI	5	8,9
	SZCZĘŚCIE	4	7,1
	RADOŚĆ	3	5,4
	BŁOGOSŁAWIENSTWO	3	5,4
	ZDROWIE	2	3,6
	SPEŁNIENIE MARZEŃ	2	3,6
	INNE	4	7,1

Dane zgromadzone w tabeli dowodzą, że w pierwszej kolejności najczęściej składane są powinszowania zdrowia (45,4% wszystkich wartości występujących na pierwszej pozycji). Rzadsze, lecz warte odnotowania, są formuły rozpoczynające się od życzeń wesołości (20,8%) i dobra (9,3%). Na drugiej pozycji najczęściej wymieniana jest wesołość (22,5%), niekiedy także zdrowie (16,5%) oraz radość (12,1%). Składnikiem dominującym na trzecim miejscu są zaś powinszowania spożycia wielkanocnego jajka (41,9%). Inne dobra występują na tej pozycji okazjonalnie. Na czwartym miejscu przeważnie zawarte są życzenia, których przedmiotem jest uczestnictwo w dyngusie (41,1%) oraz wielkanocne jajko (17,9%). Jako czwarte z kolei niekiedy przywoływane są również łaski (8,9%).

Wyniki analizy frekwencyjnej pokazują, że typowymi składnikami występującymi na czterech pierwszych pozycjach w treści życzeń wielkanocnych są odpowiednio:

**ZDROWIE + WESOŁOŚĆ + JAKO WIELKANOCNE
+ UCZESTNICTWO W DYNGUSIE**

Analogicznie do dóbr charakterystycznych dla życzeń urodzinowych i imiennowych dominacja zdrowia na pierwszym miejscu w powinszowaniach wielkanocnych może być wytłumaczona faktem, że stanowi ono fundamentalną wartość, która gwarantuje zaistnienie pozostałych dóbr. Konwencja wymieniania wesołości na drugiej pozycji może być natomiast związana z charakterem święta Wielkanocy, dotyczącego, z jednej strony (w jego aspekcie religijnym), radości ze zmartwychwstania Jezusa Chrystusa, z drugiej zaś (w jego aspekcie świeckim bądź pogańskim, chronologicznie przedchrześcijańskim), radości z powodu nadejścia wiosny oraz okazji do rodzinnego świętowania, tj. krótkotrwałych wydarzeń wpisujących się w ramy czasowe okresu świątecznego. W świetle poczynionej obserwacji projektowanie na adresatów ulotnego uczucia-afektu wydaje się adekwatne do sytuacji komunikacyjnej. Nie można wszelako wykluczyć interpretacji dotyczącej kombinacji zdrowia i wesołości odwołującej się do konstatacji N.I. Tołstoja i S.M. Tołstojowej. Badacze ci uznają rosyjskie wyrazy *весёлый* i *здоровый* oraz ich odpowiedniki w innych językach słowiańskich za synonimiczne, wskazując na ich ścisły związek z siłami witalnymi oraz na wzajemnie uzupełniający się doczesny charakter zdrowia oraz sakralny wymiar wesołości:

Синонимия этих слов опирается на (...) общий признак жизненной силы и (...) распределение значений между высшей, небесной, сакральной сферой (веселье) и земной, человеческой сферой (здоровье). Как можно видеть из приведенного материала (особенно текстов благопожеланий), во многих случаях эта пара слов образует устойчивую риторическую формулу, надежную магической силой заклинания, способного обеспечить физическое здоровье и духовное „веселье” (Толстой 1995b: 316).

Nie bez znaczenia jest także fakt, iż według tych autorów semantyka i symbolika wesołości łączona jest na Słowiańszczyźnie m.in. z wiosną i świętami wiosennymi (Толстой 1995b: 294, 301). W tym kontekście naturalnym dopełnieniem życzeń zdrowia i wesołości staje się jajko wielkanocne oraz dyngus, czyli atrybuty tradycyjnych obchodów Wielkanocy związane z symboliką zmartwychwstania i życia. Przyjęcie takich założeń pozwala sądzić, że prototypowa treść życzeń wielkanocnych w całości odnosi się do zdrowia i sił witalnych.

Dalej, w celu uzupełnienia powyższych rozważań, przedstawiono wyniki badania nad prawdopodobieństwem wystąpienia połączeń bigramów (dla 10 sekwencji cechujących się największym prawdopodobieństwem):

0.83	<S> zdrowie wesołość jajkowiedkanocne dyngus </S>
0.903	<S> zdrowie wesołość jajkowiedkanocne </S>
0.954	<S> zdrowie radość jajkowiedkanocne dyngus </S>
0.979	<S> zdrowie wesołość łaski błogosławieństwo jajkowiedkanocne dyngus </S>
0.997	<S> zdrowie wesołość łaski jajkowiedkanocne dyngus </S>
1.013	<S> zdrowie pogodnaatmosfera jajkowiedkanocne dyngus </S>
1.072	<S> zdrowie radość jajkowiedkanocne </S>

- 1.072 <S> wesołość zdrowie jajkowelkanocne dyngus </S>
 1.076 <S> wesołość jajkowelkanocne dyngus </S>
 1.119 <S> zdrowie szczęście jajkowelkanocne dyngus </S>

Zaprezentowane rezultaty wykazują zbieżność z wynikiem uzyskanym na poprzednim etapie badania. Najbardziej prawdopodobną kombinacją jest bowiem sekwencja, w której po zdrowiu następują kolejno wesołość, jajko wielkanocne oraz dyngus¹³⁰. Na drugiej lokacie sytuuje się niemal identyczne połączenie, jednakże pozbawione czwartego elementu (tj. życzeń udziału w dyngusie)¹³¹. Wysoce prawdopodobne są także warianty obu powyższych ciągów, w których na drugiej pozycji zamiast wesołości przywoływana jest synonimiczna wobec niej radość¹³². Wymienione sekwencje należy uznać za prototypowe. Pozostałe połączenia cechują się mniejszym podobieństwem do wzorca, a przez to (w wielu wypadkach) większą personalizacją komunikatu, jak np. w formułach: *Głębokiego i radosnego przeżycia świąt Zmartwychwstania Pańskiego, dużo nadziei, zdrowia i pogody ducha na każdy dzień przesyłają: Ela, Andrzej, Arek, Marysia i Karolina; Z okazji Świąt Wielkiej Nocy – życzenia wszelkiej pomyślności, miłego (zashuzonego) wypoczynku i dobrego humoru przesyła Janek; W tradycyjnym dniu Wielkiej Nocy życzymy wam dużo pomyślności, zdrowia, pociechy z dzieciaków i wszystkiego co sobie sami życzycie.*

7.1.4. Życzenia bożonarodzeniowe

W tabeli 18 zaprezentowano frekwencję wartości wymienianych na trzech początkowych pozycjach w treści życzeń bożonarodzeniowych¹³³:

¹³⁰ Zob. poświadczenie ilustrujące ten wynik: *Zdrowych i wesołych Świąt Wielkanocnych oraz smacznego jajka i mokrego dyngusa życzą Stępniewscy.*

¹³¹ Zob. poświadczenie: *Zdrowych i Wesołych Świąt Wielkanocnych oraz smacznego jajka życzą Sikorowie.*

¹³² Zob. np. *Radosne Świąta Zmartwychwstania Pańskiego, dużo zdrowia, radości, oraz smacznego jajka życzą Lucyna i Ignac Jaworscy.*

¹³³ Liczba składników treści życzeń bożonarodzeniowych oscyluje średnio wokół 1,8 wartości. Jak wspomniano, niewielką liczbę wymienianych wartości można złożyć na karb faktu, że powinszowania bożonarodzeniowe często poprzedzają w obrębie jednej formuły życzenia noworoczne. Nie-wykluczone zatem, że ich niewielka liczba jest wynikiem chęci zawarcia w treści powinszowań także życzeń noworocznych.

Tabela 18. Wartości na poszczególnych pozycjach w życzeniach bożonarodzeniowych.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent
1. miejsce	ZDROWIE	116	50,9
	WESOŁOŚĆ	40	17,5
	DOBRO	25	11
	RADOŚĆ	12	5,3
	POGODNA ATMOSFERA	6	2,6
	BŁOGOSŁAWIENSTWO	5	2,2
	SZCZĘŚCIE	5	2,2
	MIŁA ATMOSFERA	4	1,8
	ŁASKI	3	1,3
	SPOKÓJ	3	1,3
	MIŁOŚĆ	2	0,9
	INNE	7	3,1
2. miejsce	WESOŁOŚĆ	40	23,7
	ZDROWIE	22	13
	RADOŚĆ	21	12,4
	POGODNA ATMOSFERA	20	11,8
	SZCZĘŚCIE	20	11,8
	SPOKÓJ	14	8,3
	POMYŚLNOŚĆ	7	4,1
	POKÓJ	3	1,8
	MIŁA ATMOSFERA	3	1,8
	ŁASKI	2	1,2
	DOBRO	2	1,2
	BEZTROSKA	2	1,2
	POGODA DUCHA	2	1,2
	UŚMIECH	2	1,2
	INNE	9	5,3
3. miejsce	SZCZĘŚCIE	7	17,1
	POMYŚLNOŚĆ	6	14,6
	RADOŚĆ	4	9,8
	WESOŁOŚĆ	3	7,3
	ZDROWIE	3	7,3
	BŁOGOSŁAWIENSTWO	3	7,3
	SPOKÓJ	2	4,9
	MIŁA ATMOSFERA	2	4,9
	DOBRO	2	4,9
	PREZENTY	2	4,9
	INNE	7	17,1

Na pierwszym miejscu dominuje zdrowie (50,9% wszystkich wartości werbalizowanych na tej pozycji), rzadziej spotykana jest zaś wesołość (17,5%) i dobro (11%). Na drugiej pozycji najczęściej występuje natomiast wesołość (23,7%). Warto także odnotować fakt wymieniania jako drugich w kolejności zdrowia (13%), radości (12,4%), pogodnej atmosfery (11,8%) i szczęścia (11,8%). Jako trzeci składnik z reguły przywoływane jest szczęście (17,1%). Poza tym uwagę zwraca stosunkowo duża liczba formuł, w których na tej pozycji znalazły się pomyślność (14,6%) i radość (9,8%).

Dane te wskazują, że katalog wartości przywoływanych najczęściej na pierwszych dwóch pozycjach w treści życzeń bożonarodzeniowych tworzą zdrowie i wesołość. Niekiedy jako trzecie wymieniane jest szczęście:

ZDROWIE + WESOŁOŚĆ + SZCZĘŚCIE

Przyczyny tej konwencji mogą zostać wytłumaczone w sposób zbliżony do zaproponowanej przez nas interpretacji przedmiotu powinszowań wielkanocnych. Zdrowie i wesołość bowiem, zgodnie ze wspomnianym twierdzeniem Tołstojów, wykazują bliskie powiązania z siłami witalnymi i uzupełniają się, gdyż zdrowie dotyczy wymiaru ziemskiego, a wesołość – sakralnego. Święta Bożego Narodzenia upamiętniają narodziny Jezusa Chrystusa¹³⁴, lecz są również czasem kojarzonym z radosnym rodzinnym świętowaniem. W związku z tym uzasadnione jest projektowanie na odbiorców wesołości, gdyż jest ona pozytywnym uczuciem-afektem, stereotypowo łączonym ze świętem, tj. wydarzeniem o ograniczonych ramach czasowych. Konteksty towarzyszące życzeniom szczęścia, które jest najczęściej wymieniane na trzeciej (a niekiedy także na drugiej) pozycji, pozwalają mniemać, że przymiotnik *szczęśliwy* jest w nich używany dla określenia emocji, radosnego usposobienia, nie zaś szczęścia rozumianego jako długotrwały stan zadowolenia z życia, np. *W imieniu nas wszystkich składam serdeczne życzenia zdrowych i szczęśliwych Świąt Bożego Narodzenia; Zdrowych szczęśliwych Świąt oraz dosiego Nowego Roku ślą Z. Kosińska z rodziną Nowaków.*

Dalej przedstawiono rezultaty badania prawdopodobieństwa wystąpienia poszczególnych bigramów w korpusie (dla 10 najbardziej prawdopodobnych ciągów):

0.947	<S> zdrowie wesołość </S>
1.073	<S> zdrowie wesołość szczęście </S>
1.218	<S> zdrowie szczęście </S>
1.22	<S> dobro zdrowie wesołość </S>
1.224	<S> zdrowie radość </S>
1.233	<S> zdrowie wesołość spokój </S>
1.314	<S> zdrowie pogodnaatmosfera </S>
1.322	<S> zdrowie spokój </S>
1.331	<S> wesołość zdrowie szczęście </S>
1.331	<S> zdrowie wesołość radość </S>

¹³⁴ Motyw wesołości jest atrybutem całego kompleksu wyobrażeń, obrazów i rytuałów związanych z Bożym Narodzeniem. W polskim kołędowaniu mianem „wesołego” określa się fakt narodzenia się Chrystusa (Толстой 1995b: 294, 297).

Wyniki analizy pokazują, że największe prawdopodobieństwo wystąpienia cechuje dwuelementową sekwencję, złożoną ze zdrowia i wesołości¹³⁵. Na drugiej lokacie, jako niemal równie prawdopodobny, plasuje się ciąg zbieżny z rezultatem poprzedniego etapu badania, na który składają się kolejno takie wartości, jak zdrowie, wesołość i szczęście¹³⁶. Za wysoce prawdopodobne uznane zostały m.in. także kombinacje zdrowia i szczęścia¹³⁷, zdrowia i radości¹³⁸, zdrowia i pogodnej atmosfery¹³⁹ oraz zdrowia i spokoju¹⁴⁰. Za centrum pola należy jednak uznać sekwencje złożone odpowiednio ze zdrowia i wesołości. Inne następstwa składników są w mniejszym lub większym stopniu peryferyjne, jak np.: *W radosnym dniu gdy Jezus Chrystus – Bóg Człowiek narodził się, by zamieszkać wśród ludzi gorące życzenia, aby obdarzył nas miłością i pokojem życzy rodz. E.; Życzę Ci ładnej choinki, dużo prezentów i smacznych pierników; Ogromnie wypoczynkowych beztroskich obfitych w jadło i napitek, pełnych radości i (...) z dobrym zdrowiem na czele Świąt Bożego Narodzenia tudzież takiego samego Nowego Roku 1977 + kufereczek stóweczek i dwusetek jak mróweczek.*

7.1.5. Życzenia noworoczne

Wyniki analizy frekwencji wartości werbalizowanych na dwóch początkowych miejscach w treści życzeń noworocznych prezentują się następująco¹⁴¹:

¹³⁵ Zob. poświadczenie tego ciągu zaobserwowane w korpusie: *Zdrowych i Wesołych Świąt Bożego Narodzenia Oraz Szczęśliwego Nowego Roku 1997 r Calej rodzinie życzą: Gosia, Marek, Arek i Monika Kukawkowie.*

¹³⁶ Zob. świadectwo odnalezione w korpusie: *Zdrowych, Wesołych i Szczęśliwych Świąt Bożego Narodzenia oraz Obfitych Łask Bożych w Nowym Roku życzy Jadzia z Młodymi.*

¹³⁷ Zob. *Serdeczne pozdrowienia i życzenia zdrowych szczęśliwych Świąt Bożego Narodzenia oraz wszelkiej pomyślności w Nowym Roku 1974 ślą dla całej rodziny Kozicowie.*

¹³⁸ Zob. *Zdrowych i radosnych Świąt Bożego Narodzenia oraz szczęśliwego Nowego Roku 2000 Życzy Tobie i rodzinie Twojej Lidzia, Józef i dzieci.*

¹³⁹ Zob. *Zdrowych i pogodnych Świąt Bożego Narodzenia oraz Szczęśliwego Nowego Roku 1981 najserdeczniejsze życzenia dla Ciebie i Mamy zasyla Barbara z dziećmi.*

¹⁴⁰ Zob. *Zdrowych i spokojnych Świąt Bożego Narodzenia oraz Szczęśliwego Nowego Roku życzą: K. S. Krystkowiakowie z Asią i Robertem.*

¹⁴¹ Przypomnijmy, że polskojęzyczne powinszowania noworoczne zawierają w swej treści średnio 1,4 wartości i częstokroć następują po życzeniach bożonarodzeniowych.

Tabela 19. Wartości na poszczególnych pozycjach w życzeniach noworocznych.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent
1. miejsce	SZCZĘŚCIE	109	42,9
	ZDROWIE	45	17,7
	POMYŚLNOŚĆ	41	16,1
	DOBRO	25	9,8
	ŁASKI	8	3,1
	BŁOGOSŁAWIENSTWO	4	1,6
	SPEŁNIENIE MARZEŃ	4	1,6
	RADOŚĆ	4	1,6
	SŁONECZNE DNI	4	1,6
	POKÓJ	2	0,8
	SUKCES	2	0,8
	INNE	6	2,4
2. miejsce	POMYŚLNOŚĆ	19	24,1
	SZCZĘŚCIE	16	20,3
	ZDROWIE	11	13,9
	DOBRO	4	5,1
	RADOŚĆ	3	3,8
	WESOŁOŚĆ	2	2,5
	SPOKÓJ	2	2,5
	UŚMIECH	2	2,5
	POWODZENIE	2	2,5
	POKÓJ	2	2,5
	SUKCES	2	2,5
	ŁASKI	2	2,5
	ŻYCZLIWOŚĆ	2	2,5%
	INNE	10	12,7%

Jak ukazano, jako pierwsze najczęściej przywoływane jest szczęście (42,9%), jednak w wypadku niektórych formuł w pierwszej kolejności wymieniane są także zdrowie (17,7%), pomyślność (16,1%) oraz dobro (9,8%). Na drugiej pozycji przeważnie występuje pomyślność (24,1%), lecz niekiedy również szczęście (20,3%) i zdrowie (13,9%). Z informacji tych wynika, że najbardziej typowymi wartościami dla dwóch początkowych miejsc są:

SZCZĘŚCIE + POMYŚLNOŚĆ

Konwencja ta wynika najprawdopodobniej z faktu, iż święto Nowego Roku dotyczy długotrwałego (rocznego) okresu. Wydaje się zatem, że wartości projektowane na odbiorców życzeń noworocznych powinny cechować się konotacjami długotrwałości i pełni, analogicznie do powinszowań formułowanych na okoliczność takich świąt, jak

urodziny i imieniny. Rzadka praktyka wymieniania zdrowia na początku sekwencji, odróżniająca życzenia noworoczne od powinszowań składanych z okazji pozostałych świąt, znajduje umotywowanie w częstych wypadkach poprzedzania życzeń noworocznych przez powinszowania bożonarodzeniowe, w których z reguły przywoływane jest zdrowie. W świetle takiej interpretacji ponowne przekazywanie życzeń zdrowia na okoliczność Nowego Roku jawi się jako nieuzasadnione powtórzenie.

W dalszej części przedstawiono wyniki analizy prawdopodobieństwa wystąpienia połączeń bigramowych (dla 10 sekwencji odznaczających się najwyższą szansą zaistnienia):

1.003	<S> szczęście </S>
1.093	<S> szczęście pomyślność </S>
1.132	<S> zdrowie szczęście pomyślność </S>
1.167	<S> zdrowie szczęście </S>
1.283	<S> zdrowie pomyślność </S>
1.358	<S> dobro zdrowie szczęście </S>
1.407	<S> pomyślność </S>
1.461	<S> zdrowie dobro szczęście </S>
1.503	<S> zdrowie radość pomyślność </S>
1.52	<S> pomyślność szczęście </S>

Z listy wynika, że treść życzeń noworocznych najczęściej zawiera jeden składnik, tj. szczęście¹⁴². Możliwe, że ich zwięzłość również da się wytłumaczyć faktem ich częstego poprzedzania przez powinszowania bożonarodzeniowe, przeważnie zawierające w swej treści odwołania do co najmniej dwóch wartości. Nieco mniejsze prawdopodobieństwo wystąpienia dotyczy ciągu składającego się z życzeń szczęścia i następujących po nich powinszowań pomyślności, tj. sekwencji korespondującej z wynikiem uzyskanym na poprzednim etapie analizy¹⁴³. Trzecim najbardziej prawdopodobnym połączeniem jest kombinacja rozpoczynająca się od zdrowia determinującego wystąpienie szczęścia, która to wartość warunkuje wymienienie pomyślności¹⁴⁴. Mniej prawdopodobne jest poprzedzanie powyższej sekwencji przez życzenia dobra¹⁴⁵ oraz redukowanie jej do dwóch składników, tj. zdrowia i pomyślności¹⁴⁶. Obserwacja materiału badawczego prowadzi do wniosku, że ciągi rozpoczynające się od zdrowia lub dobra są charakterystyczne głównie dla życzeń bożonarodzeniowo-noworocznych,

¹⁴² Zob. przykładowe życzenia szczęścia w nadchodzącym roku: *Moc najserdeczniejszych Życzeń na Święta Bożego Narodzenia oraz szczęśliwego Nowego Roku śle Druga Mama*.

¹⁴³ Zob. świadectwo odnotowane w korpusie: *Wiele ciepła i radości w Wigilijną Noc oraz szczęścia i pomyślności w Nowym Roku 2001 życzy Gosia*.

¹⁴⁴ Zob. poświadczenie: *Wraz z kartką przesyłam życzenia na Święta Bożego Narodzenia oraz Nowy Rok 1990, życząc dużo zdrowia, szczęścia w życiu wszelkiej pomyślności przesyła Henryk*.

¹⁴⁵ Zob. formułę, której treść rozpoczyna powyższy ciąg komponentów: *Wszystkiego najlepszego w Nowym Roku zdrowia, szczęścia pomyślności w życiu osobistym oraz sukcesów na polu naukowym i dobrych wyników w zbliżającej się sesji egzaminacyjnej życzy Zbyszek*.

¹⁴⁶ Zob. *Na Boże Narodzenie i na Nowy Rok moc najserdeczniejszych Życzeń – dużo Zdrowia i wszelkiej pomyślności przesyła (...)*.

których przedmiot stanowi ten sam zestaw wartości, a także dla formuł przekazywanych wyłącznie z okazji Nowego Roku.

Pozostałe połączenia odznaczają się różnym stopniem peryferyjności (podobnie jak w poprzednich grupach życzeń, zwykle skorelowanej z większą oryginalnością powinszowań), jak np. w formułach: *Najserdeczniejsze życzenia dużo zdrowia od Bozi, wytrwałości na codzien, wiary we własne siły, na lepsze, szczęśliwsze jutro i miłości dla Boga i ludzi z okazji Świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku przesyłają – kochający rodzice ze Zdlichem; Niech cały rok będzie dla Was jak Święta Bożego Narodzenia; Aby Święta Bożego Narodzenia przyniosły radość z tego co jest i nadzieję na to co przed Nami oraz uśmiechu i życzliwości na każdy dzień nowego tysiąclecia życzą E. E. K. Ciarowie oraz Marzenka z Kamilkem.*

7.2. Rosyjskojęzyczne formuły życzeń

7.2.1. Życzenia składane z okazji Dnia Kobiet

W tabeli 20 ukazano frekwencję wartości wymienianych na czterech pierwszych pozycjach w treści życzeń składanych z okazji Dnia Kobiet¹⁴⁷:

Tabela 20. Wartości na poszczególnych pozycjach w życzeniach z okazji Dnia Kobiet.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent
1. miejsce	ZDROWIE	101	54,9
	SZCZĘŚCIE	26	14,1
	DOBRO	23	12,5
	SUKCES	9	4,9
	RADOŚĆ	8	4,3
	RZEŚKOŚĆ	4	2,2
	POZYTYWNY NASTRÓJ	4	2,2
	SPEŁNIENIE MARZEŃ	3	1,6
	INNE	6	3,3

¹⁴⁷ Z uwagi na fakt, iż w treści powinszowań przesyłanych na okoliczność 8 Marca w treści życzeń średnio wymieniane są 3,2 wartości, dalej skoncentrujemy się na początkowych czterech pozycjach.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent
2. miejsce	SZCZĘŚCIE	64	38,3
	ZDROWIE	30	18
	SUKCES	22	13,2
	POZYTYWNY NASTRÓJ	13	7,8
	POMYŚLNOŚĆ	7	4,2
	RZEŚKOŚĆ	7	4,2
	DOBRO	4	2,4
	WESOŁOŚĆ	4	2,4
	RADOŚĆ	3	1,8
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	2	1,2
	MIŁOŚĆ	2	1,2
	„JASNE” DNI	2	1,2
3. miejsce	INNE	7	4,2
	SUKCES	38	29,5
	SZCZĘŚCIE	16	12,4
	POMYŚLNOŚĆ	11	8,5
	RADOŚĆ	11	8,5
	POZYTYWNY NASTRÓJ	11	8,5
	DOBRO	8	6,2
	ZDROWIE	6	4,7
	POWODZENIE	4	3,1
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	4	3,1
	RZEŚKOŚĆ	3	2,3
	UŚMIECH	2	1,6
	OPTYZMIZM	2	1,6
	POKÓJ	2	1,6
	WZAJEMNE ZROZUMIENIE	2	1,6
4. miejsce	INNE	9	7
	DOBRO	12	16,9
	SZCZĘŚCIE	7	9,9
	POZYTYWNY NASTRÓJ	7	9,9
	ZDROWIE	6	8,5
	SUKCES	6	8,5
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	5	7
	RADOŚĆ	5	7
	POMYŚLNOŚĆ	3	4,2
	WESOŁOŚĆ	3	4,2
	POKÓJ	2	2,8
	UŚMIECH	2	2,8
INNE	13	18,3	

Zawartość tabeli dowodzi, że jako pierwsze w ponad połowie przeanalizowanych formuł wymieniane jest zdrowie (54,9%), jednak niekiedy nadawcy odwołują się na tej pozycji m.in. do szczęścia (14,1%) i dobra (12,5%). Na drugim miejscu dominują powinszowania szczęścia (38,3%), lecz w części formuł występuje także m.in. zdrowie (18%) i sukces (13,2%). Jako trzecie z kolei składane są przeważnie życzenia sukcesu (29,5%), rzadziej zaś szczęścia (12,4%), pomyślności, radości czy pozytywnego nastroju (po 8,5%). Wartością werbalizowaną w największej liczbie formuł na czwartej pozycji jest zaś dobro (16,9%), niekiedy także szczęście i pozytywny nastrój (po 9,9%) oraz zdrowie i sukces (po 8,5%).

Poczynione rozważania prowadzą do wniosku, że składnikami najczęściej występującymi na czterech pierwszych pozycjach są odpowiednio:

ZDROWIE + SZCZĘŚCIE + SUKCES + DOBRO

Tak jak w polskojęzycznych formułach życzących, treść powinszowań składanych na okoliczność Dnia Kobiet z reguły rozpoczyna się od zdrowia, stanowiącego podstawowy warunek zaistnienia innych dóbr. Konwencja wymieniania w następnej kolejności szczęścia znajduje natomiast uzasadnienie w antropocentrycznym charakterze święta 8 Marca. Jest ono bowiem obchodzone ku czci kobiet, a zatem, analogicznie do świąt prywatnych koncentrujących się na osobach solenizantów i jubilatów, na adresatki projektowana jest wartość odczuciowa odznaczająca się znaczną duratywnością i pełnią. Życzenia sukcesu następujące po powinszowaniach szczęścia odnoszą się z kolei – zgodnie z konstatacją J.W. Pietrowej (Петрова 2014) – do osiągnięcia zamierzonego celu, wieńczącego długotrwały wysiłek. Przyczyną występowania na czwartej pozycji dobra może być zaś dążenie do syntetycznego zwieńczenia sekwencji składającej się z precyzyjnie(j) nazwanych wartości pozytywnych, mającego na celu magiczne „zabezpieczenie” adresata od wszelkich niefortunnnych zdarzeń.

W celu zweryfikowania uzyskanego rezultatu przeprowadzono analizę prawdopodobieństwa wystąpienia połączeń bigramów w badanym materiale, której wyniki – dla dziesięciu najbardziej prawdopodobnych ciągów – przedstawia następująca lista:

0.888	<S> здоровье счастье успех добро </S>
0.925	<S> здоровье счастье успех </S>
0.952	<S> здоровье счастье успех здоровье </S>
0.954	<S> здоровье счастье успех благополучие хорошеенастроение </S>
1.013	<S> здоровье счастье успех благополучие </S>
1.067	<S> добро здоровье счастье успех </S>
1.08	<S> здоровье счастье </S>
1.111	<S> здоровье счастье хорошеенастроение добро </S>
1.112	<S> счастье здоровье успех счастье </S>
1.129	<S> здоровье успех счастье хорошеенастроение </S>

Dane te w pełni odpowiadają rezultatowi pierwszego etapu analizy, ponieważ wynika z nich, że największym prawdopodobieństwem wystąpienia odznacza się sekwencja składająca się odpowiednio z takich elementów, jak zdrowie, szczęście, sukces i dobro¹⁴⁸. Duże prawdopodobieństwo wystąpienia przypisać należy także kombinacji złożonej wyłącznie z trzech elementów, tj. kolejno: zdrowia, szczęścia i sukcesu¹⁴⁹. Do prawdopodobnych, poświadczonych w materiale badawczym sekwencji trzeba odnieść również m.in. ciąg, w którym zdrowie występuje na pierwszej pozycji, po zdrowiu wymieniane jest szczęście, po szczęściu – sukces, zaś po sukcesie – pozytywny nastrój¹⁵⁰; a także kombinację złożoną z takich komponentów, jak, odpowiednio, zdrowie, szczęście, sukces i pomyślność¹⁵¹. Pozostałe połączenia cechują się natomiast mniej lub bardziej peryferyjnym (a przez to bardziej oryginalnym) charakterem, np. *Поздравляю Вас с днём 8 марта! Пусть год Женщины принесёт Вам радость, ещё одного внука, удач, спокойной жизни и станет для Вас счастливым!*; *Поздравляю Тебя с праздником 8 Марта. Желаю тебе счастья, пусть всегда светит солнце, а в душе цветет весна; Сердечно Вас поздравляем с праздником 8е марта! Прекрасного Вам настроения, бодрости духа, оптимизма и всего-всего наилучшего в вашей жизни.*

7.2.2. Życzenia pierwszomajowe

Częstość występowania wartości na czterech początkowych pozycjach w treści życzeń pierwszomajowych została zaprezentowana w tabeli 21¹⁵²:

¹⁴⁸ Zob. przykładowe poświadczenie tej sekwencji zaczerpnięte z korpusu: *С праздником Весны 8-Марта!! Желаю здоровья, счастья, успеха в труде и всего самого доброго.*

¹⁴⁹ Zob. np. poświadczenie: *Поздравляем тебя с праздником, днем 8е Марта, от души желаем тебе крепкого здоровья, счастья, успехов во всех ваших делах.*

¹⁵⁰ Zob. *Поздравляем Вас с Международным женским днем 8е марта! Желаем Вам здоровья и счастья успехов в труде благополучия в семье, хорошего настроения в этот праздничный день.*

¹⁵¹ Zob. *Поздравляем Вас с международным женским днем 8е марта. Желаем крепкого здоровья, счастья, успехов в работе и благополучия в семейной жизни.*

¹⁵² Jak wzmiankowano, w powinszowaniach pierwszomajowych przywoływane są średnio 3,4 wartości, zatem w centrum naszego zainteresowania znajdują się pojęcia znajdujące się na początkowych czterech pozycjach.

Tabela 21. Wartości na poszczególnych pozycjach w życzeniach z okazji Święta Pracy.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent
1. miejsce	ZDROWIE	122	66
	SZCZĘŚCIE	21	11,4
	DOBRO	19	10,3
	POZYTYWNY NASTRÓJ	9	4,9
	SUKCES	4	2,2
	RADOŚĆ	2	1,1
	POKÓJ	2	1,1
	INNE	6	3,2
2. miejsce	SZCZĘŚCIE	46	26,1
	SUKCES	29	16,5
	ZDROWIE	29	16,5
	POZYTYWNY NASTRÓJ	15	8,5
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	10	5,7
	RZEŚKOŚĆ	10	5,7
	RADOŚĆ	9	5,1
	POMYŚLNOŚĆ	8	4,5
	DOBRO	4	2,3
	SPEŁNIENIE MARZEŃ	3	1,7
	SŁOŃCE	2	1,1
	SPOKÓJ	2	1,1
	TALENT	2	1,1
	INNE	7	4
3. miejsce	SUKCES	29	20,7
	SZCZĘŚCIE	22	15,7
	POZYTYWNY NASTRÓJ	17	12,1
	DOBRO	15	10,7
	POMYŚLNOŚĆ	11	7,9
	ZDROWIE	10	7,1
	RADOŚĆ	8	5,7
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	7	5
	POKÓJ	6	4,3
	MIŁOŚĆ	2	1,4
	RZEŚKOŚĆ	2	1,4
	INNE	11	7,9

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent
4. miejsce	POZYTYWNY NASTRÓJ	11	14,5
	SUKCES	10	13,2
	DOBRO	8	10,5
	RADOŚĆ	7	9,2
	POMYŚLNOŚĆ	5	6,6
	SZCZĘŚCIE	5	6,6
	ZDROWIE	4	5,3
	POKÓJ	4	5,3
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	3	3,9
	WESOŁOŚĆ	3	3,9
	RZEŚKOŚĆ	2	2,6
	SPEŁNIENIE MARZEŃ	2	2,6
	MIŁOŚĆ	2	2,6
	INNE	10	13,2

Zestawienie to pokazuje, że na pierwszym miejscu najczęściej werbalizowane jest zdrowie (66%), znacznie rzadziej zaś szczęście (11,4%) czy dobro (10,3%). Na drugiej pozycji nadawcy przeważnie wymieniają szczęście (26,1%), niekiedy również sukces i zdrowie (po 16,5%), a także pozytywny nastrój (8,5%). Jako trzeci z kolei najczęściej przywoływany jest sukces (20,7%), czasami także szczęście (15,7%), pozytywny nastrój (12,1%) i dobro (10,7%). Na czwartym miejscu dominuje natomiast pozytywny nastrój (14,5%), lecz spotykane są także m.in. powinszowania sukcesu (13,2%), dobra (10,5%) i radości (9,2%).

W świetle tych informacji należy skonstatować, iż na pierwszych czterech pozycjach z reguły wymieniane są kolejno takie wartości, jak:

ZDROWIE + SZCZĘŚCIE + SUKCES + POZYTYWNY NASTRÓJ

Trzy początkowe wartości występujące w powyższym katalogu konstituują formułę, którą J.W. Pietrowa uznaje za typowe dla rosyjskojęzycznych życzeń połączenie składników. Jakkolwiek wartości te mają (a raczej: miały – na etapie kształtowania się konwencji gatunkowej życzeń) za zadanie zapewnienie odbiorcom pełni życiowej pomyślności w długiej perspektywie czasowej, to życzenia pozytywnego nastroju prawdopodobnie dotyczą okresu świątecznego i wyrażają pragnienie wesołego spędzenia świąt oraz afirmację wiosny, o czym mogą świadczyć takie licznie reprezentowane w badanym materiale sformułowania, jak: *праздничного настроения* czy *весеннего настроения*. Warto nadmienić, że żadna z najczęściej wymienianych na poszczególnych miejscach wartości nie jest bezpośrednio związana z oficjalnym, społeczno-politycznym charakterem święta 1 Maja.

W celu weryfikacji sformułowanego sądu zaprezentowano wyniki analizy występujących w materiale połączeń bigramowych (dla dziesięciu ciągów odznaczających się najwyższym prawdopodobieństwem wystąpienia):

0.852	<S> здоровье счастье успех счастье хорошеенастроение </S>
0.955	<S> здоровье счастье успех добро </S>
0.975	<S> здоровье успех счастье хорошеенастроение </S>
0.984	<S> здоровье счастье хорошеенастроение успех добро </S>
0.985	<S> здоровье счастье успех хорошеенастроение </S>
1.0	<S> здоровье счастье хорошеенастроение добро </S>
1.013	<S> здоровье успех счастье любовь хорошеенастроение добро </S>
1.027	<S> здоровье счастье успех </S>
1.056	<S> здоровье счастье хорошеенастроение </S>
1.075	<S> здоровье успех счастье благополучие хорошеенастроение </S>

Przedstawione rezultaty wskazują, że największa szansa wystąpienia w formułach życzeń pierwszomajowych cechuje sekwencję, w której na początku wymieniane jest kolejno zdrowie i szczęście, po szczęściu zaś – sukces, sukces z kolei warunkuje wystąpienie szczęścia, a szczęście – pozytywnego nastroju, która to wartość zamyka sekwencję. Mimo że w tym połączeniu składników dwukrotnie umieszczone zostało szczęście, kombinacja ta jest zbliżona do wyniku uzyskanego na pierwszym etapie badania. Poza tym do najbardziej prawdopodobnych połączeń należy zaliczyć ciąg, który tworzą odpowiednio zdrowie, szczęście, sukces i dobro¹⁵³ oraz sekwencję złożoną z takich składników, jak – kolejno – zdrowie, sukces, szczęście, pozytywny nastrój¹⁵⁴. Wśród ciągów wykazujących największe prawdopodobieństwo wystąpienia sytuuje się również kombinacja składająca się ze zdrowia, szczęścia, pozytywnego nastroju, sukcesu i dobra¹⁵⁵, a także sekwencja będąca rezultatem pierwszego etapu badania, obejmująca zdrowie, szczęście, sukces i pozytywny nastrój¹⁵⁶. Inne ciągi w zróżnicowanym stopniu oddalają się od prototypowego dla życzeń pierwszomajowych następstwa składników, zob. np. formuły: *Поздравляю тебя с праздником 1ое мая. Желаю всего наилучшего, крепкого здоровья, праздничного настроения, и будь всегда жизнерадостной; Поздравляем Вас с Днем 1 Мая и с Днем Победы! Желаем Вам счастья большого, как небо! Желаем Вам множество солнечных дней! Снова Май придет в наш край и затушит листва... Но ни весной, ни в летний*

¹⁵³ Zob. przykładowe poświadczenie odnotowane w korpusie: *Поздравляем вас с праздником 1 Мая! Желаем вас крепкого здоровья, счастья, трудовых успехов и всего, всего наилучшего.*

¹⁵⁴ Zob. przykładowe świadectwo: *Поздравляем вас с праздником Первое мая, желаем крепкого здоровья, успехов, счастья и весеннего настроения.*

¹⁵⁵ Zob. *Сердечно поздравляю тебя с праздником 1-е мая! Искренне желаю тебе отличного здоровья, большого семейного счастья, прекрасного весеннего настроения, хорошей встречи Первомаю.*

¹⁵⁶ Zob. *От души поздравляем Вас и всю Вашу семью с праздником 1 мая и желаем всем крепкого здоровья, счастья, успехов в работе и учёбе и веселого настроения!!!; Поздравляю тебя с весенним праздником 1 Мая! Желаю тебе отличного здоровья, счастья, успехов в учёбе и бодрого настроения.*

зной с себя я не стряхну. Тяжелый след прошедших лет Печаль и седину. Под старость краток день, и ночь без сна длинна. И дважды в год к Нам не придет счастливая весна!; Поздравляем вас все с Праздником весны 1е мая. Желаем вам счастья и талантов и хорошего здоровья и никогда неболеть.

7.2.3. Życzenia składane z okazji Dnia Zwycięstwa

W tabeli 22 przedstawiono rozkład częstości występowania poszczególnych wartości na czterech pierwszych pozycjach w treści życzeń składanych z okazji Dnia Zwycięstwa¹⁵⁷:

Tabela 22. Wartości na poszczególnych pozycjach w życzeniach z okazji Dnia Zwycięstwa.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent
1. miejsce	ZDROWIE	41	69,5
	SZCZĘŚCIE	8	13,6
	POZYTYWNY NASTRÓJ	4	6,8
	DOBRO	3	5,1
	POKÓJ	2	3,4
	SUKCES	1	1,7
2. miejsce	SZCZĘŚCIE	18	31
	ZDROWIE	9	15,5
	RZEŚKOŚĆ	4	6,9
	RADOŚĆ	4	6,9
	POZYTYWNY NASTRÓJ	4	6,9
	SUKCES	4	6,9
	DOBRO	3	5,2
	POMYŚLNOŚĆ	2	3,4
	SPOKÓJ	2	3,4
	SŁOŃCE	2	3,4
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	2	3,4
	INNE	4	6,9

¹⁵⁷ Jak odnotowano, w powinszowaniach składanych na okoliczność 9 Maja występują średnio 3,4 wartości, dlatego w centrum naszego zainteresowania znajdują się dobra werbalizowane na początkowych czterech pozycjach.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent
3. miejsce	SUKCES	8	17,8
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	5	11,1
	DOBRO	5	11,1
	SZCZĘŚCIE	4	8,9
	POZYTYWNY NASTRÓJ	4	8,9
	POKÓJ	4	8,9
	POMYŚLNOŚĆ	3	6,7
	RADOŚĆ	3	6,7
	ZDROWIE	2	4,4
	INNE	7	15,6
4. miejsce	RADOŚĆ	4	16,7
	SUKCES	4	16,7
	POKÓJ	3	12,5
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	2	8,3
	POMYŚLNOŚĆ	2	8,3
	WESOŁOŚĆ	2	8,3
	DOBRO	2	8,3
	INNE	5	20,8

Jak wynika z tabeli, na pierwszym miejscu nadawcy wymieniają najczęściej zdrowie (69,5%), rzadziej szczęście (13,6%), pozytywny nastrój (6,8%) i dobro (5,1%). Na drugiej pozycji dominują werbalizacje szczęścia (31%), niekiedy także zdrowia (15,5%), rzeźkości, radości, pozytywnego nastroju i sukcesu (po 6,9%). Jako trzeci przeważnie przywoływany jest sukces (17,8%), czasami dobro i długie życie (po 11,1%), jak również szczęście, pokój¹⁵⁸ i pozytywny nastrój (8,9%).

Analiza tych danych umożliwia sformułowanie wniosku, iż prototypowymi wartościami dla pierwszych trzech pozycji w treści życzeń składanych z okazji Dnia Zwycięstwa są:

ZDROWIE + SZCZĘŚCIE + SUKCES

Sekwencja ta jest charakterystyczna również dla omówionych wcześniej powinszowań przekazywanych z okazji Dnia Kobiet i Święta Pracy. Należy zauważyć, że żadne ze składających się na nią dóbr nie jest związane z oficjalną treścią święta 9 Maja, tj. z radością z odniesionego zwycięstwa i zakończenia II wojny światowej oraz afirmacją pokoju. Nadawcy z reguły koncentrują się natomiast na pomyślności odbiorców powinszowań, projektując na nich wartości konstytuujące ich indywidualny dobrostan w długim horyzoncie czasowym.

¹⁵⁸ Warto zauważyć, że pokój rzadko staje się przedmiotem powinszowań, chociaż wartość ta jest bezpośrednio związana z istotą święta 9 Maja.

W celu zweryfikowania rezultatów poprzedniego etapu badań przeanalizowano również prawdopodobieństwo wystąpienia połączeń bigramów w rozpatrywanym korpusie. Oto rezultat dla dziesięciu ciągów o najwyższej szansie zaistnienia:

0.93	<S> здоровье счастье успех добро </S>
0.972	<S> здоровье счастье хорошеенастроение успех добро </S>
1.007	<S> здоровье счастье успех </S>
1.076	<S> здоровье счастье добро </S>
1.082	<S> здоровье счастье мир </S>
1.093	<S> здоровье счастье благополучие мир </S>
1.1	<S> здоровье успех счастье радость благополучие мир </S>
1.109	<S> здоровье счастье мир успех </S>
1.123	<S> здоровье счастье радость </S>
1.127	<S> здоровье счастье успех жизнь </S>

Przytoczone informacje dowodzą, że największym prawdopodobieństwem wystąpienia cechuje się sekwencja, w której na początku werbalizowane jest zdrowie, najczęściej warunkujące pojawienie się szczęścia, szczęście – sukcesu, a sukces – dobra, która to wartość z reguły zamyka sekwencję¹⁵⁹. Rezultat ten koresponduje z wynikiem uzyskanym na poprzednim etapie badania. Wysokie prawdopodobieństwo zaistnienia charakteryzuje także połączenia składające się odpowiednio ze zdrowia, szczęścia, pozytywnego nastroju, sukcesu i dobra¹⁶⁰, zdrowia, szczęścia i sukcesu¹⁶¹, zdrowia, szczęścia i dobra¹⁶² oraz zdrowia, szczęścia i pokoju¹⁶³. Ogółem za prototypowe należy uznać te realizacje tekstowe, które zawierają w swej treści odpowiednio werbalizacje zdrowia, szczęścia i sukcesu oraz przedstawione powyżej warianty tego ciągu. Inne sekwencje cechuje różny stopień peryferyjności, jak np. w formułach: *Поздравляем тебя с праздником 1е мая и днем Победы! Праздничного тебе настроения и тир на весь мир!*; *Поздравляем Вас и Николая Владимировича с семьей с 1ым Маем и радостным Днем Победы. Желаем здоровья, оптимизма в этой непростой жизни, успеха в делах.*

¹⁵⁹ Zob. poświadczenie formuły zawierającej tę sekwencję odnalezione w korpusie: *Поздравляю Вас с праздником Победы и желаю крепкого здоровья, счастья успехов и всего доброго!*

¹⁶⁰ Zob. poświadczenie: *Сердечно поздравляю с майским праздником 1е Мая и днем Победы 1984 г Желаю здоровья, счастья праздничного веселого настроения успеха в труде и всех земных благ.*

¹⁶¹ Zob. poświadczenie: *Сердечно поздравляем Вас с XXX годовщиной Победы над гитлеровской Германией. Желаем крепкого здоровья, счастья в жизни и успехов в труде.*

¹⁶² Zob. *Поздравляю Вас с Майскими Праздниками и желаю здоровья, счастья и всего, всего самого хорошего.*

¹⁶³ Zob. *Поздравляем вас с праздником, днем 1е Мая и днем Победы и от души желаем крепкого здоровья, счастья и мирного неба.*

7.2.4. Życzenia składane z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej

W tabeli 23 ukazano frekwencję wartości wymienianych na czterech początkowych pozycjach w treści życzeń składanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej¹⁶⁴:

Tabela 23. Wartości na poszczególnych pozycjach w życzeniach z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent
1. miejsce	ZDROWIE	47	58,8
	DOBRO	12	15
	SZCZĘŚCIE	10	12,5
	POZYTYWNY NASTRÓJ	2	2,5
	SUKCES	2	2,5
	INNE	7	8,8
2. miejsce	SZCZĘŚCIE	21	28,4
	SUKCES	15	20,3
	ZDROWIE	11	14,9
	POMYŚLNOŚĆ	7	9,5
	POZYTYWNY NASTRÓJ	4	5,4
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	3	4,1
	RZEŚKOŚĆ	3	4,1
	RADOŚĆ	2	2,7
	DOBRO	2	2,7
	INNE	6	8,1
3. miejsce	SUKCES	10	19,2
	SZCZĘŚCIE	8	15,4
	ZDROWIE	6	11,5
	POZYTYWNY NASTRÓJ	5	9,6
	DOBRO	5	9,6
	RADOŚĆ	4	7,7
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	4	7,7
	WYPOCZYNEK	2	3,8
	WESOŁOŚĆ	2	3,8
	INNE	6	11,5

¹⁶⁴ Zgodnie z tym, co odnotowano wcześniej, w powinszowaniach przekazywanych na okoliczność Rocznicy Rewolucji Październikowej występują średnio 3,1 wartości. Nasza uwaga koncentruje się zatem na pierwszych czterech składnikach.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent
4. miejsce	POZYTYWNY NASTRÓJ	5	20,8
	WESOŁOŚĆ	4	16,7
	SZCZĘŚCIE	4	16,7
	SUKCES	3	12,5
	DOBRO	3	12,5
	RADOŚĆ	2	8,3
	INNE	3	12,5

Dane te informują, że na pierwszym miejscu najczęściej wymieniane jest zdrowie (58,8%), rzadsza jest natomiast praktyka rozpoczynania powinszowań od dobra (15%) i szczęścia (12,5%). Na drugiej pozycji przeważnie występuje szczęście (28,4%), lecz także sukces (20,3%), zdrowie (14,9%) i pomyślność (9,5%). Wartością dominującą na trzecim miejscu jest zaś sukces (19,2%); niekiedy nadawcy wymieniają także szczęście (15,4%), zdrowie (11,5%), dobro i pozytywny nastrój (po 9,6%). Jako czwarty składnik wskazywany jest głównie pozytywny nastrój (20,8%), czasami również wesołość i szczęście (po 16,7%).

Zgodnie z przedstawionymi informacjami prototypowymi dobrami dla czterech pierwszych miejsc w treści życzeń składanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej są odpowiednio:

ZDROWIE + SZCZĘŚCIE + SUKCES + POZYTYWNY NASTRÓJ

Wynik ten odpowiada rezultatowi badań nad częstością występowania wartości w powinszowaniach pierwszomajowych. Pierwsze trzy składniki ciągu konstytuują konwencjonalną formułę rosyjskojęzycznych życzeń, podczas gdy przywoływanie na czwartej pozycji pozytywnego (tj. m.in. dobrego, wesołego, świątecznego) nastroju w większości przypadków wyraża nadzieję na radosne przeżycie święta. Żadna ze wskazanych wartości nie odwołuje się wprost do społeczno-politycznych aspektów obchodów Rocznicy Rewolucji Październikowej.

Dalej przedstawiono wyniki badań nad prawdopodobieństwem wystąpienia połączeń bigramowych. Rezultat dla dziesięciu najbardziej prawdopodobnych ciągów jest następujący:

0.936	<S> здоровье успех счастье хорошеенастроение </S>
0.974	<S> здоровье успех счастье добро </S>
1.0	<S> здоровье счастье успех хорошеенастроение </S>
1.012	<S> здоровье счастье жизнь успех </S>
1.023	<S> здоровье успех счастье </S>
1.045	<S> здоровье счастье хорошеенастроение </S>
1.053	<S> здоровье счастье успех </S>
1.056	<S> здоровье успех счастье жизнь </S>
1.086	<S> здоровье успех жизнь счастье хорошеенастроение </S>
1.094	<S> здоровье успех хорошеенастроение </S>

Jej treść wskazuje, że największą szansę na wystąpienie w życzeniach składanych na okoliczność Rocznicy Rewolucji Październikowej ma sekwencja o zbliżonym zestawie komponentów do połączenia będącego rezultatem pierwszej fazy analiz, tj. ciąg rozpoczynający się od zdrowia, które najczęściej warunkuje pojawienie się sukcesu, sukces zaś – szczęścia, a szczęście – pozytywnego nastroju, która to wartość przeważnie kończy sekwencję¹⁶⁵. Jediną różnicę między nimi stanowi fakt, iż sukces występuje w tym połączeniu po zdrowiu i poprzedza szczęście.

Inne wysoce prawdopodobne kombinacje obejmują zdrowie, sukces, szczęście i dobro, zdrowie, szczęście, sukces i pozytywny nastrój¹⁶⁶, zdrowie, sukces i szczęście¹⁶⁷, a także zdrowie, szczęście i pozytywny nastrój¹⁶⁸. Większość połączeń uznanych za prototypowe rozpoczyna się zatem od zdrowia, poprzez sukces i szczęście, aż do innych wartości, takich jak pozytywny nastrój i dobro. Sekwencje, które uznano za typowe dla powinszowań składanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej, są na ogół zbliżone do połączeń charakterystycznych dla życzeń przekazywanych na okoliczność Święta Pracy i Dnia Zwycięstwa, różnią się jednak tym, że na drugiej pozycji z większą regularnością przywoływany jest w nich sukces, a nie szczęście. Realizacje tekstowe życzeń zawierających inne kombinacje składników mają mniej konwencjonalny charakter, co sprawia, że sytuują się w obszarze peryferyjnym, por. przykładowe formuły: *Сердечно поздравляю Вас и Вашу семью с Великим Октябрем!!! Желаю конечно же ознаменовать эту прекрасную историческую дату в кругу Ваших близких друзей, родных. Будьте всегда счастливы, приветливы, добры, сердечны, какой я Вас представляла. Всего Вам доброго желаю, благополучия, крепкого здоровья, свершений, блаженства, любви, взаимопонимания, благородства и родства души; Прими от меня сердечные поздравления с Великим праздником Октября и пожелание тебе душевного спокойствия. Мир твоему дому. Здоровья тебе огромного на долгие годы.*

7.2.5. Życzenia noworoczne

W tabeli 24 ukazano częstość występowania składników na czterech pierwszych miejscach w treści życzeń noworocznych¹⁶⁹:

¹⁶⁵ Zob. poświęcenie: *Поздравляю тебя с наступающим праздником Великого Октября! Желаю тебе крепкого здоровья успехов в работе, счастья в личной жизни и хорошего настроения.*

¹⁶⁶ Zob. poświęcenie: *Сердечно вас поздравляю праздником Октября желаю крепкого здоровья счастья успехов труде и отличного праздничного настроения.*

¹⁶⁷ Zob. *Поздравляю Вас и всю Вашу семью с праздником Октября! Желаю Вам доброго здоровья, успехов в труде и большого личного счастья в жизни; Поздравляю с праздником Октября. Желаю крепкого здоровья, успеха в работе и учёбе и большого, большого личного счастья.*

¹⁶⁸ Zob. *Поздравляю всех с праздником Октября! Желаю здоровья счастья веселого настроения.*

¹⁶⁹ Na powinszowania noworoczne składa się średnio 3,9 wartości, dlatego przedmiotem naszego zainteresowania będą składniki werbalizowane na czterech początkowych pozycjach.

Tabela 24. Wartości na poszczególnych pozycjach w życzeniach noworocznych.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent
1. miejsce	ZDROWIE	139	48,8
	SZCZĘŚCIE	67	23,5
	DOBRO	34	11,9
	SUKCES	12	4,2
	RADOŚĆ	8	2,8
	SPEŁNIENIE ŻYCZEŃ	5	1,8
	POKÓJ	3	1,1
	„JASNOŚĆ”	3	1,1
	SPOKÓJ	2	0,7
	BRAK ZMARTWIENÍ	2	0,7
	POZYTYWNY NASTRÓJ	2	0,7
	DOBRE SPĘDZENIE ŚWIĘTA	2	0,7
	INNE	6	2,1
2. miejsce	ZDROWIE	72	26,3
	SZCZĘŚCIE	64	23,4
	SUKCES	48	17,5
	RADOŚĆ	19	6,9
	POMYŚLNOŚĆ	16	5,8
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	9	3,3
	DOBRO	9	3,3
	SPEŁNIENIE ŻYCZEŃ	6	2,2
	POWODZENIE	5	1,8
	POZYTYWNY NASTRÓJ	5	1,8
	RZEŚKOŚĆ	3	1,1
	WESOŁOŚĆ	3	1,1
	MIŁOŚĆ	3	1,1
	POKÓJ	2	0,7
	INNE	10	3,6

3. miejsce	SZCZĘŚCIE	49	20,6
	SUKCES	30	12,6
	ZDROWIE	26	10,9
	POMYŚLNOŚĆ	24	10,1
	POZYTYWNY NASTRÓJ	21	8,8
	RADOŚĆ	17	7,1
	DOBRO	13	5,5
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	12	5
	POKÓJ	6	2,5
	SPOKÓJ	5	2,1
	WESOŁOŚĆ	4	1,7
	RZEŚKOŚĆ	4	1,7
	SPEŁNIENIE ŻYCZEŃ	4	1,7
	MIŁOŚĆ	3	1,3
	„JASNOŚĆ”	3	1,3
	POWODZENIE	2	0,8
	UŚMIECH	2	0,8
INNE	13	5,5	
4. miejsce	DOBRO	16	11,7
	SZCZĘŚCIE	15	10,9
	SUKCES	14	10,2
	SPEŁNIENIE ŻYCZEŃ	13	9,5
	RADOŚĆ	11	8
	ZDROWIE	10	7,3
	POMYŚLNOŚĆ	9	6,6
	WESOŁOŚĆ	9	6,6
	POZYTYWNY NASTRÓJ	8	5,8
	POKÓJ	7	5,1
	BRAK ZMARTWIENÍ	6	4,4
	POWODZENIE	4	2,9
	CIEPŁO	2	1,5
	RZEŚKOŚĆ	2	1,5
	SPOKÓJ	2	1,5
INNE	9	6,6	

Tabela ukazuje, że na pierwszym miejscu nadawcy najczęściej wymieniają zdrowie (48,8%), jednak niekiedy jako pierwsze przywoływane jest także szczęście (23,5%) i dobro (11,9%). Dwoma wartościami, które są najliczniej werbalizowane na drugiej pozycji, są natomiast zdrowie (26,3%) i szczęście (23,4%), wszelako stosunkowo wysokim udziałem charakteryzują się również sukces (17,5%) i radość (6,9%). Na trzecim miejscu dominuje szczęście (20,6%), lecz spotykane są również powinszowania sukcesu (12,6%), zdrowia (10,9%), pomyślności (10,1%) i pozytywnego nastroju (8,8%). Jako czwarty z kolei składnik wymieniane jest głównie dobro (11,7%), rzadziej szczęście (10,9%) i sukces (10,2%).

Z rozważań tych wynika, że wartościami umieszczanymi najczęściej na początkowych czterech pozycjach są kolejno:

ZDROWIE + ZDROWIE/SZCZĘŚCIE + SZCZĘŚCIE + DOBRO

Repertuar dóbr składających się na treść życzeń noworocznych jest zatem częściowo odmienny od opisanych wcześniej powinszowań. Szczególnie interesujący wydaje się niespotykany w innych grupach życzeń dominujący udział zdrowia i szczęścia na drugiej pozycji oraz szczęścia na trzecim miejscu. Aby ustalić, jakie sekwencje odznaczają się największym prawdopodobieństwem wystąpienia w korpusie życzeń noworocznych, przeprowadzono analizę połączeń bigramowych, której rezultaty (dla dziesięciu ciągów o największej szansie wystąpienia) są następujące:

0.933	<S> здоровье успех счастье здоровье исполнение желаний </S>
1.006	<S> добро здоровье радость счастье здоровье добро </S>
1.044	<S> здоровье успех счастье добро </S>
1.085	<S> здоровье счастье успех </S>
1.096	<S> здоровье успех счастье </S>
1.125	<S> счастье здоровье успех </S>
1.132	<S> здоровье счастье благополучие добро </S>
1.144	<S> добро здоровье счастье успех </S>
1.168	<S> здоровье счастье добро </S>
1.174	<S> добро здоровье счастье успех благополучие </S>

Przytoczone dane wskazują, że największe prawdopodobieństwo zaistnienia cechuje ciąg, który nie odpowiada katalogowi wartości występujących najczęściej na poszczególnych pozycjach w treści powinszowań noworocznych. Przegląd najbardziej prawdopodobnych kombinacji wskazuje bowiem, że w materiale dominują połączenia złożone odpowiednio ze zdrowia, sukcesu i szczęścia, po którym mogą nastąpić także inne wartości, np. dobro¹⁷⁰.

Do wysoce prawdopodobnych połączeń należy odnieść również zdrowie, szczęście i sukces¹⁷¹ oraz szczęście, zdrowie i sukces¹⁷². Często są także sekwencje, w których na dwóch początkowych pozycjach znajdują się dobro i zdrowie¹⁷³. Ogółem większość sekwencji uznanych za prototypowe rozpoczyna się od zdrowia, następnie zaś wymieniany jest sukces i szczęście. Realizacje tekstowe zawierające inne kombinacje należy uznać za peryferyjne, w zróżnicowanym stopniu odbiegające od konwencji, por. przykładowe formuły: *Поздравляю Вас с новым, 1971 годом! Много-много*

¹⁷⁰ Zob. np. *Поздравляем с Новым 1980 годом! Желаем хорошего здоровья, успехов в труде и огромного семейного счастья.*

¹⁷¹ Zob. np. *Сердечно поздравляем Вас с Новым 1989 годом! Желаем Вам крепкого здоровья, семейного счастья, успехов во всем!*

¹⁷² Zob. np. *Поздравляю Вас с новым 1969 годом! Желая Вам самого большого счастья в жизни. Отличного здоровья, успехов в труде.*

¹⁷³ Zob. np. *Поздравляю с Новым годом. Желая всего наилучшего, здоровья, счастья.*

Вам желаю в этом году. Светлых дней, радости, улыбок, счастья!; Поздравляем Вас с Новым годом! Пусть все плохое останется в старом году, а Новый год принесет только радость; Примите наши искренние поздравления с Новым 1988 годом! Пусть он будет годом Мира, благополучия, радости, больших успехов в жизни и работе. Счастья Вам и здоровья в Новом году!; Сердечно поздравляем Вас и всю Вашу семью с Новым годом! Всем вам доброго здоровья, благополучия и счастья! Желаем Вам исполнения всех Ваших желаний в Новом году!

7.2.6. Życzenia urodzinowe

W tabeli 25 ukazano częstość występowania poszczególnych wartości na czterech początkowych miejscach w treści rosyjskojęzycznych życzeń urodzinowych¹⁷⁴:

Tabela 25. Wartości na poszczególnych pozycjach w życzeniach urodzinowych.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent
1. miejsce	ZDROWIE	92	57,9
	SZCZĘŚCIE	22	13,9
	DOBRO	12	7,5
	SUKCES	6	3,8
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	4	2,5
	MŁODOŚĆ	4	2,5
	SPEŁNIENIE ŻYCZEŃ	3	1,9
	WESOŁOŚĆ	2	1,3
	RADOŚĆ	2	1,3
	MŁODOŚĆ	2	1,3
	INNE	10	6,3
2. miejsce	SZCZĘŚCIE	38	26
	ZDROWIE	22	15,1
	SUKCES	22	15,1
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	14	9,6
	RADOŚĆ	10	6,8
	POMYŚLNOŚĆ	6	4,1
	WESOŁOŚĆ	4	2,7
	RZEŚKOŚĆ	4	2,7
	DOBRO	4	2,7
	MIŁOŚĆ	2	1,4
	BRAK ZMARTWIEN	2	1,4
	MŁODOŚĆ	2	1,4
		INNE	16

¹⁷⁴ Ze względu na fakt, iż w treści powinszowań urodzinowych występuje średnio 3,9 wartości, w naszych rozważaniach skoncentrujemy się na pierwszych czterech składnikach treści życzeń.

	Wartość	Liczba werbalizacji	Procent
3. miejsce	SZCZĘŚCIE	23	18,1
	SUKCES	22	17,3
	DOBRO	9	7,1
	RADOŚĆ	8	6,3
	POMYŚLNOŚĆ	7	5,5
	ZDROWIE	6	4,7
	MIŁOŚĆ	5	3,9
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	5	3,9
	RZEŚKOŚĆ	5	3,9
	POZYTYWNY NASTRÓJ	3	2,4
	UŚMIECH	3	2,4
	RADOŚĆ ŻYCIA	2	1,6
	SPOKÓJ	2	1,6
	DOBROĆ	2	1,6
	MĄDROŚĆ	2	1,6
	POSŁUSZEŃSTWO	2	1,6
	PIĘKNO	2	1,6
	SPEŁNIENIE ŻYCZEŃ	2	1,6
	INNE	17	13,4
4. miejsce	RADOŚĆ	10	12
	DOBRO	9	10,8
	ZDROWIE	7	8,4
	SZCZĘŚCIE	6	7,2
	SUKCES	6	7,2
	POMYŚLNOŚĆ	5	6
	SPEŁNIENIE ŻYCZEŃ	4	4,8
	DŁUGOWIECZNOŚĆ	3	3,6
	BRAK ZMARTWIEN	3	3,6
	RADOŚĆ ŻYCIA	2	2,4
	ŚMIECH	2	2,4
	WESOŁOŚĆ	2	2,4
	WNUKI	2	2,4
	MŁODOŚĆ	2	2,4
	PAMIĘĆ O NADAWCACH	2	2,4
	PRZYJAŹŃ	2	2,4
	INNE	18	21,2

Ogląd tych informacji pozwala skonstatować, że na pierwszym miejscu najczęściej sytuowane są takie wartości, jak zdrowie (57,9%), szczęście (13,9%) i dobro (7,5%). Na drugiej pozycji dominują powinszowania szczęścia (26%), podczas gdy rzadsze są m.in. takie wartości, jak zdrowie i sukces (po 15,1%) oraz długie życie (9,6%). Szczęście jest również najczęściej spotykaną wartością na trzeciej pozycji (18,1%) i przeważa nad takimi pojęciami aksjologicznymi, jak sukces (17,3%), dobro (7,1%)

i radość (6,3%). Na czwartym miejscu z reguły przywoływana jest radość (12%), a także dobro (10,8%) i zdrowie (8,4%).

W świetle wskazanych informacji na czterech początkowych pozycjach z reguły sytuowane są kolejno:

ZDROWIE + SZCZĘŚCIE + SZCZĘŚCIE + RADOŚĆ

Analogicznie do obserwacji dotyczących frekwencji składników treści życzeń noworocznych niektóre komponenty powinszowań urodzinowych odbiegają od wyodrębnionych dotychczas wzorców. Jakkolwiek dwa początkowe elementy powyższej kombinacji, tj. zdrowie i szczęście, są szablonowymi składnikami rosyjskojęzycznych formuł życzących i znajdują zastosowanie w odniesieniu do większości okoliczności, wymienianie szczęścia i radości odpowiednio na trzecim i czwartym miejscu nie stanowi powszechnej praktyki w pozostałych grupach życzeń.

Przeanalizujemy zgromadzone teksty pod kątem prawdopodobieństwa wystąpienia w nich poszczególnych połączeń bigramowych. Rezultat analizy dla dziesięciu kombinacji o najwyższym prawdopodobieństwie wystąpienia jest następujący:

0.958	<S> здоровье счастье успех радость счастье </S>
1.094	<S> здоровье счастье успех </S>
1.127	<S> здоровье успех счастье </S>
1.153	<S> счастье здоровье долгаяжизнь радость успех счастье </S>
1.181	<S> здоровье счастье </S>
1.234	<S> здоровье долгаяжизнь счастье радость добро доброта жизнерадостность светлыедни радость отсутствиепечали добро </S>
1.238	<S> здоровье благополучие успех счастье </S>
1.27	<S> здоровье долгаяжизнь счастье </S>
1.291	<S> здоровье счастье успех добро исполненижеланий </S>
1.3	<S> здоровье долгаяжизнь счастье благополучие здоровье </S>

Uzyskany wynik dowodzi, że największą szansą wystąpienia w korpusie życzeń urodzinowych cechuje się ciąg, który częściowo odpowiada rezultatowi pierwszego etapu badania. Przegląd najbardziej prawdopodobnych połączeń wskazuje bowiem, że dominują wśród nich sekwencje złożone odpowiednio ze zdrowia, szczęścia i sukcesu, po których mogą nastąpić inne wartości, np. radość¹⁷⁵.

Inne wysoce prawdopodobne kombinacje obejmują m.in. zdrowie, sukces i szczęście¹⁷⁶ oraz ciągi rozpoczynające się od szczęścia i zdrowia¹⁷⁷. Częste są także se-

¹⁷⁵ Zob. np. *Поздравляю тебя с днём рождения. Желаю тебе здоровья, счастья в жизни и отличных успехов в учёбе; сердечно поздравляем с юбилейным днем рождения и желаем здоровья, счастья и больших успехов в трудовой деятельности.*

¹⁷⁶ Zob. np. *Поздравляем тебя с днем рождения. Желаем хорошего здоровья, успехов в учебе и счастья тебе дорогая.; Поздравляю тебя с днем рождения. Желаю тебе крепкого здоровья, успехов в труде, счастья в семейной жизни.*

¹⁷⁷ Zob. *С днём рождения поздравляем! Огромного счастья, здоровья желаем! В труде – вдохновенный блестящих, в жизни – друзей настоящих. Всего наилучшего!; Поздравляю, дорогую*

kwencje zaczynające się odpowiednio od zdrowia i długiego życia¹⁷⁸ oraz zdrowia, pomyślności i sukcesu¹⁷⁹. Większość połączeń, które uznajemy za zbliżające się do centrum pola, składa się kolejno ze zdrowia, szczęścia i sukcesu oraz (fakultatywnie) innych wartości występujących po tym ciągu składników. Formuły życzeń zawierające inne sekwencje sytuują się w obszarze peryferyjnym i mają bardziej zindywidualizowany charakter, zob. następujące przykłady: *Поздравляем с Днем Рождения! Желаем счастья и удачи. Мудрости и терпения в это нелёгкое время. Поправляйся и будь осторожна, береги себя.*; *Поздравляем днем рождения желаем быть здоровой жизнерадостной послушной и учиться только на 5*; *С днём рождения, любимая доченька моя! Будь счастлива, хорошо и старательно учись, старайся делать хорошее людям, тогда и они тебе отплатят тем-же.*

7.3. Podsumowanie

W niniejszym rozdziale ustalono, jakie składniki (wartości) są najczęściej umieszczane na poszczególnych pozycjach w treści polsko- i rosyjskojęzycznych życzeń, a także jakie sekwencje (kolekcje) dóbr występują w nich z największym prawdopodobieństwem. Zastosowanie tych dwóch niezależnych procedur umożliwiło wskazanie prototypowych kombinacji wartości dla każdej z rozpatrywanych grup powinszowań.

Przeprowadzona analiza dowiodła, że różnice w zakresie doboru składników treści polskojęzycznych życzeń dotyczą głównie wartości odczuciowych. Przedmiotem powinszowań składanych na okoliczność świąt prywatnych i Nowego Roku, a więc okoliczności o charakterze antropocentrycznym, stają się z reguły szczęście i pomyślność; wartości te odnoszą się do całokształtu życia odbiorców i cechują się długotrwałością i pełnią. Życzenia noworoczne przeważnie rozpoczynają się od szczęścia lub pomyślności, podczas gdy powinszowania imieninowe i urodzinowe – od zdrowia, po którym z reguły wymieniane jest szczęście i pomyślność. Odmienne następstwo dóbr można zaobserwować w życzeniach składanych z okazji świąt religijnych, tj. Wielkanocy i Bożego Narodzenia, gdyż w pierwszej kolejności winszuje się w nich przeważnie zdrowia, następnie zaś wesołości bądź radości. Dotyczą one zatem krótkotrwałych uczuć-afektów związanych z dobrą atmosferą w czasie świątecznym, po których – w życzeniach wielkanocnych – wymieniane są elementy tradycyjnych rodzinnych obchodów świąt Zmartwychwstania, takie jak spożywanie jajka i uczestnictwo w śmigusie-dyngusie. Rezultaty te świadczą o błędności tezy E. Masłowskiej, głoszącej, iż zdrowie, szczęście i pomyślność są fundamentalnymi składnikami polskich życzeń bez względu na okazję.

Катюшу с днем рождения! Желаю в жизни большого счастья, хорошего здоровья и успехов в труде.

¹⁷⁸ Zob. np. *Поздравляем тебя с днем рождения и желаем тебе отличного здоровья долгих лет жизни, семейного счастья и всякого всякого благополучия будь здоров и никогда не болей.*

¹⁷⁹ Zob. np: *Сердечно поздравляю с днём вашего рождения! Желаю Счастья, здоровья, и благополучия, успехов во всех ваших делах.*

W polskojęzycznych powinszowaniach do głosu dochodzi opisywany przez J. Bartmińskiego „szyk wedle ważności”. Szczególnie wyraziście uwidacznia się on w treści życzeń przesyłanych z okazji świąt religijnych i prywatnych, w których na początku z reguły wymieniane jest zdrowie, a następnie wartości niejako wynikające z jego dobrego stanu, tj. wesołość (radość) lub szczęście i pomyślność. W związku z tym należy zauważyć, że kolejnością członów polskojęzycznych formuł życzeń rządzi przede wszystkim zasady semantyczno-kulturowe – powinszowania ukazują bowiem preferencje aksjologiczne, hierarchię wartości i sposób konstruowania obrazów świata specyficzny dla kultury polskiej. Niewykluczone jednak, że czynniki fonologiczne pełnią w życzeniach równorzędną funkcję: ich kształt może być bowiem rezultatem działania prawa Behagla, gdyż np. wyraz *pomyślność* jest dłuższy niż *zdrowie* i *szczęście* – możliwe zatem, że ze względu na swą długość występuje on po nazwach wyżej wymienionych wartości. W życzeniach składanych z okazji świąt prywatnych (tj. imienin i urodzin) oraz Nowego Roku ujawnia się także relacja bliskoznaczności, ponieważ składniki powinszowań bywają zbliżone znaczeniowo (ma to np. miejsce w wypadku szczęścia i pomyślności). Niekiedy zaobserwować można także relację zawierania, np. w kombinacji DOBRO + ZDROWIE + SZCZĘŚCIE, gdzie zdrowie i szczęście składają się na dobro, które jest szerszym pojęciem. Wszelako równie prawdopodobną interpretacją wydaje się być stwierdzenie, że w życzeniach zachodzi relacja wynikania, np. kiedy szczęście następuje po zdrowiu, gdyż może być ono postrzegane jako konsekwencja dobrego stanu organizmu. Można również przypuszczać, że człony tych formuł są wobec siebie komplementarne – dla przykładu, zdrowie, szczęście i pomyślność mogą w mniemaniu nadawców składać się na pełnię dóbr potrzebnych adresatom.

Warto także ponownie zwrócić uwagę na fakt, iż znamienne dla niektórych grup życzeń „ciągi” złożone ze zdrowia, szczęścia i pomyślności mogą stanowić wyraz charakterystycznego dla społeczeństwa polskiego silnego unikania niepewności, bowiem w kulturach tego typu ludzie bardziej troszczą się o zdrowie, nie czują się zbyt szczęśliwi oraz przypisują sukcesy szczęśliwym okolicznościom. Przypuszczalnie wartości te uznają oni za szczególnie pożądane. Trudno jednak o sformułowanie jednoznacznych konkluzji w tym zakresie bez przeprowadzenia szerszych badań porównawczych.

Treść większości rosyjskojęzycznych życzeń oparta jest na modelu ZDROWIE + SZCZĘŚCIE + SUKCES, przez co cechują się one większą jednolitością niż ich polskojęzyczne odpowiedniki, które są bardziej zróżnicowane ze względu na konwencje okolicznościowe. Alternatywny szyk członów, tj. ZDROWIE + SUKCES + SZCZĘŚCIE, stosunkowo często zaobserwować można wyłącznie w życzeniach noworocznych oraz powinszowaniach składanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej. Nastęstwo wartości w życzeniach autorstwa Rosjan ukazuje holistyczne podejście do odbiorców powinszowań, gdyż zarówno semantyka oddzielnych pojęć, jak i cechy przypisywane im w konkretnych realizacjach tekstowych wskazują na fakt, iż taka kombinacja wartości ma za zadanie zapewnić pomyślność adresatów we wszystkich sferach ich życia w wieloletniej perspektywie. Wyjątek stanowią relatyw-

nie często spotykane życzenia pozytywnego nastroju i radości, których trwanie jest z reguły ograniczone do czasu świątecznego lub określonej pory roku. Stwierdzenia te korespondują z konstatacją L.S. Guriewicz, iż rosyjskie powinszowania cechuje głównie koncentracja na długofalowym dobru odbiorców, w mniejszym stopniu zaś – na konkretnej okoliczności (Гуревич 2012).

Analogicznie do polskich życzeń w rosyjskojęzycznych formułach życzących przestrzegana jest zasada szyku wedle ważności: rozpoczynają się one bowiem od fundamentalnej wartości, jaką jest zdrowie, po której następują kolejno szczęście i sukces. Między składnikami niektórych formuł może zachodzić także relacja komplementarności, np. gdy w bezpośrednim sąsiedztwie występują szczęście i pomyślność, albowiem szczęście konceptualizowane jest przez Rosjan jako wartość duchowa, podczas gdy pomyślności nadawany jest głównie wymiar materialny (w tej kwestii zob. artykuł Цинь 2018). Niekiedy zasada komplementarności ujawnia się także w następujących po sobie życzeniach szczęścia w życiu rodzinnym lub prywatnym oraz sukcesów w pracy. W wielu wypadkach składniki treści życzeń pozostają wobec siebie także w relacji wynikania. Przykładowo, taka interpretacja wydaje się uzasadniona w kontekście konwencjonalnego połączenia ZDROWIE + SZCZĘŚCIE + SUKCES, w którym zdrowie warunkuje szczęście, mogące z kolei prowadzić do wydajniejszej pracy, gwarantującej sukces. Podobnie jak w życzeniach polskojęzycznych, w rosyjskojęzycznych tekstach można wskazać na przykłady relacji zawierania, mogącej występować w formułach, których tematem (obok takich pojęć, jak zdrowie, szczęście i sukces) staje się dobro, obejmujące swym zakresem wszystkie spośród przytoczonych wyżej wartości.

Na koniec należy odnotować, że powszechna kombinacja zdrowia i szczęścia w treści rosyjskojęzycznych powinszowań może ujawniać tendencję Rosjan do silnego unikania niepewności. Przypomnijmy, że cecha ta (właściwa również społeczeństwu polskiemu) sprawia, że ludzie w większym stopniu martwią się o swoje zdrowie i deklarują niższy poziom szczęśliwości niż przedstawiciele społeczeństw cechujących się słabym unikaniem niepewności. Dlatego też wartości te mogą być przez nich szczególnie upragnione, co znajdowałoby swój wyraz w konwencjonalnym następstwie dóbr wymienianych w treści życzeń. Z kolei fakt, iż Rosjanie w większym stopniu niż Polacy koncentrują się na długofalowej pomyślności odbiorców powinszowań (praktyka ta jest znamieną dla wszystkich rodzajów życzeń bez względu na celebrowaną okoliczność), może stanowić wyraz długoterminowej orientacji kultury rosyjskiej.

8. Konceptualizacje wartości zawarte w tekstach życzeń

W niniejszym rozdziale omówione zostały konceptualizacje poszczególnych pojęć aksjologicznych zaobserwowanych w treści polsko- i rosyjskojęzycznych życzeń. Ma on na celu ukazanie, jakie właściwości przypisywane są wartościom wymienianym w powinszowaniach, a także wskazanie, które kategorie cech dominują w oddzielnych podgatunkach życzeń (np. noworocznych, urodzinowych, wielkanocnych), tj. wyłonienie prototypowych kategorii w konceptualizacjach. W tym celu na podstawie oglądu materiału wyodrębniono zestaw faset (kategorii), do których przypisano poświadczone w tekstach własności¹⁸⁰. W ich skład wchodzi: [ilość], [czas trwania], [jakość], [pochodzenie], [sfera <występowania>], [rozmiar], [ranga], [adresat], [warunek zaistnienia] i [lokalizacja]. Warto jeszcze raz podkreślić, że cechy odnoszone do poszczególnych wartości w tekstach powinszowań są przez nas każdorazowo rozpatrywane w relacji do świąt, z którymi związane są życzenia. Zaobserwowano bowiem, że wśród właściwości łączonych z określonymi wartościami mogą ujawniać się różnice będące wynikiem odmiennych konwencji stylistycznych, charakterystycznych dla okoliczności, z których okazji składane są powinszowania. Opisy poszczególnych pojęć rozpoczynają się od kategorii poświadczonych najczęściej, kończą się zaś na tych, które zostały zaobserwowane w najmniejszej liczbie tekstów. Poszczególne wartości opisane zostały w przyjętym wcześniej porządku, tj. od wartości najwyższych (transcendentnych) do najniższych (materialnych i, ze względu na ich nieokreśloność, ogólnych).

8.1. Polskojęzyczne formuły życzeń

8.1.1. Wartości transcendentne

BŁOGOSŁAWIEŃSTWO BOŻE

Życzenia błogosławieństwa składane są na okoliczność wszystkich polskich świąt rozpatrywanych w niniejszej monografii. W powinszowaniach urodzinowych rzeczownikowi *błogosławieństwo* bezwyjątkowo towarzyszy przymiotnik *Boży*, który eksponuje przekonanie o nadnaturalnym pochodzeniu tej wartości, zob. *Błogosławieństwa Bożego* (8). Jednokrotnie nadawca dokonuje projekcji błogosławieństwa Bożego na dalsze życie odbiorcy, zob. *Błogosławieństwa Bożego na dalsze Twoje życie*. Warto przy tej okazji odnotować redundantność stosowanego powszechnie w kontekście życzeń wyrażenia *błogosławieństwo Boże*, bowiem boska proveniencja błogosławieństwa zawarta jest już w semantyce i leksykograficznej eksplikacji leksemu *błogosławieństwo*, zob. ‘dobro pochodzące od Boga’ (WSJP). Przymiotnik *Boży*

¹⁸⁰ Ilościowa analiza wypełnienia poszczególnych kategorii została przedstawiona w podsumowaniach następujących po opisach konceptualizacji utrwalonych w polsko- i rosyjskojęzycznym materiale.

jest jednak prawdopodobnie używany w celu wyeksponowania chęci przeniesienia odpowiedzialności za zaistnienie dobra w życiu odbiorcy na Boga. Zabieg ten sprawia, że życzenia upodabniają się do modlitwy, albowiem o ich realizację „proszona” jest siła wyższa, tj. odbiorca pośredni niebędący uczestnikiem aktu komunikacji (o życzeniach, w których można zaobserwować to zjawisko, zob. także w pracy Chudzik 2002).

Werbalizacje referowanej wartości zaobserwowane w treści życzeń imieninowych przyjmują postać sformułowań *Błogosławieństwa Bożego* oraz *Niech (...) Bóg Cię (...) pobłogosławić raczy*, w których za pomocą przymiotnika *Boży* i rzeczownika *Bóg* także akcentowana jest wiara w transcendentną proveniencję błogosławieństw.

Również w życzeniach wielkanocnych zaobserwowano wskazania na źródła błogosławieństw (10), do których nadawcy zaliczają Boga (4) i (nawiązując do istoty zbliżającego się święta) zmartwychwstałego Chrystusa (6), np. *Błogosławieństwa Bożego; błogosławieństwa od Chrystusa Zmartwychwstałego*. Trzykrotnie przedmiotem powinszowań staje się zaś obfitość bądź duża liczba błogosławieństw, zob. *Najobfitszych (...) błogosławieństw od Chrystusa Zmartwychwstałego* (2); *dużo (...) błogosławieństw*.

W treści życzeń bożonarodzeniowych otrzymanie błogosławieństwa umiejscawiane jest przede wszystkim w okresie świątecznym (7), np. *Na nadchodzące Święta Bożego Narodzenia życzenia (...) Błogosławieństwa Bożego; Na nadchodzące radosne święta Bożego Narodzenia (...) błogosławieństwa Bożej Dzieciny*¹⁸¹. Podobnie jak w pozostałych grupach życzeń, nadawcy ujawniają przekonanie o transcendentnym pochodzeniu błogosławieństw, jako ich źródła wskazując nowo narodzonego Chrystusa (dla którego upamiętnienia obchodzone są święta Bożego Narodzenia – 4), Boga (3), oraz Matkę Bożą (2), np. *błogosławieństwa Bożego; niosącego pokój błogosławieństwa Bożej Dzieciny*¹⁸²; *Nim gwiazdka zaświeci i Święta przeminą, Niech Was Błogosławi Panienska z dzieciną*. Jednokrotnie winszownik wyraża zaś pragnienie, aby błogosławieństwo Boże towarzyszyło adresatowi na przestrzeni całego życia, zob. *Błogosławieństwa Bożego w życiu*.

W powinszowaniach noworocznych najczęściej eksponowane jest pochodzenie błogosławieństwa (5): w charakterze jego ofiarodawcy przywoływany jest bowiem Bóg (4) oraz nowo narodzony Jezus Chrystus¹⁸³ (1), np. *błogosławieństwa Bożego w Nowym 1991 r.; niosącego pokój błogosławieństwa Bożej Dzieciny*.

ŁASKI BOŻE

Analogicznie do życzeń otrzymania błogosławieństw, powinszowania, których temat stanowią łaski Boże, występują w formułach przesyłanych z okazji wszystkich spośród rozważanych przez nas świąt. Autorzy życzeń urodzinowych dwukrotnie wyrażają pragnienie uzyskania przez adresatów dużej liczby i obfitości łask, zob. *dużo łaski Bożej; obfitości łask Bożych*. Przymiotnik *Boży*, będący elementem konwencjo-

¹⁸¹ Niewykluczone, że przymimek *na* jest jednak używany w przywołanych tekstach jako synonimiczny wobec wyrażenia *z okazji*.

¹⁸² W powyższych życzeniach uwidacznia się interesująca zależność, jaką nadawca dostrzega między otrzymywaniem błogosławieństw a doświadczaniem pokoju Bożego.

¹⁸³ Formuła, w której błogosławieństwu przypisano tę charakterystykę, dotyczy zarówno świąt Bożego Narodzenia, jak i Nowego Roku.

nalnego wyrażenia *laska Boża* oraz jego pluralnego wariantu *laski Boże*, konkretyzuje natomiast źródło łask mających przypaść w udziale odbiorcom życzeń, za które – co wynika już z definicji i semantyki wyrazu *laska* – uznawany jest Bóg¹⁸⁴.

W werbalizacjach referowanej wartości zaobserwowanych w treści życzeń imiennowych także zawarta jest informacja o jej pochodzeniu: ofiarowania łask oczekuje się bowiem od Boga (zob. *obfitych łask Bożych*) oraz świętego patrona adresata (zob. *obfitych łask od patrona*). Użycie przymiotnika *obfity* ma na zaś celu „wyjednanie” u wyższych sił dużej liczby dóbr, którymi te mogłyby obdarować odbiorców.

Również powinszowania wielkanocne zawierają informację o proveniencji łask (21), gdyż jako ich źródło wskazywany jest w nich zmartwychwstały Chrystus (12) oraz Bóg (9), np. *Najobfitszych łask (...) od Chrystusa Zmartwychwstałego; Wielu Łask Bożych*. Ponadto, tak jak w pozostałych grupach życzeń, przedmiotem życzeń wielkanocnych staje się mnogość uzyskiwanych łask (21), np. *Obfitych łask zmartwychwstałego; Niechaj Chrystus Zmartwychwstały ześle Wam Kochani moc obfitych łask*¹⁸⁵; *dużo łask; wiele obfitych łask*.

Autorzy życzeń bożonarodzeniowych także najczęściej wyrażają swe przekonania dotyczące tożsamości ofiarodawców łask, za których uznają Boga (5) i nowo narodzonego Chrystusa (3), np. *Na nadchodzące Święta Bożego Narodzenia i Nowy Rok 1991 (...) wszelkich łask Bożych; wielu łask Bożych od nowonarodzonej dzieciны; Święt, opromienionych łaskami Bożego Dzieciątka*¹⁸⁶. Kilkukrotnie postulowana jest obfitość metafizycznych dóbr (6), np. *obfitości łask Bożych; dużo łaski od Boga*. Trzy formuły zawierają zaś wskazania na czas, w którym odbiorca ma zostać obdarzony łaskami, tj. okres świąt (zob. *Świąt, opromienionych łaskami Bożego Dzieciątka*), nowy rok (zob. *wszelkich łask od Bożej Dzieciны w Nowym Roku 1992*), a także zarówno czas świąteczny, jak i następujący po nim rok kalendarzowy (zob. *Na nadchodzące Święta Bożego Narodzenia i Nowy Rok 1991 (...) wszelkich łask Bożych*).

Pochodzenie łask od Boga (7) oraz nowo narodzonego Chrystusa (3) jest również akcentowane w treści powinszowań noworocznych, np. *Obfitych Łask Bożych w Nowym Roku; dużo Łask Bożych w Nowym Roku; wszelkich łask od Bożej Dzieciны w Nowym Roku 1992; wiele łask Bożej Dzieciны w Nowym Roku*. Częściej jednak tematem życzeń staje się wielość lub pełnia łask (11), np. *wiele łask Bożych; dużo Łask Bożych w Nowym Roku; wielu łask w Nowym Roku; pełni łask w Nowym Roku*. Dziewięciokrotnie gratulanci lokalizują uzyskanie łask w konkretnych okresach, tj. w nowym roku (8) oraz zarówno w czasie świąt Bożego Narodzenia, jak i w nadchodzącym roku (1), np. *obfitych Łask Bożych w Nowym Roku; dużo Łask Bożych w Nowym Roku; Na nadchodzące Święta Bożego Narodzenia i Nowy Rok 1991 (...) wszelkich łask Bożych*.

¹⁸⁴ Zob. znaczenie wyrazu *laska* odnotowane w SJP PWN: ‘w religii chrześcijańskiej: pomoc, opieka lub niezasłużony dar udzielany przez Boga człowiekowi’.

¹⁸⁵ Łaski Chrystusa są tutaj przedstawiane jako dający się przesłać obiekt.

¹⁸⁶ Życzenia te wykorzystują metaforę ŁASKI TO SŁOŃCE, która oparta jest na pozytywnych konotacjach słońca, postrzeganego jako wszechogarniająca życiodajna siła. Godzi się zauważyć, że źródeł tego typu metafor należy najprawdopodobniej szukać na kartach Nowego Testamentu, w którym Jezus Chrystus niejednokrotnie przyrównywany jest do światła bądź słońca.

OPIEKA SIŁ NADPRZYRODZONYCH

Przedmiotem nielicznych formuł życzących staje się także czuwanie osób boskich nad ludźmi. I tak, w treści powinszowań imienninowych jako gwarantów opieki upatruje się Boga oraz świętego patrona odbiorcy, zob. *niech Cię wiedzie Boża dłoń*¹⁸⁷; *Niech Twój Wielki Patron strzeże Cię od złego*. W jednej formule przesłanej na okoliczność Nowego Roku adresat polecany jest natomiast opiece Matki Bożej, zob. *opieki Niepokalanej Matki w Nowym Roku 1985*.

OBECNOŚĆ BOGA W ŻYCIU CZŁOWIEKA

Życzenia imienninowe jednokrotnie werbalizują pragnienie, aby odbiorca doświadczał bliskości Boga w każdym momencie swego życia, zob. *obecności Bożej w każdej chwili życia*. W jednej wiadomości przekazanej z okazji Wielkanocy zaobserwowano zaś powinszowania obecności Jezusa Chrystusa w życiu adresatów, zob. *Sam Pan Zmartwychwstały niech przenika wasze serca i życie*¹⁸⁸.

GLĘBOKIE/OWOCNE PRZEŻYCIE ŚWIĄT

Chęć uzyskania głębokich, aczkolwiek bliżej niesprecyzowanych korzyści duchowych wypływających z osobistego przeżywania religijnej treści Świąt Wielkanocnych została z kolei wyrażona w następujących formułach: *Głębokiego (...) przeżycia świąt Zmartwychwstania Pańskiego; Na Święte Dni Paschalne: Męki, Śmierci i Zmartwychwstania Chrystusa przesyłam Wam (...) życzenia jak najgłębszego osobistego przeżycia tych największych tajemnic chrześcijaństwa, fundamentów naszej wiary; owocnego (...) przeżycia Zmartwychwstania Pana Jezusa*.

DARY JEZUSA

Dwukrotnie tematem powinszowań wielkanocnych staje się również nieprzerwane otrzymywanie darów od Jezusa Chrystusa¹⁸⁹, zob. *cenne dary Jezusa Zmartwychwstałego niech towarzyszą Wam w każdej chwili życia*. Zauważmy, że winszownik ujawnia swój stosunek do przedmiotu życzeń, przypisując Chrystusowym darom dużą cenność.

UMOCNIENIE ODBIORCY W WIERZE

Poza tym z okazji Wielkanocy składane są życzenia umocnienia wiary odbiorcy przez Chrystusa, zob. *Sam Pan Zmartwychwstały niech (...) umacnia wiarę*.

¹⁸⁷ W celu uwydatnienia wiary w ingerencję Boga w życie ludzkie autor tej formuły odwołuje się do metonimicznego obrazu pomocnej dłoni. Bóg został w niej przedstawiony jako troskliwy opiekun, ojciec, który „prowadzi” człowieka, tj. dziecko Boga, za rękę.

¹⁸⁸ Warto odnotować, że przywołane życzenia cechuje metaforyczny charakter. Życie wewnętrzne i duchowe odbiorców jest w nich bowiem wyobrażane jako substancja, w którą możliwe jest wniknięcie.

¹⁸⁹ Godzi się zauważyć, że zakres znaczeniowy tego pojęcia wykazuje podobieństwo do takich wartości, jak łaski czy błogosławieństwo Boże, jednak w bardziej bezpośredni sposób wyraża sens darowania dóbr człowiekowi przez siły wyższe.

NAGRODA OD BOGA

Przedmiotem jednej formuły życzeń noworocznych staje się prośba do Boga o wynagrodzenie odbiorców za ich dobroć. Wskazując na tę cechę adresatów, nadawca posługuje się konwencjonalną metonimią serca, symbolizującego życzliwe uczucia, które mają być żywione przez odbiorców wobec innych ludzi, zob. *a za dobre serca niech Bóg wynagrodzi*.

8.1.2. Wartości poznawcze

MĄDROŚĆ

Życzenia imieninowe, których tematem jest mądrość, przyjmują postać prośby o nadprzyrodzoną asystę w urzeczywistnianiu tej wartości przez adresata, zob. *Niech Twój Wielki Patron (...) Cię (...) prowadzi drogą Bożą (...) mądrości*. Formułując powinszowania w ten sposób, nadawca powierza mądre i rozsądne postępowanie odbiorcy opiece jego świętego patrona (będącego pośrednim odbiorcą życzeń), co gatunkowo zbliża tę formułę (jak również inne teksty, w których poszczególnym wartościom przypisuje się transcendentną proveniencję) do modlitwy.

PODRÓŻE

Z okazji imienin składane są również życzenia odbywania podróży. Poznawczy charakter podróżowania jest w nich uwydatniany poprzez wskazanie na możliwość zaspokojenia ciekawości przez wyprawy, zob. *no i jeszcze np. ciekawych podróży (lubisz to, prawda?)*. Pytanie towarzyszące życzeniom ma na celu ich indywidualizację – presuponuje ono bowiem wiedzę gratulanta o zainteresowaniach odbiorcy.

8.1.3. Wartości moralne

MIŁOŚĆ

Miłość stanowi przedmiot pojedynczych powinszowań przesyłanych z okazji urodzin, Wielkanocy, Bożego Narodzenia i Nowego Roku. W treści życzeń urodzinowych i wielkanocnych miłości przypisywane są cechy ilościowe (wskazujące na intensywność uczuć), podczas gdy w powinszowaniach wielkanocnych jej odczuwanie projektowane jest na okres świąteczny, zob. odpowiednio: *dużo (...) miłości; dużo, dużo serca w te wiosenne, radosne święta Wielkanocne*. Ostatnia formuła oparta jest na konwencjonalnej metonimii MIŁOŚĆ TO SERCE – jej zastosowanie pozwala sądzić, że intencją gratulanta było złożenie życzeń wzajemnego okazywania sobie miłości przez członków rodziny podczas wspólnie spędzonych świąt.

Przedmiotem powinszowań bożonarodzeniowych staje się zaś miłość do Boga i ludzi (zob. *Miłości Bożej w sercu; miłości dla Boga i ludzi*) oraz miłość Jezusa Chrystusa, która przedstawiana jest jako dar dla chrześcijan (zob. *W radosnym dniu gdy Jezus Chrystus – Bóg Człowiek narodził się, by zamieszkać wśród ludzi gorące życzenia, aby obdarzył nas miłością*).

Autor jednej formuły życzeń noworocznych za pomocą określenia dużej ilości projektuje z kolei na odbiorcę pragnienie intensywne przeżywanie miłości w ciągu nadchodzącego roku, zob. *na Nowy Rok 1978 wiele miłości*.

DOBROĆ

Życzenia dobroci ujawniają się okazjonalnie w wiadomościach przesyłanych z okazji imienin, Bożego Narodzenia i Nowego Roku. Tematem życzeń imieninowych staje się okazywanie adresatowi dobroci przez innych ludzi (zob. *dobroci od ludzi*), jak również pragnienie, aby to odbiorca odznaczał się dobrocią (zob. *byś w każdym dniu jak najwięcej dobra pozostawiał*¹⁹⁰).

Także z okazji świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku winszuje się częstego doświadczania dobroci od otaczających adresata osób, zob. *dużo dobroci od ludzi*.

ŻYCZLIWOŚĆ

Przedmiotem nielicznych powinszowań imieninowych i noworocznych staje się także życzliwość, która, podobnie jak dobroć, przedstawiana jest jako cecha ludzi otaczających odbiorcę, zob. *życzenia imieninowe: ludzkiej życzliwości; życzliwych ludzi; oraz życzenia noworoczne: życzliwych ludzi wokół; spotkania wielu życzliwych ludzi (...) w Nowym Roku*. Z okazji Nowego Roku składane są również powinszowania, których tematem jest spotkanie dużej liczby przychylnych osób w zbliżającym się roku kalendarzowym (zob. *spotkania wielu życzliwych ludzi (...) w Nowym Roku*), jak również nieustanne doświadczanie życzliwości (zob. *życzliwości na każdy dzień nowego tysiąclecia*).

SZLACHETNOŚĆ

Na okoliczność urodzin jednokrotnie życzy się doznawania szeroko rozumianej niesprecyzowanej szlachetności, zob. *Wszystko dla Ciebie co (...) najszlachetniejsze*.

PRZYJAŹŃ

Incydentalnie tematem powinszowań urodzinowych staje się również duża liczba lojalnych przyjaciół, zob. *ogromu oddanych przyjaciół*.

8.1.4. Wartości społeczne

PARTNERZY

W jednej wiadomości przekazanej z okazji urodzin zawarto życzenia wstąpienia w związek małżeński, w których charakter przyszłej małżonki odbiorcy podlega jakościowej ewaluacji zob. *dobrej Żony*. Należy zauważyć, że tego rodzaju powinszowania, w tym wypadku mające na celu skłonienie adresata do podjęcia istotnej

¹⁹⁰ Za sprawą użycia czynnościowego czasownika *pozostawiać* dobro jest w powyższym tekście metaforycznie przedstawiane jako przedmiot materialny, który może zostać przeniesiony.

decyzji dotyczącej jego stanu cywilnego, wykazują podobieństwo do dyrektywnych aktów mowy, w szczególności do rady¹⁹¹.

W treści życzeń imiennowych skierowanych do dziewczynki za pomocą konwencjonalnego porównania wyrażone zostało z kolei pragnienie, aby adresatkę otaczała duża liczba adoratorów, zob. *A żebyś miała chłopców jak mrówek*.

GRZECZNOŚĆ

W jednej wiadomości przesłanej dziecku na okoliczność urodzin pojawiają się życzenia, których tematem jest grzeczne zachowanie, zob. *Bądź grzeczna*. Warto podkreślić, że powinszowania te, ze względu na swą imperatywną formę, także ujawniają podobieństwo do dyrektywnych aktów mowy, m.in. takich jak rada, rozkaz czy prośba¹⁹².

TOWARZYSTWO

W powinszowaniach imiennowych jednokrotnie dawany jest zaś wyraz pragnieniu, aby odbiorca przebywał w miłym towarzystwie podczas wakacji, zob. *miłego towarzystwa w czasie reszty wakacji*.

ZGODA

W innej formule życzeń imiennowych artykułowana jest nadzieja na dobre stosunki między partnerami interakcji (dosłownie: o nieżywnie urazy do nadawcy), zob. *A żebyś nie miała na mnie złych myśli*.

SYMPATIA INNYCH LUDZI

Osobnego omówienia wymagają powinszowania imiennowe, których tematem staje się odczuwanie sympatii ze strony innych ludzi. Gratulant uzależnia w nich bowiem przychyłność otoczenia wobec adresatki od jej poważnego stosunku do życia, zob. (...) *w życiu, które bierz poważnie, a będziesz (...) lubiana*.

¹⁹¹ M. Świącicka i E. Tarary (2006: 412–413) następująco charakteryzują akty rady:

Zgodnie z klasyfikacją J. R. Searle'a akt rady należy do dyrektywnych aktów mowy (...). Skłonienie kogoś do działania nie zawsze jednak odnosi pożądany skutek. By realizacja tego aktu mowy była skuteczna, zgodnie z założeniami J. L. Austina, spełnione muszą być pewne warunki. Dla rady (przyszłej czynności wykonanej przez odbiorcę komunikatu) są one następujące: a. Nadawca komunikatu uważa, że dana czynność przyniesie korzyść odbiorcy komunikatu; b. Nie jest oczywiste i dla nadawcy, i dla odbiorcy, iż w przypadku normalnego przebiegu zdarzeń odbiorca wykona ową czynność (...).

¹⁹² M. Marcjanik zauważa, że „Funkcja komunikacyjna prośby realizowana jest przez akty typu dyrektywnego, do których oprócz aktów prośby zaliczane bywają m.in. akty rozkazu, nakazu, polecenia, zalecenia, zakazu”. Według badaczki prośbę (podobnie zresztą jak radę) na tle innych aktów dyrektywnych wyróżnia fakt, iż zarówno jej nadawca, jak i adresat zdają sobie sprawę z tego, że odbiorca nie musi wykonać czynności, o którą prosi nadawca, tj. w wypadku jej niewykonania nie grożą mu sankcje (Marcjanik 2000: 157; por. Komorowska 2002: 371).

STABILIZACJA ŻYCIOWA

W życzeniach bożonarodzeniowych oraz noworocznych werbalizowane jest także pragnienie osiągnięcia życiowej stabilizacji oraz odnalezienia swojego miejsca w życiu, zob. *a szczególnie (...) stabilizacji życiowej; odnalezienia miejsca w tym zagmatwanym życiu*. W pierwszej z przytoczonych werbalizacji akcentowana jest duża ranga tej wartości (zob. partykułę *przede wszystkim*), podczas gdy w treści ostatnich z przywołanych powinszowań presuponowane jest niezadowolenie z rzeczywistości otaczającej partnerów interakcji, które sprawia, że gatunkowo upodabniają się one do skargi (więcej o tym gatunku wypowiedzi zob. w opracowaniu Wyrwas 2002).

DALSZA WSPÓLPRACA

W jednej wiadomości przekazanej na okoliczność Nowego Roku zamieszczono życzenia kontynuowania współpracy z nadawcą, zob. *dalszej milej współpracy*. Dotychczasowa aktywność zawodowa podejmowana wspólnie przez osoby uczestniczące w akcie komunikacji została określona za pomocą przymiotnika *miły*, którego użycie ma na celu dodatkowo wartościowanie partnera interakcji.

KONTAKTY RODZINNE

W powinszowaniach wielkanocnych i bożonarodzeniowych ujawnia się chęć (szybkiego) spotkania się z krewnymi (odbiorcami), zob. odpowiednio: *szybkiego i szczęśliwego powrotu do domu; życzymy (...) przyjazdu do Wilna*. Należy zauważyć, że treść tego rodzaju życzeń *de facto* realizuje funkcję pragmatyczną zaproszenia¹⁹³, ponieważ nadawcy pośrednio proszą w nich adresatów o odwiedziny.

8.1.5. Wartości tradycyjne

JAJKO WIELKANOCNE

Życzenia nawiązujące do tradycji spożywania jajka podczas wielkanocnego śniadania w większości wypadków realizowane są za pomocą skonwencjonalizowanych konstrukcji atrybutywnych, które eksponują walory smakowe tej potrawy (87), zob. *smacznego jajka* (80); *smacznego* (2); *smacznego święconego jajka* (2); *smacznego świątecznego jajka*; *smacznego tradycyjnego jajka z dodatkami*; *dobrego i smacznego jajka*. Niektóre z podanych powinszowań, jak również życzenia święconego jajka, nawiązują do wielkanocnego zwyczaju święcenia jajek przez księdza przed ich spożyciem. Kilukrotnie przedmiotem życzeń wielkanocnych stają się wszystkie poświęcone pokarmy, zob. *smacznego święconego* (5). Nadawcy odwołują się ponadto

¹⁹³ Zdaniem M. Marcjanik „Akty zaproszeń są aktami realizującymi fatyczną funkcję wypowiedzi w wymiarze wykraczającym poza moment mówienia, obejmującym mianowicie pewną perspektywę (różną w zależności od treści aktów) stosunków towarzyskich łączących partnerów interakcji” (Marcjanik 2000: 101). Autorka zauważa również, że bezpośrednie akty zaproszeń zawierają performatyw *zapraszam/zapraszamy* itp., podczas gdy w aktach pośrednich (do których możemy zaliczyć przywoływaną przez nas formułę życzącą) performatyw ten nie występuje (Marcjanik 2000: 102).

do zwyczaju dekorowania jajek, zob. *kolorowych jajek – dla zachowania tradycji narodowych*. Tradycyjny charakter spożywania jajek podczas Świąt Wielkanocnych podkreślają przytoczone wcześniej życzenia o treści: *smacznego tradycyjnego jajka z dodatkami oraz kolorowych jajek – dla zachowania tradycji narodowych*. W jednej formule zaobserwowano natomiast interesującą grę z konwencją: w celu zniekształcenia utartej treści życzeń rzeczownik *jajko* określony został bowiem za pomocą przymiotnika *wesoły*, z reguły (w kontekście powinszowań) odnoszącego się do atmosfery towarzyszącej obchodom świąt, a nie właściwości świątecznych potraw, zob. *wesołego jajka*. Dążenie do modyfikacji szablonowych życzeń wielkanocnych przejawia się także w żartobliwym (niemal wulgarnym) sformułowaniu *Zdrowych jajów i długiej Kielbasy*.

DYNGUS

Częstym elementem wiadomości przesyłanych na okoliczność Wielkanocy są również życzenia uczestnictwa w odbywającym się w wielkanocny poniedziałek dyngusie. Zgromadzone teksty uwydatniają przede wszystkim (za pomocą utartych konstrukcji atrybutywnych) sam akt polewania wodą, np. *mokrego dyngusa*; *mokrego śmigusa-dyngusa*; *lanego dyngusa*. Akcentowany jest w nich ponadto tradycyjny charakter tej czynności, zob. *mokrego dyngusa – dla zachowania tradycji narodowych*; *tradycyjnego dyngusa*. Intensywność zabawy wyrażana jest natomiast za pomocą takich przymiotników, jak *obfity*, *duży*, *porządny*, *ostry*, *dobry* oraz *zdrowy* (zob. *obfitego dyngusa* (3); *obfitego „Dyngusu”*; *dużego dyngusa* (2); *porządnego dyngusa* (2); *ostrego dyngusa*; *dobrego dyngusa*; *zdrowego dyngusa*), a jej powodzenie – za pośrednictwem leksemu *udany* (zob. *udanego dyngusa*; *udanego dyngusu*). Oprócz tego powinszowania eksponują niekiedy uczucie wesołości wywoływane przez udział w dyngusie, zob. *wesołego dyngusu*; *wesołego śmigusa-dyngusa*. Przywołane sformułowania mogą być jednak także wyrazem chęci zniekształcenia konwencjonalnych życzeń, w których przymiotnik *wesoły* jest zazwyczaj stosowany na określenie czasu świątecznego i nie dotyczy uczestniczenia w odbywających się w wielkanocny poniedziałek zabawach.

PREZENTY

Prezenty stanowią zarówno przedmiot życzeń wielkanocnych, jak i bożonarodzeniowych. W treści powinszowań wielkanocnych pragnienie otrzymania podarunków artykułowane jest za pomocą odwołania do tradycyjnego przekazu o przynoszeniu darów przez zając¹⁹⁴, zaś życzenia, których tematem jest duża liczba prezentów, realizowane są poprzez określanie zająca mianem *bogatego*, zob. *bogatego zająca* (3); *bogatego Zajączka*; *prezentów od zajączka*.

Życzenia bożonarodzeniowe dotyczą zarówno dużej liczby, jak i dobrej jakości podarunków, zob. *dużo prezentów*; *wielu wspaniałych prezentów*. Powinszowania, któ-

¹⁹⁴ Ks. J. Śliwański zauważa, że tradycyjnym zwyczajem wielkanocnym było przygotowywanie przez dzieci gniazd, w których zając miał zostawić jaja (faktycznie były one jednak wkładane tam przez rodziców i opiekunów). Autor twierdzi, że w zwyczaju tym łączą się dwa symbole życia: wcześniej rozmnażające się zwierzę oraz jajko wyobrażające istotę egzystencji (Śliwański 2003: 72).

rych tematem jest wielość prezentów, są również wyrażane przy pomocy bazujących na kulturowych konotacjach określeń bogactwa i dużych rozmiarów Dziadka Mroza i Gwiazdora, tj. postaci, które według zwyczaju mają przynosić bożonarodzeniowe podarunki¹⁹⁵, a także poprzez nazywanie świąt mianem *bogatych*, zob. *bardzo dużego i bogatego Dziadka Mroza – czyli Gwiazdorka; bogatego gwiazdora; bogatych Świąt*.

CHOINKA

Incydentalnie przedmiotem życzeń bożonarodzeniowych stają się estetyczne walory choinki, zob. *ładnej choinki*.

PIERNIKI BOŻONARODZENIOWE

Również okazjonalnie (w cytowanej wyżej formule) dawany jest wyraz pragnieniu spożywania smacznych pierników, zob. *smacznych pierników*.

BABA WIELKANOCNA

Tradycyjne potrawy są także tematem życzeń wielkanocnych. Jedną z nich są wypieki (baby), którym, tak jak piernikom bożonarodzeniowym, przypisywane są walory smakowe, zob. *dobrej baby Wielkanocnej*.

SZYNKĄ

Oprócz tego treść powinszowań wielkanocnych jednokrotnie odnosi się do zachowania zwyczaju podawania szynki podczas śniadania wielkanocnego, zob. *smacznej szyneczki – dla zachowania tradycji narodowych*¹⁹⁶.

8.1.6. Wartości witalne

ZDROWIE

Jak wzmiankowano, życzenia zdrowia stanowią istotny element wiadomości przekazywanych na okoliczność wszystkich świąt rozpatrywanych w niniejszej książce. Profilując zdrowie w powinszowaniach urodzinowych, nadawcy przeważnie odwołują się do charakterystyki kwantytatywnej (20): życzenia dużej „ilości” zdrowia, metaforycznie określające jego dobry stan, służą zwiększeniu ekspresji komunikatu. Są one wyrażane za pomocą sformułowań fundowanych przez liczebniki *dużo* i *wiele*, zob. *dużo zdrowia* (15); *dużo, dużo zdrowia* (2); *zdrowia i jeszcze raz wiele zdrowia*. Kwantyfikowanie zdrowia dokonuje się również za pomocą reduplikacji w konwencjonalnych formułach *zdrowia i jeszcze raz zdrowia* oraz *zdrowia i jeszcze raz wiele*

¹⁹⁵ Św. Mikołaj był biskupem Miry żyjącym na przełomie III i IV wieku, który miał być znany z dyskretnej dobroczynności (Borejszo 1996: 35–36). Nazwa Gwiazdor używana jest na określenie św. Mikołaja m.in. w Wielkopolsce, a postać Dziadka Mroza pochodzi z folkloru wschodniosłowiańskiego.

¹⁹⁶ Ze względu na zastosowanie formy deminutywnej (*szyneczki*) życzenia te nabierają żartobliwego charakteru.

zdrowia. Pozostałe spośród zaobserwowanych cech zostały natomiast poświadczone w mniejszej liczbie tekstów. Niekiedy za pomocą partykuły wyróżniającej *przede wszystkim*¹⁹⁷ eksponowana jest fundamentalna rola zdrowia na tle innych wartości składających się na przedmiot życzeń (3), zob. *przede wszystkim zdrowia*. Utrzymywanie się zdrowia jest ponadto okazjonalnie umiejscawiane w wieloletniej perspektywie (2, zob. *100 lat zdrowia*¹⁹⁸; *Dużo zdrowia (...) w tym nowym tysiącleciu*), jak również (za pomocą przymiotnika *dobry*) wyrażana jest nadzieja na jego dobrą jakość (1, zob. *dobrego zdrowia*). W ośmiu tekstach pojęciu zdrowia nie zostały przypisane żadne właściwości, zob. *zdrowia*.

Analogicznie do życzeń urodzinowych, w powinszowaniach składanych z okazji imienin ze zdrowiem łączone są przede wszystkim cechy ilościowe (44), które wyrażane są za pomocą liczebników *dużo* oraz *wiele*, zob. *dużo zdrowia* (36); *Dużo, dużo zdrowia* (3); *dużo dobrego zdrowia* (2); *dużo bardzo dużo zdrowia*; *wiele, wiele zdrowia*. Językową wykładnię dużej ilości stanowi również forma stopnia najwyższego przysłówka *najwięcej*, jednokrotnie umieszczona w prepozycji do rzeczownika *zdrowie*, zob. *a najwięcej zdrowia*. Należy zauważyć, że zastosowanie tego leksemu służy również ukazaniu fundamentalnego znaczenia zdrowia w stosunku do pozostałych wartości pozytywnych. Zbliżony efekt osiągany jest poprzez użycie partykuły *przede wszystkim* oraz przysłówka *szczególnie* (7), zob. *przede wszystkim zdrowia* (3); *zdrowia przedewszystkiem*; *Przede wszystkim życzę dużo zdrowia; szczególnie zdrowia*. Rzadziej spotykane są życzenia, w których wskazuje się na temporalne właściwości referowanego pojęcia (4): dokonywana jest w nich projekcja zdrowia na okres długich lat oraz na dalsze życie odbiorców, zob. *100-lat w zdrowiu; zdrowia stu lat; długich lat życia w zdrowiu; aby w zdrowiu (...) układało się dalsze Twoje życie; zdrowych (...) lat życia*. Zaobserwowano także nieliczne wypadki charakteryzowania zdrowia w kategoriach jakościowych (4), zob. *dobrego zdrowia* (2); *dużo dobrego zdrowia* (2). Jednokrotnie artykułowane jest przekonanie o transcendentnym pochodzeniu zdrowia, które rozumiane jest jako dar od Boga będącego subjektem czynności „dawania”, zob. *Niech zdrowiem Bóg Cię darzy*. W 45 wypadkach referowana wartość witalna jest wyrażana wyłącznie za pomocą formy *zdrowia*.

Aspektem przeważającym w życzeniach składanych z okazji Wielkanocy jest natomiast temporalna charakterystyka zdrowia (107), przede wszystkim zawarta w konstrukcjach atrybutywnych wyrażających powinszowania zdrowego spędzenia świąt (106), np. *zdrowych Świąt Wielkanocnych; Zdrowych Świąt; zdrowych (...) Świąt Zmartwychwstania Pańskiego*¹⁹⁹. Wyłącznie w jednej formule zdrowie projektowane jest na każdy dzień życia odbiorcy, zob. *zdrowia (...) na każdy dzień*. Część powinszo-

¹⁹⁷ Więcej na temat właściwości semantyczno-syntaktycznych ciągów *przede wszystkim* i *nade wszystkim* zob. w artykule Kisiel 2009.

¹⁹⁸ Warto zaznaczyć, że życzenia wyrażone przy pomocy takich konwencjonalnych sformułowań, jak *100 lat zdrowia* czy *sto lat życia* (zob. dalej), mogą stanowić nawiązanie do tradycyjnej polskiej piosenki urodzinowej pt. „Sto lat” – fakt ten świadczy o synkretyzmie gatunkowym polskojęzycznych powinszowań urodzinowych.

¹⁹⁹ Określanie Wielkanocy mianem *Świąt Zmartwychwstania Pańskiego* akcentuje religijne aspekty tego święta.

wań metaforycznie charakteryzuje dobry stan zdrowia w terminach dużej ilości (12), np. *dużo zdrowia; Na radosne święto Zmartwychwstania Pańskiego dużo zdrowia*. Odnotowano także dwa wypadki uwydatniania dobrej jakości zdrowia za pomocą przymiotnika *dobry*, zob. *dobrego zdrowia*. Również okazjonalnie, przy użyciu partykuły *przede wszystkim*, werbalizuje się prymat zdrowia nad innymi wartościami (2), zob. *a przede wszystkim zdrowia; Niechaj Chrystus Zmartwychwstały ześle Wam Kochani (...) przede wszystkim zdrowia*. Oprócz tego w ostatnich spośród przytoczonych powinszowań gratulant wyraża przekonanie o metafizycznej proveniencji zdrowia oraz wiarę w możliwość boskiej ingerencji w stan zdrowia człowieka. Czternastokrotnie życzenia zdrowia wyrażane są wyłącznie za pomocą rzeczownikowej formy *zdrowia*, a jednostkowo – za pośrednictwem formy imperatywu *Bądźcie zdrowi*.

Podobnie jak w życzeniach wielkanocnych, w powinszowaniach przesyłanych na okoliczność świąt Bożego Narodzenia najczęściej określone są ramy czasowe utrzymywania się dobrego stanu zdrowia (117): zaobserwowano bowiem życzenia zachowania zdrowia w okresie świąt (104, np. *zdrowych Świąt Bożego Narodzenia; zdrowych świąt; zdrowia (...) w te Święta Bożego Narodzenia*), w czasie świątecznym i w nowym roku (8²⁰⁰, np. *zdrowia (...) w Święta i całym Nowym Roku; zdrowia (...) na Dzień Narodzenia P. Jezusa i Nowy rok 1969; zdrowego spędzenia świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku*), w nadchodzącym roku (2, zob. *zdrowia (...) w Nowym Roku; melodia kolend płynie w dal i w mrok... Niech Ci przyniesie zdrowia (...) na Nowy Rok ~ 2000*), w wieloletnim okresie (1, zob. *długich lat w zdrowiu*), w nowym roku i w następujących po nim latach (1, zob. *zdrowia (...) w 1975 r i w następnych latach!!!*), a także w perspektywie wielodniowej (1, zob. *przede wszystkim dużo dni zdrowia*). Odnotowano ponadto powinszowania charakteryzujące zdrowie w terminach ilościowych (17, np. *dużo zdrowia; dużo zdrowia od Bozi*) oraz eksponujące jego wysoką rangę na tle innych dóbr składających się na przedmiot życzeń bożonarodzeniowych (4, zob. *przede wszystkim dużo dni zdrowia; przede wszystkim zdrowia zdrowia i jeszcze raz zdrowia; a nade wszystko dużo zdrowia; z dobrym zdrowiem na czele Świąt Bożego Narodzenia tudzież takiego samego Nowego Roku 1977*). Dwukrotnie uwydatniana jest z kolei dobra jakość zdrowia, zob. *z dobrym zdrowiem na czele Świąt Bożego Narodzenia tudzież takiego samego Nowego Roku 1977; Na nadchodzące Święta Bożego Narodzenia i Nowy Rok 1991 (...) dobrego zdrowia*. Incydentalnie w treści życzeń uwidacznia się przekonanie gratulanta, że zdrowie jest darem od Boga, zob. *dużo zdrowia od Bozi*. Jedenastokrotnie powinszowania wyrażone zostały jedynie za pomocą rzeczownika *zdrowia*.

Również w treści życzeń noworocznych przeważa wskazywanie na temporalne właściwości zdrowia (41): zachowanie jego dobrego stanu lokalizowane jest przede

²⁰⁰ Przytoczone cytacje wskazują, że w większości wypadków urzeczywistnienie się wartości przywoływanych w treści życzeń bożonarodzeniowych umiejscawiane jest w okresie świąt Bożego Narodzenia i następnego roku kalendarzowego, np. *zdrowia (...) na Dzień Narodzenia P. Jezusa i Nowy rok 1969*. Niektóre powinszowania prawdopodobnie dotyczą jednak wyłącznie czasu świąteczno-noworocznego, nie zaś zbliżającego się roku kalendarzowego, por.: *zdrowego spędzenia świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku*.

wszystkim w horyzoncie nowego roku kalendarzowego (25), np. *zdrowia (...)* w *Nowym Roku; zdrowego Nowego Roku; melodia kolend płynie w dal i w mrok... Niech Ci przyniesie zdrowia (...)* na *Nowy Rok ~ 2000*²⁰¹. Szczególną, wymagającą odrębnego opisu grupę tworzą także życzenia dotrwania w zdrowiu do następnego roku, które werbalizowane są za pomocą frazeologizmu *do siego roku*²⁰² (4), zob. *Dosiego Roku* (3); *do siego Nowego Roku*. Winszownicy dokonują także projekcji zdrowia na święta Bożego Narodzenia oraz Nowy Rok/następny rok²⁰³ (9, np. *Zdrowych (...)* *Świąt Bożego Narodzenia oraz Nowego Roku; zdrowego spędzenia świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku*) oraz na nadchodzący rok i następujące po nim lata (1, zob. *najlepsze życzenia zdrowia (...)* w *1975 r i w następnych latach!!!*). Pojedyncze powinszowania sytuują tę wartość w okresie długich lat oraz wielu dni, zob. *długich lat w zdrowiu; dużo dni zdrowia*. Dwudziestosześciokrotnie tematem życzeń staje się natomiast dobry stan zdrowia, który ujmowany jest w kategoriach ilościowych (20, np. *dużo zdrowia; dużo zdrowia w Nowym Roku*), a także określane za pomocą takich przymiotników, jak *dobry, najlepszy, tryskający*²⁰⁴ i *znośny* (6, np. *Na nadchodzące Święta Bożego Narodzenia i Nowy Rok 1991 (...)* *dobrego zdrowia; najlepszego zdrowia (...)* w *nowym roku; tryskającego zdrówka; dużo, dużo znośnego zdrowia*). W trzech formułach życzących ujawnia się zaś wiara w możliwość boskiej ingerencji w ludzkie zdrowie, które charakteryzowane jest jako łaska otrzymywana przez człowieka od Boga, zob. *zdrowia od Pana Boga w Nowym Roku; dużo zdrowia od Bozi; wiele łask w Nowym Roku 2000-nym od Bożego Dzieciątka: dużo, dużo znośnego zdrowia*. W dwóch wypadkach, za pośrednictwem fraz przysłówkowych *nade wszystko* oraz *na czele*, artykułowana jest istotność przypisywana zdrowiu przez gratulanta, zob. *a nade wszystko dużo zdrowia; z dobrym zdrowiem na czele Świąt Bożego Narodzenia* tudzież takiego samego Nowego Roku 1977.

DŁUGOWIECZNOŚĆ

Powinszowania długiego życia zaobserwowano w wiadomościach przesyłanych na okoliczność urodzin, imienin, Bożego Narodzenia i Nowego Roku. Brak lub jednostkowe poświadczenia życzeń długowieczności składanych z okazji świąt religijnych są przypuszczalnie spowodowane faktem, iż istotą tych okoliczności jest

²⁰¹ W niniejszej formule zwyczaj śpiewania kolęd przedstawiany jest jako rytuał mający na celu zapewnienie odbiorcy zdrowia.

²⁰² Więcej informacji na temat etymologii życzeń do siego roku zob. w artykule Urbańczyk 1986 oraz na stronie internetowej <https://obcyjezykpolski.pl/od-siego-do-siego-roku/> (dostęp: 11.06.2024).

²⁰³ Zabieg ten realizowany jest zarówno w powinszowaniach składanych z okazji świąt Bożego Narodzenia, jak i Nowego Roku. Część formuł jednoznacznie wyraża pragnienie utrzymywania się dobrego stanu zdrowia w okresie świąt oraz w nadchodzącym roku, np. *na Święta Bożego Narodzenia oraz Nowy Rok 1990 (...)* *dużo zdrowia*. W niektórych wypadkach ze względu na brak szerszego kontekstu i/lub pisownię (małe i wielkie litery) niemożliwe jest jednak jednoznaczne rozstrzygnięcie, czy życzenia dotyczą święta Nowego Roku, czy też następnego roku kalendarzowego, zob. np. formułę: *Na Boże Narodzenie i na Nowy Rok (...)* *dużo Zdrowia*.

²⁰⁴ Sformułowanie *tryskającego zdrówka* oparte jest na mechanizmie metafory ZDROWIE TO CIECZ oraz ZDROWIE TO W GORĘ, ukazujących pozytywne konotacje łączone ze zdrowiem.

upamiętnianie wydarzeń natury sakralnej. W tym kontekście adresat i jego indywidualna, długofalowa pomyślność jawią się jako mniej istotne elementy powinszowań.

Przedmiotem życzeń urodzinowych jest wieloletnia egzystencja, która (zgodnie z konwencją powinszowań składanych z tej okazji) określana jest jako życie stuletnie (2), zob. *sto lat życia; przede wszystkim (...) dożycia przynajmniej 100 lat*. Użycie partykuły *przede wszystkim* w ostatnim z przytoczonych sformułowań ma na celu wyeksponowanie dużego znaczenia przypisywanego długiemu życiu przez nadawcę życzeń.

W powinszowaniach imienninowych długowieczność jest także sytuowana w wieloletnim horyzoncie czasowym (7), zob. *długich lat życia* (4); *100-lat; 100 lat życia; niech nam Babcia 100 lat żyje*. Określenia odnoszącego się do lat nie odnotowano zaledwie w jednym wypadku, zob. *długiego żywota*.

Pragnienie, aby życie odbiorców trwało wiele lat, ulega także werbalizacji w życzeniach bożonarodzeniowych i noworocznych, zob. *długich lat życia; bardzo długich lat życia przekraczających setkę*.

WYPOCZYNEK

Odpoczynek jest przedmiotem pięciu formuł życzeń wielkanocnych oraz jednej formuły życzeń bożonarodzeniowo-noworocznych. Prawdopodobnie pragnienie wypoczynku werbalizowane jest w życzeniach składanych są z okazji świąt kościelnych oraz Nowego Roku ze względu na to, że terminy obchodzenia tych okoliczności mają w Polsce status dni ustawowo wolnych od pracy. Świadczy o tym fakt, iż zarówno w treści życzeń wielkanocnych, jak i bożonarodzeniowo-noworocznych wypoczynek łączony jest z okresem świątecznym (3), zob. *w pełnym wypoczynku (...) dni świątecznych; milego, wiosennego odpoczynku; wypoczynkowych (...) Świąt Bożego Narodzenia tudzież takiego samego Nowego Roku 1977*. Poza tym uwydatniana jest jakość wypoczynku, jak również towarzyszące mu przyjemne doznania – jest on bowiem określany mianem *milego* (zob. *milego (...) wypoczynku; milego, wiosennego odpoczynku*), *przyjemnego* (zob. *jak najprzyjemniejszego wypoczynku*), *należytego* (zob. *należytego wypoczynku*) oraz *pełnego* (zob. *w pełnym wypoczynku (...) dni świątecznych*). Oprócz tego jednokrotnie w odniesieniu do rzeczownika *wypoczynek* zastosowany został przymiotnik *zasłużony* (zob. *zasłużonego wypoczynku*), który ma na celu dodatnie wartościowanie (komplementowanie) pracowitości odbiorcy²⁰⁵.

²⁰⁵ M. Marcjanik uważa, że akty dodatniego wartościowania partnera interakcji mają motywację psychologiczną, ponieważ ich celem jest zaspokojenie potrzeby akceptacji, a wręcz nawet – uzyskania aprobaty. Badaczka twierdzi, że komunikują one treść: „Mówię, że podoba mi się coś w tobie lub coś z tobą związanego” (Marcjanik 2000: 117). Dodatnie wartościowanie partnera wyrażane jest m.in. przez komplementy, tj. akty ekspresywne służące okazywaniu emocji oraz zawierające ocenę emotywną i intelektualną nadawcy dotyczącą otaczającej go rzeczywistości (Drabik 2004: 14–15). W wypadku, gdy akt komplementowania jest nieszczerzy, należy go zaś postrzegać w kategoriach pochlebstwa, którego zamierzoną intencją jest uzyskanie korzyści za pośrednictwem manipulacji (Drabik 2004: 26–27). Warto w tym kontekście nadmienić, że ścisły (historyczny) związek życzeń z pochlebstwami odnotowuje P. Kowalski: „Życzenia dobrze wpisują się w praktyki prawienia pochlebstw. W wielu sytuacjach, nawet odległych od wyszukanej retoryki, patosu i wystawności

WYTRZYMAŁOŚĆ

Życzenia wytrzymałości zostały zawarte w jednej wiadomości przesłanej z okazji urodzin. Przyjmują one postać żartobliwego sformułowania informującego o proweniencji przypisywanej tej wartości przez nadawcę, zob. *przychylności nieba, żeby przetrzymać te upały – potrzebny byłby dobry daszek*²⁰⁶. Należy wszelako zauważyć, że interpretacja źródeł wytrzymałości może być w tym przypadku dwójaka: możliwe, że upatruje się ich w Bogu, czego świadectwem jest użycie wyrazu *niebo*, oznaczającego m.in. siedzibę Boga lub samego Boga²⁰⁷; niewykluczone jednak, iż za pomocą tego leksemu nadawca określa wyłącznie zjawiska pogodowe, które nie są związane z czynnikami nadprzyrodzonymi.

MŁODOŚĆ

Pragnienie wiecznego zachowania młodości zostało z kolei wyrażone za pomocą formy trybu rozkazującego czasownika *być* w jednej formule życzeń imienninowych, zob. *Bądź zawsze (...) młoda*.

8.1.7. Wartości personalne

WYTRWAŁOŚĆ

Powinszowania wytrwałości zaobserwowano w treści pojedynczych wiadomości przesyłanych z okazji imienin, świąt Bożego Narodzenia oraz Nowego Roku. W formule życzeń imienninowych eksponowane jest duże znaczenie, które winszownik nadaje tej cnocie, oraz dokonywana jest jej projekcja na sferę wypełniania obowiązków (przypuszczalnie: zawodowych), zob. *przede wszystkim (...) wytrwałości w spełnianiu swoich obowiązków*. W życzeniach imienninowych pojęcie to werbalizowane jest jedynie poprzez wskazanie na jego nazwę, tj. za pomocą formy zależnej rzeczownika *wytrwałości*. Poza tym zdolność do konsekwentnego dążenia do wyznaczonego celu została jednokrotnie uznana za szczególnie pożądaną cechę w obszarze pracy naukowej, zob. *wytrwałości w ubieganiu się o stopień doktorski*. Autor jednej formuły powinszowań bożonarodzeniowo-noworocznych zaleca zaś pielęgnowanie w sobie wytrwałości każdego dnia, zob. *wytrwałości na codzien*.

HART DUCHA I ODPORNOŚĆ PSYCHICZNA

Oprócz tego tematem życzeń imienninowych staje się wewnętrzna wytrzymałość oraz duże pokłady odporności psychicznej, zob. odpowiednio: *harta ducha; dużej odporności psychicznej*.

oprawy, życzenia były traktowane jako obowiązkowy załącznik do daru bardziej namacalnego, ponieważ zresztą same będąc takim darem” (Kowalski 2010: 107).

²⁰⁶ Zob. całą formułę: *W Dniu urodzin składam moje najserdeczniejsze życzenia, przede wszystkim zdrowia, lepszego samopoczucia i wytrwałości w spełnianiu swoich obowiązków, oraz przychylności nieba, żeby przetrzymać te upały – potrzebny byłby dobry daszek*.

²⁰⁷ Por. zn. 2. odnotowane w SJP PWN: ‘w wielu religiach: górna strefa świata, siedziba Boga, bóstw, aniołów i świętych; też: o samym Bogu, bóstwie, opatrności’.

ROZTROPNOŚĆ

W treści innej wiadomości przekazanej na okoliczność imienin umieszczono także życzenia roztropności: gratulant przypisuje tej cnocie metafizyczne (boskie) pochodzenie, zaś jako pomocnika w kontekście jej realizowania wskazuje świętego patrona adresata, który jest pośrednio personifikowany poprzez zastosowanie czynnościowego czasownika *prowadzić*, zob. *Niech Twój Wielki Patron (...) Cię (...) prowadzi drogą Bożą roztropności.*

WIARA WE WŁASNE SIŁY

Formuła życzeń bożonarodzeniowo-noworocznych zawiera postulat wykształcenia w sobie wiary we własne możliwości. Nadawca powinszowań utrzymuje, że przekonanie o własnych atutach może przyczynić się do osiągnięcia szczęścia w przyszłości, zob. *wiary we własne siły, na lepsze, szczęśliwsze jutro.*

POCZUCIE WŁASNEJ WARTOŚCI I GODNOŚCI

Z okazji Nowego Roku składane są również życzenia uświadamiania sobie własnej wartości i godności, zob. *poczucia własnej wartości i godności.*

OPTYMIZM

Pozytywny stosunek do otaczającej rzeczywistości staje się natomiast tematem powinszowań urodzinowych, w których dawany jest wyraz pragnieniu, aby adresat zachował dotychczasową optymistyczną postawę w rozpoczynającym się tysiącleciu, zob. *niesłabnącego optymizmu w tym nowym tysiącleciu.*

8.1.8. Wartości prestiżowe

SUKCES

W treści życzeń urodzinowych sukces lokalizowany jest wyłącznie w sferze nauki (3) i utożsamiany jest z uzyskiwaniem bardzo dobrych ocen oraz otrzymaniem indeksu, umożliwiającym podjęcie studiów na uniwersytecie, zob. *samych piątek w szkole* (2); *otrzymania indeksu*²⁰⁸. Zastosowanie leksemu *sam* w sformułowaniu *samych piątek w szkole*, wyraża pragnienie otrzymywania dużej liczby bardzo dobrych ocen, stanowiących miarę szkolnego sukcesu.

Również w życzeniach imieninowych przede wszystkim wskazuje się na sfery życia odbiorców, na które projektowany jest sukces (7), tj. pracę (4), naukę (2, zob.

²⁰⁸ Fakt ten – jak również życzenia grzeczności czy pociechy – może potwierdzać słuszność sądu M. Marcjanik (2000: 71), że urodziny są w Polsce obchodzone przede wszystkim przez osoby młode. Należy jednak zauważyć, że w badanym materiale zidentyfikowano także życzenia skierowane do osób starszych oraz odbiorców w średnim wieku, np. *W dniu urodzin naszej Babci składamy moc najserdeczniejszych życzeń, zdrowia, szczęścia, oraz Błogosławieństwa Bożego; Z okazji 33-ciej Rocznicy Twoich Urodzin ślę Ci z Polczyzna Zdroju najlepsze życzenia: Zdrowia, dobrego samopoczucia i wiele, wiele jasnych dni w życiu; W dniu twoich 49tych Urodzin przesyłamy nasze najserdeczniejsze życzenia długich lat życia w zadowoleniu oraz Błogosławieństwa Bożego.*

sukcesów w pracy; dalszych sukcesów w pracy; sukcesów w pracy lekarza; sukcesów w pracy dydaktycznej; samych piątek w szkole; ukończenia pracy doktorskiej) oraz aktywność podejmowaną w czasie wolnym (1, zob. *sukcesów filatelistycznych*)²⁰⁹. Poza tym, tak jak w życzeniach urodzinowych, jednokrotnie wyartykułowaniu ulega chęć osiągnięcia dużej liczby sukcesów, rozumianych jako uzyskiwanie bardzo dobrych ocen, zob. *samych piątek w szkole*.

Życzenia przekazywane na okoliczność Nowego Roku także informują głównie o dziedzinach życia, z którymi łączone jest zaistnienie sukcesu (6), tj. o pracy (4, zob. *a szczególnie (...) sukcesów w pracy zawodowej*²¹⁰; *wielu osiągnięć w pracy; sukcesów w pracy zawodowej (...) w Nowym Roku 1969*) i nauce (2, zob. *w Nowym Roku (...) sukcesów na polu naukowym*). Dwukrotnie pojęcie sukcesu ulega precyzacji, gdyż jako jego wyznaczniki wskazywane są dobrej jakości publikacje oraz zadowalające rezultaty uzyskane w sesji egzaminacyjnej, zob. *dobrych i udanych artykułów i publikacji (...) w Nowym Roku 1969; w Nowym Roku (...) dobrych wyników w zbliżającej się sesji egzaminacyjnej*. W powyższych powinszowaniach dawany jest ponadto wyraz pragnieniu osiągnięcia sukcesu w nadchodzącym roku (4), zob. *w Nowym Roku (...) sukcesów na polu naukowym; w Nowym Roku (...) dobrych wyników w zbliżającej się sesji egzaminacyjnej; dobrych i udanych artykułów i publikacji (...) w Nowym Roku 1969; sukcesów w pracy zawodowej (...) w Nowym Roku 1969*. Incydentalnie przedmiotem życzeń staje się duża liczba osiągnięć, zob. *wielu osiągnięć w pracy*. Artykułowana jest także wysoka ranga, jaką sukces zawodowy zajmuje w hierarchii wartości winszownika, zob. *a szczególnie (...) sukcesów w pracy zawodowej*.

Nie odnotowano wypadków występowania życzeń sukcesu w wiadomościach przekazywanych z okazji Świąt Wielkanocnych, a w powinszowaniach bożonarodzeniowych wartość tę wymieniono wyłącznie dwukrotnie (zob. *sukcesów; a szczególnie (...) sukcesów w pracy zawodowej*). Praktykę tę można wytłumaczyć nieodpowiedniością składania życzeń odwołujących się do doczesnych ludzkich dążeń w kontekście świąt religijnych.

8.1.9. Wartości odczuciowe

SZCZĘŚCIE

Powinszowania szczęścia są istotnym składnikiem wiadomości przesyłanych na okoliczność wszystkich świąt będących przedmiotem naszego zainteresowania w tej pracy. Analiza życzeń składanych z okazji urodzin wykazała, że winszownicy najczęściej odwołują się do metafory dużej ilości, obfitości szczęścia (6), zob. *dużo szczęścia* (4); *dużo, dużo szczęścia; Wszystkiego co się szczęściem zwie*. W ostatnim

²⁰⁹ W przywołanych formułach uwagę zwraca precyzyjne nazywanie działalności adresata, w której nadawcy życzeń lokalizują osiągnięcie sukcesów, takiej jak praca dydaktyczna, zawód lekarza oraz praca nad rozprawą doktorską.

²¹⁰ Treść życzeń, z których zaczerpnięto tę cytację, odnosi się zarówno do świąt Bożego Narodzenia, jak i Nowego Roku.

z przywołanych poświadczeń – tak jak w życzeniach dobra (zob. dalej) – za pomocą wyrazu *wszystko* eksponowany jest szeroki zakres niesprecyzowanych wartości, *in potentia* przyczyniających się do odczuwania szczęścia²¹¹. Rzadziej określane są domeny, w których upatrywana jest realizacja referowanego pojęcia (2) – szczęście jest bowiem jedynie dwukrotnie projektowane na sferę życia osobistego adresata, zob. *szczęścia w życiu osobistym; dużo szczęścia w życiu osobistym*. W pięciu tekstach nie pojawiają się wskazania na cechy tej wartości, życzenia zostały bowiem wyrażone w nich wyłącznie za pomocą formy *szczęścia*.

W formułach życzeń imieninowych werbalizacji ulegają z reguły dziedziny życia (7), na które dokonywana jest projekcja szczęścia. Należą do nich: szeroko rozumiana egzystencja (2, zob. *szczęścia w życiu; Stąpaj szczęśliwie przez życia błon*²¹²), życie osobiste (2, zob. *szczęścia w życiu osobistym*), życie rodzinne (2, zob. *szczęścia w życiu rodzinnym; szczęścia rodzinnego*) oraz nauka (1, zob. *szczęścia (...) w szkole*). Równie często spotykane są powinszowania, w których intensywność doznawania szczęścia charakteryzowana jest w terminach dużej ilości (7), zob. *dużo szczęścia* (4); *szczęścia dużo; dużo tego co się szczęściem zwie; szczęścia wiele*. Oprócz tego dwukrotnie wyrażane jest pragnienie długotrwałego doświadczenia szczęścia, zob. *100-lat (...) w szczęściu; samych tylko szczęśliwych dni*. Warto także zwrócić uwagę na życzenia wykazujące podobieństwo do dyrektywnych aktów mowy (takich jak np. rada czy prośba), w których odczuwanie szczęścia uzależniane jest od poważnego stosunku odbiorcy do życia, zob. *szczęścia w życiu, które bierz poważnie, a będziesz szczęśliwa*. Najczęściej powinszowania szczęścia wyrażane są jednak za pomocą formy *szczęścia* (22), której nie towarzyszą określenia cech łączonych z tym pojęciem.

W treści życzeń wielkanocnych z reguły eksponowany jest czas trwania szczęścia (14): z reguły bowiem (przy pomocy konstrukcji atrybutywnych) jego doświadczenie ograniczane jest do okresu świątecznego²¹³ (13, zob. *szczęśliwych Świąt Wielkanocnych* (8); *szczęśliwych świąt* (4); *Szczęśliwych Świąt Zmartwychwstania*), lecz jednokrotnie nadawca umieszcza je także w dłuższej perspektywie czasowej, obejmującej całe życie adresata (zob. *szczęścia na każdą chwilę w życiu*). Za pomocą wykładników ilości (będących przykładem hiperboli) wyrażane jest ponadto pragnienie szczególnej intensywności szczęśliwych doznań (5), np. *dużo szczęścia; wiele szczęścia osobistego i rodzinnego; a przede wszystkim (...) szczyptę szczęścia*²¹⁴. Warto także zauważyć, że jedna z przytoczonych cytacji umiejscawia referowany stan emocjonalny w sferze życia osobistego i rodzinnego odbiorcy, zob. *wiele szczęścia osobistego i rodzinnego*. Dwukrotnie

²¹¹ Powinszowania te realizują grzecznościową zasadę dyskrecji, albowiem „prawo” do indywidualnej interpretacji szczęścia zostaje w nich przyznane odbiorcy.

²¹² Przedstawienie życia w kategoriach przestrzennych ma na celu zwiększenie obrazowości komunikatu.

²¹³ W przytoczonych dalej formułach uwidacznia się charakterystyczne dla życzeń składanych z okazji świąt religijnych stosowanie wyrazów *szczęśliwy* i *szczęście* jako synonimicznych wobec takich słów, jak m.in. *radosny, wesoły, radość, wesołość*, tj. traktowanie ich jako nazw uczuć-afektów.

²¹⁴ Za pośrednictwem rzeczownika *szczypta* szczęście przedstawiane jest jako substancja sypka. Zabicie ten aktywizuje asocjacje z przepisem kulinarnym i wskazuje na synkretyzm gatunkowy omawianej formuły.

zaś, za pośrednictwem partykuły *przede wszystkim*, akcentowane jest fundamentalne znaczenie szczęścia na tle innych wartości składających się na przedmiot życzeń, zob. *a przede wszystkim (...) szczyptę szczęścia; Niechaj Chrystus Zmartwychwstały ześle Wam Kochani (...) przede wszystkim (...) szczęścia*. Poza tym w ostatniej z przywołanych formuł dawany jest wyraz wierze w boską proveniencję szczęścia, nadawca wskazuje bowiem na Jezusa Chrystusa jako jego upragnionego ofiarodawcę. Incydentalnie powinszowania szczęścia werbalizowane są natomiast przy pomocy formy dopełniacza rzeczownika *szczęście (szczęścia)* oraz imperatywnego zwrotu *Bądźcie (...) szczęśliwi*.

Również w formułach życzeń bożonarodzeniowych szczęściu przeważnie przypisywane są cechy temporalne (22): jego odczuwanie przede wszystkim ograniczone jest do czasu świąt (17, np. *szczęśliwych Świąt Bożego Narodzenia; szczęśliwych świąt; szczęścia w te Święta Bożego Narodzenia*), jednak okazjonalnie jest także rozciągane na okres świąteczny oraz następny rok/Nowy Rok (2, zob. *Na nadchodzące Święta Bożego Narodzenia i Nowy Rok 1991 (...) szczęścia; szczęśliwego (...) spędzenia świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku*), nadchodzący rok kalendarzowy (2, zob. *melodia kolend płynie w dal i w mrok... Niech Ci przyniesie (...) wiele szczęścia na Nowy Rok ~ 2000; Niech ta Gwiazdka Betlejemska, która zaświeci o zmroku doprowadzi do szczęścia w Nowym Roku*²¹⁵), a także na wiele lat (1, zob. *długich lat w (...) szczęściu*). Oprócz tego intensywność przejawów referowanej wartości jest niekiedy charakteryzowana w kategoriach dużej ilości (3, zob. *dużo szczęścia*) oraz dokonywana jest jej projekcja na całokształt życia odbiorcy (1, zob. *szczęścia w życiu*). Szesnastokrotnie życzenia wyrażane są zaś wyłącznie za pomocą formy *szczęścia*.

Tak jak w życzeniach wielkanocnych i bożonarodzeniowych, w powinszowaniach noworocznych doznawanie szczęścia jest najczęściej ograniczane temporalnie (126) do okresów obejmujących nadchodzący rok (120, np. *szczęśliwego Nowego Roku; szczęścia w Nowym Roku; Jeśli ten był dobry – by „nowy” był jeszcze (...) szczęśliwszym; Oby ten Nowy Rok który idzie dużymi krokami, przyniósł (...) wszystkiego najlepszego co się szczęściem zwie*²¹⁶; w *Nowym Roku 1989 wszelkie troski niechaj giną, chwile życia w szczęściu płyną*), święta Bożego Narodzenia i następny rok/Nowy Rok (3, zob. *szczęśliwego (...) spędzenia świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku; na Święta Bożego Narodzenia oraz Nowy Rok 1990 (...) szczęścia w życiu; Na nadchodzące Święta Bożego Narodzenia i Nowy Rok 1991 (...) szczęścia*), jak również całe życie odbiorców (3, zob. *by się szczęściło w każdym życia kroku, oto są życzenia przy „Nowym Roku”; Niech życie w szczęściu oplata dziś, jutro w Nowym Roku i po wszystkie lata wszystko co najlepsze*²¹⁷; *długich lat w (...) szczęściu*). Znacznie rzadziej spotykane są powinszowania, których przedmiotem jest duża „ilość”

²¹⁵ Umieszczona w pozycji subiekta Gwiazdka Betlejemska staje się w tym wypadku pośrednim odbiorcą życzeń, który proszony jest, aby zagwarantował szczęście adresatowi.

²¹⁶ W przytoczonych powinszowaniach zastosowano zabieg personifikacji nadchodzącego roku, który poprzez zastosowanie czynnościowego czasownika *przyniesie* prezentowany jest jako „ofiarodawca” szczęścia.

²¹⁷ Pragnienie, aby adresat doświadczał szczęścia we wszystkich płaszczyznach życia, uwydatniane jest za pośrednictwem odwołania do metafory ukazującej tę wartość jako roślinę „oplatającą” całe życie odbiorcy.

szczęścia (7), np. *dużo (...) szczęścia; wiele szczęścia w Nowym Roku*. Oprócz tego w dwóch tekstach wyeksponowane zostały sfery aktywności, z którymi gratulanci wiążą doświadczanie szczęścia, obejmujące życie osobiste oraz całokształt działań adresatów, zob. *szczęścia w życiu osobistym; na Święta Bożego Narodzenia oraz Nowy Rok 1990 (...) szczęścia w życiu*.

POMYŚLNOŚĆ

Również powinszowania pomyślności występują w wiadomościach przekazywanych z okazji wszystkich rozpatrywanych świąt. W treści życzeń urodzinowych pomyślność jest głównie charakteryzowana w kategoriach ilościowych (5), tj. akcentowana jest jej duża ilość oraz – za pomocą wyrazu *wszelki* – szeroki (aczkolwiek niesprecyzowany) zakres mogących konstytuować ją czynników, zob. *wszelkiej pomyślności* (4); *dużo pomyślności*. Odnotowano również formuły eksponujące sfery życia odbiorców, którym w udziale ma przypaść pomyślność (4), tj. naukę (zob. *pomyślności w nauce aby Twe marzenie magisterskie się spełniło; pomyślnego zdania matury*) oraz życie osobiste i pracę zawodową (zob. *wszelkiej pomyślności w życiu osobistym i pracy zawodowej*). Incydentalnie utrzymywanie się pomyślnego dla odbiorców stanu rzeczy lokalizowane jest w długim horyzoncie czasowym, zob. *pomyślności (...) w tym nowym tysiącleciu*. W trzech wypadkach powinszowania wyrażane są jedynie za pomocą formy *pomyślności*.

Także w życzeniach imienninowych pomyślność najczęściej charakteryzowana jest w terminach ilościowych (29), zob. *wszelkiej pomyślności* (27); *wszelkich pomyślności* (2). Na drugim miejscu plasują się powinszowania określające sfery życia mające cechować się pomyślnością (10), tj. przede wszystkim życie osobiste (5), lecz także – jednostkowo – pracę zawodową, naukę, służbę wojskową, proces realizacji pragnień oraz, ogólnie, wszystkie poczynania solenizantów, zob. *pomyślności w życiu osobistym* (2); *wszelkiej pomyślności w życiu osobistym* (2); *pomyślności w życiu osobistym i zawodowym; pomyślności w nauce; pomyślności w służbie wojskowej; pomyślnej realizacji wszystkich pragnień; pomyślności we wszystkich poczynaniach*. Jednostkowo pomyślność wiązana jest z dalszym życiem odbiorcy, zob. *aby w (...) pomyślności układało się dalsze Twoje życie*. Również w jednym wypadku, za pomocą partykuły *przede wszystkim*, zaakcentowano duże znaczenie pomyślności na tle innych wartości pozytywnych, które przypisuje jej winszownik, zob. *Przede wszystkim życzę (...) wszelkiej pomyślności*. Piętnastokrotnie referowana wartość wyrażana jest wyłącznie za pośrednictwem substantivum *pomyślności*.

W życzeniach wielkanocnych pomyślność również z reguły przedstawiana jest w kategoriach ilościowych (9), zob. *wszelkiej pomyślności* (8); *dużo pomyślności*. Jednokrotnie natomiast wyrażane jest pragnienie, aby pomyślne okoliczności towarzyszyły adresatowi we wszystkich sferach jego życiowej aktywności, zob. *pomyślności w życiu*. W trzech wiadomościach omawiane pojęcie aksjologiczne werbalizowane jest wyłącznie za pomocą formy *pomyślności*.

Życzenia bożonarodzeniowe informują przede wszystkim o postulowanym przez winszowników czasie trwania pomyślności (3), w szczególności obejmującym święta

Bożego Narodzenia oraz następujący po nich rok kalendarzowy (2, zob. *Na Boże Narodzenie i na Nowy Rok (...) wszelkiej pomyślności; Na nadchodzące Święta Bożego Narodzenia i Nowy Rok 1991 (...) pomyślności*), lecz także wyłącznie nadchodzący rok (1, zob. *pomyślności w Nowym Roku*). Dwukrotnie przedmiotem powinszowań staje się zaś duża liczba i szeroki zakres czynników mogących konstituować pomyślność odbiorcy, zob. *Wszelkiej pomyślności; Na Boże Narodzenie i na Nowy Rok (...) wszelkiej pomyślności*. W jednej formule dokonywana jest ponadto projekcja tej wartości na sferę życia prywatnego, zob. *pomyślności w życiu osobistym*. W trzech wypadkach życzenia są natomiast wyrażane jedynie za pośrednictwem leksemu *pomyślności*.

W treści powinszowań noworocznych referowana wartość także głównie wiązana jest z określonymi ramami czasowymi (53), które obejmują nowy rok (50, np. *wszelkiej pomyślności w Nowym Roku; pomyślnego Nowego Roku; pomyślności w Nowym Roku*) oraz, okazjonalnie, zarówno święta Bożego Narodzenia, jak i nadchodzący rok kalendarzowy (3, zob. *Na Boże Narodzenie i na Nowy Rok (...) wszelkiej pomyślności; na Święta Bożego Narodzenia oraz Nowy Rok 1990 (...) wszelkiej pomyślności; Na nadchodzące Święta Bożego Narodzenia i Nowy Rok 1991 (...) pomyślności*). W znacznej części życzeń pomyślność przedstawiana jest również w kategoriach ilościowych (39), np. *Dużo pomyślności; wszelkiej pomyślności; wszelkich pomyślności; Niech drzwiami i oknami pomyślność Wam wchodzi*²¹⁸. Dokonywana jest ponadto jej projekcja na sferę życia osobistego (4) i zawodowego (3) odbiorców, np. *pomyślności w pracy i w życiu osobistym; wszelkiej pomyślności w pracy i w życiu osobistym; pomyślności w życiu osobistym w Nowym Roku 1969*.

RADOŚĆ

Radość jest tematem życzeń imieninowych, wielkanocnych, bożonarodzeniowych i noworocznych. W powinszowaniach imieninowych wartość ta z reguły charakteryzowana jest poprzez odwołanie do kategorii ilości (7), zob. *dużo radości w życiu* (3); *dużo radości* (2); *wiele radości; a najwięcej radości życia*. Nadawcy określają ponadto czas trwania radości (4), z jednej strony postulując jej długotrwałość (zob. *Niech radość w Tobie nigdy nie zagaśnie*²¹⁹; *wielu radosnych dni w życiu; samych radosnych dni*), z drugiej zaś – efemeryczność połączoną z jak najczęstszym występowaniem (zob. *jak najwięcej radosnych momentów w życiu*). Oprócz tego doświadczanie radości charakteryzowane jest jako atrybut całokształtu życiowej aktywności odbiorców (4), zob. *dużo radości w życiu* (3); *jak najwięcej radosnych momentów w życiu*. Ostatnie z przytoczonych sformułowań, poprzez zastosowanie określenia wartościującego *jak najwięcej*, wskazuje także na istotność, jaką gratulant przypisuje odczuwaniu radości. Warto również nadmienić, iż incydentalnie przedmiotem życzeń imieninowych stają się przyczyny doznawania radości, nie zaś samo uczucie, zob. *Oby zajaśniało słońce w Twoim i Stachny życiu, abyście mieli powody do radości, a nie do smutku*.

²¹⁸ Powinszowania te wykorzystują mechanizm antropomorfizacji, gdyż pomyślności przypisywane są w nich cechy motoryczne.

²¹⁹ Treść wskazanych życzeń metaforycznie obrazuje radość jako płomień, ukazując powiązania asocjacyjne między radością a żywiołem i żywiołowością.

W siedmiu wiadomościach powinszowania zostały ponadto wyrażone wyłącznie za pomocą formy *radości*.

W treści życzeń wielkanocnych przeważa charakterystyka temporalna, wedle której radość ma stanowić właściwość okresu świątecznego (33), np. *radosnych Świąt Wielkanocnych; Radosnego Alleluja; Radosnych Świąt Zmartwychwstania Pańskiego; W dzień Bożego Zmartwychwstania, Radość wszystkich nas ogarnia*²²⁰. Poza tym przedmiotem powinszowań staje się intensywne doznawanie radości, które werbalizowane jest za pomocą określeń dużej ilości (7), np. *dużo radości; Wiele radości (...) w dzień Zmartwychwstania Pańskiego; pełnego radości przeżycia Zmartwychwstania Pana Jezusa*²²¹. W jednym tekście jako źródło radości w okresie Świąt Wielkanocnych wskazywana jest Matka Boża, zob. *niech (...) radość Królowej Niebieskiej zamieszka w waszych sercach*²²². Również jednokrotnie radość ukazana została jako uczucie mające towarzyszyć wszystkim życiowym poczynaniom odbiorcy, zob. *radości z życia*. W pięciu wiadomościach życzenia artykułowane są natomiast jedynie za pomocą substantivum *radości*.

W powinszowaniach bożonarodzeniowych radosne doznania również zwykle łączone są z konkretnymi okresami (33): nadawcy wiążą odczuwanie radości przede wszystkim z czasem świątecznym (29, np. *radosnych Świąt Bożego Narodzenia; radości w dniu Święta Bożego Narodzenia; Aby Święta Bożego Narodzenia przyniosły radość z tego co jest*²²³), rzadziej – zarówno z okresem świątecznym, jak i z nadchodzącym rokiem (3, zob. *NA RADOSNE ŚWIĘTA BOŻEGO NARODZENIA I NA NOWY ROK 1964 (...) ŻYCZENIA (...) RADOŚCI; pełnych radości (...) Świąt Bożego Narodzenia tudzież takiego samego Nowego Roku 1977; dużo dużo radości z Twej pracy (...) na Dzień Narodzenia P. Jezusa i Nowy rok 1969*), jednostkowo zaś – z następnym rokiem kalendarzowym (zob. *melodia kolend płynie w dal i w mrok... Niech Ci przyniesie (...) radości moc (...) na Nowy Rok ~ 2000*). Jedenastokrotnie wartości tej przypisywane są natomiast właściwości ilościowe, metaforycznie wyrażające pragnienie silnego doznawania radości, np. *Dużo radości; na Święta Bożego Narodzenia dużo radości; Świąt pełnych radości (...) z Narodzenia Pana*. Źródeł radosnych uniesień nadawcy upatrują natomiast w narodzeniu Chrystusa (zob. *Świąt pełnych radości (...) z Narodzenia Pana*), pracy (zob. *dużo dużo radości z Twej pracy (...) na Dzień Narodzenia P. Jezusa i Nowy rok 1969*) oraz ogólnej sytuacji życiowej odbiorcy (zob. *Aby Święta Bożego Narodzenia przyniosły radość z tego co jest*). Jednokrotnie zaś, za pomocą przysłowka *szczególnie*, uwydatniane jest duże znaczenie radości w stosunku do pozostałych wartości stanowiących temat życzeń, zob. *a szczególnie dużo*

²²⁰ Intensywność doznawania radości została tutaj uwydatniona poprzez przyrównanie jej do przedmiotu „okrywającego” odbiorców.

²²¹ W powyższej formule w odniesieniu do radości zastosowana została tzw. metafora pojemnika: radosne uniesienia przedstawiane są w niej jako przedmiot lub substancja „wypełniająca” naczynie, którym w tym wypadku są ramy czasowe świąt.

²²² Warto odnotować, że radość ulega tu antropomorfizacji jako byt zdolny do „zamieszkania” w duchowej sferze adresatów.

²²³ W cytowanej formule święta Bożego Narodzenia, poprzez umieszczenie ich w pozycji subiekta i zastosowanie czasownika czynnościowego *przyniesić*, są antropomorfizowane jako pośredni odbiorca radości, którego zadaniem jest „dostarczenie” jej odbiorcy bezpośredniemu.

radości. W dwóch wiadomościach powinszowania radości werbalizowane są z kolei wyłącznie za pomocą formy dopełniacza rzeczownika *radość* – *radości*.

W treści życzeń noworocznych pojęcie radości przeważnie ujmowane jest w terminach ilościowych (10), np. *Dużo radości; dużo radości w Nowym Roku; Niech zbliżający się N. Rok 1983 przyniesie Ci dużo (...) radości; Oby ten Nowy Rok który idzie dużymi krokami, przyniósł wiele radości*²²⁴. Na drugiej lokacie pod względem frekwencji wystąpień plasują się powinszowania wskazujące na temporalne ramy radości (8): jej odczuwanie jest w nich sytuowane w nadchodzącym roku (6, np. *dużo radości w Nowym Roku; wiele radości (...) w nowym roku; dużo (...) radości (...) w Nowym Roku 2004*), jak również w czasie świąt Bożego Narodzenia i następnego roku kalendarzowego (2, zob. *NA RADOSNE ŚWIĘTA BOŻEGO NARODZENIA I NA NOWY ROK 1964 (...) ŻYCZENIA (...) RADOŚCI; pełnych radości (...) Świąt Bożego Narodzenia tudzież takiego samego Nowego Roku 1977*). Jednokrotnie werbalizacji ulega zaś pragnienie, by źródłem radości odbiorcy stała się praca, zob. *dużo dużo radości z Twojej pracy*. Incydentalnie podkreślana jest także istotność tej wartości, zob. *a szczególnie dużo radości*.

WESOŁOŚĆ

Życzenia wesołości odnotowano w treści formuł przesyłanych z okazji Świąt Wielkanocnych, świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku. W powinszowaniach wielkanocnych odczuwanie wesołości, poprzez zastosowanie konstrukcji atrybutywnych, przypisywane jest wyłącznie okresowi świątecznemu (95), np. *wesołych Świąt Wielkanocnych; Wesołego Alleluja*²²⁵; *Wesołych Świąt Zmartwychwstania Pańskiego*. W jednym tekście gratulant wskazuje na przyjemne doznania płynące z kolektywnego, radosnego świętowania, przyrównując je do raj, zob. *Weselmy się wszyscy wzajem. Niech świat będzie dla nas rajem*.

Powinszowania zaobserwowane w treści wiadomości przekazywanych z okazji świąt Bożego Narodzenia także przede wszystkim sytuują wesołość w ściśle określonych ramach czasowych (85): jej doznawanie związane jest najczęściej z czasem świąt (83, np. *wesołych świąt Bożego Narodzenia; Wesołych Świąt Narodzenia Bożej Dzieciny; Świąt pełnych (...) wesela z Narodzenia Pana; a very happy Christmas*²²⁶), lecz okazjonalnie łączone jest także zarówno z okresem świątecznym, jak i z Nowym Rokiem (2), zob. *Wesołych (...) Świąt Bożego Narodzenia oraz Nowego Roku; wesołego (...) spędzenia świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku*. Jednokrotnie przedmiotem życzeń staje się zaś szeroka gama czynników wywołujących wesołość, zob. *wszystkiego co (...) najweselsze*. Zaobserwowano ponadto dwie formuły, których autorzy – zgodnie z charakterem świąt Bożego Narodzenia – upatrują przyczyn weso-

²²⁴ W dwóch ostatnich formułach nadchodzący rok ulega antropomorfizacji (*idzie dużymi krokami*). Jest on ukazywany jako pośredni odbiorca życzeń noworocznych, na którego nakładana jest odpowiedzialność za odczuwanie radości przez adresata bezpośredniego.

²²⁵ Zwrot *alleluja* pochodzi z języka hebrajskiego i w dosłownym tłumaczeniu oznacza „wychwalajcie Pana”. Jako element życzeń wielkanocnych jest jednak często błędnie stosowany jako synonimiczny wobec wyrażenia *wesołych świąt*.

²²⁶ Cytowana formuła pochodzi z lat 90. XX wieku. Jej zastosowanie ilustruje rosnące oddziaływanie angielszczyzny na język polski, które rozpoczęło się po przemianach ustrojowych w 1989 roku.

łości w narodzinach Jezusa Chrystusa, zob. *Świąt pełnych (...) wesela z Narodzenia Pana; wesołych w Panu świąt*.

Tak jak w życzeniach przekazywanych z okazji Wielkanocy i świąt Bożego Narodzenia, autorzy powinszowań noworocznych również określają czas trwania wesołości (3), łącząc ją z Bożym Narodzeniem i nadchodzącym rokiem (2, zob. *Wesołych (...) Świąt Bożego Narodzenia oraz Nowego Roku; wesołego (...) spędzenia świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku*) oraz z nocą sylwestrową (1, zob. *Wesołej Zabawy Sylwestrowej*).

POGODA DUCHA

Życzenia pogody ducha składane są z okazji wszystkich okoliczności, które rozpatrujemy w tej monografii. W powinszowaniach urodzinowych ten pozytywny stan emocjonalny werbalizowany jest przy pomocy połączenia wyrazowego *pogody ducha* (3), którego metaforyczna treść eksponuje wewnętrzny charakter pozytywnego usposobienia.

Również życzenia imieninowe i wielkanocne każdorazowo przyjmują postać wyrażenia *pogody ducha* (6). W powinszowaniach wielkanocnych jednokrotnie artykułowane jest ponadto pragnienie, aby pogodne usposobienie odbiorcy utrzymywało się każdego dnia, zob. *pogody ducha na każdy dzień*.

W życzeniach bożonarodzeniowych dokonywana jest projekcja tego stanu emocjonalnego na święta i na cały nadchodzący rok, zob. *pogody ducha w Święta i całym Nowym Roku* (formuła, z której zaczerpnięto powyższe życzenia, odnosi się zarówno do świąt Bożego Narodzenia, jak i Nowego Roku). Poza tym z pogody ducha czyni się własność szeroko rozumianego życia odbiorcy, zob. *pogody w życiu*.

W treści powinszowań noworocznych trwanie pogodnego stanu ducha łączone jest z nadchodzącym rokiem kalendarzowym, który przedstawiany jest jako jego ofiarodawca, zob. *Oby ten Nowy Rok który idzie dużymi krokami, przyniósł wiele (...) pogody ducha w Twoim życiu*.

POGODA, POGODNA ATMOSFERA

Powinszowania pogodnej atmosfery oraz pogody występują w wiadomościach związanych z imieninami, Wielkanocą oraz świętami Bożego Narodzenia. Wśród formuł przesyłanych na okoliczność imienin spotykane są życzenia projektujące pogodną atmosferę na wielodniowy okres, zob. *wielu pogodnych dni* (2). W jednym wypadku zastosowano substantivum *pogody*, jednakże ze względu na brak szerszego kontekstu trudno jest jednoznacznie określić, czy metaforycznie nazywa ono pozytywne usposobienie bądź odczucia, czy też odnosi się do zjawisk atmosferycznych.

W życzeniach wielkanocnych utrzymywanie się pogodnej atmosfery ograniczane jest do czasu świąt (25, zob. *pogodnych Świąt Wielkanocnych* (16); *pogodnych Świąt* (5); *pogodnych Świąt Zmartwychwstania Pańskiego* (3); życzenia najpogodniejszych (...) Świąt) oraz, incydentalnie, do nieprzypisanego do konkretnych ram temporalnych wielodniowego okresu, zob. *wielu pogodnych dni*.

W tekstach przesyłanych na okoliczność Bożego Narodzenia powinszowania pogodnego nastroju dotyczą wyłącznie czasu świątecznego (26), zob. *pogodnych*

Świąt Bożego Narodzenia (22); pogodnych Świąt (3); Zbliżające się święta Bożego Narodzenia niechaj miną pogodnie.

MIŁA ATMOSFERA

Miła atmosfera jest przedmiotem życzeń składanych z okazji Wielkanocy, świąt Bożego Narodzenia oraz Nowego Roku. Powinszowania wielkanocne ograniczają czas trwania przyjemnego nastroju do okresu świątecznego (13), zob. następujące werbalizacje: *miłych Świąt Wielkanocnych (8); miłych świąt Wielkiej Nocy; Miłych (...) Świąt Zmartwychwstania Pańskiego*²²⁷; *Miłych (...) dni świątecznych; przemiłych Świąt Wiosennych*²²⁸; a także eliptyczne wyrażenie *miłych*.

W życzeniach bożonarodzeniowych oraz bożonarodzeniowo-noworocznych miła atmosfera także staje się właściwością okresu świątecznego (7, np. *Miłych (...) Świąt Bożego Narodzenia; miłych Świąt*), jak również czasu świąt i następującego po nich roku kalendarzowego (1, zob. *Na nadchodzące Święta Bożego Narodzenia i Nowy Rok 1991 (...) miłych świąt w gronie Rodzinnym z dziećmi i wnukami*). W dwóch wypadkach tematem powinszowań są zaś przyjemne chwile przeżywane podczas świąt, zob. *Miłych chwil w gronie rodzinnym; miłych chwil spędzonych z rodziną*. Należy zauważyć, że uwydatniany jest w nich rodzinny charakter świąt Bożego Narodzenia, przyczyniający się do panowania miłej atmosfery, zob. *Miłych chwil w gronie rodzinnym; miłych chwil spędzonych z rodziną; Na nadchodzące Święta Bożego Narodzenia i Nowy Rok 1991 (...) miłych świąt w gronie Rodzinnym z dziećmi i wnukami*.

POKÓJ

Pojęcie pokoju występuje w treści życzeń wielkanocnych, bożonarodzeniowych i noworocznych. W powinszowaniach wielkanocnych doświadczanie pokoju projektowane jest na okres świąt (4, zob. *pełnych pokoju Świąt (2); Pełnych pokoju Świąt Wielkanocnych; Wiele (...) pokoju w dzień Zmartwychwstania Pańskiego*) oraz na każdą chwilę życia adresatów (2, zob. *Pokój (...) Jezusa Zmartwychwstałego niech towarzyszy Wam w każdej chwili życia*). W celu intensyfikacji życzeń i nadania im emocjonalnego tonu (m.in. za pomocą metafor pojemnika) pokojowi przypisywana jest charakterystyka ilościowa (5), np. *pełnych pokoju Świąt; Pełnych pokoju Świąt Wielkanocnych; Wiele (...) pokoju w dzień Zmartwychwstania Pańskiego*. Poza tym gratulanci czterokrotnie artykułują wiarę w boskie pochodzenie pokoju, który postrzegany jest przez nich jako dar otrzymywany od zmartwychwstałego Jezusa Chrystusa, np. *Pokój (...) Jezusa Zmartwychwstałego niech towarzyszy Wam w każdej chwili życia; niech Pokój Jego (...) zamieszka w waszych sercach*²²⁹.

Również w życzeniach odnoszących się do świąt Bożego Narodzenia uwydatniane są temporalne własności pokoju (2), który jednokrotnie charakteryzowany jest jako

²²⁷ Określanie Świąt Wielkanocnych mianem *Świąt Zmartwychwstania Pańskiego* służy wyeksponowaniu ich religijnych aspektów.

²²⁸ Użycie wyrażenia *Święta Wiosenne* może mieć na celu zdystansowanie się nadawcy od chrześcijańskiego charakteru Świąt Wielkanocnych.

²²⁹ Pokój jest tutaj odnoszony do sfery wewnętrznych przeżyć odbiorców i ulega antropomorfizacji jako byt zdolny do zamieszkania w sercach odbiorców.

pożądaný stan w czasie świąt i nowego roku (zob. *NA RADOSNE ŚWIĘTA BOŻEGO NARODZENIA I NA NOWY ROK 1964 (...) ŻYCZENIA (...) POKOJU*), w innym wypadku zaś – jako właściwość okresu świątecznego (zob. *Pełnych Bożego pokoju Świąt*). Trzykrotnie werbalizacji ulega z kolei wiara w transcendentne źródła pokoju, zob. *W radosnym dniu gdy Jezus Chrystus – Bóg Człowiek narodził się, by zamieszkać wśród ludzi gorące życzenia, aby obdarzył nas (...) pokojem; Pełnych Bożego pokoju Świąt; Pokoju Bożego w duszy*. W jednym tekście wyrażane jest pragnienie doświadczania pełni pokoju w czasie świąt, zob. *Pełnych Bożego pokoju Świąt*.

Także w życzeniach noworocznych pokój uzyskuje z reguły charakterystykę temporalną: trzykrotnie łączony jest z okresem nadchodzącego roku (zob. *pokoju (...) w Nowym Roku 1985; dużo pokoju (...) w Nowym Roku; na Nowy Rok 1978 wiele (...) pokoju w serce dla całej Twojej rodziny*²³⁰), a w jednym wypadku – z czasem świąt i nowym rokiem (zob. *NA RADOSNE ŚWIĘTA BOŻEGO NARODZENIA I NA NOWY ROK 1964 (...) ŻYCZENIA (...) POKOJU*). W dwóch tekstach wartości tej przypisywane są cechy ilościowe, zob. *dużo pokoju (...) w Nowym Roku; na Nowy Rok 1978 wiele (...) pokoju w serce dla całej Twojej rodziny*.

SPOKÓJ

Powinszowania spokoju realizowane są z okazji imienin, Wielkanocy, Bożego Narodzenia i Nowego Roku. W wiadomości przesłanej na okoliczność imienin życzenia są dwukrotnie wyrażane przy pomocy substantivum *spokoju*.

W treści życzeń wielkanocnych najliczniej reprezentowane są werbalizacje lokalizujące spokój w okresie świątecznym (11), np. *spokojnych Świąt Wielkanocnych; Spokojnych Świąt „Zmartwychwstania Pańskiego”*. Poza tym akcentowane jest w nich istotne znaczenie przypisywane spokojowi przez nadawcę, jak również ujawnia się postrzeganie spokoju jako daru uzyskiwanego od Chrystusa, zob. *Niechaj Chrystus Zmartwychwstały ześle Wam Kochani (...) przede wszystkim (...) spokoju*. W jednym wypadku powinszowania realizowane są za pomocą formy dopełniacza rzeczownika *spokój – spokoju*.

W życzeniach składanych z okazji świąt Bożego Narodzenia spokój także z reguły projektowany jest na konkretne okoliczności (19), tj. czas świąt (18, np. *spokojnych Świąt Bożego Narodzenia; spokojnych Świąt*) oraz zarówno na święta, jak i na Nowy Rok (1, zob. *Spokojnych Świąt Bożego Narodzenia oraz Nowego Roku*). Jednokrotnie spokojny stan ducha przedstawiany jest jako pożądana cecha usposobienia odbiorcy, zob. *spokoju ducha*. Również jednostkowo życzenia spokoju wyrażane są za pośrednictwem leksemu *spokoju*.

W powinszowaniach noworocznych odczuwanie spokoju jest najczęściej umiejscawiane w nowym roku (4, np. *spokoju (...) w Nowym Roku 1984; spokojnego N. 1980 R.*), lecz również podczas świąt Bożego Narodzenia i nadchodzącego roku kalendarzowego (1, zob. *Spokojnych Świąt Bożego Narodzenia oraz Nowego Roku*). Jednokrotnie życzenia intensyfikowane są poprzez przypisanie spokojowi cech ilościowych, zob. *dużo (...) spokoju w Nowym Roku 2004*.

²³⁰ Życzenia te koncentrują się na spokoju wewnętrznym.

ZADOWOLENIE

Życzenia, których przedmiotem jest zadowolenie, składane są z okazji urodzin, imienin oraz Nowego Roku. Autorzy powinszowań urodzinowych eksponują proweniencję zadowolenia, upatrując jego źródeł w pięknie letniej pogody oraz szeroko rozumianej życiowej aktywności odbiorcy (2), zob. *zadowolenia z pięknego lata; zadowolenia z życia*. Odczuwanie satysfakcji jest w jednym wypadku projektowane na okres wielu lat dalszego życia adresata, zob. *długich lat życia w zadowoleniu*.

Podobnie jak w życzeniach urodzinowych, powinszowania z okazji imienin przeważnie akcentują pochodzenie zadowolenia (4). Nadawcy wskazują w nich jednak przede wszystkim na osobowe źródła satysfakcji (dzieci oraz, szerzej, rodzinę), zaś w jednym wypadku upatrują jej przyczyn w pracy zawodowej i wszystkich życiowych czynnościach adresata, zob. *zadowolenia (...) z dzieci; zadowolenia z Rodziny; satysfakcji z odpowiedzialnej pracy pedagogicznej*²³¹; *zadowolenia z życia*. Uczuciu zadowolenia przypisywana jest także duża intensywność, która wyrażana jest za pomocą liczebnika *dużo*, zob. *dużo (...) zadowolenia*. Poza tym gratulant jednokrotnie ukazuje dużą liczbę możliwych przyczyn doznawania zadowolenia, zob. *wszystkiego co przynosi zadowolenie w naszym monotonnym życiu*²³². Pragnienie wieloletniego odczuwania satysfakcji werbalizuje się z kolei w sformułowaniu *długich lat życia w zadowoleniu*. Dwa ujętykowania tej wartości przybierają natomiast formę dopełniacza rzeczownika *zadowolenie – zadowolenia*.

Również jednostkowe życzenia składane z okazji Nowego Roku przyjmują postać przytoczonego wyżej substantivum, zob. *zadowolenia*.

POCIECHA

Pociecha stanowi temat życzeń urodzinowych, imieninowych, wielkanocnych i bożonarodzeniowych. Powinszowania urodzinowe kierowane są do dziecka (dziewczynki), zob. *abyś urosła na pociechę tatusiowi i mamusi*. Ich treść wskazuje jednak, że jest ona jedynie pośrednim odbiorcą komunikatu – nadawca wyraża bowiem nadzieję, że odpowiednie zachowanie dziewczynki przyczyni się do odczuwania radości przez jej rodziców.

Życzenia przesyłane na okoliczność imienin wyróżnia wskazywanie osób mających stanowić źródło pociechy (8), do których zaliczani są członkowie rodzin odbiorców oraz – w jednym wypadku – wybranka adresata, zob. *pociechy z dzieci* (4); *pociechy z dzieciaków; pociechy z (...) wnuka; pociechy z męża; pociechy z sympati*. Referowana wartość została jednokrotnie wyrażona wyłącznie za pomocą formy rzeczownika *pociechy*.

Także w powinszowaniach wielkanocnych gratulanci upatrują przyczyn odczuwania pociechy w dzieciach oraz wnukach adresatów (3), zob. *pociechy z dzieciaków; pociechy z dzieci i wnusiów*.

²³¹ Powyższe życzenia noszą znamiona komplementu, bowiem wyrażane jest w nich uznanie dla odpowiedzialności towarzyszącej wykonywaniu zawodu nauczyciela.

²³² Formuła ta stanowi kolejne świadectwo włączania do treści powinszowań elementów charakterystycznych dla innych gatunków wypowiedzi. W tym wypadku życzenia wykazują podobieństwo do skargi, gdyż winszownik narzeka na marazm egzystencji, określając życie mianem *monotonnego*.

W jednej formule przesłanej z okazji świąt Bożego Narodzenia wartość ta jest natomiast werbalizowana wyłącznie za pośrednictwem substantivum *poctechy*.

POWODZENIE

Powinszowania powodzenia zamieszczono w formułach odnoszących się do wszystkich rozpatrywanych okoliczności. W życzeniach składanych z okazji urodzin powodzenie łączone jest ze sferą życia zawodowego i osobistego, zob. *powodzenia w życiu zawodowym i osobistym*.

Również w treści powinszowań imieninowych z reguły wymieniane są dziedziny życia, w których upatruje się doświadczenia powodzenia. Należą do nich: praca (3, zob. *powodzenia w pracy; powodzenia w pracy zawodowej; powodzenia w życiu zawodowym*), życie osobiste (2, zob. *powodzenia w życiu osobistym*) oraz nauka (1, zob. *powodzenia w nauce*). W jednym wypadku dokonywana jest jakościowa ewaluacja powodzenia, zob. *dobrego powodzenia*. Dwukrotnie natomiast życzenia przybierają formę dopełniacza rzeczownika *powodzenie – powodzenia*.

Jakość powodzenia została także uwydatniona w treści życzeń wielkanocnych, zob. *dobrego powodzenia*.

Powinszowania bożonarodzeniowe w jednym wypadku przyjmują wyłącznie postać leksemu *powodzenia*. W innej formule następuje projekcja powodzenia na sferę szkolnych osiągnięć odbiorcy, zob. *powodzenia w szkole*.

W życzeniach noworocznych doświadczenie powodzenia lokalizowane jest natomiast w okresie nadchodzącego roku (2), zob. *w Nowym Roku (...) powodzenia; Nowego Roku a w nim (...) dla dzieci powodzenia; powodzenia w Nowym Roku*. Oprócz tego winszownik jednokrotnie, za pomocą wyrazu *wszelki*, wskazuje na szerokie spektrum czynników mogących konstituować powodzenie odbiorcy, zob. *wszelkiego powodzenia*.

DOBRE SAMOPOCZUCIE

Powinszowania dobrego samopoczucia zaobserwowano w wiadomościach przesyłanych z okazji urodzin, imienin oraz Wielkanocy. W treści życzeń urodzinowych występują określenia precyzujące jakość nastroju adresata (2), zob. *dobrego samopoczucia; przede wszystkim (...) lepszego samopoczucia*. Partykuła *przede wszystkim*, poświadczona w ostatniej z przytoczonych werbalizacji, stanowi językową wykładnię istotności, która przypisywana jest tej wartości przez nadawcę. Zastosowanie formy stopnia wyższego przymiotnika *dobry (lepszy)* ma zaś prawdopodobnie na celu indywidualizację życzeń poprzez zaakcentowanie wiedzy o aktualnym złym samopoczuciu adresata²³³.

Również życzenia imieninowe koncentrują się na projektowaniu dobrego nastroju na odbiorcę (2), zob. *dobrego samopoczucia; przede wszystkim dobrego samopoczucia niczym nie zmąconego*. W ostatniej cytacji winszownik akcentuje także fundamentalne

²³³ Zob. cały tekst życzeń: *W Dniu urodzin składam moje najserdeczniejsze życzenia, przede wszystkim zdrowia, lepszego samopoczucia i wytrwałości w spełnianiu swoich obowiązków, oraz przychylności nieba, żeby przetrzymać te upały – potrzebny byłby dobry daszek*.

(jego zdaniem) znaczenie pozytywnego samopoczucia oraz wyraża pragnienie, aby utrzymywało się ono niezależnie od sytuacji.

W powinszowaniach wielkanocnych dobry nastrój został natomiast dwukrotnie określony mianem *wiosennego*. Użycie tego przymiotnika w treści życzeń składanych z okazji Wielkanocy ma przypuszczalnie wyrażać nadzieję na odczuwanie wesołości z powodu nadejścia wiosny²³⁴, zob. *Wiosennego nastroju; wiosennego samopoczucia*.

UŚMIECH

Życzenia, których temat stanowi okazywanie wesołości poprzez uśmiech, zaobserwowano w formułach dotyczących wszystkich rozpatrywanych świąt. W powinszowaniach urodzinowych demonstrowanie wesołości w formie uśmiechu łączone jest z codziennym życiem adresata, zob. *uśmiechów na co dzień*.

Również w życzeniach składanych na okoliczność imienin werbalizacji ulegają temporalne aspekty manifestowania pozytywnych emocji (4): postulowane jest w nich bowiem zarówno codzienne okazywanie radości (3, zob. *uśmiechu na codzień* (2); *dużo uśmiechu na co dzień*), jak i jej trwałość i nieprzemijalność (1, zob. *stałego uśmiechu*). W celu nadania życzeniom ekspresyjnego charakteru gratulanci winszują dużej „ilości” uśmiechu (2), zob. *DUŻO UŚMIECHU NA TWARZY; dużo uśmiechu na co dzień*. Dwie formuły zawierają także informację o somatycznej lokalizacji uśmiechu, tj. twarzy, zob. *uśmiechu na twarzy; DUŻO UŚMIECHU NA TWARZY*. Jednokrotnie powinszowania wyrażane są natomiast w formie dopełniacza rzeczownika *uśmiech* – *UŚMIECHU*.

W życzeniach wielkanocnych omawiana wartość uzyskuje charakterystykę ilościową (zob. *dużo uśmiechu*) i temporalną (zob. *uśmiechu na co dzień*). Poza tym ujawnianie pozytywnych emocji projektowane jest na sferę pracy zawodowej odbiorcy, zob. *uśmiechu w pracy*.

W powinszowaniach bożonarodzeniowych okazywanie radości lokalizowane jest zaś w czasie świąt (zob. *uśmiechów (...) w dniu Święta Bożego Narodzenia*) oraz w codziennym życiu adresata (zob. *uśmiechu na co dzień*). Oprócz tego jednokrotnie tematem życzeń staje się częste wyrażanie pozytywnych emocji poprzez uśmiech, zob. *dużo uśmiechów*.

Ilościowe aspekty omawianej wartości są także uwydatniane w treści życzeń noworocznych, zob. *dużo uśmiechu; dużo uśmiechów*. W dwóch tekstach artykułowane jest ponadto pragnienie, aby uśmiech towarzyszył odbiorcom we wszystkich nadchodzących dniach, zob. *uśmiechu na co dzień; uśmiechu (...) na każdy dzień nowego tysiąclecia*.

SŁOŃCE, „SŁONECZNE” DNI

Życzenia odwołujące się w swej treści do symboliki i metaforyki słońca związanej z ciepłem i radością także występują w wiadomościach dotyczących wszystkich oko-

²³⁴ Konotacje wiosny z pozytywnym nastrojem zostały odnotowane w Słownosieci: *wiosenny* ‘taki, który kojarzy się z wiosną ze względu na przywoływany nastrój czy aspekty wizualne, w tym kolorystykę’ – <http://plwordnet.pwr.wroc.pl/wordnet/53f279f4-28ea-11eb-a478-97f0189796a5> (dostęp: 11.06.2024).

liczności²³⁵. W powinszowaniach urodzinowych radosne usposobienie projektowane jest na czas wielu dni, zob. *wiele słonecznych dni*.

Również w życzeniach imieninowych konkretyzowane są okresy, z którymi łączone jest odczuwanie radości (4), zob. *wiele słońca na co dzień; słońca na każdy dzień; ciepłych słonecznych dni; wielu słonecznych dni*. W pierwszej z przywołanych cytacji pozytywne emocje podlegają ponadto kwantyfikacji, zob. *wiele słońca na codzień*. Dwukrotnie powinszowania imieninowe przyjmują lakoniczną postać *słońca*.

Życzenia wielkanocne nie niosą znaczenia metaforycznego, gdyż wyrażają pragnienie, aby słoneczna pogoda towarzyszyła odbiorcom w okresie wiosennym, zob. *wiele słońca wiosną*.

Przenośnie stosowane są z kolei w powinszowaniach bożonarodzeniowych i noworocznych, w których pozytywne uczucia projektowane są na całe życie odbiorców oraz na nadchodzący rok, zob. *jak najwięcej słonecznych dni w życiu; samych słonecznych dni w Nowym Roku; samych słonecznych dni na Rok 1996; Oby ten Nowy Rok który idzie dużymi krokami, przyniósł (...) samych (...) słonecznych dni; w Nowym Roku jak najwięcej słonecznych dni; słonecznych dni w Nowym Roku*.

BEZTROSKA

Beztroska stanowi wyłącznie przedmiot życzeń bożonarodzeniowych i bożonarodzeniowo-noworocznych. W treści powinszowań bożonarodzeniowych, przybierających formę konstrukcji atrybutywnych, jest ona przedstawiana jako pożądana właściwość okresu świątecznego (2), zob. *beztroskich Świąt; beztroskich Świąt Bożego Narodzenia*. W życzeniach składanych na okoliczność świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku brak trosk wiązany jest zaś zarówno z czasem świąt, jak i nowym rokiem, zob. *beztroskich (...) Świąt Bożego Narodzenia tudzież takiego samego Nowego Roku 1977*.

NADZIEJA

Nadzieja jest tematem powinszowań wielkanocnych i bożonarodzeniowych. W życzeniach wielkanocnych wyrażane jest pragnienie codziennego żywienia nadziei (2), zob. *Sam Pan Zmartwychwstały (...) niech będzie niezawodną nadzieją na każdy dzień; dużo nadziei (...) na każdy dzień*. W pierwszej z powyższych formuł nadzieja jest ponadto charakteryzowana jako rezultat wiary w Jezusa Chrystusa, sam Chrystus postrzegany jest zaś jako jej uosobienie.

Autor jednej formuły życzeń bożonarodzeniowych upatruje natomiast źródeł nadziei w przeżywaniu świąt, jednocześnie projektując jej obecność na przyszłe życie odbiorcy, zob. *Aby Święta Bożego Narodzenia przyniosły (...) nadzieję na to co przed Nami*.

²³⁵ Wyraz *słońce* stanowi piątą pod względem liczby wystąpień reakcję na słowo-bodziec *radość* w PSA. Niewykluczone jednak, że w niektórych formułach wyrazy *słońce* i *słoneczny* określają uwarunkowania klimatyczne typowe dla ciepłych pór roku, takich jak wiosna i lato.

PRZYJEMNOŚĆ

Przyjemność jest przedmiotem życzeń imieninowych, wielkanocnych i bożonarodzeniowych. W treści jednego tekstu powinszowań imieninowych podkreślony został specyficzny dla dzieci sposób doświadczania przyjemności oraz szeroki zakres czynników mogących warunkować jej odczuwanie, zob. *wszelkich dziecięcych przyjemności*.

W życzeniach wielkanocnych i bożonarodzeniowych doznawanie przyjemności łącznie jest wyłącznie z okresami świątecznymi (5), np. *przyjemnych świąt; przyjemnej zabawy; Przyjemnych (...) świąt Bożego Narodzenia*.

DOBRY HUMOR

Powinszowania dobrego humoru składane są z okazji imienin i Wielkanocy. W treści życzeń imieninowych wyrażono pragnienie dalszego utrzymywania się dobrego humoru adresata, zob. *dużo humoru jak dotąd*. Godzi się odnotować, że za pomocą wskazania na dotychczasowy pozytywny nastrój odbiorcy (*jak dotąd*) gratulant formułuje komplement dotyczący jego optymistycznej postawy. Powinszowania wielkanocne przybierają zaś jedynie formę wyrażenia *dobrego humoru*.

CIEPŁO

Incydentalnie przedmiotem życzeń bożonarodzeniowych staje się ciepło, będące metaforą przyjaznych uczuć żywionych wobec adresata. Ich intensywność wyrażana jest poprzez odwołanie do kategorii ilości (której wykładnikiem jest liczebnik *wiele*), a ich doznawanie umiejscawiane jest podczas Wigilii, zob. *Wiele ciepła (...) w Wigilijną Noc*.

SZCZEGÓLNE DNI, SZCZEGÓLNE CHWILE

Powinszowania dotyczące szczególnych okresów w życiu odbiorców zaobserwowano w pojedynczych wiadomościach przesłanych z okazji urodzin i Nowego Roku, zob. odpowiednio: *szczególnych dni; W Nowym Roku (...) wiele chwil szczególnych*.

„JASNE” DNI

Również urodzinowe życzenia radości, które bazują na pozytywnych konotacjach światła, odwołują się do aspektu temporalnego, zob. *wiele, wiele jasnych dni w życiu*.

RADOŚĆ ŻYCIA

Pragnienie odczuwania radości życia także artykułowane jest wyłącznie w treści życzeń urodzinowych, w których wyeksponowaniu ulega duże znaczenie doświadczania tego stanu emocjonalnego, zob. *przede wszystkim (...) radości życia*.

ZACHOWANIE PAMIĘCI O URODZINACH

Inna wiadomość przesłana z okazji urodzin zawiera powinszowania, których tematem jest zachowanie na zawsze w pamięci obchodzonej rocznicy narodzin, zob. *Niech dzień Twojego święta (...) na zawsze pozostanie w Twojej pamięci*.

ZABAWNOŚĆ

W życzeniach imieninowych werbalizowane jest pragnienie, aby adresatka na zawsze zachowała swoje zabawne usposobienie, zob. *Bądź zawsze zabawna*. Powinszowania te wyrażają dodatnie wartościowanie tej cechy odbiorczyń.

BRAK ZMARTWIENÍ

Jednokrotnie w treści życzeń imieninowych zastosowany został także zabieg antropomorfizacji smutku, który ukazywany jest jako niepożądany cień, zob. *Niech znika smutek, pierzcha cień*.

ŚWIĄTECZNA ATMOSFERA

W jednej wiadomości przesłanej na okoliczność Nowego Roku zaobserwowano powinszowania utrzymywania się świątecznej atmosfery przez cały nadchodzący rok, zob. *Niech cały rok będzie dla Was jak Święta Bożego Narodzenia*.

WSPANIAŁA ATMOSFERA

W życzeniach bożonarodzeniowych dobra atmosfera projektowana jest na czas świąt, zob. *wspaniałej atmosfery podczas Świąt Bożego Narodzenia*.

SZAMPAŃSKI SYLWESTER

W innej wiadomości przekazanej na okoliczność świąt Bożego Narodzenia zawarte zostały powinszowania czerpania radości z zabawy sylwestrowej, zob. *szampańskiego sylwestra*²³⁶.

8.1.10. Wartości materialne

PIENIĄDZE

W materiale badawczym odnotowano życzenia wzbogacenia się, które składane są z okazji urodzin, imienin, świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku. Tematem powinszowań urodzinowych jest przede wszystkim określona ilość pieniędzy (4), zob. *dużo potrzebnych pieniędzy; dużo (...) forsy; poprawy finansowej; przede wszystkim (...) trochę... pieniędzy*. W dwóch pierwszych formułach akcentowane jest pragnienie posiadania dużych zasobów pieniężnych (jednokrotnie jest to dokonywane za pomocą potocznej formy *forsa*, której użycie może świadczyć o zażyłości uczestników aktu komunikacji), podczas gdy dwa pozostałe teksty nie niosą znaczenia dużej ilości, lecz wskazują na takie zasoby finansowe, które mogłyby być satysfakcjonujące dla odbiorców. Oprócz tego dwukrotnie ujawniana jest istotność pieniędzy w życiu adresatów, zob. *przede wszystkim (...) trochę... pieniędzy; dużo potrzebnych pieniędzy*.

W treści życzeń imieninowych także wyrażane jest pragnienie, aby odbiorca posiadał dużą ilość pieniędzy (2 poświęcenia – zob. *dużo pieniędzy; dużo forsy*),

²³⁶ Zob. jedno ze znaczeń przymiotnika *szampański*, które jest notowane przez WSJP: ‘pelen humoru i spontanicznej radości’.

jednak tematem powinszowań stają się również zasoby finansowe odpowiadające jego potrzebom (– zob. *tyle forsy ile Ci potrzeba*).

Duża ilość pieniędzy stanowi ponadto przedmiot życzeń bożonarodzeniowo-noworocznych, zob. *kufereczek stóweczek i dwusetek jak mróweczek*. Należy nadmienić, że pierwsza część powyższego sformułowania (*kufereczek stóweczek*) została prawdopodobnie zaczerpnięta z piosenki wykonywanej m.in. przez Danutę Rinn i Bogdana Czyżewskiego pt. *Wszystkiego najlepszego*, por. fragment: „Pieniądze szczęścia nie dają? Być może! Lecz kufereczek stóweczek daj Boże!”²³⁷.

MIESZKANIE

W dwóch wiadomościach przekazanych na okoliczność urodzin i imienin zidentyfikowano życzenia przeprowadzki do nowego mieszkania. W jednym tekście powinszowań urodzinowych posiadanie mieszkania uznane zostało za fundamentalną potrzebę adresata (zob. *przede wszystkim (...) mieszkania*), natomiast w formule życzeń imieninowych wyeksponowano pragnienie nabycia nowego mieszkania na własność (zob. *szybkiej przeprowadzki do nowego, własnego mieszkania*).

JEDZENIE I PICIE

Również dwukrotnie – w treści powinszowań bożonarodzeniowo-noworocznych oraz wielkanocnych – formułowane jest życzenie, by udziałem odbiorców stała się obfitość jedzenia i picia spożywanego w czasie świąt, zob. *obfitych w jadło i napitek (...) Świąt Bożego Narodzenia tudzież takiego samego Nowego Roku 1977; obfitych Świąt Wielkanocnych*.

DOSTATEK

Przedmiotem życzeń urodzinowych jest w jednym wypadku korzystanie z szeroko rozumianego dostatku, zob. *Z okazji Twoich Urodzin przesyłam Ci moc najserdeczniejszych życzeń wszelkiego dobra, dostatku, a przede wszystkim zdrowia i radości życia – dożycia przynajmniej 100 lat Maria z rodziną*.

SŁODYCZE

W innej formule powinszowań urodzinowych wyrażane jest pragnienie, aby młody solenizant mógł raczyć się dużą ilością słodyczy (przypuszczalnie podczas celebrowania urodzin), zob. *Kochany Błażejku – w dniu twoich urodzin, dużo zdrowia, zadowolenia z pięknego lata oraz wielu słodyczy – życzy Mama*.

²³⁷ Zob. https://www.tekstowo.pl/piosenka,danuta_rinn__bogdan_czyzewski,wszystkiego_najlepsze-go.html (dostęp: 11.06.2024).

8.1.11. Wartości ogólne

DOBRO

Życzenia, których temat stanowi szeroko rozumiane dobro, odnotowano w wiadomościach dotyczących wszystkich spośród rozpatrywanych w niniejszej pracy świąt. W treści powinszowań urodzinowych dobro charakteryzowane jest wyłącznie w kategoriach ilościowych (ogółem 15), a werbalizacje tej wartości przybierają formę konwencjonalnych wyrażen fundowanych przez wyrazy *wszystko* i *wszelki*. Za ich pomocą eksponowana jest duża ekstensja pojęcia dobra i służą one do projektowania na odbiorców możliwie szerokiej gamy wartości pozytywnych, których rodzaj może zostać następnie dookreślony przez adresatów życzeń²³⁸, zob. *wszystkiego najlepszego* (10); *wszystkiego co najlepsze* (2); *Wszystko co najlepsze*; *wszystkiego co dobre*; *wszelkiego dobra*. Trzykrotnie powinszowania dobra werbalizowane są za pomocą konstrukcji atrybutywnej, w której to życzenia określone zostały za pomocą superlatywizmu *najlepsze*, zob. *najlepsze życzenia*. Uznajemy, że wyrażenie to niesie znaczenie synonimiczne wobec życzeń przybierających formę *wszystkiego najlepszego* czy *wszelkiego dobra*.

Powinszowania dobra występujące w formułach przesyłanych na okoliczność imienin również przyjmują postać skonwencjonalizowanych wyrażen zawierających leksemy *wszystko* oraz *dużo* (29), zob. *wszystkiego najlepszego* (18); *wszystkiego dobrego* (7); *wszystkiego naj...*; *wszystkiego co najlepsze*; *dużo*, b. *dużo najlepszych życzeń*; *dużo (...) dobrych życzeń*. Trzykrotnie wyróżniane są zaś okresy, z którymi łączone jest urzeczywistnienie się dobra, obejmujące dzień imienin (zob. *Wszystkiego najlepszego w dniu Imienin*), szeroko rozumianą przyszłość (zob. *jak najlepszej przyszłości*), a także bliżej niesprecyzowane chwile (zob. *dobrych chwil*).

W życzeniach składanych na okoliczność Wielkanocy dobru także przypisywana jest duża ilość i szeroki zakres (9), zob. *wszystkiego najlepszego* (3); *wszystkiego dobrego* (3); *Wszelkiego dobra*; *dużo, dużo najlepszych życzeń*; *dużo najlepszych myśli, uczuć i życzeń na Dzień Wielkiej Nocy*. Życzenia są ponadto trzynastokrotnie wyrażane za pomocą szablonowej konstrukcji *najlepsze życzenia*.

Podobnie jak w opisanych wyżej tekstach, w powinszowaniach bożonarodzeniowych werbalizacji ulega przede wszystkim szeroki zakres oraz duża liczba wartości mogących konstituować dobrostan odbiorców (17), np. *wszystkiego najlepszego*; *wszystkiego co najlepsze*. Doświadczenie dobra jest ponadto ograniczane temporalnie (4): projektowane jest ono bowiem na okres świąt (2, zob. *wszystkiego najlepszego (...) w te Święta Bożego Narodzenia*; *dobrych (...) Świąt*), jak również na święta oraz następujący po nich czas (2, zob. *wszelkiego dobra na Dzień Narodzenia P. Jezusa i Nowy rok 1969*; *Dużo dobrego dla Ciebie w czasie i po świętach*). W jednym wypadku wyrażono zaś pragnienie, by ofiarodawcą dobra stał się nowo narodzony Jezus

²³⁸ W świetle powyższej obserwacji, a także w nawiązaniu do rozważań M. Marcjanik (2000), należy stwierdzić, że życzenia dobra wyrażane za pomocą formuły *wszystkiego najlepszego* i jej wariantów w niektórych kontekstach, w zależności od intencji nadawców, mogą stanowić realizację grzecznościowej zasady dyskrecji.

Chrystus, zob. *Wszystkiego najlepszego co może dać Boża Dziecina niech w udziale przypadnie*. Dwunastokrotnie powinszowania przyjmują z kolei postać wyrażenia *najlepsze życzenia*.

Również życzenia noworoczne przeważnie zawierają charakterystykę kwantytatywną (18), np. *wszystkiego najlepszego; wszystkiego najlepszego w Nowym Roku*. Nieco rzadziej dobru przypisywane są cechy temporalne (15): z reguły jego zaistnienie lokalizowane jest w Nowym Roku/nadchodzącym roku (14, np. *wszystkiego najlepszego w Nowym Roku; co najlepszego do Nowego Roku*), jednokrotnie zostało zaś ono scharakteryzowane jako właściwość okresu obejmującego święta Bożego Narodzenia i następujący po nich rok kalendarzowy (zob. *wszelkiego dobra na Dzień Narodzenia P. Jezusa i Nowy rok 1969*) oraz cały wiek (zob. *wiek najlepszych życzeń*). Sześciokrotnie powinszowania dobra wyartykułowane zostały za pomocą przytoczonego wcześniej sformułowania *najlepsze życzenia*.

SPEŁNIENIE MARZEŃ

Pragnienie ziszczenia się marzeń odbiorców także wyrażane jest we wszystkich grupach formuł rozpatrywanych na kartach niniejszej książki. W treści życzeń urodzinowych jednostkowo odwołano się do ogółu domniemanych pragnień odbiorcy, zob. *spełnienia wszystkich marzeń*. Odnotowano ponadto formułę, w której w prepozycji do rzeczownika *marzenia* umieszczony został przymiotnik *najskrytszy*. Za jego pomocą nadawca przedstawia marzenia jako ukryty przedmiot, akcentując w ten sposób osobisty wymiar pragnień żywionych przez adresata; czynione jest bowiem założenie, że są one nieznanne gratulantowi oraz innym ludziom, zob. *spełnienia najskrytszych marzeń*²³⁹. Dwukrotnie referowane pojęcie werbalizowane jest natomiast wyłącznie za pomocą wyrażenia *spełnienia marzeń*.

Tematem życzeń imieninowych najczęściej staje się spełnienie wszystkich marzeń i pragnień odbiorców (10), np. *spełnienia wszystkich marzeń; spełnienia wszystkich pragnień*. Jednokrotnie z kolei, tak jak ma to miejsce w jednej z przytoczonych wcześniej formuł życzeń urodzinowych, nadawca wskazuje na prywatny charakter marzeń adresata, zob. *spełnienia najskrytszych marzeń*. Zaobserwowano ponadto powinszowania przyjmujące postać sformułowań *spełnienia marzeń* (5), *spełnienia życzeń*, *spełnienia zamierzeń*, *spełnienia pragnień* oraz *czego sobie życzysz*.

Nieliczne życzenia ziszczenia się pragnień, które występują w wiadomościach przekazywanych na okoliczność Wielkanocy, przybierają następujące formy: *wszystkiego co sobie sami życzycie* oraz *spełnienia marzeń*. W jednym wypadku realizacja marzeń odbiorców została zaś skonkretyzowana jako kupno nowego mieszkania, zob. *spełnienia marzeń (m.in. mieszkania)*.

Również w podkorpusie życzeń bożonarodzeniowych odnotowano niewielką liczbę formuł zawierających werbalizację tego pojęcia. W jednym tekście artykułowane jest pragnienie, aby ziszczeniu uległy wszystkie marzenia odbiorcy, zob. *Spełnienia*

²³⁹ Ta szablonowa formuła szczególnie wyraziście realizuje grzecznościową zasadę dyskrecji, zakładającą respektowanie prawa odbiorcy do prywatności (Marcjanik 2000).

wszystkich marzeń. W innej formule nadzieja na realizację marzeń wiązana jest z nadchodzącym rokiem oraz następującymi po nim latami, zob. *spełnienia pragnień w 1975 r i w następnych latach!!!*). Poza tym życzenia zostały jednokrotnie wyrażone za pomocą sformułowania *spełnienia marzeń*.

W treści powinszowań przekazywanych na okoliczność Nowego Roku spełnienie marzeń adresatów lokalizowane jest przede wszystkim w określonych ramach czasowych (8), spośród których na pierwszy plan wysuwa się następny rok (5), zob. *Niech zbliżający się N. Rok 1983 przyniesie Ci dużo (...) spełnienia wszystkich pragnień; realizacji najskrytszych marzeń w Nowym Roku; spełnienia najskrytszych marzeń (...) w Nowym Roku; spełnienia marzeń i pragnień w Nowym 1977 Roku; spełnienia marzeń (nowego mieszkania!) w Nowym Roku 1987²⁴⁰*. Konceptualizacje sytuujące się w obszarze temporalnym ujawniają się także w życzeniach spełnienia marzeń w nadchodzącym roku oraz w następnych latach (2), a także w nowym wieku (w życzeniach składanych na przełomie XX i XXI wieku – 1), zob. *spełnienia marzeń (nie wszystkich) w nadchodzącym roku, bo trzeba mieć coś do realizacji w dalszej przyszłości.); najlepsze życzenia (...) spełnienia pragnień w 1975 r i w następnych latach!!!; spełnienia marzeń w Nowym Wieku*. Gratulanci niekiedy odwołują się także do kategorii ilości, przyjmując założenie o dużej liczbie i szerokim spektrum marzeń odbiorców (2, zob. *Niech zbliżający się N. Rok 1983 przyniesie Ci dużo (...) spełnienia wszystkich pragnień; spełnienia wszystkich marzeń*), oraz eksponują osobisty charakter pragnień żywionych przez adresatów (2, zob. *realizacji najskrytszych marzeń w Nowym Roku; spełnienia najskrytszych marzeń (...) w Nowym Roku*).

POZOSTAŁE WARTOŚCI

Oprócz tego do grupy werbalizacji wartości ogólnych odniesiono sformułowanie *Wszystko dla Ciebie co (...) najpiękniejsze*, zaobserwowane w treści życzeń urodzinowych, za pomocą którego winiszownik projektuje na odbiorcę dużą liczbę nieskonkretyzowanych wartości pozytywnych.

Przedmiotem powinszowań imiennowych staje się zaś zaistnienie szeroko pojętych pozytywnych zmian w życiu adresatów. Autor życzeń nadaje temu pragnieniu duże znaczenie, o czym świadczy zastosowanie partykuły *przede wszystkim*, zob. *przede wszystkim zmiany na lepsze, tego, co Was gnębi i boli*.

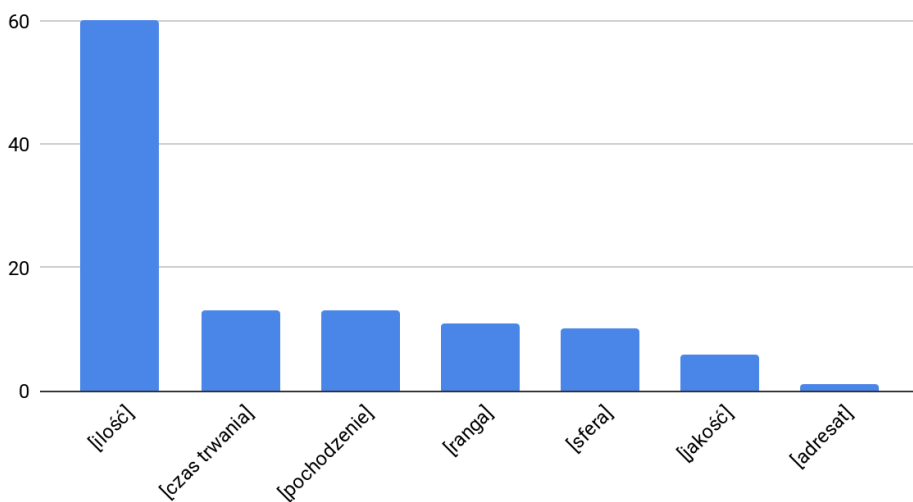
8.1.12. Podsumowanie

Przedstawione rozważania prowadzą do wniosku, że wartościom będącym przedmiotem polskojęzycznych życzeń przypisywany jest relatywnie stały i ograniczony zestaw cech wyrażanych za pomocą szablonych formuł. Wybór konkretnych własności dla poszczególnych pojęć jest z reguły wynikiem przestrzegania charakterystycznych dla gatunku konwencji stylistycznych, często realizujących się w postaci reprodukowanych

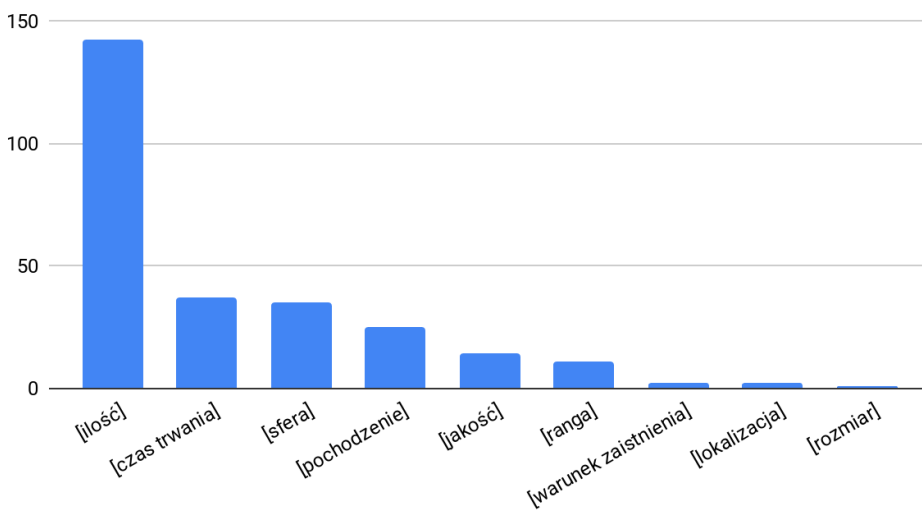
²⁴⁰ W niniejszej formule przedmiot marzeń został skonkretyzowany jako kupno mieszkania.

połączeń wyrazowych, które wywierają wpływ na konceptualizację wartości zawarte w tekstach życzeń. Konwencje te różnią się jednak w zależności od tego, jakiej okoliczności dotyczą życzenia, czego rezultatem jest częstokroć odmienne profilowanie obrazu wartości w życzeniach składanych z okazji poszczególnych świąt. W celu podsumowania rozważań zawartych w tym rozdziale na wykresach w układzie fasetowym przedstawiono udział cech łączonych z wartościami występującymi w treści życzeń urodzinowych, imieninowych, wielkanocnych, bożonarodzeniowych i noworocznych:

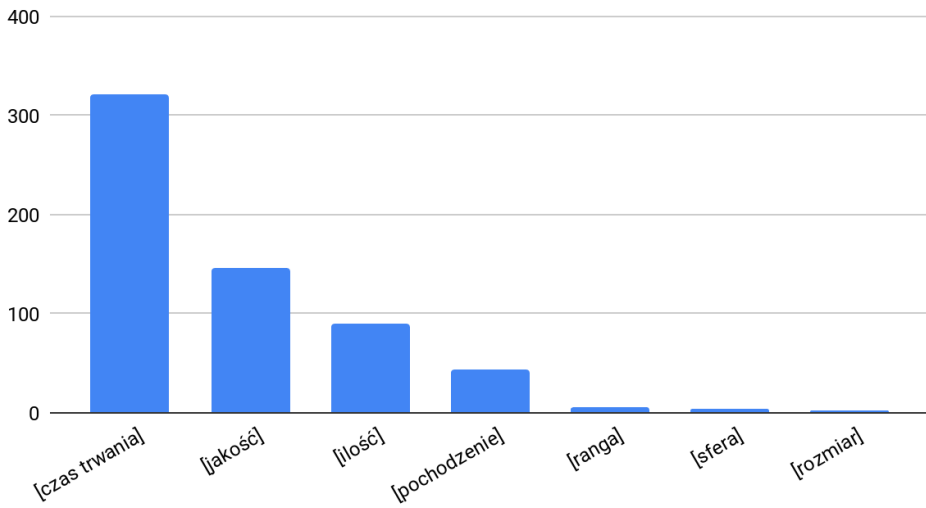
Wykres 15. Ilościowe wypełnienie faset (życzenia urodzinowe)

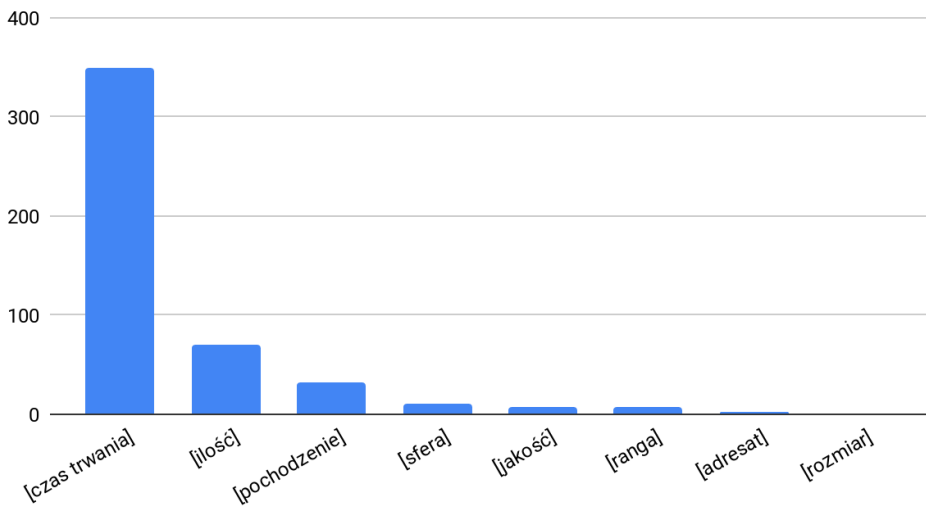
Wykres 16. Ilościowe wypełnienie faset (życzenia imieninowe)

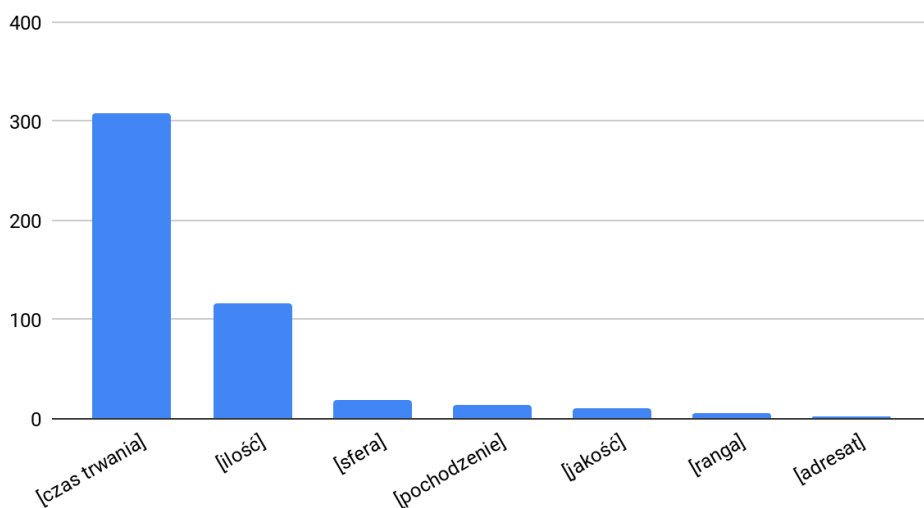
Wykres 17. Ilościowe wypełnienie faset (życzenia wielkanocne)

Wykres 18. Ilościowe wypełnienie faset (życzenia bożonarodzeniowe)

Wykres 19. Ilościowe wypełnienie faset (życzenia noworoczne)

Wykresy ukazują, że prototypową cechą eksponowaną w życzeniach urodzinowych i imieninowych jest duża ilość. W tekstach dotyczących tych okoliczności rzadziej spotykane są określenia czasu trwania, pochodzenia, rangi, własności jakościowych czy sfery realizacji poszczególnych wartości. Życzenia składane z okazji pozostałych świąt, tj. Wielkanocy, Bożego Narodzenia i Nowego Roku, koncentrują się zaś przede wszystkim na temporalnych właściwościach pojęć aksjologicznych. Jedynie incydentalnie pojawiają się w nich odwołania do cech ilościowych i jakościowych, jak również do proveniencji poszczególnych wartości. W dalszej części poświęcone cechy omówiono w odniesieniu do dóbr, którym są one przypisywane, oraz świąt, których dotyczą powinszowania.

[ilość]

W życzeniach urodzinowych i imieninowych najczęściej wskazuje się na dużą (aczkolwiek niesprecyzowaną) ilość lub szerokie spektrum dóbr mogących konstytuować określone wartości. Zastosowanie tego zabiegu w odniesieniu do pojęć abstrakcyjnych intensyfikuje (hiperbolizuje) przekaz, nadając komunikatowi emocjonalny ton i dodatnio waloryzując przedmiot powinszowań. Charakterystyka ilościowa dotyczy przede wszystkim zdrowia, dobra, szczęścia, spełnienia marzeń, pomyślności i radości, tj. najczęściej występujących wartości w formułach życzeń urodzinowych i imieninowych. Dominacja tej cechy w powinszowaniach składanych z okazji świąt związanych z cyklem życia jednostki przypuszczalnie stanowi relik (?) myślenia magicznego. Skłonność do kwantyfikowania pojęć może bowiem wynikać z prze-

konania o możliwości zapewnienia solenizantom i jubilatom pomyślności poprzez przypisywanie wartościom jak największej ilości na jak najdłuższy czas.

W treści życzeń wielkanocnych określenia dużej ilości nie występują tak powszechnie, jak ma to miejsce w życzeniach urodzinowych i imieninowych. Z reguły odnoszone są one do wartości odczuciowych (m.in. takich jak radość, szczęście, pomyślność, pogoda ducha), witalnych (zdrowie), ogólnych (dobro, spełnienie marzeń), transcendentnych (łaski, błogosławieństwo) i moralnych (miłość). Mniejsza liczba formuł eksponujących dużą „ilość” wartości może być potwierdzeniem tezy o swoistej dla życzeń składanych na okoliczność świąt religijnych orientacji krótkoterminowej. Ich treść jest bowiem z reguły silnie związana z okresem świątecznym i rzadko wykracza poza ten czas.

W życzeniach bożonarodzeniowych i noworocznych kwantyfikowanie stosowane jest w odniesieniu do wartości odczuciowych (m.in. takich jak radość, szczęście, pomyślność), witalnych (zdrowie), ogólnych (dobro), transcendentnych (łaski) oraz materialnych (pieniądze, jedzenie i picie oraz prezenty). O ile jednak powinszowania bożonarodzeniowe nie zawierają częstych odwołań do ilości dóbr, w treści życzeń noworocznych występuje ich większa liczba. Fakt ten może mieć związek z długoterminowością powinszowań noworocznych, która sprawia, że trwanie poszczególnych wartości umiejscawiane jest co najmniej w rocznej perspektywie. Spostrzeżenie to zdaje się potwierdzać wyrażone wcześniej przypuszczenie, iż kategorie ilości i czasu trwania są ze sobą ściśle połączone, tj. im charakter określonego święta jest bardziej antropocentryczny i długoterminowy, tym silniej w związanych z nim powinszowaniach podkreślana jest duża ilość dóbr.

[czas trwania]

Tak jak ma to miejsce w wypadku charakterystyki ilościowej, cechy temporalne, które przypisywane są wartościom w życzeniach urodzinowych i imieninowych, często wyrażają znaczenie metaforyczne oraz niosą ładunek emocjonalny i wartościujący. Są one werbalizowane w powinszowaniach wielu lat trwania wartości lub (rzadziej) ich codziennego utrzymywania się. Wieloletnia perspektywa dotyczy szczególnie takich wartości witalnych, jak zdrowie i długowieczność. W życzeniach wielkanocnych i bożonarodzeniowych takie pojęcia, jak zdrowie, radość, pogodna atmosfera, szczęście, przyjemność, beztraska oraz spokój lokalizowane są w okresie świątecznym. O wiele mniej liczne są teksty sytuujące dobra w dłuższym horyzoncie czasowym, np. całego życia odbiorców. Powinszowania noworoczne natomiast głównie umiejscawiają wartości w rocznej perspektywie. Do grupy konceptualizowanych w ten sposób dóbr należą przede wszystkim szczęście, pomyślność, zdrowie oraz radość, a także m.in. dobro, sukces, błogosławieństwo i łaski Boże.

Z poczynionych rozważań wynika, że duratywność jednostek aksjologicznych jest odmiennie charakteryzowana w zależności od okoliczności, której dotyczą życzenia. Tematem powinszowań urodzinowych, imieninowych i noworocznych, ukierunko-

wanych na ogólną pomyślność adresatów, staje się bowiem długotrwałość wartości, tj. ich utrzymywanie się w rocznej bądź dłuższej perspektywie, podczas gdy dobra projektowane na adresatów w życzeniach wielkanocnych i bożonarodzeniowych są w większości wypadków temporalnie ograniczone do czasu świątecznego i dotyczą jego zdrowego i wesołego przeżycia.

[pochodzenie]

W życzeniach urodzinowych i imieninowych źródeł wartości transcendentnych, witalnych, a także – incydentalnie – moralnych i poznawczych upatruje się w Bogu oraz świętych patronach odbiorców. Rodzina (w tym jej konkretni członkowie, tj. dzieci, wnuk i mąż) oraz partnerka odbiorcy określani są natomiast jako przyczyny odczuwania zadowolenia i pociechy. W kilku tekstach artykułowane jest ponadto pragnienie, aby inni ludzie okazywali adresatom dobroć i życzliwość, podczas gdy dobro pochodzące od odbiorcy staje się tematem powinszowań wyłącznie jednokrotnie.

W treści życzeń wielkanocnych proveniencja większości wartości transcendentnych, jak również niektórych odcuciowych (m.in. radości, spokoju i szczęścia), obejmuje osoby boskie, tj. Jezusa Chrystusa, Boga oraz Maryję. Poza tym ujawnia się w nich tradycyjna w kręgu kultury polskiej wiara w przynoszenie prezentów przez zająca. Podobnie jak w życzeniach imieninowych, jako źródło pociechy wskazywane są zaś dzieci i wnuki adresata.

Również w powinszowaniach przesyłanych na okoliczność świąt Bożego Narodzenia boskie pochodzenie przypisywane jest wartościom transcendentnym. Jako ofiarodawców tych dóbr wskazuje się Boga, Dzieciątka Jezus oraz Maryję z Dzieciątkiem. Niebiańska proveniencja ukazywana jest jednak także dla wartości odcuciowych (pokój, wesołość, radość), moralnych (miłość, dobro) oraz witalnych (zdrowie). Za źródło radości uznawana jest zaś praca oraz szeroko rozumiana rzeczywistość, podczas gdy bodźcem do żywienia nadziei staje się odpowiednie przeżycie świąt Bożego Narodzenia. Dobroć charakteryzowana jest natomiast jako cecha ludzi otaczających odbiorców.

W życzeniach noworocznych boska asysta także przywoływana jest dla realizacji wartości transcendentnych oraz (jednostkowo) zdrowia. W pojedynczych tekstach wyrażana jest zaś nadzieja na czerpanie radości z pracy zawodowej oraz pragnienie, aby inni ludzie okazywali odbiorcom dobroć i życzliwość.

Jak wykazano, podkreślanie metafizycznego pochodzenia wartości jest znamienne przede wszystkim dla życzeń składanych z okazji świąt religijnych, jednak praktyka ta stosowana jest również w powinszowaniach urodzinowych, imieninowych i noworocznych. Prośby o boskie wstawiennictwo w urzeczywistnieniu się określonych dóbr nie obejmują jednak wyłącznie błogosławieństw i łask (których znaczenie implikuje niebiańskie źródła tych pojęć), lecz dotyczą także zdrowia oraz innych incydentalnie wskazywanych wartości. Tego rodzaju zabiegi prawdopodobnie stanowią rezultat przestrzegania konwencji (szczególnie w wypadku życzeń przekazywanych na okoliczność świąt religijnych), jednak mogą również wyrażać rzeczywiste przekonania religijne nadawców bądź obu komunikujących się stron.

[sfera]

W życzeniach urodzinowych określanie domen, w których mają być realizowane poszczególne dobra, dotyczy takich wartości, jak sukces, pomyślność i wytrwałość. Sukces odniesiony został do sfery nauki, wytrwałość – do pracy zawodowej, zaś pomyślność wskazywana jest jako właściwość obu tych dziedzin. Z kolei przedmiotem życzeń imieninowych jest sukces i powodzenie w pracy, a także pomyślność, szczęście i radość na łonie rodziny oraz we wszystkich dziedzinach życia. Również w powinszowaniach wielkanocnych i bożonarodzeniowych szczęście projektowane jest na życie rodzinne, podczas gdy pomyślność kojarzona jest z całokształtem życiowej aktywności odbiorców. Wśród życzeń bożonarodzeniowych spotykane są pojedyncze powinszowania sukcesu w szkole i pracy zawodowej, natomiast w wiadomościach przesyłanych z okazji Nowego Roku zaobserwowano większą liczbę powinszowań sukcesu i pomyślności w pracy i nauce. Szczęście łączone jest w nich zaś ze sferą życia osobistego i całokształtem egzystencji.

Spostrzeżenia te prowadzą do konstatacji, że w obrazie świata Polaków szczęście i pomyślność mają przede wszystkim wymiar osobisty bądź wiązane są ze wszystkimi aspektami życia, podczas gdy sukces (a częściowo także pomyślność) łączony jest z aktywnością w sferze publicznej, tj. pracą i nauką. Warto zauważyć, że życzenia sukcesu w pracy rzadko składane są z okazji świąt religijnych: prawdopodobnie dzieje się tak ze względu na fakt, że koncentrowanie się na tym aspekcie życia uznawane jest za niestosowne w kontekście okoliczności upamiętniających wydarzenia natury sakralnej.

[jakość]

Jakościowe cechy poszczególnych dóbr rzadko stają się przedmiotem polskojęzycznych powinszowań, niekiedy jednak są im przypisywane w celu nadania życzeniom większej emocjonalności i ekspresji. W pojedynczych życzeniach urodzinowych i imieninowych samopoczucie odbiorcy określane jest mianem *dobrego* oraz *lepszego*. Ostatni zabieg ma na celu indywidualizację komunikatu poprzez wyrażenie pragnienia pozytywnej zmiany nastroju odbiorcy. Werbalizacji ulegają także m.in. cechy wskazujące na silną więź i lojalność wobec przyjaciół (*ogromu oddanych przyjaciół*), jak również na intensywność określonych postaw (*nieśląbnącego optymizmu w tym nowym tysiącleciu*). W życzeniach wielkanocnych akcentowane są zaś walory smakowe jajek (*smaczne, dobre*) oraz tradycyjny charakter tej potrawy (*tradycyjne, święcone*), często również podkreślana jest intensywność zabaw odbywających się w wielkanocny poniedziałek (*lany, mokry, ostry*). Dobra „jakość” powodzenia, humoru i zdrowia ulega natomiast wyeksponowaniu poprzez stosowanie przymiotnika *dobry*, a przeżycie świąt określane jest jako *owocne i głębokie*. Wskazuje się ponadto na przyjemne uczucia towarzyszące świątecznemu wypoczynkowi. Także w powinszowaniach bożonarodzeniowych akcentowane są jakościowe cechy zdrowia,

wypoczynku oraz prezentów, jak również podkreślane są walory smakowe pierników i estetyka choinki. W życzeniach noworocznych na pierwszy plan wysuwa się z kolei dobra jakość zdrowia, wobec którego stosowane są takie epitety, jak *dobrze*, *najlepsze*, *tryskające* i *znośne*.

[ranga]

W życzeniach urodzinowych najwyższe znaczenie przypisywane jest wartościom witalnym (zdrowie, długie życie, wytrzymałość), materialnym (pieniądze, mieszkanie), odcuciowym (radość życia, dobre samopoczucie) oraz personalnym (wytrwałość); w powinszowaniach imieninowych zaś – wartościom witalnym (zdrowie) oraz odcuciowym (pomyślność, dobre samopoczucie). Życzenia wielkanocne również uwydatniają fundamentalną rolę zdrowia, lecz także szczęścia i spokoju. W powinszowaniach bożonarodzeniowych i noworocznych wyeksponowaniu ulega natomiast istotność zdrowia i radości, jak również osiągnięcia stabilizacji życiowej i sukcesu.

Podkreślanie dużego znaczenia dobrego stanu zdrowia potwierdza konstatację dotyczącą nadrzędnej roli, jaką odgrywa ono w hierarchii wartości Polaków – umożliwia bowiem realizację innych istotnych dóbr, takich jak szczęście, pomyślność, radość czy dobre samopoczucie. Z kolei akcentowanie ważkości wartości materialnych i prestiżowych (takich jak pieniądze, mieszkanie i sukces) stanowi odzwierciedlenie męskości kultury polskiej, tj. wymiaru akcentującego znaczenie gromadzenia dóbr materialnych oraz dążenia do osiągnięcia sukcesów.

[rozmiar]

Dobra jakość bądź silne przejawy zjawisk są niekiedy metaforycznie wyrażane za pomocą epitetów określających ich duży rozmiar. W życzeniach imieninowych mianem *dużej* określono jednokrotnie odporność psychiczną, zaś w powinszowaniach wielkanocnych przymiotnik ten został jednokrotnie odniesiony do śmigusa-dyngusa. W jednej wiadomości przekazanej na okoliczność świąt Bożego Narodzenia życzenia dużej liczby prezentów są natomiast formułowane poprzez odwołanie do wielkich gabarytów Dziadka Mroza, przywołującego kulturowe konotacje z podarunkami.

[adresat]

W nielicznych wypadkach właściwym odbiorcą komunikatu staje się ktoś inny niż osoba, do której kierowane są życzenia. Nadawca niekiedy prosi bowiem adresata o „przekazanie” konkretnego dobra osobie trzeciej, nakładając na niego odpowiedzialność za realizację powinszowań. W tego typu okazjonalnie spotykanych formułach

szczególne wyraziście realizuje się dyrektywny aspekt życzeń. I tak, w powinszowaniach urodzinowych wyrażono pragnienie, by odbiorca (dziecko) stanowił źródło pociechy dla swoich rodziców. W życzeniach bożonarodzeniowych i noworocznych adresat jest natomiast „proszony” o obdarzenie miłością Boga oraz innych ludzi.

[lokalizacja]

W życzeniach imieninowych jednokrotnie wyeksponowano zaś somatyczną lokalizację uśmiechu, tj. twarz.

[warunek zaistnienia]

W jednym wypadku powinszowania imieninowe przybierają również formę zdania warunkowego, które wyraża przekonanie nadawcy, że szczęście i przychyłność innych osób uwarunkowane są poważnym podejściem jednostki do życia.

* * *

Podsumowując, należy zauważyć, że cechy przypisywane wartościom w polskojęzycznych formułach życzących, które zostały zgrupowane w takich kategoriach, jak [ilość], [czas trwania], [jakość], [ranga] czy [rozmiar], często bazują na stereotypowych konotacjach o charakterze emocjonalnym i wartościującym, które mają na celu hiperbolizację komunikatu. Ujawnia się w nich bowiem ocena waloryzująca dodatkowo (bezpośrednio lub pośrednio) samą wartość bądź przekonanie o primacie określonej wartości nad pozostałymi spośród wymienionych przez autora dóbr, a także innych, niezwerbalizowanych w treści życzeń wartości pozytywnych. W wypadku pozostałych kategorii, takich jak np. [sfera] czy [pochodzenie], wartościom przypisywane są cechy konotacyjne będące odzwierciedleniem konwencjonalnego „życzeniowego” postrzegania rzeczywistości, które wiążą się z utrwalonymi wyobrażeniami nadawców o określonych dziedzinach życia oraz o przyczynach zaistnienia pewnych wartości.

Warto ponadto zwrócić uwagę na inne figury stylistyczne, które są charakterystyczne dla polskojęzycznych powinszowań. Oprócz wskazanych wcześniej metafor ontologicznych wyrażających się w kwantyfikowaniu oraz wskazywaniu na „rozmiar” pojęć abstrakcyjnych wymienić można także częste przypadki personifikowania lub antropomorfizowania pojęć. Przykładowo, nadchodzący rok jest niekiedy określany jako „ofiarodawca” wartości. Święta Bożego Narodzenia, Gwiazda Betlejemaska oraz Nowy Rok są ponadto incydentalnie charakteryzowane jako pośredni odbiorcy dóbr, których obowiązkiem staje się ich urzeczywistnienie w życiu odbiorców bezpośrednich. Jednostkowo personifikacji ulega także pomyślność (przypisywane są jej cechy motoryczne) oraz radość (wartość ta przedstawiana jest jako byt mogący zamieszkać w sercach adresatów). Poza tym niekiedy określone pojęcia ukazywane są jako sub-

stancje – dotyczy to powinszowań zdrowia i szczęścia, jak również odnosi się do sfery duchowej odbiorców. Zaobserwowano także konwencjonalne obrazy metonimiczne, które oparte są na skojarzeniach łączących miłość z sercem oraz pomoc z czynnością podawania dłoni. Takie pojęcia, jak łaski Chrystusa czy radość jednostkowo przedstawiane są jako obiekty, które mogą zostać przeniesione. Tzw. metafora pojemnika jednokrotnie znajduje zastosowanie w odniesieniu do radości, która charakteryzowana jest jako substancja „wypełniająca” czas świąt. Okazjonalne powinszowania wykorzystują również metaforę rośliny (szczęście oplatające się wokół życia odbiorcy) oraz bazują na konotacjach słońca z siłą witalną (łaski boskie jako źródło życiodajnej energii). Kilukrotnie w treści życzeń uwidacznia się także symbolika wiosny i słońca związana z radością życia oraz wesołością wywoływaną przez odradzającą się przyrodę.

8.2. Rosyjskojęzyczne formuły życzeń

W sposób analogiczny do opisów sporządzonych dla pojęć aksjologicznych będących przedmiotem polskojęzycznych życzeń zaprezentowano konceptualizacje wartości zawarte w rosyjskojęzycznych powinszowaniach.

8.2.1. Wartości poznawcze

MĄDROŚĆ

Mądrość staje się wyłącznie przedmiotem życzeń urodzinowych i jest w nich charakteryzowana jako cecha mająca towarzyszyć adresatce w szeroko rozumianej aktywności życiowej (zob. *быть мудрой*), a także jako właściwość pomocna w przeżywaniu trudnego czasu (zob. *Мудрости (...) в это нелёгкое время*). Godzi się zauważyć, że nawiązanie do trudności doświadczanych przez odbiorczynię może stanowić przejaw pesymizmu, którego wyrażanie cechuje kultury powściągliwe i kolektywistyczne. Życzenia bystrości i nabywania wiedzy przez dziecko wykazują natomiast podobieństwo do dyrektywnych aktów mowy, takich jak np. rada, rozkaz czy prośba, oraz informują o charakterystycznym dla kultury rosyjskiej dużym dystansie władzy w stosunkach między starszymi i młodszymi osobami, zob. *пасту (...) умной*.

MARZENIA

W jednej wiadomości przesłanej z okazji Dnia Kobiet zaobserwowano z kolei powinszowania, których tematem jest oddawanie się marzeniom. Przybierają one formę trybu rozkazującego czasownika *мечтай*.

DOŚWIADCZENIE

W treści życzeń składanych na okoliczność święta 8 Marca postulowane jest także zdobycie jak największej liczby życiowych doświadczeń, zob. *Всё перепробовать (...), Всё почувствовать*.

TWÓRCZOŚĆ

W jednej wiadomości przesłanej z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej umieszczone zostały życzenia twórczej aktywności, zob. *творчества*.

CIEKAWE ŻYCIE

W powinszowaniach składanych z okazji Święta Pracy i Dnia Zwycięstwa za pomocą konstrukcji atrybutywnej zwerbalizowane zostało również pragnienie, aby adresat prowadził ciekawe życie. Tego rodzaju życzenia przypuszczalnie służą wywarciu wpływu na odbiorcę w celu urozmaicenia podejmowanej przez niego aktywności, zob. *интересной жизни* (2).

CIEKAWE OBCHODY ŚWIĘTA

Tematem życzeń pierwszomajowych jest natomiast m.in. interesujący sposób spędzenia świąt, zob. *самых интересных встреч*.

CIEKAWE ZAINTERESOWANIA

Przedmiotem powinszowań urodzinowych staje się z kolei znalezienie ciekawych zainteresowań, zob. *интересных увлечений*. Podobnie jak w życzeniach ciekawego życia, celem sformułowanych w ten sposób powinszowań jest prawdopodobnie wpłynięcie na adresata, aby ten rozbudził w sobie ciekawość poznawczą.

PODRÓŻE

Życzenia pierwszomajowe jednokrotnie wyrażają pragnienie, aby odbiorca odbywał podróże w nieznanne mu dotąd miejsca, zob. *новых туристских маршрутов*. Żartobliwe powinszowania, których tematem jest podróżowanie i poznawanie świata, zamieszczono ponadto w treści jednej wiadomości przesłanej na okoliczność urodzin, zob. *В лантях пройти по Гималаям*.

NATCHNIENIE

Z okazji urodzin składane są także życzenia czerpania przez odbiorcę natchnienia z wykonywanej przez niego pracy, zob. *В труде – вдохновения блестящих*.

NAUKA

Poza tym przedmiotem powinszowań urodzinowych staje się dalsza nauka i nieroprzestawanie na dotychczasowych osiągnięciach, zob. *Учись дальше, не останавливайся на достигнутом*.

8.2.2. Wartości estetyczne

PIĘKNO

Życzenia piękna zaobserwowano w wiadomościach przesłanych z okazji Dnia Kobiet, Nowego Roku oraz urodzin. Przedmiotem życzeń składanych na okoliczność

8 Marca jest zachowanie przez adresatkę piękna do końca życia, zob. *остатя всю жизнь (...) красивой*.

Wieczne piękno stanowi także temat powinszowań przesyłanych z okazji urodzin, zob. *Будь всегда (...) красивой* (2).

Z okazji Nowego Roku składane są natomiast życzenia utrzymania przez adresatkę piękna i kobiecości do momentu znalezienia przez nią odpowiedniego partnera, zob. *Желаю тебе сохранить все эти качества, пока ты не найдешь себе достойного спутника до гробовой доски*. Poza tym jeden tekst odnosi się do trwałości piękna, dla której nie są wskazywane ograniczenia czasowe, zob. *неувядающей красоты*.

8.2.3. Wartości moralne

MIŁOŚĆ

Miłość jest tematem życzeń składanych z okazji Dnia Kobiet, Święta Pracy, Rocznicy Rewolucji Październikowej, Nowego Roku i urodzin. Weralizacje tej wartości zaobserwowane w powinszowaniach przesyłanych na okoliczność Dnia Kobiet przybierają formę rzeczownika *любви* (3) oraz formę trybu rozkazującego czasownika *Люби*.

W życzeniach przekazywanych z okazji Święta Pracy akcentowana jest zaś intensywność miłości, weralizująca się za pomocą określeń dużej wielkości, zob. *большой любви; океан любви*. Ponadto doświadczanie miłości jest jednokrotnie lokalizowane w okresie wiosennym (zob. *весенней любви*), a adresat wskazywany jest jako eksperiencer miłości żywionej w stosunku do niego przez członków jego rodziny (zob. *любви близких*).

W podkorpusie powinszowań składanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej życzenia miłości występują natomiast jednokrotnie i wyrażane są wyłącznie za pomocą rzeczownika *любви*.

Również w życzeniach noworocznych pragnienie zaznania miłości przez odbiorcę weralizowane jest głównie za pośrednictwem leksemu *любви* (5). Oprócz tego jeden z nadawców określa temporalne ramy miłości, lokalizując jej doznawanie w nadchodzącym roku, zob. *С годом (...) любви*. Jednokrotnie zaakcentowano zaś intensywność i czystość (tj. moralny charakter) miłości, zob. *большой и чистой любви*. Przedmiotem powinszowań staje się też miłość żywiona do adresata przez najbliższe mu osoby, zob. *чтобы близкие любили*.

Nadawcy życzeń urodzinowych przeważnie wskazują z kolei na konkretne osoby, które mają obdarzyć odbiorców miłością. Należą do nich: wszyscy ludzie (2, zob. *быть для всех любимой*), najbliżsi mężczyźni (2, zob. *любви от твоих мужчин; большой любви: сыновей, мамулиной и конечно мужской*), a także synowie i matka (1 – zob. ostatnią z przywołanych wyżej cytacji). Dwukrotnie tematem życzeń staje się zaś permanentne doświadczanie miłości, zob. *пусть всегда живут с тобою (...) Любовь; Пусть любовь сопровождает жизнь твою всегда*. Incydentalnie natomiast, poprzez użycie przymiotnika *большой*, metaforycznie wyrażana jest inten-

sywność miłości, zob. *большой любви: сыновьей, мамулиной и конечно мужской*. Część powinszowań przyjmuje zaś postaci *любви* (3) oraz *быть любимой*.

PRZYJACIELE, PRZYJAŹŃ

Życzenia, których tematem są przyjaciele bądź przyjaźń, przesyłane są z okazji 8 Marca, Rocznicy Rewolucji Październikowej, Nowego Roku oraz urodzin. Przedmiotem powinszowań składanych na okoliczność Dnia Kobiet jest lojalność przyjaciół wobec odbiorcy, zob. *верных друзей*.

W treści życzeń przekazywanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej wyrażane jest z kolei wyłącznie pragnienie doświadczenia przyjaźni, zob. *дружбы*.

Nadawcy jednej wiadomości przesłanej na okoliczność Nowego Roku życzą natomiast utrzymywania przyjacielskich stosunków z członkami rodziny, zob. *дружбы в вашей семье*. Ekspozowana jest ponadto potrzeba wierności przyjaciół, zob. *верных друзей*. Jednokrotnie zwerbalizowane zostało także pragnienie, aby osoba trzecia (niebędąca bezpośrednim odbiorcą życzeń) znalazła przyjaciela (życiowego partnera?), zob. *чтобы Лена встретила настоящего друга*. Ze względu na chęć wpłynięcia na działania adresata powyższe życzenia noszą znamiona dyrektywnego aktu mowy.

W grupie powinszowań urodzinowych dominują zaś teksty nazywające pozytywne przymioty przyjaciół, którzy określani są mianem wspaniałych (zob. *отличных друзей*), dobrych (zob. *хорошим другом будь для одного и всех*), prawdziwych (zob. *в жизни – друзей настоящих*) i wiernych (zob. *верных подружек*). Należy odnotować, że druga z przywołanych formuł – w przeciwieństwie do pozostałych, których tematem jest przyjaźń żywna przez inne osoby wobec odbiorców – wyraża życzenie, by to odbiorcę cechował przyjazny stosunek do innych ludzi. Dążenie do wpłynięcia na jego usposobienie i czyny również świadczy o dyrektywnym charakterze życzeń. Jednostkowo natomiast przedmiotem powinszowań staje się duża liczba przyjaciół (zob. *иметь много друзей*), długi czas trwania przyjaźni (zob. życzenia przybierające formę toastu: *Пусть выпьют все за (...) дружбу на всегда*), jak również towarzyskie kontakty z przyjaciółmi (zob. *Друзей встречать*). Ostatnia formuła także upodabnia życzenia do dyrektywnego aktu mowy (np. rady bądź rozkazu).

DOBROĆ

Powinszowania dobroci zaobserwowano w wiadomościach przesyłanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej oraz urodzin. Na okoliczność Rocznicy Rewolucji Październikowej gratulanci życzą adresatowi, by ten nieustannie odznaczał się dobrocią, zob. *Будьте всегда (...) добры*. Pragnienie wywarcia wpływu na jego postawę ujawnia dyrektywny charakter formułowanych w ten sposób życzeń.

Również w życzeniach urodzinowych do spełniania dobrych uczynków zachęceni są przede wszystkim adresaci (6), np. *Оставайтесь таким (...) добрым; Пусть (...) сердце (...) добром встречает доброту*. Tak jak w przywołanych wyżej powinszowaniach z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej, ze względu na chęć oddziaływania na partnera interakcji w życzeniach tych ujawnia się komponent dyrektywny. Z drugiej strony, sformułowane w ten sposób powinszowania służą dodatniemu wartościowaniu

cech charakteru odbiorców, którymi ci już się odznaczają. Jedyne w dwóch tekstach zaobserwowano życzenia doświadczenia dobroci pochodzącej od innych ludzi, zob. *от людей – добра; старайся делать хорошее людям, тогда и и они тебе отплатят тем-же*. Nielicznie spotykane są także powinszowania, w których bycie dobrą osobą odnoszone jest do okresu całego życia odbiorcy, zob. *Будьте всегда такой же доброй; быть всю свою жизнь такой же доброй, (...), как сейчас*.

ŻYCZLIWOŚĆ

W wiadomościach przekazywanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej oraz Dnia Kobiet zaobserwowano powinszowania nieustannego okazywania życzliwości innym ludziom, zob. *Будьте всегда (...) приветливы; быть всегда (...) Приветливой*. Tak jak w niektórych spośród opisanych wcześniej formuł, tego typu powinszowania mają na celu wyrażenie pouczeń dotyczących właściwego sposobu zachowania się.

RYCERSKOŚĆ

Rycerskość mężczyzn z bezpośredniego otoczenia adresatki staje się zaś przedmiotem życzeń składanych z okazji święta 8 Marca, zob. *чтобы окружающие Вас мужчины были рыцарями*.

CZYSTOŚĆ

Na okoliczność Dnia Kobiet przesyłane są także powinszowania zachowania czystości do końca życia, zob. *остаться всю жизнь (...) чистой*. Niesprecyzowana, szeroko rozumiana czystość (przypuszczalnie moralna) staje się ponadto tematem życzeń urodzinowych, zob. *всего (...) чистого*.

SZLACHETNOŚĆ

Jedna wiadomość przekazana z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej zawiera życzenia szlachetności, zob. *благородства*.

POKREWIEŃSTWO DUSZ

Poza tym w innej wiadomości przesłanej na okoliczność Rocznicy Rewolucji Październikowej zaobserwowano powinszowania pokrewieństwa dusz, zob. *родства души*.

SERDECZNOŚĆ

W życzeniach składanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej dawany jest także wyraz pragnieniu nieustannego okazywania serdeczności innym ludziom, zob. *Будьте всегда (...) сердечны*.

MĘSTWO

Przedmiotem powinszowań noworocznych jednokrotnie staje się zaś męstwo, zob. *мужества*.

TROSKLIWOŚĆ

Jedna formuła życzeń urodzinowych zawiera z kolei powinszowania pozostania troskliwą osobą do końca życia, zob. *быть всю свою жизнь такой же (...) заботливой, как сейчас*. Ze względu na swą treść nosi ona zarówno znamiona dyrektywnego aktu mowy (rady, rozkazu), jak i ekspresywnego komplementu.

UCZCIWOŚĆ

W innym tekście powinszowań urodzinowych zaobserwowano życzenia kierowania się w życiu uczciwością, zob. *В жизни быть честной*. Podobnie jak w części omówionych wcześniej formuł, dążenie nadawcy do wpłynięcia na postępowanie odbiorcy sprawia, że wykazują one podobieństwo do dyrektywnych aktów mowy.

MIŁY STOSUNEK DO INNYCH LUDZI

Incydentalnie tematem powinszowań urodzinowych staje się także pragnienie, aby adresatka w dalszym ciągu pozostawała miłą osobą w stosunku do innych, zob. *Оставайся всегда такой же милой*. Ich treść zbliża je zarówno do dyrektywnych aktów mownych (takich jak prośba czy rozkaz), jak i do komplementu, gdyż przedmiotem życzeń jest cecha, którą adresatka już się odznacza.

DELIKATNOŚĆ, CZUŁOŚĆ

W treści życzeń urodzinowych dawany jest również wyraz pragnieniu zachowania na resztę życia delikatności (zob. *быть всю свою жизнь такой же (...) ласковой (...), как сейчас* – powinszowania te również noszą znamiona komplementu) oraz doświadczania czułości ze strony osób z najbliższego otoczenia odbiorcy (zob. *от близких – нежности*).

SPRAWIEDLIWOŚĆ

Przedmiotem życzeń urodzinowych staje się ponadto sprawiedliwe postępowanie w życiu, która to treść upodabnia tę formułę do takich dyrektywów, jak prośba, rada czy rozkaz, zob. *В жизни быть (...) справедливой*.

SYMPATYCZNOŚĆ

W treści powinszowań składanych na okoliczność Dnia Kobiet wyrażono z kolei pragnienie, by odbiorczyni na zawsze pozostała sympatyczną osobą, zob. *быть всегда (...) симпатичной*.

8.2.4. Wartości społeczne

POKÓJ

Pokój i zgoda są przedmiotem życzeń składanych z okazji wszystkich świąt rozpatrywanych w tej książce. Powinszowania pokoju przekazywane na okoliczność Dnia Kobiet najczęściej oparte są na metaforze nieba, konotującej spokój i czystość (5),

zob. *мирного неба* (2); *мирного неба над головой* (3). W jednej wiadomości pokój charakteryzowany jest natomiast jako trwała zgoda między członkami rodziny, zob. *Пусть в Вашей семье всегда царит мир*²⁴¹.

Życzenia pierwszomajowe formułowane są w zbliżony sposób i również z reguły wykorzystują metaforę nieba, np. *мирного неба*; *мирного неба над головами*; *чистого и ясного неба над Родиной*; *Пусть Вас и Ваших детей озаряет безоблачное небо*; *Пусть всегда будет чистым и мирным небо над нашей Родиной*. W pięciu powinszowaniach pokój lokalizowany jest w obrębie ojczyzny (zob. wyrażenia przyimkowe zaobserwowane w powyższych cytacjach, takie jak *над головами*, *над головой* czy *над Родиной*), jednak jest on także rozumiany w skali mikro, tj. jako zgoda w relacjach między domownikami, zob. *Мир (...) вашему дому*. Poza tym pokojowi przypisywane jest wieczne oraz wieloletnie trwanie (5), zob. *пусть всегда будет мир* (2); *Пусть всегда будет чистым и мирным небо над нашей Родиной*; *мирного и солнечного неба на долгие годы*; *мирного, солнечного неба над головой на долгие годы*. Jednokrotnie powinszowania werbalizowane są zaś za pomocą dopełniaczowej formy rzeczownika *мира* oraz zdania optatywnego *Пусть вам всем сопутствует (...) Мир*, pośrednio antropomorfizującego pokój poprzez zastosowanie czasownika *сопутствовать* w odniesieniu do rzeczownika *мир*.

W życzeniach składanych z okazji Dnia Zwycięstwa, często połączonych z życzeniami pierwszomajowymi, również stosowane są przywołane wcześniej konwencjonalne metafory. Część powinszowań dotyczy pokoju wewnątrz kraju (4), np. *мирного неба*; *Мирного Неба над головой*; *Чистого мирного неба*; *Пусть всегда будет чистым и мирным небо над нашей Родиной*; *чистого и ясного неба над Родиной*. Poza tym w niektórych wypadkach tematem życzeń staje się wieloletni czas trwania pokoju (2), zob. *мирного и солнечного неба на долгие годы*; *долгих лет жизни под мирным небом*. W jednym tekście życzenia są z kolei werbalizowane w formie zdania *Пусть вам всем сопутствует (...) Мир*.

W powinszowaniach przesyłanych na okoliczność Rocznicy Rewolucji Październikowej pokój odnoszony jest zaś do sfery życia rodzinnego i ukazywany jest jako zgoda między domownikami, zob. *Мир твоему дому*.

Podobnie jak w większości opisanych wcześniej formuł życzących, również w życzeniach noworocznych wykorzystywana jest metafora spokojnego, czystego lub błękitnego nieba (8), np. *мирного неба*; *чистого, мирного неба*; *голубого неба над головой*. Poza tym tematem życzeń staje się utrzymywanie się zgody między członkami rodzin odbiorców (4, zob. *мира в семье* (2); *Мира (...) в вашей семье*; *мир (...) пусть не оставляют Ваш дом*) oraz na całym świecie (1, zob. *мира на земле*). W czterech tekstach dawany jest zaś wyraz pragnieniu, by nadchodzący rok upłynął w pokoju, zob. *мира (...) в новом году*; *Пусть он будет для Вас (...) мирным*; *Пусть новый 1987 год будет годом мира*; *Пусть он будет годом Мира*. Warto także zwrócić uwagę na życzenia, których przedmiotem jest trwałość pokoju

²⁴¹ Poprzez zastosowanie czasownika *царить* pokój ulega w powyższej formule pośredniej personifikacji. Zabieg ten ukazuje także duże znaczenie przypisywane zgodzie między domownikami.

wywalczonego przez odbiorcę, zob. *мира, который мог отстоять*. Pozostałe powinszowania przybierają jedynie formę leksemu *мира* (6).

Życzenia składane na okoliczność urodzin konkretyzują głównie sferę występowania pokoju oraz jego skalę, gdyż jest on w nich projektowany na życie rodzinne odbiorców (2, zob. *Мира дому твоему; Пусть будет (...) покой и мир на земле и в Вашем доме*) oraz na cały świat (1, zob. *Пусть будет (...) покой и мир на земле и в Вашем доме*). Jednokrotnie zostało natomiast zaakcentowane pragnienie trwałości pokoju, zob. *прочного мира*.

ZGODA

Pojęciem bliskoznacznym w stosunku do pokoju jest zgoda. W życzeniach składanych na okoliczność Dnia Kobiet, które adresowane są do żony jednego z nadawców, brak porozumienia między małżonkami humorystycznie przedstawiany jest za pomocą animizacji odwołującej się do obrazu warczącego psa, zob. *чтобы на меня никогда не ворчала*.

W treści powinszowań pierwszomajowych postulowana jest zaś harmonijna egzystencja adresata i otaczających go ludzi, zob. *Дружно жить*.

W życzeniach urodzinowych wyrażana jest z kolei nadzieja na to, że adresatka (dziewczynka) nie będzie w przyszłości kłóciła się ze swoimi koleżankami, zob. *не ссориться с девочками*. Treść tej formuły wskazuje, że okazje do składania życzeń są przez Rosjan wykorzystywane do regulowania zachowań młodszych odbiorców.

SPOTYKANIE SIĘ Z NADAWCAMI

Przedmiotem powinszowań składanych z okazji święta 8 Marca jest także częstsze odwiedzanie nadawców przez adresata, zob. *почаще ездить к нам*. Cel illokucyjny tej formuły zbliża ją do takich aktów mowy, jak prośba czy zaproszenie, gdyż wyraża ona pragnienie spotkania się z odbiorcami.

Również w wiadomościach przesłanych na okoliczność Nowego Roku zaobserwowano życzenia częstszych kontaktów partnerów interakcji, zob. *А, главное, надо чаще нам встречаться – время-то бежит*. Jednokrotnie wyrażone zostało w nich zaś pragnienie, aby odbiorcy odwiedzili nadawców w nadchodzącym roku, *de facto* czyniące z życzeń pośrednie zaproszenie do złożenia wizyty w domu gratulantów, zob. *так, что в 1974-ом сумели побывать у нас*.

UWAGA, ZAINTERESOWANIE INNYCH LUDZI

W innej wiadomości przesłanej z okazji Nowego Roku umieszczono powinszowania poświęcania odbiorcy uwagi przez jego otoczenie, zob. *внимания*. Z kolei w życzeniach urodzinowych jednostkowo wyrażane jest pragnienie otrzymywania uwagi od mężczyzn należących do rodziny adresatki, zob. *внимания (...) от твоих мужчин*.

ZACHOWANIE SWOJEJ TOŻSAMOŚCI

Jednokrotnie młoda odbiorczyni życzeń urodzinowych jest także zachęcana do zachowania swojej tożsamości i identyfikowania się z rodzinnym miastem – Leningradem, zob. *Будь настоящей ленинградкой*.

REALIZOWANIE IDEAŁÓW KOMUNISTYCZNEGO ZWIĄZKU MŁODZIEŻY

Przytoczona formuła powinszowań urodzinowych wyraża również pragnienie, aby adresatka realizowała ideały Komunistycznego Związku Młodzieży, zob. *Будь настоящей (...) комсомолкой*. Treść tak sformułowanych życzeń służy krzewieniu w młodym pokoleniu wartości aprobowanych w społeczeństwie radzieckim.

AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA

Tematem życzeń urodzinowych staje się także wieloletnia aktywność społeczna odbiorcy, zob. *активности в общественной жизни на долгие годы*.

SPĘDZANIE CZASU POZA DOMEM

Na przedmiot życzeń noworocznych jednokrotnie składa się częstsze spędzanie czasu poza domem w nadchodzącym roku, zob. *чтоб в Новом году (...) не уединялись в своей квартире*. Przypuszczalnie powinszowania te wyrażają chęć wywarcia wpływu na sposób, w jaki adresat spędza wolny czas.

CHODZENIE DO TEATRU I KINA

W pojedynczych wiadomościach przesyłanych z okazji Nowego Roku oraz urodzin zamieszczono również powinszowania zachęcające odbiorcę do uczęszczania do instytucji kultury, zob. odpowiednio: *чтоб в Новом году (...) посещали чаще театры и кино; в кино ходить*. Życzenia te prawdopodobnie nawiązują do wiedzy gratulanta o preferowanych przez odbiorcę formach spędzania czasu wolnego, lecz mogą także stanowić projekcję osobistych upodobań nadawcy.

DOBRE STOSUNKI Z NADAWCAMI

W innej formule życzeń urodzinowych wyrażane jest pragnienie utrzymywania dobrych stosunków przez komunikujące się strony, zob. *пусть тебе с нами и нам с тобой будет хорошо*.

UPRZEJMOŚĆ

Z okazji urodzin składane są także życzenia uprzejmego odnoszenia się do członków rodziny oraz osób starszych, zob. *В жизни быть (...) вежливой с мамой, бабушкой, дедушкой, со всеми родными и старшими (...)*. Treść tych życzeń ujawnia dążenie do regulowania zachowań niepełnoletnich adresatów.

KOBIECOŚĆ

Przedmiotem powinszowań urodzinowych staje się również zachowanie przez adresatkę kobiecych cech do końca życia, zob. *Пусть женственность (...) будут тебе сопутствовать всегда*.

WYJŚCIE ZA MĄŻ

W życzeniach składanych z okazji Święta Pracy adresatka zachęcana jest do wyjścia za mąż w nieodległej przyszłości, zob. *в скором времени выйти замуж*.

WZAJEMNE ZROZUMIENIE

Okazjonalne życzenia wzajemnego zrozumienia, które, mimo braku szerszego kontekstu, należy prawdopodobnie odnieść do sfery stosunków rodzinnych, zaobserwowano wyłącznie w wiadomościach przesłanych na okoliczność Rocznicy Rewolucji Październikowej oraz urodzin. Są one wyrażane za pomocą rzeczownika *взаимопонимания* (2).

ZACHOWANIE PAMIĘCI O NADAWCACH

Przedmiotem powinszowań składanych z okazji Dnia Zwycięstwa oraz urodzin jest natomiast niezapominanie o nadawcach i utrzymywanie z nimi dalszych kontaktów, zob. odpowiednio: *не забывать нас* oraz *про нас не забывать*; *не забывай нас*; *В каком краю ты будешь... нас не забывай*. Zabieg ten realizuje funkcję fatyczną, bowiem sformułowane w ten sposób życzenia stanowią zarazem świadectwo pamięci nadawców, jak i prośbę o jego „odwzajemnienie” przez odbiorców.

SPĘDZANIE ŚWIĄT W GRONIE RODZINY I PRZYJACIÓŁ

Życzenia obchodzenia świąt w towarzystwie przyjaciół i rodziny zaobserwowano w jednej wiadomości przesłanej z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej, zob. *ознаменовать эту прекрасную историческую дату в кругу Ваших близких друзей, родных*.

POSŁUSZEŃSTWO

Posłuszeństwo wobec rodziców stanowi przedmiot jednej formuły życzeń pierwszomajowych zaadresowanych do dziecka, zob. *Слушать Пану и Маму*.

Powinszowania posłuszeństwa zaobserwowano ponadto w czterech wiadomościach wysłanych z okazji urodzin, zob. *расти послушной*; *Будь (...) послушной*; *быть (...) послушной*; *слушать родителей*. Jedyne ostatni z przytoczonych tekstów precyzuje jednak, że odbiorca winien jest posłuszeństwo swoim rodzicom – taka treść życzeń wskazuje na ich bliski związek z dyrektywnymi aktami mowy.

DALSZA WSPÓLPRACA

Jedna formuła życzeń urodzinowych przesłana w gronie współpracowników wyraża pragnienie kontynuowania współpracy z odbiorcą, zob. *еще потрудиться в нашем коллективе*. Życzenia skonstruowane w ten sposób mają na celu złożenie wyrazów sympatii wobec partnera interakcji.

ZNALEZIENIE PARTNERA

Z okazji urodzin składane są również powinszowania znalezienia partnera. Ich autor utrzymuje, że piękno adresatki stanie się nagrodą dla jej przyszłego wybranka, zob. *А красота твоя достанется Тому кто верит в чудеса*. Tak sformułowane życzenia pełnią jednocześnie funkcję komplementu.

DOBRE TRAKTOWANIE ADORATORA

Na okoliczność Dnia Kobiet przesłano niekonwencjonalne życzenia, w których treści wieszak zaleca adresatce, aby ta nigdy nie szydziła z zakochanego w niej chłopaka, zob. *никогда не издевайся над парнем, любящим тебя*.

8.2.5. Wartości witalne

ZDROWIE

Zdrowie jest istotnym elementem życzeń składanych z okazji wszystkich rozpatrywanych świąt. Dominującym obszarem konceptualizowania zdrowia w życzeniach przesyłanych z okazji Dnia Kobiet jest jego jakościowa ewaluacja (92): za pomocą skonwencjonalizowanych konstrukcji atrybutywnych jest ono w nich charakteryzowane przede wszystkim jako siła organizmu²⁴² (60), np. *крепкого здоровья; крепкого, крепкого здоровья; крепкого здоровья на долгие годы*. Postrzeganie zdrowia jako energii i siły wyraża się ponadto w sformułowaniu *спортивного здоровья*, świadczącym o łączeniu zdrowia z wysiłkiem fizycznym. Pragnienie dobrego stanu zdrowia werbalizuje się także w formułach określających je mianem dobrego, najlepszego i wspaniałego (32), np. *доброе здоровья; хорошего здоровья; отличного здоровья; самого хорошего здоровья*. Kolejną cechą przypisywaną dobremu zdrowiu jest długi czas trwania (8): utrzymywanie się zdrowia organizmu lokalizowane jest głównie na przestrzeni wielu lat (5, np. *хорошего здоровья на долгие годы жизни; крепкого здоровья на долгие годы; здоровья на много-много лет*), wszelako zaobserwowano również nieliczne wiadomości, w których postulowane jest permanentne zachowanie dobrego stanu zdrowia (3, zob. *здоровья всегда доброго; быть всегда (...) здоровой; никогда не болеть*). W części powinszowań, za pomocą wyrazu *главное*, uwydatniany jest fundamentalny charakter zdrowia w odniesieniu do innych wartości pozytywnych (5), zob. *главное здоровья (2); главное хорошего тебе здоровья; главное крепкого здоровья; самое главное здоровья*. Metaforyczna kwantyfikacja zdrowia, dokonywana w celu intensyfikacji emocjonalności i ekspresywności życzeń, werbalizuje się natomiast w wyrażeniach *много здоровья* i *море здоровья*. Incydentalnie nadawcy czynią ze zdrowia atrybut życia w ogóle (zob. *в жизни здоровья*) oraz charakteryzują je jako stan przeciwstawny wobec choroby (zob. *никогда не болеть*). Jednakże pokaźna część życzeń nie odnosi się do opisanych powyżej konceptualizacji i w ich centrum sytuowany jest sam fakt bycia zdrowym, zob. *здоровья (43); Будь здорова*. Należy także wyszczególnić formuły, w których, za sprawą ich właściwości semantyczno-składniowych, zdrowie konceptualizowane jest jako dar święta 8 Marca oraz wiosny, zob. *Пусть весны весёлые капли подарят тебе (...) здоровье; ПУСТЬ Весенний праздник 8 Марта принесет Вам (...) крепкое здоровье*.

²⁴² Konceptualizacja ta jest także najpowszechniejszym skojarzeniem, jakie Rosjanie łączą ze zdrowiem w testach asocjacyjnych. Przymiotnik *крепкое* jest bowiem najczęstszą reakcją na słowo-bodziec *здоровье* w PAC.

Również wśród życzeń pierwszomajowych najliczniej reprezentowane są teksty, w których wyeksponowaniu ulegają jakościowe cechy zdrowia (110). Konceptualizacja zdrowia jako siły organizmu werbalizuje się przede wszystkim za pomocą przymiotnika *крепкий* (73), np. *крепкого здоровья; кр здоровья; крепкого, крепкого здоровья*. Do grupy tekstów uwydatniających dobrą jakość stanu zdrowia należy odnieść także życzenia, w których jest ono określane za pomocą przymiotników *хороший, добрый* oraz *отличный* (36), np. *хорошего здоровья; доброго здоровья; отличного здоровья*. Kolejną cechą jakościową, która przypisywana jest zdrowiu, jest niezmiennosc jego dobrego stanu, zob. *устойчивого здоровья*. Należy ponadto zwrócić uwagę na jedną formułę życzeń, w której powinszowania dobrego zdrowia wyrażane są za pomocą przymiotnika *огромный*, zob. *огромного здоровья*. Odrębną kategorię tworzą życzenia określające czas utrzymywania się dobrego stanu zdrowia (8), wśród których przeważa jego wieloletnie trwanie (7), np. *крепко здоровья на долгие годы; крепкого здоровья на долгие, долгие годы жизни; долгих лет доброго здоровья*. W jednym tekście wyrażono także pragnienie, aby odbiorca nigdy nie chorował, zob. *никогда не болеть*. Za pomocą leksemów *главное* oraz *особенно* autorzy życzeń przypisują natomiast zdrowiu wysoką rangę na tle pozostałych – zarówno werbalizowanych, jak i niewerbalizowanych w treści życzeń – wartości pozytywnych (8), np. *главное здоровья; самое главное крепкого здоровья; особенно здоровья и на долгие годы*. Warto także zwrócić uwagę na fakt, iż dwa sformułowania o charakterze negującym ukazują postrzeganie zdrowia jako przeciwieństwa choroby, zob. *никогда не болеть; не болеть*. Jednokrotnie tematem życzeń staje się zaś szybki powrót do zdrowia, zob. *скорейшего (...) выздоровления*. Wyzdrowienie adresata łączone jest także z nadejściem wiosny: zob. powinszowania, w których majowe słońce, poprzez umieszczenie leksemu *солнце* w pozycji subiektu, jest personifikowane jako „ofiarodawca” zdrowia: *Пусть майское солнце (...) вернет здоровье на долгие годы вашей жизни*. Poza tym życzenia często przyjmują postać dopełniacza rzeczownika *здоровье – здоровья* (46), jednokrotnie natomiast – rozkaznika *Будьте здоровы*. Jednostkowo w materiale wystąpiły także powinszowania podkreślające pragnienie zachowania dobrego stanu zdrowia (zob. *чтобы (...) здоровье сохранилось*).

W życzeniach przesyłanych z okazji Dnia Zwycięstwa zdrowie także jest przeważnie charakteryzowane w kategoriach jakościowych (33), ich przedmiotem jest bowiem zdrowie silne (21) oraz dobre (12), zob. *крепкого здоровья* (18); *кр здоровья; здоровья крепкого; Здоровья Вам крепкого; доброго здоровья* (5); *хорошего здоровья* (4); *Доброго тебе здоровья; Доброго всем вам здоровья; Доброго Вам здоровья*. Dwukrotnie werbalizacji ulega czas trwania zdrowia, obejmujący długie lata życia odbiorców, zob. *особенно здоровья и на долгие годы; долгих лет доброго здоровья*. Poza tym w pierwszym z powyższych powinszowań za pomocą przysłowka *особенно* wyrażane jest duże znaczenie, które gratulant przypisuje zdrowiu. Oprócz tego życzenia werbalizowane są wyłącznie za pomocą dopełniaczowej formy rzeczownika *здоровья* (18), jak również zdania optatywnego *Пусть вам всем сопутствует здоровье*.

Tak jak ma to miejsce w powyższych grupach powinszowań, najczęściej uwydatnianą cechą zdrowia w życzeniach składanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej jest jego dobry stan (47): z reguły jest ono charakteryzowane jako siła organizmu (28, zob. *крепкого здоровья* (27); *самого крепкого здоровья*), lecz jego dodatnia charakterystyka jakościowa wyrażana jest również za pomocą przymiotników *хороший, добрый* oraz *отличный* (19, zob. *доброе здоровья* (8); *хорошего здоровья* (7); *отличного здоровья* (4)). Trzykrotnie przedmiotem życzeń staje się natomiast wieloletnie trwanie zdrowia, zob. *крепкого здоровья на долгие годы; Здоровья тебе огромного а долгие годы; здоровья на долгие годы жизни*. Wysoką rangę zdrowia wśród wartości pozytywnych komunikuje natomiast parenteza *главное*, którą trzykrotnie umieszczono w prepozycji do rzeczownika *здоровья*. W jednym tekście dobre zdrowie zostało natomiast opisane w kategoriach ilościowych, zob. *еще раз вам здоровья*. Incydentalnie dobry stan zdrowia jest także uwydatniany za pomocą określenia dużego rozmiaru, zob. *огромного здоровья*. Piętnastokrotnie życzenia zostały zaś wyartykułowane jedynie za pomocą formy *здоровья*, a jednokrotnie – za pośrednictwem rozkaznika *будьте здоровы*.

W powinszowaniach noworocznych także z reguły eksponowana jest dobra jakość stanu zdrowia odbiorców (143), które łączone jest głównie z krzepkością organizmu (84, np. *крепкого здоровья; крепкого здоровья каждодневно; Крепкого, как новогодний мороз, здоровья*²⁴³). Zdrowie jest ponadto określane jako dobre (42, np. *доброе здоровья; хорошего здоровья*), wspaniałe (10, np. *отличного здоровья*), najlepsze (zob. *здоровья самого наилучшего; самого наилучшего здоровья*), rześkie (1, zob. *бодрого здоровья*) oraz znośne (1, zob. *сносного здоровья*). Poza tym stosunkowo często wyeksponowaniu ulegają ramy czasowe utrzymywania się dobrego stanu zdrowia, obejmujące nadchodzący rok (35, np. *Пусть он будет для вас годом (...) здоровья; чтобы новый 1974 год принес Вам хорошего здоровья; здоровья в наступающем Новом 1973 году*), długie lata (6, np. *долгих лет доброго здоровья; крепкого здоровья на долгие годы*), całe życie (2, zob. *Всегда желаю Вам здоровья; здоровья на все годы*), a także każdy dzień życia (1, zob. *крепкого здоровья каждодневно*). Niekiedy podkreślane jest zaś fundamentalne znaczenie zdrowia dla właściwego funkcjonowania (11), np. *главное крепкого здоровья; главное здоровья; самого дорогого – здоровья; в 1974 году, а особенно не болеть*. Gratulanci wzmacniają ponadto powinszowania poprzez odwoływanie się do kategorii ilości (6), np. *Пусть он (...) принесет много (...) здоровья; пусть подарит вам целый мешок (...) здоровья*. W ostatnim wypadku kwantyfikowanie wyraża się poprzez nawiązanie do podarunku wypełniającego worek przynoszony przez Dziadka Mroza. Jak wynika z przytoczonych formuł, zdrowie (oraz inne wartości będące przedmiotem życzeń noworocznych) jest wielokrotnie konceptualizowane jako „dar” od nadchodzącego roku. Niektóre życzenia dotyczą ponadto utrzymywania się obecnego stanu zdrowia odbiorców, który jest prawdopodobnie uznawany przez nadawców za wystarczająco dobry, zob. *Пусть здоровье не подводит; неизменно здоровья; здоровье чтоб*

²⁴³ Siła organizmu została tutaj porównana do intensywności zimowego („noworocznego”) mrozu.

не ухудшалось, уж лучше пусть будет прежним. Incydentalnie powinszowania przyjmują zaś postać obietnicy wzniesienia toastu za zdrowie adresatów podczas obchodów Nowego Roku, zob. *На встрече Нового года взаимно поднимем бокалы за здоровье друг друга.* W pozostałych tekstach życzenia werbalizowane są jedynie za pomocą rzeczownika *здоровья* (69) oraz następujących zwrotów: *Будьте здоровы* (3), *Будь здорова* (2), *И пусть сопровождает всех Здравье* (1).

Również życzenia składane na okoliczność urodzin przeważnie wyrażają pragnienie dobrego stanu zdrowia, które jest w nich charakteryzowane przede wszystkim jako siła organizmu (54), np. *крепкого здоровья; здоровья – покрепче; крепчайшего здоровья.* Do powinszowań wskazujących na łączenie zdrowia z siłą organizmu należy ponadto odnieść życzenia zdrowia żelaznego i turystycznego, które zawierają konotacje z mocą oraz siłami niezbędnymi do odbywania wypraw turystycznych (zob. *железного туристического здоровья*), a także zdrowia syberyjskiego, konotującego krzepkość, która jest stereotypowo kojarzona z mieszkańcami Syberii (zob. *сибирского здоровья* (4)). W obrębie konceptualizacji jakościowych sytuują się również życzenia dobrego (22, np. *доброе здоровья; хорошего здоровья*), wspaniałego (9, np. *отличного здоровья; А главное (...) отличного здоровья*) oraz najlepszego zdrowia (1, zob. *самого лучшего здоровья*). Dziesięciokrotnie wskazywany jest także czas trwania tej wartości: nadawcy wyrażają pragnienie permanentnego utrzymywania się dobrego stanu zdrowia (6, zob. *Здоровья (...) на всю жизнь* (2); *навсегда – здоровья; Будьте всегда здоровой; Будь всегда (...) здоровой; будь здоров и никогда не болей*), a także zachowania zdrowia na wiele lat (4, zob. *крепкого здоровья на долгие годы; крепкого здоровья на долгие, на долгие года; Здравья крепкого – на долгие года; А что еще дороже людям?*). Jednokrotnie tematem powinszowań staje się zaś przeżycie w zdrowiu tylu lat, ile w momencie przekazania życzeń liczy sobie adresat, zob. *Главное теперь для нас здоровье, здоровье. Вот его-то мы тебе желаем ещё на столько-же лет.* Winszownicy podkreślają również fundamentalne znaczenie dobrego stanu zdrowia dla ludzkiej egzystencji (7), zob. *главное здоровья; А главное (...) отличного здоровья; Главное теперь для нас здоровье, здоровье. Вот его-то мы тебе желаем ещё на столько-же лет; самого главного в жизни – здоровья; самое главное – отличного здоровья; Здравья крепкого – на долгие года, А что еще дороже людям?*. Oprócz tego omawianej wartości przypisywana jest duża ilość oraz pełnia (4), zob. *много много здоровья; Побольше здоровья; полного, крепко, здоровья.* Incydentalnie kwantyfikacja wyraża się poprzez powtórzenie życzeń, zob. *здоровья, здоровья, здоровья.* Trzykrotnie zdrowie określane jest zaś jako przeciwieństwo choroby, zob. *ни болей; будь здоров и никогда не болей; Не поддаваться хвори.* W nielicznych formułach zdrowie charakteryzowane jest także jako utracona wartość, którą należy jak najszybciej odzyskać, zob. *быстрейшего выздоровления; Поправляйся.* Jednostkowo powinszowania utrzymywania się dobrego stanu zdrowia zostały zaś wyrażone za pomocą odwołania do kategorii rozmiaru, zob. *большого и крепкого здоровья.* Pozostałe życzenia przyjmują następującą postać: *здоровья* (33); *бывай здоров; Будь здоров; быть здоровой.*

DLUGOWIECZNOŚĆ

Długie życie stanowi składnik życzeń towarzyszących wszystkim omawianym okolicznościom. W powinszowaniach przekazywanych z okazji Dnia Kobiet przeważa sytuowanie tej wartości w perspektywie wielu lat (10), zob. *долгих лет жизни* (6); *долгих, долгих лет жизни* (2); *долгих лет вам жизни*. Jednostkowo natomiast zaobserwowano konkretyzację długowieczności jako życia stuletniego, zob. *лет до 100*. Wyłącznie formuła *долгой, долгой жизни* nie zawiera wskazania na jednostkę czasu.

W treści życzeń pierwszomajowych długie życie jest z kolei przedstawiane jedynie jako wieloletnia egzystencja (21), zob. *долгих лет жизни* (14); *долгих, долгих лет жизни* (2); *долголетия* (2); *многие лета*; *много лет жизни*; *многих лет вашей жизни*.

Również w formułach przesyłanych z okazji Dnia Zwycięstwa referowana wartość wiązana jest wyłącznie z okresem wielu lat (8), zob. *долгих лет жизни* (7); *долголетия*; *многих лет вашей жизни*.

Także życzenia składane z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej przeważnie charakteryzują długie życie jako wieloletni okres (8), zob. *долгих лет жизни* (6); *долгих долгих лет жизни*; *много-много лет жизни*. Jednostka czasu nie ulega natomiast konkretyzacji w wyrażeniu *долгой жизни*.

W powinszowaniach noworocznych długowieczność również przeważnie łączona jest z wieloletnim okresem (21), np. *долгих лет жизни*; *прожить долгие годы*; *многолетней жизни*. Jednokrotnie tematem powinszowań staje się zaś przeżycie dalszych piętnastu lub dwudziestu lat, zob. *Я от души желаю прожить (...) еще 15–20 лет*. W kilku wypadkach wieloletniemu życiu przypisane zostało także duże znaczenie (4), zob. *главное долгих лет жизни* (2); *а самое главное долгих лет жизни*; *Пусть этот новый год принесёт вам (...) самое главное долгих лет жизни*.

Tak jak ma to miejsce w opisanych formułach życzących, powinszowania towarzyszące obchodom urodzin również dotyczą wielu lat życia (25), np. *долгих лет жизни*; *долгих лет жизни*; *много много лет жизни*. Incydentalnie liczba lat ulega zaś konkretyzacji (zob. *94-е года прожить*), jak również formułowane są życzenia niekończącego się życia (zob. *чтоб жизнь никогда не кончалась*). Okazjonalnie życzenia konstruowane są także przy pomocy odwołań do nazw grup etnicznych (Gruzini) oraz terytoriów (Kaukaz), których przedstawiciele i mieszkańcy stereotypowo kojarzeni są z długowiecznością, zob. *Кавказкого долголетия* (4); *грузинского долголетия*. W dwóch tekstach długość życia nie została z kolei sprecyzowana: *долгой (...) жизни*; *долга долга жить*.

MŁODOŚĆ

Powinszowania, których przedmiot stanowi zachowanie młodości, zostały zamieszczone w wiadomościach przesyłanych z okazji Dnia Kobiet, Święta Pracy, Rocznicy Rewolucji Październikowej oraz urodzin. W życzeniach przekazywanych na okoliczność 8 Marca omawiana wartość jest jednokrotnie werbalizowana za pomocą leksemu *молодости*. Poza tym w jednym wypadku młodość projektowana jest na całe życie odbiorcy, zob. *остатья всю жизнь молодой*.

W powinszowaniach składanych na okoliczność 1 Maja wyrażane jest zaś pragnienie niestarzenia się, zob. *не стареть*.

W jednej wiadomości przekazanej z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej zamieszczono życzenia, w których okresowi młodości przypisywane jest twórcze podejście do życia, zob. *неисчерпаемой творческой молодости*.

Powinszowania noworoczne przybierają z kolei jedynie formę *молодости*.

Przedmiotem życzeń urodzinowych jest zaś permanentna młodość (6, np. *быть всегда молодой; будь всегда молод*) oraz wieloletnie trwanie młodości (2, zob. *Лет до ста Расту Вам без старости; хоть 1000 лет Так цвести нестареть никогда*). Za pomocą takich środków stylistycznych, jak metafora i metonimia (m.in. poprzez odwołanie do części ciała, jak włosy, serce i oczy), formułowane są powinszowania dotyczące zachowania młodości ducha i/lub ciała (zob. *Пусть будет сердце молодо; И серебра не прибавлялось в волосах; Молодость души и глаз сберечь*). W części życzeń młodość i charakterystyczny dla niej wigor porównywane są natomiast do kwitnących roślin²⁴⁴ (4), np. *дальше цвести как же нежно и пышно, как эта сирень; постоянно цвести, как ранние весенние цветы*.

WYPOCZYNEK

Pragnienie wypoczynku wyrażane jest w wiadomościach przesyłanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej, Nowego Roku i urodzin. W życzeniach składanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej spotykane są odwołania do pozytywnych odczuć towarzyszących rekreacji, takich jak przyjemność (zob. *приятного отдыха*) oraz spokój (zob. *спокойного (...) отдыха*). Odpoczynek przedstawiany jest ponadto jako zasłużona nagroda za wykonywaną przez adresata pracę, zob. *заслуженного отдыха*. Tak sformułowane powinszowania służą jednocześnie do komplementowania wysiłków adresata czynionych na niwie zawodowej.

W jednej wiadomości przekazanej z okazji Nowego Roku życzenia wypoczynku przybierają natomiast jedynie formę *отдыха*.

Z kolei w powinszowaniach urodzinowych podkreślana jest dobra jakość wypoczynku, zob. *хорошо отдохнуть; хорошо отдохнуть в Сочи*. Nadawca ostatniej formuły konkretyzuje zaś nazwę miejscowości, w której wypoczywać będzie odbiorca.

ENERGIA

Energia stanowi temat życzeń przesyłanych na okoliczność Dnia Kobiet, Nowego Roku oraz urodzin. Życzenia składane z okazji 8 Marca wyrażają pragnienie jak najdłuższego zachowania życiowej energii, zob. *быть такой же (...) энергичной; быть всегда (...) энергичной*.

Przedmiot powinszowań noworocznych stanowi zaś nieposkromiona energia i jej utrzymywanie się, zob. *неутомимой Энергии; такой же энергии*.

Z kolei w życzeniach urodzinowych energia określana jest mianem niewyczerpanej, zob. *неиссякаемой энергии, которой приходится тратить непомерно много*.

²⁴⁴ Por. jedno ze znaczeń czasownika *цвести* zarejestrowane przez БТС: 'Находиться в поре физического расцвета, быть здоровым, красивым'.

W treści powyższej formuły artykułowane jest także ubolewanie z powodu zmęczenia będącego następstwem aktywności podejmowanej przez partnerów interakcji. Poza tym przekazywane są życzenia większej energii, implikujące jej niedostatek, zob. *еще большей энергии*. Jednokrotnie powinszowania wyrażane są zaś wyłącznie za pomocą formy *энергии*.

AKTYWNOŚĆ FIZYCZNA

Jedna wiadomość przesłana na okoliczność urodzin zawiera życzenia częstszego podejmowania aktywności fizycznej przez odbiorcę, które za pośrednictwem wierszowanej formy i humorystycznej treści wyrażają przekonanie o pozytywnym oddziaływaniu wysiłku fizycznego na zdrowie, zob. *движений больше, вот девиз, а труд доказано наукой укрепляет организм*. Tak skonstruowana treść upodabnia powinszowania do aktu rady.

WNUKI

Oprócz tego w jednym tekście przesłanym z okazji Dnia Kobiet wyrażone zostało pragnienie posiadania jeszcze jednego wnuka, zob. *ещё одного внука*.

W treści życzeń urodzinowych narodziny wnuka projektowane są zaś na rok, w którym składane są życzenia, zob. *стать в этом году дедушкой*. W jednym wypadku akcentowane są także walory wnucząt i prawnucząt, zob. *добрых внуков и правнуков*. Poza tym w jednej wiadomości życzenia narodzin wnuka przyjmują postać sformułowania *обязательно внука*, eksponującego silną wewnętrzną potrzebę posiadania wnucząt.

SIŁY

Z okazji Dnia Kobiet przekazywane są życzenia pełni sił życiowych, zob. *жизни (...) полной сил*, podczas gdy życzenia noworoczne przybierają formę *сил*. Powinszowania urodzinowe zawierają zaś postulaty większej ilości sił oraz ich długotrwałego zachowania, zob. *сил – по-больше; до 100 лет быть (...) сильным*.

ŻYCIE

Nieliczne życzenia składane na okoliczność Nowego Roku oraz święta 8 Marca stanowią wyraz afirmacji życia, zob. odpowiednio: *Живите; живи*.

PRZEBYWANIE NA ŚWIEŻYM POWIETRZU

Tematem życzeń noworocznych jest częstsze przebywanie na świeżym powietrzu w nadchodzącym roku, zob. *чтоб в Новом году (...) больше находились на свежем воздухе*.

URODZENIE DZIECKA

Przedmiotem życzeń urodzinowych staje się także urodzenie zdrowego dziecka, zob. *родить прекрасного и здоровенького малышку*.

UTRZYMANIE FORMY

Jedna wiadomość przesłana z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej zawiera w swej treści powinszowania utrzymania formy fizycznej, zob. *He терять своей формы*.

8.2.6. Wartości personalne

OPTYZYMYZM

Życzenia optymizmu występują w wiadomościach odnoszących się do Święta Pracy, Dnia Zwycięstwa, Nowego Roku i urodzin. W formule życzeń przesłanej z okazji świąt 1 i 9 Maja zachowanie optymizmu zalecane jest szczególnie w trudnych momentach życia, zob. *оптимизма в этой непростой жизни*. Powinszowania noworoczne i urodzinowe wyrażają zaś tę wartość wyłącznie za pomocą rzeczownikowej formy *оптимизма* (2).

SIŁY DUCHOWE, WYTRZYMAŁOŚĆ PSYCHICZNA

Przedmiotem życzeń pierwszomajowych jednokrotnie stają się siły duchowe, zob. *душевных сил*. Z kolei w jednym tekście życzeń noworocznych zachowanie wewnętrznych sił przedstawiane jest jako remedium na trudności, z którymi odbiorca będzie mierzył się w nadchodzącym roku, zob. *крепости духа, чтобы выстоять этот трудный год*.

TALENT

W powinszowaniach przekazywanych z okazji świąt 1 i 9 Maja przywoływany jest również talent. Nadawcy czynią z tej wartości – z jednej strony – atrybut życia w ogóle, z drugiej zaś – wskazują na jej szczególną użyteczność w pracy odbiorców, zob. *талантов в жизни и труде*. Omawiane pojęcie jest jednak przede wszystkim werbalizowane w formie dopełniacza liczby mnogiej rzeczownika *талантов* (3).

PEWNOŚĆ SIEBIE

W jednej wiadomości przesłanej na okoliczność urodzin składane są natomiast życzenia odczuwania pewności siebie, zob. *уверенности в себе*.

BŁYSKOTLIWOŚĆ

Przedmiotem powinszowań urodzinowych staje się także permanentne zachowanie błyskotliwości, zob. *Будь всегда (...) остроумна*.

OSTROŻNOŚĆ

W jednej formule napisanej z okazji urodzin zaobserwowano również życzenia ostrożności, zob. *будь осторожна, береги себя*.

CIERPLIWOŚĆ

Składnikiem życzeń urodzinowych jest także wykazywanie cierpliwości w trudnym okresie, zob. *терпения в это нелёгкое время*. Należy odnotować, że wskazanie na trudności doznawane przez adresata może stanowić przejaw charakterystycznego dla kultury rosyjskiej pesymizmu.

DBANIE O SIEBIE

Tematem życzeń urodzinowych jest ponadto dbałość o siebie, zob. *про себя не забывать*.

WIARA (?)

Także w powinszowaniach urodzinowych adresat zachęcany jest (przypuszczalnie²⁴⁵) do nabrania trwałego przekonania o słuszności podejmowanych przezeń działań. Przedmiot życzeń uwydatniany jest za pośrednictwem animizacji, tj. poprzez wskazanie na „żywość” wiary odbiorcy, zob. *пусть всегда живут с тобою (...) Вера*.

POZYTYWNY STOSUNEK DO ŻYCIA

Oprócz tego przedmiotem życzeń urodzinowych staje się wykształcenie w sobie pozytywnego stosunku do otoczenia, zob. *хорошего отношения*.

ROZTROPNOŚĆ

W innej wiadomości przesłanej z okazji urodzin zaobserwowano powinszowania roztropności, zob. *благоразумия*.

WYTRWAŁOŚĆ

W jednym tekście życzeń noworocznych wyrażane jest pragnienie, by odbiorca odznaczał się wytrwałością, zob. *стойкости*.

8.2.7. Wartości prestiżowe

SUKCES

Powinszowania sukcesu zostały wyrażone w treści wiadomości przekazywanych z okazji wszystkich rozpatrywanych świąt. W życzeniach składanych na okoliczność Dnia Kobiet sukces najczęściej charakteryzowany jest poprzez wskazanie na domeny, w których gratulanci pragną jego zaistnienia (88). Obszarem najliczniej reprezentowanym w zgromadzonych tekstach jest praca zawodowa (47), np. *успехов в труде; успехов в работе; успеха в труде*. Nadawcy czynią ponadto z osiągnięcia sukcesu cel nauki (18), np. *успехов в учёбе; успехов в труде и учёбе; успехов в учёбе и во всём другом*. Wartość ta odnosi się również do całokształtu życiowej aktywności adresatów (14), np. *успехов во всех ваших делах; успехов во всем; больших успехов в жизни*. Rzadsze są

²⁴⁵ Istnieje bowiem prawdopodobieństwo, że nadawca ma na myśli wiarę w Boga.

natomiast formuły, które wiążą sukces ze sferą życia osobistego (5), np. *больших успехов в работе и личной жизни; больших успехов в труде и личной жизни; больших успехов в личной жизни, работе*. Z kolei takie działania, jak rozwiązanie problemów finansowych i mieszkaniowych, spędzenie świątecznego wieczoru czy oddawanie się pasji, na które także projektowany jest sukces, reprezentowane są w pojedynczych wypadkach, zob. *успешного решения всех финансовых и жилищных проблем; успехов в проведении вечера; Успешных Вам весенних работ в кактусном мире*. Osobno należy zwrócić uwagę na werbalizacje mieszczące się w obszarze atrybutyzacji sukcesu (8), które – bezpośrednio (np. za pomocą przymiotnika *хороший* – 3) lub pośrednio, metaforycznie (za pomocą przymiotnika *большой* – 4) – komunikują istotność przypisywaną odnoszeniu sukcesów przez winszowników, nadając życzeniom emocjonalno-wartościujący charakter, np. *хороших успехов в учёбе; отличных успехов в учебе; больших успехов в жизни; больших успехов в работе и личной жизни*. W części formuł nie zaobserwowano natomiast określeń sukcesu, zob. *успехов* (8).

W wypadku życzeń składanych z okazji Święta Pracy najliczniejszą grupę tekstów również tworzą formuły, w których dokonywana jest projekcja sukcesu na określone sfery życia odbiorców (70). Pierwszoplanową pozycję zajmuje wśród nich praca (32), np. *успехов в труде; успехов в работе; больших успехов в работе*. Stosunkowo często spotykane są także życzenia sukcesu we wszystkich działaniach podejmowanych przez adresatów (21), np. *успехов во всем; успехов во всех делах; успехов в жизни*. Osiągnięcie sukcesu jest ponadto niekiedy wskazywane jako cel nauki (13), np. *успехов в учёбе; успешно закончить учебный год; отличной учебы*. Mniej liczne są natomiast formuły, w których sukces charakteryzowany jest jako pożądaný cel szeroko rozumianej aktywności podejmowanej w życiu osobistym (2, zob. *успехов в личной жизни; успехов в работе и личной жизни*), działalności twórczej (1, zob. *творческих и трудовых успехов*) czy prac ogrodowych (1, zob. *Успехов Вам в садово-огородных делах*). Doniosłość sukcesów jest zaś werbalizowana za pomocą określeń dużej wielkości (3), zob. *больших успехов; больших успехов в труде; больших успехов в работе*. Oprócz tego niektóre powinszowania zawierają określenia wskazujące na dobrą jakość sukcesów (2, zob. *хороших успехов в твоём жити; наилучших успехов в труде*), jak również na szybkość ich osiągnięcia (1, zob. *в делах ваших скорого успеха*). Formuła *дальнейших успехов* wyraża natomiast pragnienie, aby przyszłe sukcesy odbiorcy stanowiły kontynuację jego dokonań z przeszłości. Niekiedy werbalizacje tej wartości przybierają zaś jedynie rzeczownikową formę *успехов* (8).

Wśród powinszowań przesyłanych z okazji Dnia Zwycięstwa także dominuje określanie dziedzin życia, w których upatrywane jest osiągnięcie sukcesu (16); należą do nich – poczynając od sfer poświadczonych w największej liczbie formuł – praca (10, np. *успехов в труде; успеха в труде*), ogólnie: każde działanie odbiorcy (4, np. *успехов во всем; успехов во всех делах*), życie osobiste (1, zob. *успехов в работе и личной жизни*) i twórczość (1, zob. *творческих и трудовых успехов*). W jednym przypadku osiągnięcie sukcesu sytuowane jest zaś w długiej perspektywie czasowej, obejmującej wszystkie możliwe okoliczności, zob. *успехов всегда и во всем*. Oprócz tego życzenia są niekiedy wyrażane wyłącznie przy pomocy leksemu *успехов* (4).

Analogicznie do opisanych powyżej formuł, w życzeniach przekazywanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej osiągnięcie sukcesu jest zazwyczaj odnoszone do różnych sfer życia odbiorców (33), przede wszystkim pracy zawodowej (15, np. *успехов в труде; успехов в работе; успехов в вашей работе*) oraz – rzadziej – nauki (7, np. *успехов в учебе, труде; успеха в работе и учёбе; успехов в труде, а сыну в учебе*). Wartość ta ulega ponadto projekcji na wszystkie dziedziny życia i ogół działań odbiorców (9), np. *успехов во всем; успеха в жизни; успехов на всех фронтах жизни*²⁴⁶. Dwukrotnie zaobserwowano zaś powinszowania wskazujące, że sukces ma stanowić zwieńczenie realizacji planów urlopowych adresatów, zob. *хороших успехов в работе и в отдыхе; Успехов в работе и отдыхе*. Oprócz tego okazjonalnie życzenia dotyczą wysokiej jakości osiągnięć (2, zob. *хороших успехов во всем; хороших успехов в работе и в отдыхе*) i ich istotności (2, zob. *больших успехов в Вашей жизни; больших успехов в учебе, труде*). Niekiedy powinszowania artykułowane są zaś za pomocą wyrazów *успехов* (4) oraz *свершений*.

Życzenia noworoczne także przede wszystkim koncentrują się na dziedzinach życia odbiorców, w których winszownicy pragną zaistnienia sukcesu (110): najczęściej wiązany jest on z pracą (65, np. *успехов в труде; успехов в работе; успехов в вашем благородном труде; успехов в нелегком труде; успехов в вашем нелегком труде*²⁴⁷), jednak niekiedy także z całokształtem życia (21, np. *успехов во всем; успеха во всех делах; успехов в жизни; успехов (...) вам во всем*), nauką (18, np. *успеха в учебе; успехов в труде, научной работе, учебе и отдыхе; учиться и трудиться на отлично; отлично кончить учебный год; Кандидатом хорошо! А доктором лучше! Защищайся поскорей, Ну, и нас научишь*), życiem osobistym (4, zob. *успехов в труде и личной жизни; успехов в работе и личной жизни; в этом новом году, новых успехов в труде и личной жизни; успехов в вашей личной жизни*) oraz wypoczynkiem (2, zob. *успехов в работе, учебе, отдыхе; успехов в труде, научной работе, учебе и отдыхе*). Poza tym sukces jest czasami lokalizowany w horyzoncie nadchodzącego roku (12), np. *успехов в работе (...) на весь год; успехов в работе в Новом году; успехов (...) в наступающем Новом 1973 году; в 1974 году успехов в работе*. Warto nadmienić, że sukcesy, których zaistnienie umiejscawiane jest w okresie nowego roku, są w niektórych tekstach określane mianem „nowych”, zob. *С Новыми трудовыми успехами; новых успехов в труде; в этом новом году, новых успехов в труде и личной жизни*. Doniosłość sukcesów odbiorców jest ponadto charakteryzowana w kategoriach dużego rozmiaru (10, np. *Пусть он будет годом (...) больших успехов в жизни и работе; больших успехов в личной жизни; больших успехов в (...), учебе, в личной жизни*), rzadziej wyrażana jest zaś poprzez eksponowanie ich właściwości jakościowych (4, zob. *отличных успехов в труде,*

²⁴⁶ Należy zwrócić uwagę na fakt, iż autor tego sformułowania zastosował metaforę ukazującą życie jako front wojenny.

²⁴⁷ Cztery ostatnie spośród przytoczonych formuł mają na celu komplementowanie odbiorców za szlachetny charakter wykonywanej przez nich pracy oraz wkładany w nią trud. Wzmiankowanie o trudnościach doświadczanych przez adresatów stanowi wyraz pesymizmu, który jest charakterystyczną cechą kultur powściągliwych i kolektywistycznych.

учебе и жизни вообще в каждом (...); отличных успехов в работе; творческих успехов; Ребятам – творческих успехов в службе). Trzykrotnie przedmiotem życzeń staje się zaś duża liczba oraz szeroki zakres sukcesów, zob. *всяческих успехов* (3). Pozostałe ujętowania nie mieszczą się w ramach powyższych kategorii, zob. *успехов* (10); *успеха; чтобы новый 1974 год принес Вам (...)* много, много (...) *успеха в труде; чтобы он принес вам (...)* *успехи во всех делах; И пусть сопровождает всех (...)* *успех; успеха – если на радость; Пусть удачи и успех Вас полюбят больше всех*. Konwencja stylistyczna sprawia, że w niektórych spośród powyższych formuł Nowy Rok charakteryzowany jest jako „ofiarodawca” sukcesów; jednokrotnie sukces przedstawiany jest zaś jako przyczyna radości.

Także w treści życzeń urodzinowych sukces z reguły wiązany jest z określonymi sferami życia odbiorców (74), najczęściej zaś z pracą (30, np. *успехов в труде; успехов в работе (...)* *на всю жизнь; успехов на новой работе; больших успехов в трудовой деятельности*), nauką (20, np. *успехов в учёбе; отличной учёбы; Закончить тебе успешно 10 классов и поступить в институт им. Герцена; хорошо защитит диссертацию*) oraz całokształtem ich życiowej aktywności (18, np. *успехов во всем; успехов в жизни; жизненных успехов на твоём жизненном пути; успехов во всех ваших делах*). Rzadziej natomiast kojarzony jest ze sferą życia rodzinnego (2, zob. *успехов на работе и в семье*) i, ogólniej, prywatnego (1, zob. *больших успехов в работе и в личной жизни*). Osiągnięcie sukcesu jest ponadto łączone z konkretnymi czynnościami wykonywanymi przez odbiorców, takimi jak gra na instrumencie muzycznym (1, zob. *хороших музыкальных успехов*), praca w garażu (1, zob. *Больших успехов в гараже, А также на работе*) oraz wykonywanie obowiązków domowych (1, zob. *успехов в работе и домашней борьбе за чистоту и тишину*²⁴⁸). Doświadczenie sukcesów jest również umiejscawiane w określonych ramach czasowych (8): niektóre powinszowania dotyczą bowiem nieprzerwanego odnoszenia sukcesów (6, np. *всяческих успехов тебе во всем и всегда; навсегда – (...)* *успехов во всём*), a także sukcesów w dalszym życiu (1, zob. *дальнейших успехов в работе*) i w nowym roku szkolnym (1, zob. *больших, отличных успехов по учебе в наступающем учебном году*). Oprócz tego zaobserwowano teksty, których przedmiotem jest duża liczba i szerokie spektrum sukcesów (2), zob. *всяческих успехов тебе во всем и всегда; больших всяческих успехов*. Duże znaczenie sukcesów wyrażane jest natomiast za pomocą określeń dużego rozmiaru (11), np. *больших успехов во всем; больших всяческих успехов; огромных успехов в учёбе*. Gratulanci koncentrują się także na innych jakościowych własnościach osiągnięć, określając je mianem dobrych, wspaniałych, owocnych i twórczych (15), np. *отличной учёбы; хороших музыкальных успехов; больших творческих успехов; плодотворной работы с нашим коллективом*. Dwukrotnie życzenia zostały zaś wyrażone za pomocą wyrazu *успехов*.

²⁴⁸ W celu osiągnięcia efektu komicznego domowe obowiązki obejmujące sprzątnięcie i wychowywanie dzieci zostały w powyższej formule przyrównane do walki.

8.2.8. Wartości odczuciowe

SZCZĘŚCIE

Życzenia szczęścia stanowią istotny element tekstów przesyłanych z okazji wszystkich świąt będących przedmiotem naszego zainteresowania. W życzeniach składanych z okazji 8 Marca ze szczęścia czyni się głównie właściwość określonych domen (35): zazwyczaj jest ono lokalizowane w obszarze życia osobistego (12, np. *счастья в личной жизни; большого личного счастья*), jednak równie często nadawcy odnoszą tę wartość do całokształtu aktywności adresatów (12, np. *счастья в жизни; счастливой жизни; большого счастья в жизни*). Ponadto szczęście traktowane jest jako ważny składnik życia rodzinnego (8), np. *семейного счастья; счастья в семейной жизни; Пусть в Вашей семье всегда царит (...) счастье*. W tym kontekście warto także zwrócić uwagę na formułę, w której doznawanie szczęścia wiązane jest z wychowywaniem dzieci, zob. *Счастья во всех делах и в воспитании детей*. Jedynie w nielicznych przypadkach szczęście łączone jest ze sferą zawodową (2, zob. *счастья в труде; счастья в жизни, в труде*). Poza tym jednokrotnie akcentowane jest kobiece pojmowanie szczęścia, którego specyfika nie została jednak sprecyzowana (zob. *женского счастья*). W kolejnej grupie życzeń wskazuje się na „wielkość” szczęścia (16): metafora ta ma na celu hiperbolizację komunikatu, pozytywną ewaluację tej wartości, a także nadanie życzeniom emocjonalnego charakteru, np. *большого счастья; огромного счастья; большого счастья в жизни*. Incydentalnie przedmiotem powinszowań staje się większa ilość szczęścia (zob. *большее счастья*), która implikuje jego niedostatek w życiu adresata. Poza tym szczęściu przypisywane są cechy temporalne (7): jego odczuwanie przede wszystkim umiejscawiane jest w wieloletnim okresie (2) oraz na przestrzeni całego życia (3), zob. *долгих, счастливых лет жизни; долгих лет счастливой жизни; быть всегда счастливой (2); чтобы (...) была только счастливой всю жизнь*. Z kolei jednostkowe powinszowania sytuują tę wartość w perspektywie rocznej (zob. *Пусть год Женщины (...) станет для Вас счастливым*) oraz czynią z niej własność czasu świątecznego (zob. *Пусть в дни праздников вся Ваша трудолюбивая семья будет (...) счастлива*). Szczęściu przypisywana jest ponadto charakterystyka kwantytyatywna, która służy do uwydatnienia intensywności jego doświadczania i jego dodatniego wartościowania (5), zob. *много счастья (2); много-много счастья; много много счастья в жизни; побольше счастья*. Warto zauważyć, że ostatnie spośród wymienionych powinszowań prawdopodobnie presuponują brak szczęścia w życiu adresata oraz wyrażają pragnienie zmiany tego stanu rzeczy. Należy także zwrócić uwagę na życzenia wykorzystujące figurę personifikacji, w których wartość ta konceptualizowana jest jako „dar” otrzymywany od zjawisk zwiastujących nadejście wiosny, takich jak promienie słoneczne i krople deszczu, oraz od święta 8 Marca, zob. *Пусть весны весёлые капли подарят тебе (...) счастье; Пусть первые лучи весеннего солнца принесут тебе (...) счастье; ПУСТЬ Весенний праздник 8 Марта принесет Вам (...) счастье личное*. Oprócz tego powinszowania werbalizowane są następująco: *счастья (62); Будь (...) счастлива*.

W życzeniach składanych z okazji Święta Pracy również przeważają wskazania na dziedziny życia, z którymi związane jest odczuwanie szczęścia (21). Nadawcy czynią ze szczęścia przede wszystkim atrybut życia w ogóle (8), zob. *счастья в жизни* (5); *счастливой жизни* (2); *много счастья в жизни*. Poza tym szczęście odnoszone jest do sfery życia osobistego (7, np. *личного счастья*; *счастья в личной жизни*) i rodzinnego (6, zob. *семейного счастья* (5); *большого семейного счастья*). Intensywność jego doświadczania wyrażana jest zaś za pomocą określeń dużego rozmiaru (8), zob. *большого счастья* (4); *огромного счастья* (2); *большого семейного счастья*; *счастья большого, как небо*. Ostatnie z przywołanych powinszowań oparte jest na charakterystycznym dla rosyjskojęzycznych formuł życzeniowych porównaniu²⁴⁹, ujawniającym konotacje przestrzenne aktywowane przez rzeczownik *небо*. W pięciu tekstach szczęście podlega ponasto metaforycznej kwantyfikacji za pomocą wyrazów *много* oraz *море*, zob. *много счастья* (4); *море счастья*. Zaobserwowano również życzenia charakteryzujące szczęście w kategoriach temporalnych (3), w których dokonywana jest jego projekcja na wieloletnie okresy (2, zob. *счастья на долгие годы*; *долгих счастливых лет жизни*), jednokrotnie natomiast przedmiotem powinszowań staje się wyłącznie szczęśliwe spędzenie święta (zob. *Счастливо (...) встретит и проведет*). Najczęściej jednak życzenia werbalizowane są za pomocą leksemu *счастья* (62).

W życzeniach przesyłanych z okazji Dnia Zwycięstwa szczęście przede wszystkim projektowane jest na całość życia adresatów (4), zob. *счастья в жизни* (3); *много счастья в жизни*. W celu zwiększenia ekspresywności powinszowań określany jest ponadto duży rozmiar szczęścia (2), zob. *огромного счастья*; *счастья большого, как небо*. W jednym tekście czas odczuwania szczęścia został natomiast ograniczony wyłącznie do obchodów Dnia Zwycięstwa, zob. *Счастливо (...) встретит и проведет*. Również jednokrotnie szczęściu przypisano charakterystykę ilościową, zob. *много счастья в жизни*. Gros formuł zawiera jednak życzenia przybierające formę *счастья* (24).

Najliczniej werbalizowaną własnością szczęścia w powinszowaniach przekazywanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej jest jego zaistnienie w konkretnej sferze życia (8). Przede wszystkim wartość ta traktowana jest jako atrybut życia osobistego (6), zob. *личного счастья* (2); *счастья в личной жизни*; *большого личного счастья*; *большого личного счастья в жизни*; *большого, большого личного счастья*. Wszelako w kilku wypadkach dokonywana jest również projekcja szczęścia na całokształt życiowej aktywności adresata (2), zob. *счастья в жизни*; *большого счастья во всём*. Oprócz tego, w celu nadania życzeniom emocjonalnego charakteru, nadawcy niekiedy werbalizują to pojęcie za pomocą odwołań do kategorii rozmiaru (5), zob. np: *большого счастья*; *большого счастья во всём*. Czterokrotnie konkretyzowa-

²⁴⁹ Zapytanie to generuje ponad 130 wyników w wyszukiwarce Google, we wszystkich z których stanowi ono komponent treści formuł życzeń. Zob. <https://www.google.com/search?q=счастья+большого,+как+небо&sxsrf=ACYBGNQoDYznoqWJvY3MYWTivuEgDvs8ew:1569844110030&ei=juuRXaOgAY2trgTDjLHwDQ&start=0&sa=N&ved=0ahUKewijn5-EvfjkAhWNl0sKHUNGDN44KBDy0wMlGwE&biw=1411&bih=736> (dostęp: 11.06.2024).

ny jest natomiast czas trwania szczęścia, które lokalizowane jest w okresie długich lat (2, zob. *долгих лет счастливой жизни; счастья на долгие годы*) i wieczności (1, zob. *Будьте всегда счастливы*), a także – dni (zob. *счастливых (...) дней*). Incydentalnie szczęściu przypisywane są także własności ilościowe, zob. *много счастья*. Również jednokrotnie werbalizacji ulega wyobrażenie o dobrej jakości szczęścia (zob. *самого хорошего счастья*) oraz jego szczególnym znaczeniu w stosunku do pozostałych wartości, zob. *главное будьте (...) счастливы*. Dwudziestopięciokrotnie życzenia wyrażane są natomiast za pomocą rzeczownika *счастья*, dwukrotnie – za pomocą formy trybu rozkazującego czasownika *Будьте счастливы*, z kolei jednostkowo – za pośrednictwem formy bezokolicznika i przymiotnika *быть счастливой*.

W życzeniach noworocznych wyeksponowaniu ulega najczęściej czas trwania szczęścia (64): większość powinszowań sytuuje doznawanie szczęścia w okresie nowego roku (42), np. *чтобы он был для Вас (...) счастливым; Пусть этот год будет для Вас счастливым; Пусть он будет для вас всех (...) счастливым; Пусть он будет для вас годом счастья; Счастливого Нового года; С годом (...) счастья; Счастья Вам (...) в Новом году!; чтобы новый 1974 год принес Вам (...) много, много счастья; чтобы он принес вам много (...) счастья; Пусть он принесет в Ваш дом счастье; Пусть он принесет тебе счастье; счастья (...) в наступающем Новом 1973 году; Пусть этот год (...) принесет (...) хоть немного счастья²⁵⁰; Пусть 1988й будет для вас всех более счастливым; Пусть год змеи к вам ласкав будет, Пусть свет и счастье вам несёт²⁵¹; счастливого нового года – пусть не будет тревог, болезней и неприятностей. Без забот – не обойтись. Oprócz tego do grupy życzeń ograniczających trwanie szczęścia do nowego roku można zaliczyć powinszowania nowego szczęścia (16), zob. *С новым счастьем* (13); *новым счастьем; нового счастья; нового большого личного счастья*. Jest ono ponadto projektowane na długie lata (2, zob. *счастливой (...) жизни на долгие годы; долгих лет счастливой жизни*), jednokrotnie zaobserwowano zaś powinszowania większej liczby szczęśliwych dni w życiu, zob. *Пусть больше будет светлых счастливых дней в вашей жизни²⁵²*. Jednostkowo przedmiotem życzeń staje się również szczęśliwe spędzenie święta (zob. *счастливой встречи нового года*), częstsze odczuwanie szczęścia (zob. *почаще чувствовать себя счастливой*) oraz jego nieprzerwane doznawanie (zob. *всегда и во всем счастья*). Poza tym odnotowano wypadki lokalizowania szczęścia w określonych dziedzinach życia (38): dominuje wśród nich odnoszenie szczęścia do sfery życia rodzinnego (16, np. *счастья в семейной жизни; семейного счастья; огромного семейного счастья*), lecz jest ono także związane z życiem osobistym (13, np. *счастья в личной жизни; в 1974 году (...) счастья в личной жизни; личного**

²⁵⁰ Powyższa formuła zawiera presupozycję, że w chwili składania życzeń odbiorca nie jest wystarczająco szczęśliwy.

²⁵¹ Warto nadmienić, że w rozpatrywanych rosyjskojęzycznych powinszowaniach noworocznych poszczególne lata stosunkowo często nazywane są przy wykorzystaniu określeń zaczerpniętych z zodiaku chińskiego (por. sformułowanie *год змеи*).

²⁵² Życzenia większej ilości szczęścia zostały prawdopodobnie sformułowane na podstawie znajomości aktualnej sytuacji odbiorcy i stanowią przykład nieszablonowego, zindywidualizowanego tekstu.

счастья) oraz całokształtem działań odbiorców (9, np. *счастья в вашей жизни; счастья в жизни; счастья во всех делах ваших, больших и малых*). Rzadziej spotykane są natomiast życzenia, w których występują określenia dużego rozmiaru (22, np. *большого счастья; огромного счастья; большого семейного счастья*) oraz ilości (13, np. *много счастья; много, много счастья; пусть Дед Мороз (...) подарит вам целый мешок счастья*). Jakościowa charakterystyka szczęścia dokonywana jest z kolei okazjonalnie (3): dwukrotnie werbalizacji ulega jego doczesny wymiar (zob. *человеческого счастья; большого человеческого счастья*), jednokrotnie określane jest zaś mianem wspaniałego (zob. *Отличного семейного счастья*). Sporadycznie doznawaniu szczęścia przypisywane jest także duże znaczenie (3), zob. *особенно (...) счастья; Пусть этот год принесет Вам только счастье; счастья – его всегда не хватает*. Poza tym duża liczba werbalizacji referowanej wartości przybiera formy sytuujące się poza zakresem wymienionych kategorii, zob. *счастья* (84); *Будьте счастливы* (4); *Будь счастлива; щастя; И пусть сопровождает всех (...) счастье; счастье мимо не проходит; Счастье наше не забудет*. Warto zauważyć, że w części wskazanych werbalizacji szczęście jest personifikowane, na co wskazują czasowniki czynnościowe *сопровождать, забывать і проходить*.

W powinszowaniach urodzinowych dominuje określanie sfer życia, którym ma w udziale przyspaść szczęście (26). Należą do nich: życie w ogóle (9, np. *счастья в жизни; счастливой (...) жизни*), życie osobiste (9, np. *счастья в личной жизни; личного счастья*) oraz życie rodzinne (8, zob. np. *семейного счастья; счастья в семейной жизни*). Intensywność przeżywania szczęścia jest czasami określana poprzez odwołania do kategorii rozmiaru (18), np. *большого счастья; огромного счастья; большого человеческого счастья*. Stosunkowo często nadawcy określają także czas trwania szczęścia (15): przede wszystkim postulowane jest jego permanentne trwanie (8, np. *счастья Вам всегда; Пусть всегда в вашем доме будет (...) счастье; счастья (...) на всю жизнь*), lecz niekiedy wyrażane jest również pragnienie wieloletniego utrzymywania się tego stanu (2, np. *долгих, долгих лет счастливой жизни; А главное (...) долгих счастливых лет жизни*). Incydentalnie tematem życzeń staje się zaś odczuwanie szczęścia podczas kolejnych pięćdziesięciu lat życia odbiorcy (zob. *что твои следующие 50 лет приносили тебе больше (...) счастья*), w okresie młodości (zob. *огромного счастья в твоей молодой жизни*), w nadchodzącym roku (zob. *пусть наступающий год принесет тебе много счастья*), wiosną (zob. *счастливой весны*), a także chęć jego częstszego doświadczania (zob. *почаще находить в жизни цветы с пятью лепестками*²⁵³). Poza tym powinszowania podkreślające dużą intensywność i częstość doznawania szczęścia wyrażane są poprzez odwołania do kategorii ilości (11), np. *много счастья; много-много счастья; Всего Вам (...) счастливого в жизни*. Niekiedy życzenia dotyczą także doczesnego (ludzkiego) charakteru szczęścia, zob. *большого человеческого счастья* (2). Pragnienie doznawania szczęścia wyraża również metafora przyrównująca szczęście do kwiatów rosnących pod wpływem wiosennego słońca, zob. *пусть тебе улыбается счастье, как весеннему солнцу цветы*. W jednym tekście wskazano

²⁵³ Szczęście jest tutaj symbolicznie przedstawiane jako pięciolistny kwiat.

zaś na fundamentalne znaczenie szczęścia, zob. *А главное (...) долгих счастливых лет жизни*. W pozostałych formułach życzenia werbalizują się za pomocą formy dopełniacza rzeczownika *счастья* (33) oraz następujących zwrotów: *Будь счастлива* (3); *Будь (...) счастлив*; *будь тебе счастливой* (2); *будь счастливым*.

ПОЗИТИВНЫЙ НАСТРОЈ

Pozytywny nastrój jest przedmiotem życzeń składanych z okazji wszystkich rozpatrywanych świąt. W tekstach przekazywanych z okazji święta 8 Marca pozytywne uczucia łączone są przede wszystkim z okresem wiosennym²⁵⁴ (15), np. *весеннего настроения*; *хорошего весеннего настроения*. Charakter nastroju określane jest ponadto mianem dobrego (11, np. *хорошего настроения*; *хорошего настроения в этот праздничный день*), wspaniałego (6, np. *отличного настроения*; *отличного праздничного настроения в этот день*), świątecznego (6, np. *праздничного настроения*; *отличного праздничного Настроения*), rześkiego (3, zob. *бодрого настроения*; *бодрого весеннего настроения*; *бодрого и веселого настроения*), wesołego (3, zob. *веселого настроения* (2); *бодрого и веселого настроения*) oraz dobrodusznego (1, zob. *добродушного (...) настроения*). Niekiedy gratulanci wskazują zaś na czas utrzymywania się pozytywnego nastroju, umiejscawiając jego odczuwanie w dniu święta (3, zob. *8-го марта у всех непременно должно быть хорошее настроение*; *хорошего настроения в этот праздничный день*; *отличного праздничного настроения в этот день*) oraz postulując jego permanentne trwanie (2, zob. *всегда хорошего настроения*). Zaobserwowano także powinszowania, w których ukazywany jest związek zachodzący między dobrym nastrojem a słoneczną pogodą zwiastującą nadejście wiosny, zob. *Пусть первые лучи весеннего солнца принесут тебе (...) прекрасное настроение*. Jednokrotnie przedmiotem życzeń staje się zaś bliżej nieokreślony nastrój, zob. *настроения*.

Powinszowania pozytywnego samopoczucia zidentyfikowane w wiadomościach przekazywanych z okazji Święta Pracy również zawierają różnorodne określenia nastroju odbiorców. Najczęściej wskazuje się, iż dobre samopoczucie ma towarzyszyć świętowaniu oraz stanowić reakcję na nadejście wiosny (36), np. *праздничного настроения*; *весеннего настроения*; *весеннего праздничного настроения*. Nastrój jest ponadto często określane mianem dobrego, najlepszego oraz wspaniałego (29), np. *хорошего настроения*; *отличного настроения*; *самого хорошего праздничного настроения*. W nielicznych formułach dobry nastrój utożsamiany jest także z wesołością (7, np. *веселого настроения*; *веселого праздничного настроения*), rześkością (2, zob. *бодрого настроения*; *бодрого, хорошего настроения*), radością życia (1, zob. *жизнерадостного настроения*) oraz siłą (1, zob. *крепкого настроения*). Oprócz tego pozytywne samopoczucie jest związane bezpośrednio z nadchodzącym świętem, zob. *хорошего настроения в праздничные дни*.

W życzeniach przesyłanych z okazji Dnia Zwycięstwa pozytywny nastrój także określane jest za pomocą takich przymiotników, jak *праздничный* (6, np.

²⁵⁴ Wiosna aktywizuje w kulturze rosyjskiej skojarzenia z radością: wyrazy *радость* i *радостный* są w PAC słowami-reakcjami na słowo-bodziec *весенний*.

Праздничного тебе настроения; праздничного настроения) i *хороший* (5, пр. *хорошего настроения; хорошего весеннего настроения*), a także: *весенний* (4, zob. *весеннего настроения* (3); *хорошего весеннего настроения*), *отличный* (1, zob. *отличного настроения*), *прекрасный* (1, zob. *прекрасного праздничного настроения*) i *веселый* (1, zob. *праздничного веселого настроения*).

Podobnie jak ma to miejsce w opisanych grupach formuł, w powinszowaniach składanych na okoliczność Rocznicy Rewolucji Październikowej pozytywny nastrój jest przede wszystkim określany mianem dobrego oraz wspaniałego (11), pr. *хорошего настроения; отличного настроения; хорошего вам настроения в праздничный день*. Poza tym część życzeń zawiera wskazania na konkretne uczucia, takie jak wesołość (7, pr. *веселого настроения; веселого настроения в праздничный день; веселого бодрого настроения*) oraz rzeźskość (1, zob. *веселого бодрого настроения*). Zastosowanie przymiotnika *праздничный* ma zaś na celu wyrażenie pragnienia odczuwania pozytywnego nastroju podczas świąt (3), zob. *хорошего праздничного настроения; весёлого праздничного настроения; отличного праздничного настроения*. Oprócz tego dobre samopoczucie jest niekiedy bezpośrednio lokalizowane w czasie trwania święta (2, zob. *хорошего вам настроения в праздничный день; веселого настроения в праздничный день*), jak również podczas świąt oraz następujących po nich ferii (1, zob. *в весёлом настроении провести праздник и наступающие каникулы*). Jednokrotnie referowana wartość werbalizowana jest także za pomocą formy dopełniacza rzeczownika *настроения*, której nie towarzyszą wyrazy określające.

Również w życzeniach noworocznych pozytywny nastrój zazwyczaj określany jest mianem dobrego i wspaniałego (20), pr. *хорошего настроения; отличного настроения; Хорошего вам настроения; пусть не покинет Вас в Новом году хорошее настроение; чтобы он принес вам (...) хорошее настроение*. Poza tym radosne samopoczucie wiązane jest bezpośrednio ze świętem Nowego Roku (10), pr. *праздничного настроения; Хорошего праздничного настроения; праздничного настроения на весь год*. Samopoczucie niekiedy nazywane jest również wesołym (9, pr. *веселого настроения; веселого праздничного настроения*), rzeźskim (2, zob. *бодрого настроения*) i podniosłym (1, zob. *Пусть в 1978 году (...) настроение приподнятым*). W ośmiu tekstach odczuwanie pozytywnego nastroju lokalizowane jest zaś w określonych ramach czasowych, tj. w okresie nowego roku (4, pr. *праздничного настроения на весь год; чтобы он принес вам (...) хорошее настроение; Пусть в 1978 году (...) настроение приподнятым*), w czasie trwania święta (3, zob. *весёлого, Новогоднего настроения; новогоднего веселого настроения; Праздничного новогоднего настроения*) oraz podczas wielu lat (1, zob. *отличного (...) настроения на многие годы*). Jednokrotnie odczuwanie pozytywnych emocji zostało ograniczone do sfery kontaktów w kręgu rodzinnym, zob. *веселого семейного настроения*. Również jednostkowo w materiale zaobserwowano życzenia przybierające formę *настроения*, której nie towarzyszą wyrazy określające.

Powinszowania pozytywnego samopoczucia są najmniej licznie reprezentowane w wiadomościach przekazywanych z okazji urodzin, w których nastrój odbiorcy

określany jest wyłącznie jako dobry i wspaniały (7), zob. *хорошего настроения* (3); *отличного настроения* (2); *В этот день (...) хорошего настроения*; *А главное доброго настроения*. Przedmiotem życzeń staje się także dobre samopoczucie w dniu urodzin (zob. *В этот день (...) хорошего настроения*). Odczuwaniu pozytywnych emocji jednokrotnie przypisywane jest ponadto duże znaczenie (zob. *А главное доброго настроения*).

RADOŚĆ

Życzenia radości zaobserwowano w formułach związanych ze wszystkimi okolicznościami rozpatrywanymi w książce. W formułach przesyłanych z okazji święta 8 Marca powinszowania radości wyrażane są głównie za pomocą form *радости* (10) oraz *радостей* (4). Trzykrotnie zaobserwowano z kolei życzenia przedstawiające intensywność radosnych przeżyć za pomocą odwołania do kategorii ilości, zob. *много радости* (3). Równie często przedmiotem powinszowań staje się permanentne odczuwanie radości, zob. *Пусть радость (...) сопутствует тебе в твоей жизни всегда*; *Пусть в Вашей семье всегда царит (...) радость*; *Пусть всегда ваша квартира будет полна радости*. W dwóch wypadkach doznawanie radości łączone jest z obchodami Dnia Kobiet, zob. *Пусть праздник пройдет у Тебя радостно*; *Пусть этот праздник будет для тебя радостным*. Incydentalnie, w celu podkreślenia intensywności doznań projektowanych na odbiorcę, w życzeniach wykorzystywana jest także metafora dużego rozmiaru radości, zob. *больших новых радостей*. Warto również odnotować, że jednokrotnie radość ukazywana jest jako pożądana reakcja na rozpoczynającą się wiosnę, zob. *Пусть весны весёлые капли подарят тебе радость жизни*.

Powinszowania składane z okazji Święta Pracy stosunkowo często akcentują „ilość” radości (8), zob. *много радости* (4); *много радости*; *Пусть всегда будут с вами все радости*. Z kolei w życzeniach przyjmujących postaci *больше радости* i *радости побольше* presuponowany jest niedostatek radości bądź brak powodów do jej odczuwania w życiu adresatów. Radość uzyskuje ponadto charakterystykę temporalną (6). Postulowane jest m.in. jej wieczne trwanie (2), zob. *Пусть всегда будут с вами все радости*; *пусть всегда будет (...) радость*. Radość kojarzona jest także z okresem wiosennym (2), zob. *Пусть весна принесет Вам (...) радость для Вас и для Ваших „питомцев”*; *пусть начинающийся данный сезон будет (...) радостным*. Poza tym projektowana jest na nadchodzący rok oraz święta (2), zob. *радости в этом году*; *радостно встретить и провести*. Oprócz tego w części badanych tekstów uczucie to jest przedstawiane jako własność życia w ogóle oraz jako emocja towarzysząca życiu rodzinnemu, zob. *радости в жизни* (2); *семейных радостей*. Pozostałe werbalizacje referowanej wartości obejmują rzeczownikowe formy *радости* (9) i *радостей* (2) oraz zdanie optatywne *Пусть вам всем сопутствует (...) радость*.

Z kolei w życzeniach przesyłanych z okazji Dnia Zwycięstwa radość odnoszona jest do wszystkich sfer życia (1) oraz jest określana jako uczucie towarzyszące kontaktom rodzinnym (1), zob. *радости в жизни*; *семейных радостей*. Okazjonalnie

gratulanci charakteryzują tę wartość w kategoriach temporalnych, życząc nieustannego odczuwania radości oraz jej doświadczania w okresie wiosennym, zob. *пусть всегда будет (...) радость; пусть начинающийся данный сезон будет (...) радостным*. W jednej formule radość uzyskuje zaś charakterystykę ilościową, zob. *радости побольше*. Powinśzowania sformułowane w ten sposób mogą świadczyć o dążeniu nadawcy do zaakcentowania wiedzy o aktualnych problemach odbiorcy, które należą do treści presuponowanych, a jednocześnie o próbie odkonwencjonalizowania komunikatu. Radość werbalizuje się ponadto w rozpatrywanych tekstach za pomocą rzeczownikowych form *радости* (3) i *радостей*, jak również zdania *Пусть вам всем сопутствует (...) радость*.

W wiadomościach przesyłanych na okoliczność Rocznicy Rewolucji Październikowej życzenia radości ośmiokrotnie werbalizowane są za pomocą formy dopełniacza *радости*; w jednym tekście zaobserwowano zaś sformułowanie *провести этот праздник (...) радостно, без огорчений*, łączące uczucie radości ze świętowaniem.

Życzenia noworoczne ograniczają czas trwania radości przede wszystkim do nadchodzącego roku kalendarzowego (24), zob. *С годом радости; в 1970 г. (...) жить (...) радостно; пусть Новый год принесет Вам только радость*. Okazjonalnie odczuwanie radości projektowane jest ponadto na dalszą przyszłość (2, zob. *Много, много радостных (...) дней; побольше радостных дней*) oraz na czas święta (2, zob. *Всем вам – радостной встречи новогоднего праздника; радостного отдыха*). Rzadziej natomiast wskazywane są domeny, w których odbiorcy mają doznawać radości (10): najczęściej gratulanci łączą radość z całokształtem egzystencji (5, np. *радости в жизни; радостной жизни*) oraz stosunkami rodzinnymi i życiem osobistym (4, np. *радости в вашем доме; Чтобы в Новом году у Вас в личной и семейной жизни преобладали только радость*). Równie często tematem powinśzowań stają się intensywne radosne doznania, która to treść wyrażana jest za pomocą określeń dużej ilości, np. *много радости; океан радости*. Istotność okazywania radości w nadchodzącym roku podkreślana jest poprzez zastosowanie partykuły *только* (2), zob. *Пусть (...) Новый год принесет только радость; Пусть наступивший Новый год Вам только радость принесет*. Incydentalnie artykułowane jest natomiast pragnienie czerpania radości z dzieci i wnuków, zob. *Чтоб дети, внуки радость Вам несли*. Warto także zauważyć, że radość ukazywana jest niekiedy jako „podarunek” nadchodzącego roku (zob. *Пусть (...) Новый год принесет только радость*) oraz ulega pośredniej personifikacji za pomocą czasowników czynnościowych (zob. *чтобы радости встречали*). Poza tym życzenia przybierają niekiedy formę wyrazów *радости* (19), *радостей* oraz *радуйтесь*.

Podobnie jak ma to miejsce w życzeniach noworocznych, czas utrzymywania się uczucia radości staje się także przedmiotem powinśzowań urodzinowych (14). Przede wszystkim życzenia dotyczą permanentnego lub wieloletniego odczuwania radości (8, np. *Будь всегда (...) радостной; радости до самой старости; радостей – нескончаемых*), lecz także dni pełnych radości (3, zob. *радостных дней* (2); *Пусть будет больше (...) радостных дней*), doświadczania radości w dniu urodzin (2, zob. *Пусть этот день принесёт тебе много радости; В этот день (...) радости*) oraz

w okresach przygnębienia (1, zob. *радости в заботе*). Pragnienie dużej intensywności i częstości doświadczania radości jest również pięciokrotnie artykułowane za pomocą określeń dużej ilości, np. *много радости; много-много радости*. W trzech tekstach radość ukazywana jest ogólnie jako atrybut życia odbiorców (np. *радостной жизни*), dwukrotnie z kolei – wskazuje się, że uczucie to ma przejawiać się w sferze kontaktów rodzinnych (zob. *Пусть всегда в вашем доме будет радость*). Incydentalnie doświadczaniu radości przypisuje się także fundamentalne znaczenie, zob. *самого главного в жизни – (...) радостей*. Trzynastokrotnie powinszowania wyrażane są natomiast jedynie za pomocą rzeczownika *радости*.

ПОМЫСЛНОСТЬ

Pomyślność jest tematem życzeń przesyłanych z okazji wszystkich rozpatrywanych świąt. W powinszowaniach składanych z okazji święta 8 Marca dominują postulaty zaistnienia pomyślności w określonych dziedzinach życia adresatów (14), przede wszystkim w sferze życia rodzinnego (9), np. *семейного благополучия; благополучия в семье; благополучия в семейной жизни*. Jednokrotnie sfera występowania pomyślności została zaś zawężona do macierzyństwa, zob. *материнского благополучия*. Szerszy zasięg tej wartości jest natomiast ukazywany w życzeniach sytuujących ją w obszarze życia osobistego (2), zob. *благополучия в личной жизни; личного благополучия*. Pomyślność jest przedstawiana również jako atrybut wszystkich domen życia odbiorców (2), zob. *благополучия в жизни; всяких благополучий в жизни*. W jednym tekście wskazano ponadto na szeroki zakres dóbr mogących konstytuować pomyślność (pomyślność *sensu largo*), zob. *всяких благополучий в жизни*. W innym tekście zawarty jest natomiast postulat jej wiecznego trwania, zob. *Пусть в Вашей семье всегда царит (...) благополучие*. Dla wyrażenia życzeń pomyślności stosunkowo często używana jest także wyłącznie rzeczownikowa forma *благополучия* (9).

Życzenia zaobserwowane w wiadomościach przesyłanych z okazji Święta Pracy przybierają głównie formę dopełniacza rzeczownika *благополучия* (14). Mniej licznie reprezentowane są powinszowania, w których następuje precyzacja dziedzin życia, na które dokonywana jest projekcja pomyślności (14): jest ona bowiem ukazywana jako właściwość towarzysząca całemu życiu (7, np. *благополучия в жизни; благополучия во всем*), a także jako pożądaný stan w życiu rodzinnym (7, zob. *семейного благополучия; Родительского благополучия*). Wskazanie na aspekt ilościowy, pełnię pomyślności, występuje zaś w wyrażeniu *полного благополучия в жизни*.

W powinszowaniach składanych z okazji Dnia Zwycięstwa pomyślność określana jest jako istotny element całokształtu życia (2) oraz sfery stosunków rodzinnych (1), zob. *благополучия в жизни; полного благополучия в жизни; семейного благополучия*. Jednokrotnie gratulant przypisuje pomyślności charakterystykę ilościową, życząc jej pełni, zob. *полного благополучия в жизни*.

W życzeniach przesyłanych na okoliczność Rocznicy Rewolucji Październikowej pomyślność jest natomiast głównie charakteryzowana jako właściwość życia rodzinnego (3, zob. *семейного благополучия* (2); *моря семейного благополучия*) oraz całej

aktywności życiowej (2, zob. *благополучия в вашей жизни; благополучия во всех ваших делах*). W jednym tekście zaobserwowano wykładnik dużej ilości *море*²⁵⁵, który służy dodatniemu waloryzowaniu pomyślności oraz nadaniu życzeniom ekspresywnego charakteru, zob. *моря семейного благополучия*. Jednokrotnie wyrażane jest także pragnienie osiągnięcia pełni pomyślności, zob. *полного благополучия*. W pięciu wypadkach referowana wartość werbalizowana jest jedynie za pomocą formy dopełniacza rzeczownika *благополучия*.

Również w życzeniach noworocznych pomyślność przedstawiana jest jako właściwość określonych domen (28): przede wszystkim życia rodzinnego (16, np. *семейного благополучия; благополучия в семье; полного семейного благополучия*), a także całości kształtu aktywności (10, np. *благополучия в жизни; во всем благополучия; благополучия во всех делах*) oraz życia osobistego (2, zob. *благополучия в личной жизни; Чтобы в Новом году у Вас в личной и семейной жизни преобладали только (...) благополучие*). Ośmiokrotnie pomyślności nadawana jest charakterystyka temporalna: nadawcy postulują jej występowanie w nowym roku (6, np. *Пусть он принесет Вам (...) благополучие в семье; Пусть он (...) принесет много (...) благополучия*) i w ciągu wielu lat (1, zob. *семейного благополучия на долгие годы*) oraz wyrażają pragnienie jej permanentnego trwania (1, zob. *Всегда желаю Вам (...) благополучия*). Również w ośmiu tekstach przypisywane są jej cechy ilościowe, np. *всякого благополучия в Вашей жизни; полного семейного благополучия; Пусть он (...) принесет много (...) благополучия*. Incydentalnie uwydatnieniu ulega wysoka ranga pomyślności, zob. *самого дорогого – (...) полного благополучия*. Pozostałe ujętowania omawianej wartości nie zawierają wskazanych wyżej cech, zob. *благополучия* (22); *Будьте родные все благополучны*.

W powinszowaniach urodzinowych także głównie spotykane są wskazania na sferę występowania pomyślności (11), która łączona jest z życiem rodzinnym (6, np. *благополучия в семье; семейного благополучия*) oraz wszystkimi poczynaniami odbiorców (5, np. *благополучия во всем; благополучия в жизни*). Gratulanci eksponują ponadto duże spektrum czynników konstytuujących pomyślność (4, np. *всякого благополучия; самого главного в жизни – (...) полного благополучия*) oraz jej permanentną obecność w życiu odbiorców (1, zob. *навсегда – (...) благополучия*). Zaobserwowano także życzenia wyrażające przekonanie o dużym znaczeniu pomyślności w życiu człowieka, zob. *самого главного в жизни – (...) полного благополучия*.

RZEŚKOŚĆ, WERWA

Życzenia rześkości są składnikiem tekstów odnoszących się do wszystkich spośród analizowanych przez nas świąt. W treści wiadomości przesyłanych z okazji Dnia Kobiet powinszowania wigoru werbalizują się przede wszystkim za pomocą leksemu *бодрости* (11). Poza tym konkretyzacji ulega łączenie tej wartości z samopoczuciem

²⁵⁵ Zob. zn. 5. wyrazu *море* zamieszczone w БТС: 'Огромное количество, чрезвычайное обилие кого-, чего-л'.

(2), zob. *бодрости духа; Пусть весны весёлые капли подарят тебе (...) бодрость духа*. Jednokrotnie rzeźwość ukazywana jest zaś jako właściwość mająca towarzyszyć odbiorcy przez długie lata, zob. *долгих лет жизни в бодрости*. Osobno warto zwrócić uwagę na wypadki konceptualizowania rzeźkości jako daru pochodzącego od „wesołych wiosennych kropel” oraz „pierwszych promieni wiosennego słońca”, zob. *Пусть весны весёлые капли подарят тебе (...) бодрость духа; Пусть первые лучи весеннего солнца принесут тебе заряд бодрости*. Przywołane powinszowania czynią z odczuwania rzeźkości doznanie charakterystyczne dla okresu wiosennego, które ma zostać wyzwolone wraz z jego nadejściem.

Życzenia zidentyfikowane w wiadomościach przekazywanych na okoliczność święta 1 Maja przeważnie przybierają rzeczownikową formę *бодрости* (10). Pozostałe ujęzyczenia tej wartości mają jednostkowy charakter. Akcentowany jest w nich m.in. jej wewnętrzny, duchowy wymiar, zob. *бодрости духа*. Oprócz tego utrzymywanie się rzeźkiego samopoczucia jest postulowane w okresie wielu lat, zob. *бодрости на многие годы*. Rzeźkość została także uznana przez jednego z winszowników za najważniejszą wartość w życiu adresata, o czym świadczy zastosowanie w życzeniach leksemu *главное*, zob. *Главное – больше бодрости*. Warto również zauważyć, iż forma *больше*, którą zaobserwowano w powyższej cytacji, presuponuje niedostatek tej wartości w życiu odbiorcy.

W tekstach przesyłanych z okazji Dnia Zwycięstwa życzenia werwy wyrażane są natomiast wyłącznie za pomocą formy dopełniacza rzeczownika *бодрости* (5).

Z kolei w treści życzeń składanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej rzeźwość werbalizuje się za pomocą formy *бодрости* czterokrotnie. W jednym tekście akcentowany jest natomiast wewnętrzny charakter tego stanu oraz sytuowany jest on w wieloletnim horyzoncie czasowym, zob. *бодрости духа на долгие годы*.

W powinszowaniach noworocznych rzeźkości z reguły nie przypisuje się żadnych cech. Wyłącznie trzykrotnie dla zaistnienia tej wartości określone są ramy czasowe, tj. odpowiednio nadchodzący rok, długie lata oraz permanentne utrzymywanie się, zob. *Пусть он будет для вас годом (...) бодрости; неусыпаемой бодрости долгие годы; Будь всегда бодрой*. Incydentalnie tematem życzeń stają się niewyczerpane zasoby werwy, zob. *неусыпаемой бодрости долгие годы*. Z kolei dwukrotnie nadawca projektuje odczuwanie rzeźkości na nadchodzący rok, jednocześnie personifikując go przy wykorzystaniu czasownika czynnościowego *принести* i „powierając” mu dbanie o dobre samopoczucie odbiorcy, zob. *Пусть он (...) принесет (...) бодрость; Пусть он принесет Вам (...) бодрость*.

W życzeniach urodzinowych pragnienie rzeźkiego samopoczucia siedmiokrotnie wyrażane jest za pośrednictwem formy dopełniacza *бодрости*. W pojedynczych tekstach akcentowany jest zaś jego wewnętrzny wymiar (zob. *бодрости духа*) oraz długi czas trwania (zob. *Бодрости (...) до самой старости; до 100 лет быть бодрым*).

WESOŁOŚĆ

Powinszowania wesołości zidentyfikowano w tekstach przekazywanych z okazji wszystkich rozpatrywanych okoliczności. W życzeniach składanych na okoliczność

Dnia Kobiet uszczegóławiany jest czas trwania tego uczucia (9). Przedmiotem powinszowań staje się przede wszystkim permanentne utrzymywanie się wesołego nastroju (4), zob. *быть всегда весёлой* (2); *Весёлой (...) будь всегда; будь всегда такой же веселой*. Wesołość jest ponadto przedstawiana jako pożądanе uczucie towarzyszące obchodom Dnia Kobiet (5), zob. *Веселого Вам праздника; Пусть этот праздник будет для тебя (...) веселым; Пусть праздник пройдет у Тебя (...) весело; Пусть в дни праздников вся Ваша трудолюбивая семья будет весела*²⁵⁶; *веселых встреч*. Życzenia wesołości przybierają również wyłącznie formę leksemu *веселья* (3) oraz zwrotu *чтобы веселилась*.

W kontekście powinszowań pierwszomajowych wesołość odnoszona jest wyłącznie do obchodów święta, z którego okazji kierowane są życzenia (4), zob. *праздничного веселья; Весело вам попраздновать; весело встретит праздники; веселых праздников*. W jednym tekście wartość ta ulega personifikacji i ukazywana jest jako uczucie „towarzyszące” adresatowi, zob. *Пусть вам всем сопутствует (...) веселье*.

Życzenia przesyłane z okazji 9 Maja eksponują wyłącznie temporalny aspekt wesołości: jej trwanie lokalizowane jest podczas dwóch świąt przypadających w okresie wiosennym, tj. Święta Pracy i Dnia Zwycięstwa (2), zob. *весело встретит праздники; веселых праздников*. Jednokrotnie powinszowania zostały zaś wyrażone za pomocą zdania optatywnego *Пусть вам всем сопутствует (...) веселье*.

Z kolei życzenia przekazywane z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej trzykrotnie przybierają formę dopełniacza rzeczownika *веселья*. W pozostałych trzech formułach wskazano, że wesołość ma stać się atrybutem obchodów święta, zob. *праздничного веселья; праздник встретит весело; Весело встретит и провести праздник*.

Także w treści powinszowań noworocznych odczuwanie wesołości związane jest z konkretnymi okresami (13), tj. świętem Nowego Roku (11, np. *весёлого праздника; весело встретит Новый год; здорово повеселиться за праздничным столом*) oraz całym nadchodzącym rokiem (2, zob. *веселья в новом году; Пусть он будет для Вас самый (...) весёлый*). Należy ponadto zauważyć, że jednokrotnie wesołość ulega pośredniej personifikacji poprzez zastosowanie czasownika przemieszczania *прийти*, zob. *Пусть в вашу квартиру придет (...) веселье*. Uosobiony zostaje także nowy rok, który, poprzez umieszczenie go w pozycji subiektu, charakteryzowany jest jako „ofiarodawca” wesołego usposobienia odbiorcy, zob. *Пусть он подарит вам (...) весёлые праздники*. Poza tym życzenia wesołości wyrażane są za pomocą następujących sformułowań: *веселья* (3); *Будь (...) весёлой; быть (...) веселым; чтобы было (...) весело*.

Również w życzeniach urodzinowych wesołości głównie przypisywane są cechy temporalne: gratulanci artykułują pragnienie jej wiecznego trwania (3, zob. *Будь всегда весела* (2); *Будь всегда весёлой*), a także utrzymywania się w trakcie wakacji (1), zob. *весело провести каникулы*) i w dniu urodzin (1), zob. *В этот день (...) веселья*). W jednym tekście wesołość towarzysząca obchodzeniu urodzin została przyrównana do huczności cygańskich zabaw, zob. *цыганского веселья*.

²⁵⁶ W formule tej zawarty został także komplement dotyczący pracowitości adresatów.

BRAK ZMARTWIENÍ

Na okoliczność Dnia Kobiet dwukrotnie składane są życzenia nieustającego radoznego usposobienia, nieodczuwania melancholii i smutku, zob. *остатья всю жизнь (...) не унывающей; никогда не вешать носа.*

W powinszowaniach towarzyszących obchodom Święta Pracy pragnienie braku trosk werbalizowane jest za pomocą zdań ze znaczeniem optatywnym *пусть минуют вас все горести* oraz *чтобы не было никаких туч на вашем личном горизонте*, w których zastosowano zabiegi metaforyczne, tj. animizację smutku (wyrażaną poprzez formę czasownika *минуют*) oraz metaforę pojęciową ŻYCIE TO HORYZONT, w której problemy odbiorcy przyrównane zostały do piętrzących się na widnokręgu chmur. Jednokrotnie przedmiotem życzeń staje się niezwracanie uwagi na smutne przeżycia, zob. *меньше думать о печальном*. Powinszowania te wykazują podobieństwo do aktu rady, która jest formułowana na podstawie znajomości usposobienia odbiorcy.

Z kolei życzenia noworoczne przede wszystkim wyrażają chęć pozostawienia wszelkich trosk w dobiegającym końca roku (4), zob. *Всё что было плохого пусть останется в старом году; Пусть все плохое останется в старом году; Старому году оставте несчастья, забудьте тревогу, обиду, беду; Пусть все печали и невзгоды останутся в старом году*. Pragnienie nieodczuwania smutku w nadchodzącym roku wyrażane jest w nich także bezpośrednio (3), zob. *Пусть этот Новый год Для Вас прекрасным станет! Пусть не случается невзгод, Надежд пусть Ваших не обманет; Пусть (...) от беды уберезёт (год змеи); чтоб в Новом 1989 году Дед мороз все (...) и невзгоды в царство снежнее унес*. Analiza składniowo-semantyczna dwóch pierwszych spośród przytoczonych tekstów pokazuje, że nadchodzący rok ulega w nich uosobieniu: jest bowiem proszony o ochronę od nieszczęść oraz wszelkich niepowodzeń. W trzeciej formule nadawca zwraca się natomiast do mitycznej postaci Dziadka Mroza z prośbą o zabranie wszelkich nieszczęść do „śnieżnego królestwa”. Oprócz tego asysty w uśmierzeniu wszelkich nieszczęść jednokrotnie upatruje się w pierwszym zimowym śniegu, zob. *Пусть зима серебрится порошею, заметая любую беду*. Niekiedy życzenia dotyczą także braku zmartwień w ogóle (zob. *Не знать невзгод, и прочих бед; никакой беды; чтоб печали миновали*) oraz wyrażane jest w nich pragnienie, aby odbiorca nie był znużony i zubożniał (zob. *не унывайте*). Przedmiotem powinszowań staje się również mniejsza liczba zmartwień (zob. *Поменьше горя и тоски*) oraz beztraskie spędzenie Nowego Roku (zob. *провести этот день без огорчений*). Jednostkowo temat życzeń noworocznych stanowi brak stresu związanego ze śmiercią bliskiej osoby, zob. *горечь невозвратимой утраты перенести без стрессов*.

Życzenia urodzinowe także wyrażają nadzieję na brak negatywnych doznań w życiu odbiorcy. Gratulanci przede wszystkim winszują odbiorcom wieloletniego lub permanentnego trwania pozytywnych emocji (3), zob. *Пусть те оставшиеся годы вашей жизни будут (...) не знающими горя; Чтоб навсегда невзгоды Вас забыли; ни хандрить никогда*. Niektóre powinszowania dotyczą jak najmniejszej ilości smutku (2), zob. *грусти так самую малость; поменьше горя и тоски*. Tematem życzeń staje się także pragnienie, by adresat nie nudził się bądź nie odczuwał tęsknoty, zob. *ни скучать*. Oprócz tego powinszowania braku negatywnych doznań

wyrażają się poprzez ukazanie nieszczęścia jako widzialnego przedmiotu, zob. *горя не видать* (2). Antropomorfizacja smutku ujawnia się zaś w życzeniach, w których umiejscawiany jest on w pozycji subiekta i łączy się z czasownikami czynnościowymi: *пусть печаль с тобой расстанется, уйдет в далекие леса; беда и печаль на пути не встречались*. Poza tym przykre okoliczności przyrównywane są do aktywizujących negatywne konotacje warunków atmosferycznych, takich jak słońce oraz chłód, podczas gdy pozytywne zdarzenia kojarzone są z letnią roślinnością, zob. *пусть тебя обходит ненастье; Пусть жизнь твоя не знает холода Как летний парк; Пускай душа не знает холода, как ясный день, как цвет в саду*. W jednym wypadku przedmiotem powinszowań staje się samo żywienie pragnienia bycia radosnym, nie zaś stan odznaczający się brakiem zmartwień, zob. *Иметь желанья не грустить*.

SŁOŃCE

Życzenia, w których występują odwołania do słońca, zaobserwowano w wiadomościach dotyczących święta 8 Marca, Święta Pracy oraz Dnia Zwycięstwa. Tak jak w powinszowaniach ciepła, nawiązania do słońca odnotowane w treści życzeń składanych z okazji Dnia Kobiet stanowią metaforę pozytywnych uczuć²⁵⁷. Wyeksponowaniu ulega w nich przede wszystkim trwałość (3), zob. *чтоб (...) солнечно было всегда у вас на душе; Пусть в твоей семье всегда будет солнце; пусть всегда светит солнце*. Pierwsza z przywołanych formuł akcentuje ponadto wewnętrzny charakter doznań, werbalizujący się za pomocą wyrażenia *на душе*.

Analiza odwołań do słońca występujących w życzeniach pierwszomajowych prowadzi do wniosku, iż – w odróżnieniu od analogicznej grupy powinszowań składanych z okazji Dnia Kobiet – dotyczą one światła wysyłanego przez centralne ciało Układu Słonecznego i nie stanowią metafory pozytywnych doznań. Winszownicy charakteryzują słońce głównie za pomocą określeń temporalnych, postulując występowanie słonecznej pogody w okresie wiosennym (2); jednokrotnie obecność słońca w czasie wiosny ograniczana jest zaś do jednego miesiąca – maja, zob. *Пусть весна принесет Вам солнечную погоду; Пусть майское солнце по матерински согреет вашу душу*. Oprócz tego słoneczna pogoda projektowana jest na okres wielu dni (1), zob. *множество солнечных дней*. Nadawcy zwracają także uwagę na niedostateczną ilość słońca (1), zob. *побольше солнца*. Warto również zauważyć, iż w dwóch spośród przytoczonych formuł wykorzystano metafory ontologiczne: w pierwszej z nich słońce jest ukazywane jako matka ogrzewająca duszę odbiorcy (zob. *Пусть майское солнце по матерински согреет вашу душу*), natomiast w drugiej słoneczna pogoda jest przedstawiana jako dar przynoszony przez wiosnę (zob. *Пусть весна принесет Вам солнечную погоду*).

Odniesienia do słońca występujące w treści życzeń przesyłanych z okazji Dnia Zwycięstwa są częściowo zbieżne z opisanymi życzeniami pierwszomajowymi i również dotyczą obserwowalnych cech przyrody, nie niosąc przy tym znaczenia przenośnego. Słońce postrzegane jest w nich jako szczególnie ceniony atrybut wiosny, tj. pory roku, podczas której obchodzone jest święto 9 Maja. W rozpatrywa-

²⁵⁷ Na takie konotacje słońca wskazuje następujące znaczenie wyrazu *солнечный*: ‘Радостный, светлый, счастливый’ (БТС).

nych tekstach słoneczna pogoda umiejscawiana jest w wielodniowym okresie (zob. *множество солнечных дней*), a także otrzymuje charakterystykę ilościową, poprzez którą wyrażane jest pragnienie korzystniejszych warunków atmosferycznych (zob. *побольше солнца*). Jednokrotnie referowana wartość werbalizuje się zaś za pomocą zdania optatywnego *Пусть вам всем сопутствует (...) солнце*.

Powinszowania noworoczne wyrażają natomiast pragnienie jak najdłuższego utrzymywania się słonecznej pogody, zob. *Пусть Вам ярко светит солнце От зари и до темна*.

Z kolei tematem życzeń urodzinowych staje się bliżej niesprecyzowana „jasność” słońca, zob. *Яркою солнца*. Za pomocą cytatu zaczerpniętego z popularnej radzieckiej piosenki *Пусть всегда будет солнце*²⁵⁸ werbalizowane jest także pragnienie permanentnego występowania słonecznej pogody, zob. *Пусть всегда будет Солнце*. Z okazji urodzin przekazywane są również powinszowania większej liczby słonecznych dni, zob. *Пусть будет больше солнечных (...) дней*.

POWODZENIE

Życzenia powodzenia zaobserwowano w wiadomościach dotyczących wszystkich rozpatrywanych świąt. Powinszowania składane z okazji 8 Marca cechuje przede wszystkim odnośnienie powodzenia do szeroko rozumianej aktywności życiowej (5), zob. *удачи во всех делах; удач в делах; удач во всем; Пусть в Вашей семье всегда царит (...) удача в делах; Пусть (...) удача (...) сопутствуют тебе в твоей жизни всегда*. Akcentowane jest także jego nieustające trwanie (2), zob. *Пусть в Вашей семье всегда царит (...) удача в делах; Пусть (...) удача (...) сопутствуют тебе в твоей жизни всегда*. Dwukrotnie powinszowania przyjmują natomiast jedynie postać form *удачи* oraz *удач*.

W życzeniach przesyłanych z okazji Święta Pracy powodzenie werbalizuje się głównie za pomocą leksemu *удач* (3). W jednej wiadomości zidentyfikowano życzenia powodzenia we wszystkich poczynaniach adresata, zob. *везения во всем*.

Z kolei powinszowania przekazywane na okoliczność Dnia Zwycięstwa oraz Rocznicy Rewolucji Październikowej występują incydentalnie i przybierają wyłącznie formę *удач*.

Życzenia noworoczne łączą zaś powodzenie z określonymi dziedzinami życia odbiorców (4): przede wszystkim artykułowane jest w nich pragnienie osiągnięcia powodzenia we wszystkich poczynaniach (3, zob. *удачи во всех делах; удачи везде и во всем; удач вам во всем*), lecz jest ono także ograniczane do sfery życia zawodowego (1, zob. *в труде удачу*). Trwanie powodzenia w życiu odbiorców lokalizowane jest w horyzoncie rocznym (3), zob. *чтобы он был для Вас (...) удачным; Пусть он будет для Вас (...) удачным; Пусть 1988й будет для вас всех более (...) удачным*²⁵⁹. Kilukrotnie referowana wartość werbalizowana jest wyłącznie za pomocą form *удачи* (4) oraz *удач* (2).

²⁵⁸ Autorem słów pieśni *Пусть всегда будет солнце* był Lew I. Oszanin.

²⁵⁹ Tak sformułowane życzenia wyrażają niezadowolone z niepowodzeń doznanych przez odbiorcę w dobiegającym końcu roku.

Nieliczne życzenia powodzenia zaobserwowane w wiadomościach przekazywanych na okoliczność urodzin akcentują zaś pragnienie trwałości tego stanu (zob. *Пусть выльют все (...) за удачу (...) на всегда*) oraz jego obecności we wszystkich dziedzinach życia adresatów (zob. *удач во всем*). Jednokrotnie powinszowania przyjmują postać leksemu *удачи*.

SPOKÓJ

Spokój jest tematem życzeń odnoszących się do Święta Pracy, Dnia Zwycięstwa, Rocznicy Rewolucji Październikowej oraz urodzin. W formułach życzących przesyłanych z okazji Święta Pracy i Dnia Zwycięstwa wartość ta przedstawiana jest jako upragniona właściwość wszystkich sfer życia (zob. *спокойной (...) жизни*) oraz ukazywana jest jako życie bez pośpiechu (zob. *жить Вам спокойно, не спеша*). Tematem powinszowań jest ponadto częstsze niż dotychczas doznawanie spokoju, zob. *побольше спокойствия*.

Również w powinszowaniach składanych na okoliczność Rocznicy Rewolucji Październikowej dokonywana jest projekcja spokoju na wszystkie dziedziny życia odbiorcy, zob. *спокойной жизни*. Poza tym jest on ukazywany jako pożądaný stan wewnętrzny (zob. *душевного спокойствия*), którego odczuwanie lokalizowane jest w okresie nadchodzących dni (zob. *мирных дней*).

W powinszowaniach noworocznych ze spokoju czyni się własność określonych aspektów egzystencji (6), takich jak życie wewnętrzne (4, zob. *душевного спокойствия* (3); *душевного покоя*), sfera życia rodzinnego (1, zob. *покой (...) пусть не оставляют Ваш дом*) oraz, ogólnie, całokształt życia (1, zob. *спокойной жизни на долгие годы*). Poza tym tematem życzeń staje się spokój w nadchodzącym roku (3, zob. *Пусть этот год будет для тебя спокойным; Пусть он будет для вас (...) спокойным; в 1970 г. (...) жить спокойно*), rzadziej spokój odnoszony jest do czasu świąt (2, zob. *спокойного отдыха*) oraz odleglejszej przyszłości (1, zob. *спокойной жизни на долгие годы*).

Przedmiotem życzeń urodzinowych jest z kolei dalsze spokojne życie, zob. *по возможности, покойной жизни; Пусть жизнь твоя течёт спокойно*²⁶⁰. Winszownik jednokrotnie wyraża pragnienie, aby odbiorca nieustannie doznawał spokoju, zob. *И чтобы всегда у тебя было (...) спокойно*.

UŚMIECH

Życzenia uśmiechu, stanowiącego wyraz radości, składane są na okoliczność Dnia Kobiet, Święta Pracy, Dnia Zwycięstwa, Nowego Roku oraz urodzin. Powinszowania z okazji Dnia Kobiet dotyczą dużej liczby powodów do uśmiechu, zob. *побольше улыбок; море улыбок*. Uśmiech wiązany jest ponadto z rozpoczynającą się wiosną (zob. *весенних улыбок*), jak również wyrażane jest pragnienie permanentnego utrzymywania się wesołości w rodzinie odbiorcy, zob. *Пусть в Вашей семье всегда царит (...) улыбки*.

²⁶⁰ Warto zauważyć, że w celu nadania komunikatowi większej obrazowości spokojne życie zostało tu porównane do spokojnego, niewzburzonego strumienia.

Z kolei na okoliczność Święta Pracy i Dnia Zwycięstwa składane są życzenia przyjmujące wyłącznie postać rzeczownika *улыбок*.

Także w powinszowaniach noworocznych pragnienie okazywania radości jest trzykrotnie werbalizowane za pomocą formy *улыбок*. Poza tym przedmiotem życzeń incydentalnie staje się duża liczba radosnych chwil w nowym roku, zob. *Много-много Вам желаю в этом году (...) улыбок*.

Tematem powinszowań urodzinowych jest z kolei nieustanne okazywanie radości (2), zob. *будь всегда (...) с улыбкой на устах; чтоб всегда улыбалась*. Poprzez wskazywanie na somatyczną lokalizację uśmiechu, tj. usta i twarz, akcentowane jest także pragnienie, aby adresaci manifestowali swą wesołość (2), zob. *будь всегда (...) с улыбкой на устах; Пусть лицо озаряет улыбка*. Oprócz tego jednokrotnie wskazano na częste przejawy radości, zob. *моря улыбок*. W jednym tekście wyeksponowaniu ulega także nadzieja, że adresat będzie wyrażać wesołość poprzez uśmiech, zob. *весёлой улыбки*. Niektóre życzenia werbalizowane są wyłącznie za pomocą form *улыбок* (2) i *улыбки*.

RADOŚĆ ŻYCIA

Radość życia jest przedmiotem życzeń składanych z okazji Dnia Kobiet, Święta Pracy, Nowego Roku oraz urodzin. W wiadomościach przekazywanych na okoliczność święta 8 Marca powinszowania radosnego usposobienia dwukrotnie przybierają wyłącznie formę rzeczownika *жизнерадостности*, podczas gdy w jednym przypadku tematem życzeń staje się permanentna radość życia, zob. *будь всегда такой же (...) жизнерадостной*. Ostatnia z przywołanych formuł, jak również powinszowania wyrażane za pomocą zwrotu *быть такой же жизнерадостной* artykułują pragnienie utrzymywania się cech usposobienia adresatek, którymi te już się odznaczają. Dlatego też zamierzoną intencją nadawców jest w tym wypadku nie tyle złożenie życzeń, co skomplementowanie odbiorców.

Z kolei z okazji Święta Pracy składane są życzenia nieprzerwanego doświadczania radości życia, zob. *быть всегда жизнерадостным; будь всегда жизнерадостной*. Warto także odnotować obecność powinszowań, których przedmiotem jest procesualny aspekt radości życia, tj. „stawanie się” radosnym, nie zaś osiągnięcie i trwanie tego stanu, zob. *становится жизнерадостным*.

Również w życzeniach noworocznych na odbiorcę projektowane jest ciągle odczuwanie radości życia, zob. *Будь всегда (...) жизнерадостной*. Poza tym powinszowania dwukrotnie przyjmują postać *жизнерадостности*.

Podobnie jak w podanych już formułach, także życzenia urodzinowe dotyczą nieustannej afirmacji życia, zob. *Будьте всегда такой же (...) жизнерадостной; Будьте всегда (...) жизнерадостной; быть всегда такой же жизнерадостной*. Ostatnia spośród przytoczonych formuł oraz powinszowania *Оставайтесь таким жизнерадостным* wyrażają zaś pragnienie, aby odbiorca w dalszym ciągu przejawiał charakterystyczne dla niego wesołe usposobienie. Poza tym pojedyncze życzenia przybierają wyłącznie formy *жизнерадостности* oraz *быть (...)* *жизнерадостной*.

CIEPŁO

Życzenia ciepła, które zaobserwowano w nielicznych formułach przesłanych z okazji Dnia Kobiet, niosą z reguły metaforyczne znaczenie przyjemnych doznań zmysłowych. Dwie formuły akcentują wewnętrzny charakter odczuć, zob. *душевного тепла; чтоб тепло (...) было всегда у вас на душе*. Przedmiotem ostatniego z powyższych sformułowań jest ponadto nieprzerwane trwanie przyjemności. W przeciwieństwie do omówionych formuł wyrażenie *теплых дней* może natomiast wyrażać pragnienie zmiany niekorzystnych warunków pogodowych.

W treści życzeń składanych z okazji Święta Pracy i Dnia Zwycięstwa ciepło jest zaś charakteryzowane za pomocą określenia ilości, metaforycznie wyrażającego pragnienie jego częstszego odczuwania²⁶¹, zob. *побольше (...) тепла*.

Z kolei w wiadomościach przesyłanych na okoliczność Nowego Roku powinszowania ciepła przyjmują jedynie postać leksemu *тепла* (2), podczas gdy w życzeniach urodzinowych ciepło przedstawiane jest jako pożądana właściwość światła słonecznego, zob. *от солнца – тепла*.

„JASNE” DNI, „JASNOŚĆ”

Niekiedy powinszowania pogodnego nastroju (czy szerzej: wszelkich pozytywnych uczuć) wyrażane są poprzez odwołanie do symboliki jasności. W życzeniach składanych z okazji Dnia Kobiet optymistyczne usposobienie jest projektowane na całe dalsze życie adresatki (zob. *остатя всю жизнь (...) ясной*), podczas gdy w powinszowaniach pierwszomajowych wyrażane jest pragnienie, aby odbiorca częściej doznawał radości (zob. *побольше светлых дней в жизни*).

Życzenia noworoczne z reguły ograniczają czas trwania radosnego usposobienia do nadchodzącego roku (4, np. *Так пусть он будет (...) светлым; Пусть он будет для Вас светлым*) oraz do niesprecyzowanego okresu wielu dni (3, zob. *Много, много (...) светлых дней; Много-много Вам желаю в этом году светлых дней; Светлых дней*).

W życzeniach urodzinowych pozytywne uczucia łączone są z jesienią i ostatnimi latami życia odbiorcy, zob. *Дай бог тебе (...) И осень ясную, когда она придет; Пусть те оставшиеся годы вашей жизни будут светлыми*.

WYJAZD NAD MORZE

Z okazji urodzin życzy się także wakacyjnego wyjazdu nad morze, zob. *А летом быть на море*.

ZADOWOLENIE

Z kolei na okoliczność Święta Pracy składane są powinszowania zadowolenia. Wartość ta charakteryzowana jest w kategoriach ilościowych, który to zabieg metaforycznie wyraża pragnienie osiągnięcia pełni zadowolenia, zob. *живите с полным удовлетворением*.

²⁶¹ Trudno wszelako ustalić, czy gratulant ma na myśli ciepło będące rezultatem nadchodzącej wiosny, czy też ciepło rozumiane jako odczuwanie przyjemności. Za pierwszą interpretacją przemawia fakt, że rzeczownik *тепло* jest dziewiątym pod względem frekwencji słowem-reakcją na słowo-bodziec *весна* w PAC.

WIATR

Przedmiotem życzeń przekazywanych z okazji Święta Pracy i Dnia Zwycięstwa jest również wiatr, który ma przypuszczalnie stanowić źródło przyjemnych doznań w czasie wiosny, zob. *побольше (...) ветра*.

PIOSENKI

Do grupy pojęć werbalizowanych w powinszowaniach składanych z okazji 1 i 9 Maja, które wywołują pozytywne skojarzenia z okresem świąteczno-wiosennym, można odnieść także pieśni, zob. *Пусть вам всем сопутствуют (...) песни*.

WIOSNA

Tematem powinszowań składanych na okoliczność Dnia Kobiet staje się zaś „kwitnienie wiosny” w duszy odbiorczyni, zob. *в душе цветет весна*. Metafora ta wyraża pozytywne uczucia towarzyszące rozpoczynającej się i długo oczekiwanej wiosnie. Z kolei w życzeniach urodzinowych artykułowane jest samo pragnienie nadejścia wiosny, zob. *весны*.

KOMFORT

Przedmiot życzeń przesyłanych z okazji Dnia Zwycięstwa oraz Nowego Roku stanowi zaś komfortowe życie na łonie rodziny, zob. odpowiednio: *семейного уюта*; *В семье уют*.

BŁOGOŚĆ

W treści powinszowań składanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej wymieniane jest także odczuwanie błogości, zob. *блаженства*.

NADZIEJA

Tematem życzeń noworocznych jednokrotnie staje się zaś nadzieja, zob. *надежды*. Na okoliczność urodzin składane są natomiast powinszowania nieustannego żywienia nadziei, zob. *пусть всегда живут с тобою Надежда (...)*.

UROK, CZAR

Życzenia noworoczne dotyczą ponadto kobiecego uroku (zob. *женского обаяния*), a powinszowania urodzinowe artykułują pragnienie permanentnego zachowania kobiecych wdzięków, zob. *Оставайся всегда такой же (...) обаятельной*; *Пусть (...) обаяние будут тебе сопутствовать всегда*.

CIEPŁE LATO I ŚNIEŻNA ZIMA

Przedmiotem życzeń noworocznych staje się także harmonijne następstwo pór roku oraz występowanie typowych dla nich zjawisk, tj. ciepła (w przypadku lata) oraz opadów śniegu (w wypadku zimy), zob. *Пусть лето жаркое, зима с порошею*.

MROŻNA ZIMA

W omówionych powinszowaniach noworocznych wyrażane jest również pragnienie, aby zimowy mróz dostarczał adresatowi wesołości, zob. *Пусть мороз веселее играет.*

HARMONIJNY UPŁYW LAT

W przywołanej wiadomości zawarte zostały także życzenia spokojnego i harmonijnego upływu lat, zob. *Пусть потихоньку катятся года.*

ZACHOWANIE PAMIĘCI O DNIU URODZIN

W jednej formule życzącej przesłanej z okazji urodzin gratulant wyraża natomiast nadzieję, że adresat na długo zapamięta rocznicę swoich urodzin, zob. *Пусть этот день запомнится надолго.*

ŚMIECH

Incydentalnie tematem życzeń urodzinowych stają się także śmiech oraz umiejętność okazywania radości w smutnych okolicznościach, zob. *смеха; Смейся, когда грустно.*

UMIĘJĘTNOŚĆ OKAZYWANIA SMUTKU

Przytoczonym życzeniom towarzyszą także powinszowania o przeciwnym charakterze, które werbalizują pragnienie wykształcenia w sobie zdolności do smucenia się w radosnych okolicznościach, zob. *умей грустить когда смешно.*

8.2.9. Wartości materialne

PIERWSZE KONWALIE

Dobrem materialnym będącym przedmiotem życzeń składanych z okazji Dnia Kobiet są pierwsze konwalie²⁶². Pojawienie się pierwszych kwiatów jest w nich charakteryzowane jako dar przynoszony przez wiosenne święto 8 Marca, zob. *ПУСТЬ Весенний праздник 8 Марта принесет Вам (...) первые ландыши.*

KWIATY

Powinszowania przekazywane na okoliczność Dnia Zwycięstwa dotyczą kwiatów²⁶³, zob. *цветов; Пусть вам всем сопутствуют (...) цветы.*

²⁶² Konwalia jest przez Rosjan powszechnie kojarzona z początkiem wiosny: wyraz *ландыш* jest trzecią pod względem częstości wystąpienia reakcją na słowo-bodziec *весна* w PAC.

²⁶³ O kojarzeniu wiosny z kwiatami w świadomości językowej Rosjan świadczą informacje zamieszczone w PAC, w którym słowo-reakcja *цветы* na słowo-bodziec *весна* plasuje się na dziesiątym miejscu pod względem liczby wystąpień.

KWITNIĘCIE KAKTUSÓW

W jednej wiadomości przesłanej z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej zamieszczone zostały zaś życzenia dalszego kwitnięcia kaktusów, które są hodowane przez odbiorcę, zob. *кактусам Вашим цвeтeтьcя*.

SKIEROWANIE DO PRACY

Warto odnotować także powinszowania, których tematem jest otrzymanie skierowania do pracy, umieszczone w formule życzącej przekazanej z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej, zob. *дoстaть пyтeвкy в Гидрoпpoeкт бyдyщeм лeтoм*. Występujący w niej rzeczownik *Гидрoпpoeкт* prawdopodobnie odnosi się do Wszechrusyjskiego Instytutu Projektowania i Badań Naukowych Hydroprojekt zajmującego się hydrotechniką, w tym m.in. projektowaniem hydroelektrowni i urządzeń wodnych.

MIESZKANIE

Nowe mieszkanie staje się przedmiotem życzeń pierwszomajowych, noworocznych oraz urodzinowych. Z okazji Święta Pracy składane są powinszowania w pełni wyposażonego lokum, zob. *yжe имeть квaртиpy co всеми yдoбствaми*.

W jednej formule życzeń noworocznych wyrażona została natomiast nadzieja na to, że odbiorcy otrzymają nowe mieszkanie z przydziału, zob. *хoчeтcя oбязaтeльнo, чтoбы вы пoлyчили нoвyю квaртиpy (пoгyляeм yжe тoгдa нa нoвoсeльe)*.

W treści życzeń urodzinowych wyartykułowano zaś pragnienie, aby mąż adresatki podarował jej dużą liczbę róz, zob. *мнoгo твoих лoбимыx рoз oт мyжa*. Wyraz *лoбимый* został tutaj zastosowany w celu zaakcentowania znajomości preferencji odbiorczyni.

URODZAJ

Życzenia składane z okazji świąt 1 i 9 Maja dotyczą urodzaju w rozpoczynającym się sezonie wiosenno-letnim, zob. *пyсть нaчинaющeйcя дaнный сeзoн бyдeт yрoжaйным*.

UCZTOWANIE

W jednej wiadomości przesłanej z okazji Święta Pracy i Dnia Zwycięstwa zamieszczono z kolei powinszowania ucztowania, w których akcentowana jest wystawność biesiady, zob. *пир нa весь мир*²⁶⁴.

CHLEB

W życzeniach noworocznych oraz urodzinowych dawany jest zaś wyraz pragnieniu dostatku (świeżego) chleba, zob. odpowiednio: *свежeгo хлeбa*; *нaсущнoгo хлeбa*.

WODA

W innej formule życzącej przekazanej na okoliczność Nowego Roku odnotowano obecność powinszowań czystej wody, zob. *чистoй вoды*.

²⁶⁴ Genezy wyrażenia *пир на весь мир* należy prawdopodobnie upatrywać w tytule jednej z części poematu N. A. Niekrasowa pt. *Кoмy нa Руси жeть хoрoшo*.

ALKOHOL

Jednokrotnie w treści życzeń noworocznych występuje natomiast zachęta do spożywania alkoholu podczas świątecznych celebracji, zob. *путь*.

SUKNIA ŚLUBNA

Przedmiotem życzeń noworocznych staje się ponadto żartobliwa prośba o uszycie sukni ślubnej w nadchodzącym roku, zob. в 1970 г. (...) *сшить мне подвенечное платье ха ха ха*.

8.2.10. Wartości ogólne

DOBRO

Życzenia dobra odnotowane zostały w wiadomościach odnoszących się do wszystkich spośród omawianych świąt. Powinszowania składane z okazji Dnia Kobiet cechuje wskazywanie na szeroki zakres czynników mogących konstytuować dobrostan odbiorców (46), np. *всего самого наилучшего; всего наилучшего; всего хорошего; вообще всего, всего наилучшего в твоей молодой и цветущей жизни; всего самого-самого доброго в вашей жизни и вашем благородном труде; всего хорошего в вашей замечательной работе*²⁶⁵. O ogólnym charakterze tego rodzaju życzeń świadczy również duża liczba formuł niezawierających określeń konkretnej sfery, w których dobro projektowane jest na ogół życiowej aktywności adresatów (18), np. *всего самого наилучшего в жизни; самого наилучшего в жизни; всего, всего хорошего в жизни; самой хорошей (...) жизни*. Rzadziej urzeczywistnienie się referowanej wartości umiejscawiane jest w obszarze pracy zawodowej (4), zob. *всего хорошего в труде и личной жизни; всего самого-самого доброго в вашей жизни и вашем благородном труде; всего самого наилучшего в вашей жизни и работе; всего хорошего в вашей замечательной работе*. Okazjonalnie dobro charakteryzowane jest także jako właściwość życia osobistego i rodzinnego (2), zob. *всего хорошего в труде и личной жизни; семейного блага*.

Również w życzeniach pierwszomajowych przede wszystkim ujawnia się szeroki zakres „dóbr” (44), np. *всего наилучшего; всего хорошего в жизни; всего, всего хорошего*. W analizowanych formułach wskazuje się na sfery występowania dobra (19), które odnoszone jest głównie do całokształtu życiowej aktywności (14, zob., np.: *всего доброго в жизни; всего самого наилучшего в жизни; всего-всего самого-самого хорошего в твоей цветущей жизни*), a także do takich domen, jak praca i nauka (zob. *всего хорошего в жизни и в ваших трудовых делах и Вовочке в учебе; всего, всего самого хорошего в Вашей жизни и труде*) oraz życie prywatne (zob. *всего самого хорошего в личной жизни*). Incydentalnie przedmiotem życzeń stają się wyłącznie dobra doczesne, zob. *всех земных благ*. W jednym tekście dobro jest umiejscawiane w wieloletnim horyzoncie czasowym, zob. *всего доброго на долгие годы*.

²⁶⁵ W ostatnich trzech formułach odbiorcy są komplementowani odpowiednio ze względu na ich młody wiek, pełnię wigoru oraz charakter wykonywanej przez nich pracy.

Charakterystyka ilościowa stanowi także fundamentalną cechę dobra eksponowaną w tekstach życzeń przesyłanych z okazji święta 9 Maja (12), np. *всего самого хорошего; всего наилучшего; всех благ*. Część ujętych w tej wartości zawiera ponadto odwołania do dziedzin, którym dobro ma przypaść w udziale (5): przede wszystkim do całego życia odbiorców (3, zob. *всего, всего хорошего в Вашей жизни; всего наилучшего в Вашей жизни; всего доброго в жизни*), lecz również do życia rodzinnego (1, zob. *семейных благ*). Oprócz tego dobru jednostkowo przypisywany jest ziemski, materialny charakter, zob. *всех земных благ*. Trzykrotnie życzenia przybierają wyłącznie formę *добра*.

Tak jak ma to miejsce w już opisanych formułach, najczęściej werbalizowanym aspektem dobra w powinszowaniach składanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej jest jego szeroki, niesprecyzowany zakres (19), np. *всего самого наилучшего; всего самого хорошего в жизни; всего самого доброго*. Poza tym należy wyszczególnić trzy teksty, w których akcent kładziony jest na doczesny, ludzki wymiar wartości, zob. *всех земных благ; всяких человеческих благ; всех жизненных благ*.

W grupie życzeń noworocznych również dominuje ilościowa charakterystyka dobra (59), np. *всего, всего доброго; всего наилучшего; всего самого хорошего*. Niekiedy lokalizowane jest ono także w nadchodzącym roku (18), np. *всего самого наилучшего в новом году; всего наилучшего в наступающем году; всего самого хорошего в новом году 1983 г.* W części życzeń dobro łączone jest zaś z określonymi sferami życia odbiorców (15): ma ono obejmować przede wszystkim szeroko rozumiane życie (12, np. *самого наилучшего в жизни; всего наилучшего в жизни; всего самого наилучшего и вашей жизни; всего-всего самого наилучшего в вашей жизни; наилучших благ в жизни*), lecz konkretyzowane są także takie domeny, jak życie rodzinne i praca (zob. *всего самого хорошего в вашей работе и семейной жизни; всего наилучшего Вам и всем домашним*). Pozostałe życzenia nie wpisują się w powyższe kategorie, zob. *добра* (3); *наилучшие пожелания* (2); *самые наилучшие пожелания* (2); *самые лучшие пожелания; самого хорошего; самого доброго; самые добрые пожелания; Пусть принесет он вам самого наилучшего в вашей жизни*. Należy ponadto zauważyć, że zgodnie z konwencją stylistyczną życzeń noworocznych nadchodzący rok wielokrotnie charakteryzowany jest jako pośredni odbiorca życzeń, którego zadaniem jest ofiarowanie dobra adresatowi, np. *Пусть этот год принесет вам много хорошего; Надеюсь, что он принесет тебе много самого хорошего*.

Podobnie jak ma to miejsce w życzeniach składanych z okazji pozostałych świąt, w powinszowaniach urodzinowych dobru również w przeważającej mierze przypisywana jest duża ilość i szeroki zakres (35), np. *всего самого наилучшего; всего хорошего; всего самого хорошего*. Poza tym niekiedy zaistnienie dobra przypisywane jest różnym domenom życia odbiorców (13), tj. szeroko pojętemu życiu (9, np. *всего, всего наилучшего в жизни; всего самого наилучшего в твоей жизни; самого наилучшего в вашей жизни*), życiu osobistemu (1, zob. *всего хорошего в личной жизни*), rodzinnemu (1, zob. *самого наилучшего в семейной жизни*), pracy (1, zob. *всего самого наилучшего в жизни и в твоей работе*) i sferze materialnej (1, zob. *всех земных благ в твоей жизни*). Oprócz tego kilkakrotnie określony

został czas trwania dobra (2): gratulanci werbalizują pragnienie jego permanentnego doświadczania (1, zob. *И чтобы всегда у тебя было хорошо*) oraz jego realizacji w niesprecyzowanej przyszłości (1, zob. *всего наилучшего в будущем*). W jednym wypadku życzenia wyrażane są wyłącznie za pomocą rzeczownikowej formy *добра*.

SPEŁNIENIE MARZEŃ/ŻYCZEŃ

Pragnienie realizacji marzeń wyrażane jest w życzeniach składanych z okazji Dnia Kobiet, Święta Pracy, Rocznicy Rewolucji Październikowej, Nowego Roku oraz urodzin. Część powinszowań odnoszących się do święta 8 Marca przybiera formę zdań z wykładnikami optatywności, zob. *Пусть мечты сбываются* (2); *чтобы твои желания исполнились*. W jednej formule użyta została zaś zaimkowa forma *всех*, która wyraża domniemanie dużej liczby pragnień żywionych przez odbiorców i jednocześnie „uwalnia” nadawców od konieczności ich precyzowania²⁶⁶, zob. *исполнения всех Ваших желаний*.

Zaimek *все* zaobserwowany został także w treści większości życzeń składanych z okazji Święta Pracy (6), zob. *исполнения всех желаний; чтобы все твои желания сбывались; исполнения Всех твоих желаний; пусть все твои мечты сбудутся; чтобы все Ваши (...) мечты сбылись; чтобы все Ваши планы выполнились*. Wyjątek stanowi jedynie sformułowanie *Пусть мечты твои сбудутся*, w którym leksem ten nie został zastosowany.

Spełnienie wszystkich życzeń odbiorcy staje się także tematem życzeń przekazywanych na okoliczność Rocznicy Rewolucji Październikowej, zob. *исполнения всех желаний*.

Również w wiadomościach przesyłanych z okazji Nowego Roku przeważają powinszowania spełnienia wszystkich pragnień (29), np. *исполнения всех желаний; Пусть все мечты настоящим станут; Пусть все мечты сбываются; исполнения всего задуманного*. Czternastokrotnie realizacja pragnień odbiorców lokalizowana jest w nadchodzącym roku, np. *исполнения желаний в 1975 г.; Исполнения твоих желаний в новом году; Пусть в 1978 году (...) желания исполненными; пусть исполнятся все ваши желания в новом 1983 году*. Incydentalnie treść życzeń wskazuje na istotność przypisywaną spełnieniu marzeń adresata (2, zob. *а главное чтобы сбылись ваши мечты в 1975 году; особенно (...) исполнения всех желаний*) oraz ich intymny charakter (1, zob. *пусть все ваши заветные желания исполнятся в этом году*). Warto odnotować także obietnicę wzniesienia toastu za spełnienie pragnień podczas obchodów Nowego Roku, którą zamieszczono w jednym z analizowanych tekstów, zob. *На встрече Нового года взаимно поднимем бокалы за (...) исполнение желаний*. Pozostałe werbalizacje tej wartości przyjmują zaś postaci: *исполнения желаний; исполнения желания; пусть исполнится задуманное; исполнения задуманных желаний*.

Życzenia urodzinowe również przede wszystkim dotyczą realizacji wszystkich pragnień odbiorców (9), np. *исполнения всех твоих желаний; Пусть исполнятся все*

²⁶⁶ W ten sposób, tak jak ma to miejsce w polskojęzycznych aktach życzeń, realizowana jest grzecznościowa zasada dyskrecji.

желания; Пусть сбудутся все твои желания и мечты; Пусть все твои желания и мечты сбудутся. Wyłącznie jednostkowo eksponowany jest w nich osobisty wymiar marzeń, zob. *Пусть исполнятся все твои самые сокровенные желания.* W jednym tekście powinszowania przybierają formę wyrażenia *исполнения желаний*.

DOBRE (NALEŻYTE) SPĘDZENIE ŚWIĘTA

W formułach powinszowań przesyłanych z okazji Dnia Kobiet, Święta Pracy, Dnia Zwycięstwa, Nowego Roku oraz urodzin wyrażane jest także pragnienie dobrego (należytego) spędzenia świąt. W treści życzeń składanych z okazji święta 8 Marca przyjmuje ono postać konstrukcji atrybutywnej *хорошего праздника*, podczas gdy w życzeniach dotyczących Święta Pracy i Dnia Zwycięstwa – odpowiednio: *хорошей встречи Первоя* i *хорошо провести праздники*. Z kolei w wiadomościach przekazanych na okoliczność Nowego Roku odnotowano następujące życzenia: *хорошо провести праздники; хорошо провести праздник; хорошей встречи нового года; хорошо встретить Новый и проводить Старый; провести этот день без огорчений*. Jedna z formuł powinszowań urodzinowych zawiera zaś zwrot: *отметить этот праздник как подобает*.

ZMIANA NA LEPSZE

W korpusie odnotowano ponadto jedną formułę życzeń przesłaną z okazji Dnia Kobiet, której przedmiotem są pozytywne zmiany w życiu adresatki, zob. *новых качественных перемен*.

PIĘKNE ŻYCIE

Piękne życie stanowi natomiast przedmiot życzeń urodzinowych, zob. *Чтобы жизнь красивой была*.

SPEŁNIENIE WSZYSTKIEGO, CO DOBRE

Chęć urzeczywistnienia się wszystkiego, co dobre, oraz spełnienia wszystkich dobrych słów jest z kolei wyrażana odpowiednio w powinszowaniach noworocznych i urodzinowych, zob. *исполнения Всех Ваших благ; исполнятся все добрые слова*.

CIEPŁO I SERDECZNOŚĆ

W jednej formule życzeń noworocznych składane są zaś wyrazy ciepłych uczuć i serdeczności żywionych przez nadawcę wobec adresata, zob. *И много теплых слов в придачу*.

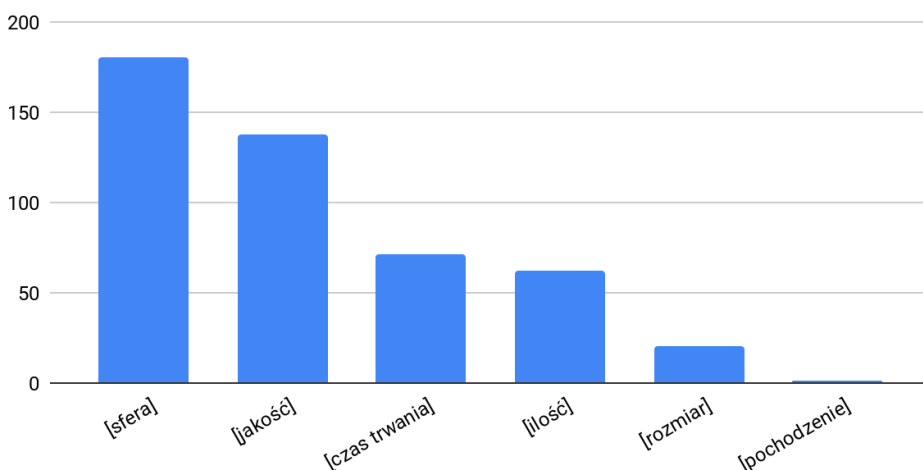
ZACHOWANIE CECH CENIONYCH PRZEZ NADAWCÓW

Tematem powinszowań urodzinowych staje się natomiast zachowanie przez odbiorcę bliżej nieokreślonych cech, które są cenione przez nadawców, zob. *Так оставайся же такой всегда, какой тебя мы знаем, ценим, любим*. W sformułowanych w ten sposób życzeniach uwidacznia się ich dyrektywny charakter oraz dodatkowo wartościowanie przymiotów adresatki.

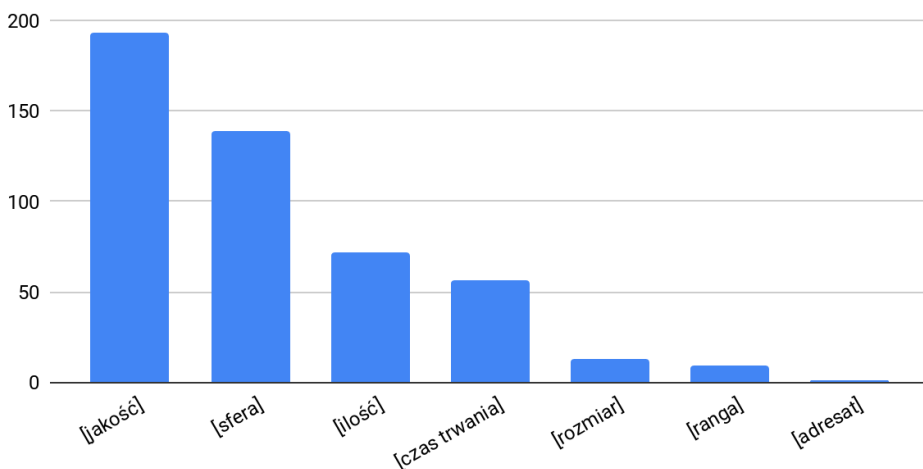
8.2.11. Podsumowanie

Analogicznie do polskojęzycznych formuł życzących wartościom przywoływanym w treści powinszowań autorstwa Rosjan z reguły towarzyszy niewielka liczba stereotypowych, reprodukowanych z pamięci określeń. Charakterystyczna dla gatunku konwencja stylistyczna wywiera bowiem silny wpływ na zawarte w tekstach konceptualizacje wartości. Dalej, w formie wykresów, ukazano udział poszczególnych kategorii cech przypisywanych wartościom w życzeniach przesyłanych z okazji Dnia Kobiet, Święta Pracy, Dnia Zwycięstwa, Rocznicy Rewolucji Październikowej, Nowego Roku oraz urodzin:

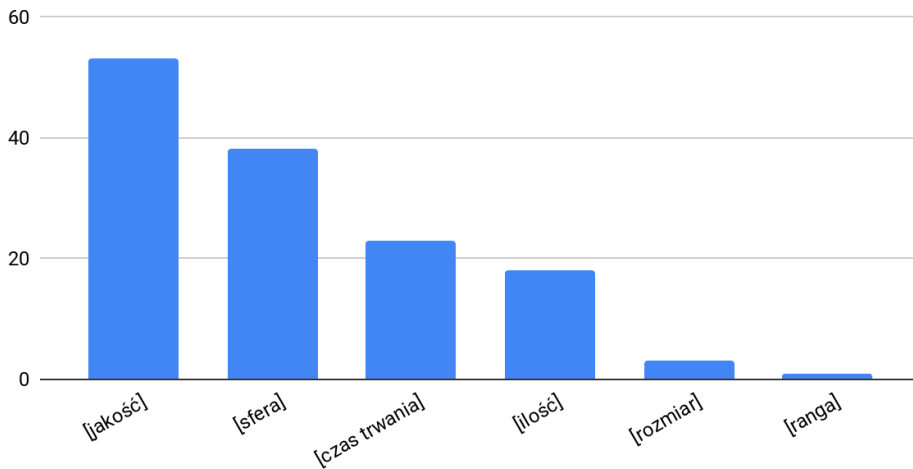
Wykres 20. Ilościowe wypełnienie faset (życzenia przesyłane z okazji Dnia Kobiet)

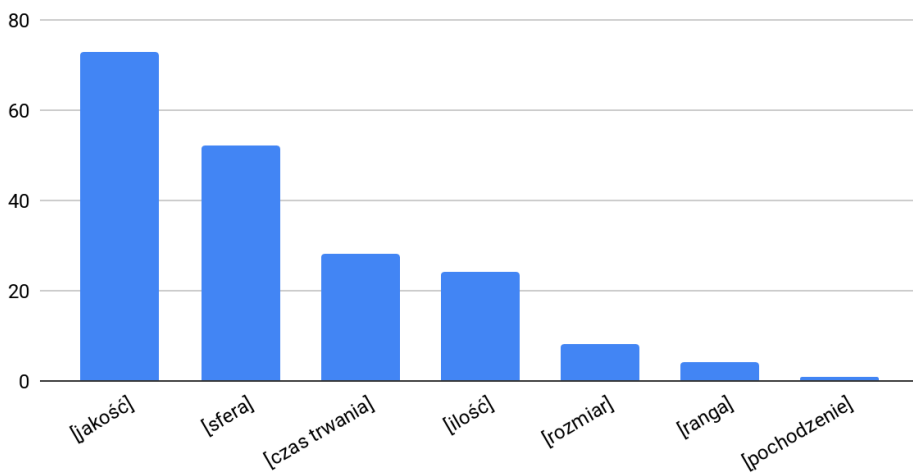
Wykres 21. Ilościowe wypełnienie faset (życzenia przesyłane z okazji Święta Pracy)

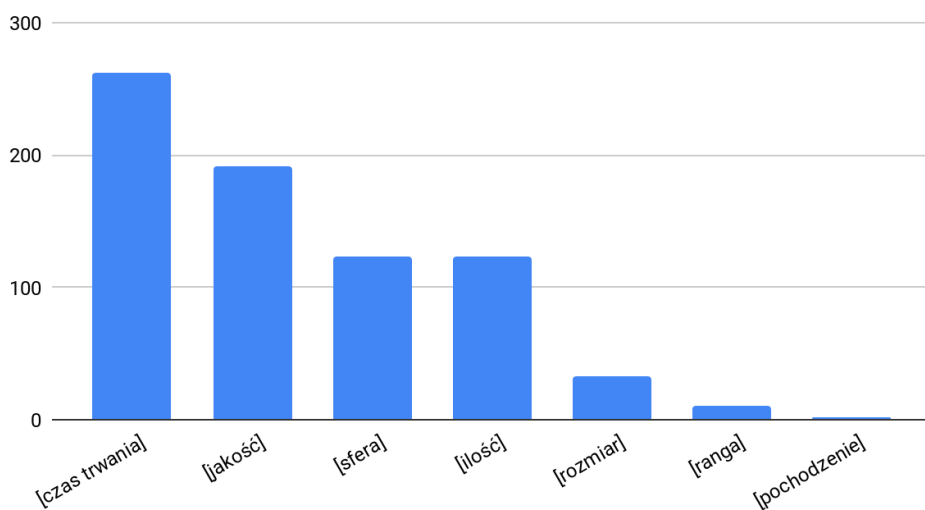
Wykres 22. Ilościowe wypełnienie faset (życzenia przesyłane z okazji Dnia Zwycięstwa)

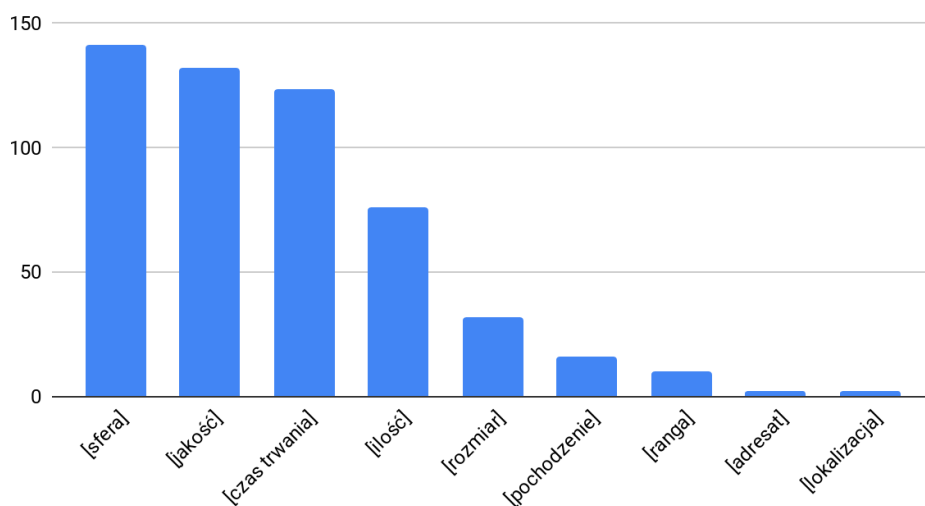
Wykres 23. Ilościowe wypełnienie faset (życzenia przesyłane z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej)

Wykres 24. Ilościowe wypełnienie faset (życzenia noworoczne)

Wykres 25. Ilościowe wypełnienie faset (życzenia urodzinowe)

Dane zamieszczone na wykresach uwidaczniają ilościową przewagę innych rodzajów cech niż te, które werbalizowane są w treści polskojęzycznych życzeń. O ile bowiem powinszowania sformułowane w języku polskim przede wszystkim eksponują „ilość” (w wypadku świąt prywatnych) oraz duratywność wartości (w wypadku świąt religijnych i Nowego Roku), o tyle w rosyjskojęzycznych życzeniach najczęściej zawarta jest charakterystyka sfery ich występowania (w przypadku życzeń składanych z okazji Dnia Kobiet i urodzin), ich cech jakościowych (w powinszowaniach

przekazywanych z okazji Święta Pracy, Dnia Zwycięstwa i Rocznicy Rewolucji Październikowej) oraz czasu trwania (w życzeniach noworocznych). Cechy skupione w tych trzech fasetach dominują w formułach życzących przesyłanych z okazji większości rozpatrywanych okoliczności. Rzadziej składane są powinszowania wskazujące na „rozmiar” wartości, ich „ilość”, pochodzenie czy rangę.

Trudno o sformułowanie w tym miejscu jakichkolwiek rozstrzygających wniosków na temat przyczyn dominacji poszczególnych kategorii (stanowiących wszakże rezultat wierności nadawców życzeń określonym konwencjom językowym), jednak wydaje się, że możliwym powodem utrwalenia się tekstów uwydatniających pragnienie występowania dóbr w określonych sferach życia człowieka oraz ich cechy jakościowe jest kobiecość kultury rosyjskiej. W przeciwieństwie do dużej frekwencji własności ilościowych ujawniających się w znacznej części polskojęzycznych powinszowań (które można uzasadnić męskością społeczeństwa polskiego cechującego się m.in. nadawaniem większego znaczenia dążeniu do „gromadzenia” zasobów) częstsze wskazania na dziedziny życia, w których upatrywana jest realizacja poszczególnych wartości, oraz ich jakość mogą natomiast stanowić odzwierciedlenie istotności, jaką przypisuje się jakości życia w kulturach kobiecych. Wskazywanie na różne (często uzupełniające się w ramach jednej formuły) sfery realizowania się wartości także może być spowodowane wiarą w możliwość zapewnienia w ten sposób harmonijnej pomyślności we wszystkich aspektach życia adresatów. Z kolei wysoka frekwencja życzeń akcentujących długotrwałość dóbr może wynikać z długoterminowości społeczeństwa rosyjskiego. Przewaga tej kategorii w powinszowaniach noworocznych wynika natomiast z istoty tego święta, które – tak jak jego polski odpowiednik – celebryje początek nadchodzącego roku kalendarzowego.

W dalszej części podsumowania opisano cechy uporządkowane w poszczególnych fasetach w odniesieniu do świąt, których dotyczą zawierające je formuły, oraz wartości, którym zostały one przypisane.

[jakość]

Jakościowa ewaluacja zdrowia i pozytywnego nastroju odznacza się regularnym charakterem i zawarta jest we wszystkich typach powinszowań niezależnie od okoliczności. W wypadku zdrowia podkreślane są jego konotacje z siłą, a jego postulowany stan najczęściej charakteryzowany jest jako dobry, najlepszy i wspaniały. Niekiedy zdrowie kojarzone jest z rzeźkością, jak również przywoływane są asocjacje z mieszkańcami Syberii, stereotypowo postrzeganymi jako ludzie cechujący się dobrym zdrowiem. Pozytywny nastrój, w życzeniach składanych z okazji świąt przypadających wiosną (Dzień Kobiet, Święto Pracy, Dzień Zwycięstwa), jest natomiast określany mianem wiosennego oraz świątecznego – w ten sposób werbalizuje się postrzeganie dobrego samopoczucia jako reakcji na rozpoczynającą się wiosnę i towarzyszące jej święta. Nieco rzadziej charakteryzowany jest on zaś jako dobry, wspaniały, wesoły czy rześki, które to określenia konkretyzują skojarzenia z uczuciami stereotypowo

łączonymi przez Rosjan z pozytywnym nastrojem. Gratulanci formułujący powinszowania na okoliczność pozostałych świąt (Rocznica Rewolucji Październikowej, Nowy Rok, urodziny) najczęściej wyrażają dodatnią waloryzację pozytywnego nastroju bezpośrednio, charakteryzując go jako dobry i wspaniały, rzadziej wskazują zaś na konkretne, konotowane przez niego uczucia, takie jak wesołość czy rzeźkość.

Pozostałe cechy jakościowe poświadczane zostały okazjonalnie. Należą do nich np.: w powinszowaniach składanych z okazji Dnia Kobiet – wierność przyjaciół, „dobre” sukcesy; w życzeniach pierwszomajowych – ciekawe obchody świąt, wyposażone mieszkanie; w formułach życzeń przesyłanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej – „najlepsze” szczęście; w powinszowaniach noworocznych – świeży chleb, czysta woda, niewyczerpana energia, nowe mieszkanie, „wspaniałe” szczęście i sukcesy; w życzeniach urodzinowych – „dobre” sukcesy, piękne i zdrowe dziecko, ciekawe zainteresowania, trwały pokój czy bycie „prawdziwą” komsomołką i mieszkanką Leningradu.

W większości wypadków epitety te, podobnie jak ma to miejsce w języku polskim, służą zwiększeniu ekspresywności i emocjonalności życzeń, ich swoistej hiperbolizacji. Wydaje się, że mogą pełnić także funkcje magiczne i grzecznościowe: z jednej strony ich zadaniem jest „silniejsze” zaklinanie pomyślności odbiorców, z drugiej zaś – wytworzenie wrażenia większej indywidualizacji życzeń i szczerości intencji nadawców. Należy także nadmienić, że najjaskrawiej przejawiającą się różnicą w kontekście tej kategorii, która ujawnia się w drodze porównania polsko- i rosyjskojęzycznego materiału tekstowego (poza częstością poświadczeń cech jakościowych), jest fakt, iż w rosyjskojęzycznych powinszowaniach za jej pomocą wyrażana jest przede wszystkim konceptualizacja zdrowia jako siły i energii oraz, szerzej, postrzeganie go przez pryzmat jakości jego stanu. Z kolei konwencja stylistyczna polskojęzycznych życzeń zakłada charakteryzowanie zdrowia, zależnie od okoliczności, głównie w aspekcie ilościowym bądź temporalnym.

[sfera]

W treści rosyjskojęzycznych życzeń (bez względu na okazję) w określonych sferach życia lokalizowane są przede wszystkim takie wartości, jak sukces, szczęście, pomyślność i dobro. Podobnie jak w polskojęzycznych powinszowaniach, sukces łączy się w nich przede wszystkim ze sferą zawodową oraz nauką, rzadziej jest zaś projektowany na inne dziedziny aktywności odbiorców, np. życie osobiste. Z kolei odczuwanie szczęścia jest najczęściej wiązane ze sferą życia osobistego, rodzinnego oraz całokształtem życiowej aktywności. Podobnie konceptualizowana jest pomyślność, która głównie umiejscawiana jest w obszarze życia rodzinnego (może mieć to związek z kojarzeniem pomyślności przez Rosjan przede wszystkim z materialnym dobrobytem rodziny). Z kolei zaistnienie dobra rzadko ograniczane jest do konkretnych dziedzin i wartość ta projektowana jest na całokształt życia odbiorców. Pragnienie pokoju jest zaś rozciągane na całą ojczyznę partnerów interakcji oraz dotyczy zgody między członkami rodziny. Stosunki wewnątrzrodzinne są także okazjonalnie

wskazywane jako sfera odczuwania radości. Pozostałe wypadki sytuowania wartości w obrębie poszczególnych domen mają charakter incydentalny.

[czas trwania]

W życzeniach przekazywanych z okazji Dnia Kobiet artykułowane jest przede wszystkim pragnienie wieloletniego lub permanentnego trwania takich wartości, jak zdrowie, życie i szczęście. Jednostkowo werbalizowane jest ono m.in. także dla pokoju, piękna, młodości, energii, pomyślności, rzeškośc, powodzenia i radości. Pozytywny nastrój, wesołość i radość są natomiast okazjonalnie charakteryzowane jako odczucia towarzyszące przeżywaniu święta 8 Marca.

Nieustanne bądź wieloletnie trwanie z reguły przypisywane jest również wartościom będącym przedmiotem powinszowań składanych na okoliczność Święta Pracy i Dnia Zwycięstwa. Należą do nich m.in. zdrowie, życie, szczęście, pokój i rzeškość. Z kolei pragnienie urodzaju, doświadczania miłości, radości i słonecznej pogody ograniczane jest do okresu wiosennego, a radość i pozytywny nastrój łączone są z okresem świątecznym.

Również w treści życzeń przekazywanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej wieloletnie lub permanentne trwanie przypisywane jest zdrowiu, szczęściu, życiu i rzeškości. Cecha ta ponadto odnoszona jest do okazywania dobroci i serdeczności. Z kolei odczuwanie radości i pozytywny nastrój, tak jak ma to miejsce w omówionych wcześniej życzeniach, łączone są z okresem świątecznym.

Powinszowania noworoczne z reguły lokalizują poszczególne dobra w okresie nadchodzącego roku. Należy do nich odnieść m.in. zdrowie, szczęście, radość, sukces, dobro, spełnienie marzeń, pokój, spokój i miłość. Niekiedy trwanie wartości ukazwane jest także w wieloletniej perspektywie i dotyczy m.in. zdrowia, życia, pomyślności, pozytywnego nastroju, rzeškości i spokoju. Wyłącznie do czasu świątecznego ograniczana jest z kolei duratywność pozytywnego nastroju, wesołości i radości, tj. pojęć zaliczonych do grupy uczuć-afektów.

W życzeniach urodzinowych wskazuje się zaś przede wszystkim na permanentność lub wieloletniość takich wartości, jak zdrowie, życie, szczęście, pomyślność, sukces, rzeškość, wesołość, powodzenie, radość i radość życia. Do dnia obchodów urodzin incydentalnie odnoszona jest jedynie radość, wesołość i pozytywny nastrój.

Jak wynika z tego przeglądu, w odróżnieniu od ich polskojęzycznych odpowiedników wartości przywoływane w powinszowaniach autorstwa Rosjan wykazują większą „stabilność” w zakresie przypisywanej im charakterystyki temporalnej. Można zauważyć regularność w kojarzeniu zdrowia oraz pozytywnych stanów emocjonalnych z długotrwałością, podczas gdy uczucia-afekty, takie jak radość czy pozytywny nastrój, zgodnie z aktywizowanymi przez nie konotacjami, lokalizowane są w krótszych odcinkach czasu. Wyjątek stanowią jedynie powinszowania noworoczne, których tematem (ze względu na charakter tego święta) jest z reguły trwanie określonych dóbr w nadchodzącym roku.

[ilość]

Życzenia składane z okazji wszystkich rozpatrywanych świąt wyrażają niekiedy pragnienie spełnienia się dużej liczby marzeń oraz zawierają wskazania na dużą „ilość” zdrowia, szczęścia, pomyślności i radości, metaforycznie wyrażającą ich pełnię. Dla dobra najczęściej określa się natomiast szeroki zakres i dużą liczbę konstytuujących je czynników. Pozostałe wartości, m.in. sukcesy, przyjaźń, siły czy zadowolenie, charakteryzowane są za pomocą odwołań do kategorii ilościowych jedynie incydentalnie.

[rozmiar]

Podobnie jak ma to miejsce w polskojęzycznych życzeniach, w celu podkreślenia dobrej jakości bądź intensywnego przejawiania się wartości czasami stosowane są metafory odwołujące się do kategorii rozmiaru. W życzeniach składanych z okazji Dnia Kobiet określenia dużej wielkości odnoszone są do szczęścia i sukcesu, podczas gdy w powinszowaniach pierwszomajowych dodatkowo wskazuje się na „wielkość” miłości. W życzeniach przekazywanych na okoliczność Dnia Zwycięstwa metafora ta jest natomiast używana wyłącznie w odniesieniu do szczęścia, a nadawcy wiadomości przesyłanych z okazji Rocznicy Rewolucji Październikowej stosują ją także okazjonalnie w celu złożenia życzeń sukcesu i zdrowia. W życzeniach noworocznych i urodzinowych w ten sposób przede wszystkim werbalizuje się zaś pragnienie intensywnego doznawania szczęścia oraz istotność sukcesów, okazjonalnie natomiast – silne odczuwanie miłości i dobry stan zdrowia.

[pochodzenie]

Proweniencja dóbr jest rzadko określana w treści powinszowań. Życzenia składane z okazji Dnia Kobiet dotyczą rycerskości mężczyzn z otoczenia adresatki. Z kolei przedmiotem powinszowań przesyłanych na okoliczność Rocznicy Rewolucji Październikowej jest dobroć okazywana przez odbiorcę innym ludziom. W życzeniach noworocznych jako źródło miłości i radości wskazywana jest rodzina. Największa liczba powinszowań, w których określane jest pochodzenie wartości, występuje natomiast w wiadomościach przesyłanych na okoliczność urodzin. Tematem życzeń urodzinowych stają się względy mężczyzn, miłość oraz czułość najbliższych adresatowi osób, a także dobroć i przyjaźń okazywana przez odbiorcę innym.

Zarysowana tendencja do upatrywania źródeł wartości w ludziach może mieć związek z kobiecością kultury rosyjskiej, której cechą charakterystyczną jest nacisk na kultywowanie dobrych relacji z innymi osobami. Nie odnotowano wypadków wskazywania sakralnych źródeł wartości, charakterystycznych dla polskojęzycznych powinszowań.

[ranga]

W życzeniach pierwszomajowych duże znaczenie przypisywane jest przede wszystkim zdrowiu, lecz także – incydentalnie – uczuciu rzeźkości, z kolei w powinszowaniach składanych z okazji Dnia Zwycięstwa jednostkowo wskazuje się wyłącznie na wysoką rangę zdrowia. Życzenia przekazywane na okoliczność Rocznicy Rewolucji Październikowej również werbalizują duże znaczenie zdrowia, jednak jest ono w nich także nadawane szczęściu. W życzeniach noworocznych wyróżnione zostały głównie długowieczność i szczęście, jednostkowo zaś – spełnienie marzeń, pomyślność oraz radość. Powinszowania urodzinowe uwydatniają z kolei istotność zdrowia, lecz niekiedy także pozytywnego nastroju, pomyślności i radości.

Powyższy przegląd pokazuje, że zestaw wartości, których fundamentalne znaczenie podkreślane jest w treści życzeń, wykazuje wiele podobieństw na gruncie porównywanych lingwokultur. Prymat nadawany jest w nich bowiem zdrowiu, a także wartościom odczuciowym, niejako wynikającym z dobrego stanu zdrowia.

[lokalizacja]

Podobnie jak ma to miejsce w polskojęzycznych tekstach, w życzeniach, których tematem jest uśmiech (rozumiany jako okazywanie radości), incydentalnie wskazuje się na jego somatyczną lokalizację, tj. twarz i usta.

[adresat]

Okazjonalnie adresat powinszowań staje się także pośrednikiem, „ofiarodawcą” pewnych wartości (także: nosicielem cech), które mają przypaść w udziale osobom trzecim. Do tego rodzaju dóbr należą miłość i dobroć.

* * *

Analogicznie do polskojęzycznych powinszowań, w tekstach pisanych przez Rosjan ujawnia się duże bogactwo środków stylistycznych, ukazujące zarówno podobieństwa, jak i różnice pomiędzy życzeniami składanymi przez przedstawicieli polskiej i rosyjskiej lingwokultury. Poza konwencjonalnymi metaforami ontologicznymi, bazującymi na mechanizmie kwantyfikowania i określania rozmiaru poszczególnych pojęć (które powszechnie spotykane są również w polskojęzycznych tekstach), należy odnotować także inne charakterystyczne przenośnie. Dla przykładu: zdrowie konceptualizowane jest przez rosyjskich winszowników jako siła i energia. Poza tym dobry stan zdrowia określany jest za pomocą odwołań do mieszkańców Syberii, którzy w kulturze rosyjskiej stereotypowo kojarzeni są z witalnością (będącą wynikiem trudnych warunków życia). Metafora bazująca na stereotypie uwidacznia się

również w życzeniach długowieczności, która przypisywana jest Gruzinom oraz, szerzej, mieszkańcom Kaukazu; huczność zabaw wywołuje zaś asocjacje z cygańskimi biesiadami. Nawiązania do stereotypów etnicznych i regionalnych nie są obecne w polskojęzycznych powinszowaniach.

Oprócz tego w materiale ujawniają się liczne przykłady personifikacji bądź antropomorfizacji, które to zabiegi dokonywane są za pomocą umieszczania określonych wartości w pozycji subiektu jako agensów-wykonawców i łączenia ich z czasownikami czynnościowymi. W życzeniach wykorzystujących te środki stylistyczne gratulanci „proszą” określone byty, takie jak wiosna (i charakterystyczne dla niej zjawiska, np. promienie słońca bądź krople deszczu), święto czy nowy rok, o „podarowanie” odbiorcom różnorodnych dóbr; jako „sprawca” braku trosk jednokrotnie wskazywany jest zaś pierwszy zimowy śnieg. Tego typu odwołania do pór roku i sił przyrody również nie są obecne w polskojęzycznych życzeniach – świadczą one jednak o roli, jaką cykl przyrodniczy odgrywa w świadomości Rosjan. Poza tym w treści życzeń relatywnie często spotykane jest obrazowanie przestrzenne, przejawiające się w postulowaniu „pozostania” trosk w mijającym roku.

Niekiedy uczucia negatywne porównywane są także do ujemnie waloryzowanych warunków atmosferycznych, takich jak chłód i ślota, podczas gdy wartości pozytywne, jak brak trosk czy młodzieńczy wigor, aktywizują asocjacje z roślinnością i kwitnięciem.

Rosyjskojęzyczne powinszowania cechuje ponadto obecność odwołań do powszechnie rozpoznawanych symboli, np. szczęście ukazywane jest w nich jako pięciolistny kwiat, a pozytywna symbolika ciepła, słońca i jasności stanowi metaforę przyjemnych doznań. Poza tym do przekazywania życzeń pokoju regularnie wykorzystywana jest metafora nieba, w której zawarte są konotacje spokoju i czystości. Zabiegi tego rodzaju stosowane są znacznie rzadziej w polskojęzycznych formułach życzących.

Okazjonalnie spotykane są także życzenia, w których problemy konceptualizowane są jako piętrzące się na widnokręgu chmury, a życie jako niewzburzony, spokojnie płynący strumień.

W pojedynczych życzeniach uwidaczniają się także metafory związane z wojną i walką (np. polegające na przedstawianiu życia jako frontu wojennego), służące do nadania życzeniom humorystycznego charakteru, których również nie odnotowano w polskojęzycznym materiale tekstowym.

8.3. Wnioski

Informacje zawarte w tym rozdziale dowodzą, że w zakresie konceptualizacji wartości występujących w treści polsko- i rosyjskojęzycznych życzeń uwidaczniają się zarówno podobieństwa, jak i różnice. Naszym celem w ramach rekapitulacji podjętych rozważań nie jest ich ponowne charakteryzowanie – wszak cechy łączone z poszczególnymi pojęciami, ich udział, a także figury stylistyczne stosowane w tekstach życzeń zostały szczegółowo opisane we wcześniejszych podsumowaniach. W świetle przed-

stawionych deskrypcji pragniemy jedynie dokonać konstatacji, iż charakterystyczne cechy (wymiary) kultury polskiej i rosyjskiej są odzwierciedlone zarówno w samym doborze pojęć aksjologicznych oraz tworzonych przez nie kolekcji, jak i na poziomie konceptualizacji oddzielnych wartości werbalizowanych w treści powinszowań, tj. przypisywanych im w tekstach właściwości konotacyjnych. Spostrzeżenie to prowadzi do konkluzji, iż kultura i warunkowane przez nią konwencje składania życzeń wywierają znaczący wpływ na postrzeganie poszczególnych pojęć w obu grupach. Wartości projektowane na adresatów powinszowań przeważnie zyskują charakter powielanych stereotypów, które, w zależności od stopnia kreatywności językowej autorów powinszowań lub innych czynników o naturze psychiczno-społecznej, przyjmują postać wypowiedzi ustabilizowanych zarówno od strony formalnej, jak i semantycznej (formuł), bądź też sądów, których szablonowość ujawnia się wyłącznie na płaszczyźnie semantycznej (topik).

Wnioski końcowe

Celem niniejszej monografii była rekonstrukcja oraz porównanie językowych obrazów wartości zawartych w treści polsko- i rosyjskojęzycznych życzeń przekazywanych za pośrednictwem kart pocztowych w drugiej połowie XX wieku. W świetle przedstawionych na jej łamach rozważań należy stwierdzić, że cel ten został osiągnięty: zgodnie z przyjętymi założeniami scharakteryzowano bowiem wartości stanowiące przedmiot powinszowań, a także porównano ich konceptualizacje. Duże znaczenie dla zrozumienia istotności poszczególnych pojęć w językowym obrazie wartości Polaków i Rosjan miało także przeanalizowanie kolejności wymieniania poszczególnych wartości w ramach kolekcji, w które układają się one w treści powinszowań. W ramach podsumowania szczegółowych rozważań, odpowiemy *expressis verbis* na postawione przez nas wcześniej pytania badawcze, a następnie w syntetyczny sposób zrekapitulujemy uzyskane wyniki, ukazując prototypowe i stereotypowe cechy obrazu wartości Polaków i Rosjan, wyłaniającego się z tekstów życzeń.

1. W toku analiz wykazano, że wartości werbalizowane w treści polsko- i rosyjskojęzycznych życzeń tworzą niewielką grupę, której trzon stanowi ograniczony zestaw pojęć, w dużej mierze wzajemnie odpowiadających sobie w tekstach napisanych w porównywanych językach. W skład wartości, które są najczęściej przywoływane w polskojęzycznych powinszowaniach, wchodzi: zdrowie, szczęście, pomyślność, pogodna atmosfera, dobro, radość, wesołość, spełnienie marzeń i Boże błogosławieństwo. W życzeniach wielkanocnych ponadto często wymieniane są takie uświęcone tradycją czynności, jak uczestnictwo w śmigusie-dyngusie i spożywanie jajka wielkanocnego. Z kolei rdzeń rosyjskojęzycznych życzeń stanowi zdrowie, szczęście, sukces, dobro, radość, pomyślność i pozytywny nastrój. Dominującymi rodzajami dóbr w rosyjsko- i polskojęzycznych tekstach są zatem wartości odcuciowe i witalne. Znaczący udział w badanych tekstach cechuje także wartości ogólne, a w rosyjskojęzycznym materiale – wartości prestiżowe (sukces). Dobra zaliczone do pozostałych kategorii rzadko stają się przedmiotem życzeń.

2. Pod wpływem typowej dla gatunku konwencji stylistycznej wartościom przypisywany jest szereg cech konotacyjnych, ukazujących charakterystyczne dla życzeń sposoby konceptualizowania poszczególnych pojęć. Przeprowadzone analizy polskojęzycznych tekstów pokazały, że w powinszowaniach urodzinowych i imieninowych wartości najczęściej charakteryzowane są za pomocą określeń dużej ilości, podczas gdy życzenia bożonarodzeniowe i wielkanocne eksponują temporalne właściwości pojęć aksjologicznych (trwanie wartości w czasie świąt). Z kolei powinszowania noworoczne z reguły ograniczają czas trwania wartości do perspektywy rocznej. W rosyjskojęzycznych tekstach zwykle występują natomiast wskazania na pożądaną sferę życia, w której realizowane mają być poszczególne wartości (w życzeniach z okazji Dnia Kobiet i urodzin), a także ich jakościową charakterystykę (w powinszowaniach z okazji Święta Pracy, Dnia Zwycięstwa i Rocznicy Rewolucji Październikowej)

oraz czas trwania (w życzeniach noworocznych). Pozostałe kategorie cech zaobserwowane zostały w mniejszej liczbie powinszowań. Rozważania te doprowadziły nas do wniosku, że większość cech przepisywanych wartościom ma charakter stereotypów formalno-semantycznych i jest werbalizowana wyłącznie w celu hiperbolizacji życzeń oraz dla nadania im większej ekspresywności i emocjonalności. Wydaje się, że źródła konwencjonalnych określeń cech wartości stosowanych w treści współczesnych życzeń należy upatrywać w myśleniu magicznym (np. odwołania do dużej ilości bądź liczby dóbr prawdopodobnie miały pierwotnie na celu zapewnienie większego powodzenia w ich wyjednywaniu u sił wyższych).

3. Jak zaobserwowano wyżej, w doborze i konceptualizacji wartości występują zarówno podobieństwa, jak i różnice.

- a. Udział poszczególnych kategorii wartości w życzeniach związanych z każdą z omawianych okazji jest zbliżony w tekstach formułowanych w obu językach. Warto w tym miejscu jednak zwrócić uwagę na swoistą konwencjonalną „specjalizację” wartości odcuciowych zaobserwowaną w treści polskojęzycznych powinszowań, ujawniającą się w częstszym przywoływaniu nazw długotrwałych stanów emocjonalnych niż określeń uczuć-afektów w tekstach życzeń związanych ze świętami prywatnymi i Nowym Rokiem oraz w odwrotnej tendencji dla powinszowań składanych z okazji świąt religijnych. Takie znaczące różnice nie występują w materiale rosyjskojęzycznym, w którym dominują nazwy stanów emocjonalnych, a znacznie większa liczba nazw uczuć-afektów występuje tylko w życzeniach przesyłanych na okoliczność świąt wiosennych, w których wyrażana jest radość z ocieplającego się klimatu. Rozbieżności te wskazują na chęć dostosowania powinszowań do charakteru okoliczności: im bardziej antropocentryczne jest święto, tym bardziej prawdopodobne, że gratulanci sięgać będą w życzeniach po nazwy wartości konotujące długotrwałość i pełnię. Powinszowania składane z okazji świąt religijnych z reguły zawierają zaś nazwy krótkotrwałych pozytywnych uczuć, których trwanie ograniczone jest do czasu świątecznego. W centrum uwagi sytuowane jest w nich samo święto, a poszczególne wartości pełnią jedynie sekundarną funkcję, gdyż ich realizacja ma na celu umożliwienie należytej celebracji konkretnej okoliczności. Różnice te znajdują także odzwierciedlenie w cechach przypisywanych poszczególnym wartościom przez winszowników w tekstach życzeń.
- b. Powyższe obserwacje znajdują także potwierdzenie w prototypowym następcie składników treści powinszowań składanych z okazji poszczególnych świąt. W większości wypadków polskojęzyczne życzenia rozpoczynają się bowiem od zdrowia, po którym mogą nastąpić szczęście i pomyślność (w życzeniach urodzinowych i imieninowych) oraz wesołość i radość (w życzeniach wielkanocnych i bożonarodzeniowych). Treść rosyjskojęzycznych życzeń jest natomiast z reguły oparta na modelu ZDROWIE + SZCZĘŚCIE + SUKCES. Prototypowa kombinacja członów powinszowań stanowi odzwierciedlenie najbardziej upragnionych dóbr według malejącej istotności. Podobieństwa między polsko- i rosyjskojęzycznymi tekstami dotyczą dwóch pierwszych wartości, tj. zdrowia i szczęścia, podczas

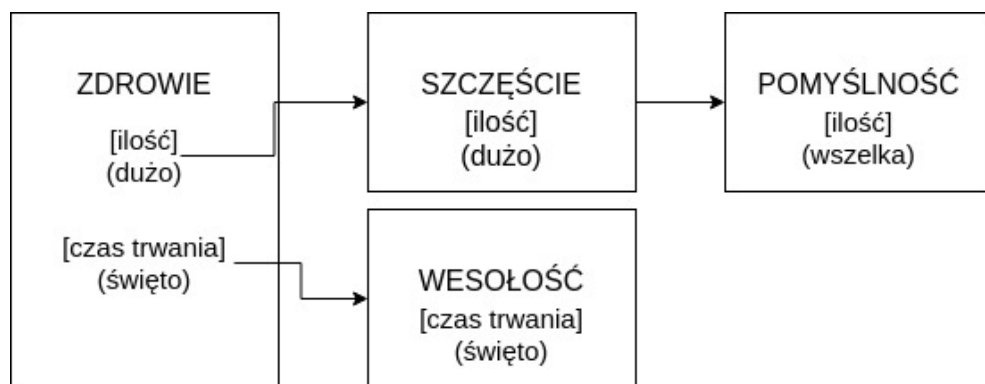
gdy istotne różnice kulturowe ujawniają się w wartościach sytuowanych zwykle na trzecim miejscu.

4. W życzeniach formułowanych przez Polaków i Rosjan znajdują odzwierciedlenie cechy kultury polskiej i rosyjskiej. Przede wszystkim uwidacznia się w nich wysokokontekstowość, której przejawem jest brak precyzacji licznych pojęć umieszczanych w powinszowaniach (por. życzenia dobra, pomyślności czy szczęścia). W samym wyborze wartości dawany jest ponadto wyraz charakterystycznych cech rozpatrywanych kultur. Treść życzeń może informować m.in. o silnym unikaniu niepewności, znamionym zarówno dla kultury polskiej, jak i rosyjskiej (odzwierciedlonym w powinszowaniach zdrowia i szczęścia), długoterminowej orientacji społeczeństwa rosyjskiego (wyrażającej się w koncentracji na sukcesie, rozumianym jako rezultat wytrwałej pracy) i w nieco większym stopniu krótkoterminowej orientacji kultury polskiej (wyrażającej się w przekazywaniu życzeń pomyślności, tj. przypisywaniu życiowego powodzenia wyłącznie szczęśliwym okolicznościom). O krótkoterminowości i/lub powściągliwości społeczeństwa polskiego świadczy także predylekcja do odwoływania się do wartości tradycyjnych i transcendentnych. Poza tym w rosyjskojęzycznych powinszowaniach stosunkowo często spotykane są przejawy dużego dystansu władzy (w regulowaniu zachowań odbiorców), powściągliwości (w wyrażaniu negatywnych uczuć) i kobiecości (w akcentowaniu znaczenia wartości moralnych i społecznych oraz w dodatnim wartościowaniu partnerów interakcji, tj. koncentracji na utrzymywaniu dobrych relacji z innymi ludźmi). Hierarchia dóbr wyłaniająca się z treści życzeń jest również po części zgodna z preferencjami aksjologicznymi deklarowanymi przez Polaków i Rosjan w dotychczasowych badaniach ankietowych. Dotyczy to takich istotnych dla Polaków dóbr, jak szczęście rodzinne, zdrowie oraz wiara w Boga. Podobnie jest w przypadku Rosjan, którzy w badaniach sondażowych wskazują m.in. na duże znaczenie zdrowia, szczęścia i dbałości o środowisko naturalne – odwołują się oni bowiem w powinszowaniach do zdrowia i szczęścia oraz częściej niż Polacy nawiązują do tematyki przyrodniczej. Kultura narodowa wywiera także znaczący wpływ na sposób konceptualizacji pojęć aksjologicznych. Przede wszystkim uwidacznia się on w dostosowywaniu treści życzeń do charakteru konkretnych świąt (szczególnie wyraźnie przejawiającym się w polskiej wspólnocie językowo-kulturowej). Oprócz tego liczna reprezentacja cech ilościowych w polskojęzycznych powinszowaniach, w wyniku ich konwencjonalizacji współcześnie pełniących wyłącznie funkcję figur stylistycznych, może stanowić wyraz męskości społeczeństwa polskiego, które w większym stopniu niż Rosjanie nastawione jest na „gromadzenie” dóbr. Koncentracja na różnorodnych sferach realizowania się wartości oraz ich własnościach jakościowych może natomiast odzwierciedlać kobiecość kultury rosyjskiej, cechującej się przypisywaniem dużej istotności jakości życia w jego różnych aspektach. Dążenie do uwzględnienia możliwie szerokiej gamy sfer egzystencji odbiorców poprzez wymienianie wzajemnie uzupełniających się wartości wyraża również holizm myślenia, który jest charakterystyczny dla Rosjan. Poza tym w powinszowaniach realizowane są zasady grzeczności swoiste dla kultury polskiej i rosyjskiej, m.in. polska reguła współodczuwania, aprobaty i życzliwości

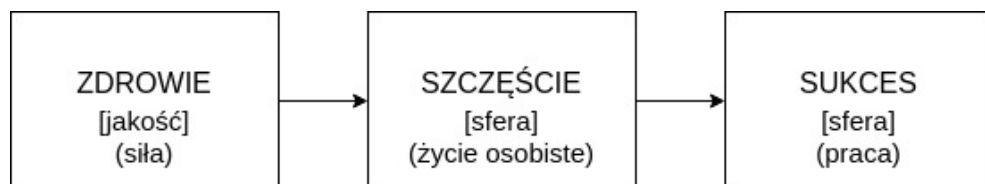
dla poczynań partnera, składania dowodów pamięci i dyskrecji oraz rosyjska zasada przyjazności, życzliwości i uwagi wobec partnera (w tej kwestii por. opracowania Marcjanik 2001, Крылова 2006).

5. Sposób werbalizowania wartości w treści przeanalizowanych życzeń ujawnia ponadto ich dużą różnorodność gatunkowo-pragmatyczną. Nie są bowiem powinshawania wyłącznie ekspresywami służącymi do werbalizowania emocji i postaw nadawców oraz behabitywami kreującymi atmosferę grzecznościową. Rosyjskojęzyczne życzenia (w mniejszym stopniu dotyczy to także ich polskich odpowiedników) stosunkowo często wykazują bowiem podobieństwo (także formalne, ze względu na częste stosowanie form trybu rozkazującego czasownika) do dyrektywnych aktów mowy, takich jak prośba, rada, rozkaz, żądanie czy polecenie. Dążenie do wywierania wpływu na odbiorców odzwierciedla charakterystyczny dla kultury rosyjskiej duży dystans władzy, gdyż tego typu treści stanowią najczęściej przedmiot życzeń składanych młodszymi partnerom interakcji. Innym znamionym elementem treści rosyjskojęzycznych powinszowań (w polskojęzycznych życzeniach występującym jedynie okazjonalnie) jest wyrażanie negatywnego stosunku do życia, która to praktyka upodabnia te akty do skargi. W ten sposób odzwierciedlana jest powściągliwość kultury rosyjskiej, wyrażająca się w predylekcji do wyrażania negatywnych emocji. Poza tym zarówno polsko-, jak i rosyjskojęzyczne teksty ujawniają niekiedy cechy modlitwy bądź błogosławieństwa. Znaczącą różnicą kulturową występującą w tego typu aktach jest jednak fakt, że Polacy proszą o wstawiennictwo w realizacji wartości osoby boskiej, tj. odwołują się do kategorii z kręgu kultury chrześcijańskiej, podczas gdy Rosjanie nakładają odpowiedzialność za urzeczywistnienie określonych dóbr przede wszystkim na siły przyrody. W niektórych sytuacjach życzenia formułowane w obu językach upodabniają się ponadto do gratulacji: w wypadku, gdy przedmiotem powinszowań są dalsze sukcesy, presupozycją jest bowiem wyrażanie uznania dla wcześniejszych osiągnięć adresata.

Podsumowując powyższe odpowiedzi, w celu syntetycznego przedstawienia obrazu wartości wyłaniającego się z przeanalizowanego materiału tekstowego, za pomocą uproszczonych schematów zilustrujemy prototypowe kombinacje wartości występujące odpowiednio w polsko- i rosyjskojęzycznych tekstach życzeń oraz prototypowe kategorie wyodrębnione w ich konceptualizacjach, ukazujące konwencjonalnie konotowane przez nie cechy:

Schemat 1. Prototypowy model wartości w polskojęzycznych życzeniach.

Schemat 2. Prototypowy model wartości w rosyjskojęzycznych życzeniach.

Zaprezentowane modele dowodzą, że wartości wymieniane w treści powinszowań z reguły przyjmują postać utartych połączeń formalnych oraz semantycznych, które pod wpływem znajomości konwencjonalnych sposobów składania życzeń i stosowanych w nich figur stylistycznych są reprodukowane przez nadawców z pamięci. W rezultacie tworzą one stereotypy, które przyjmują postać formuły lub topiki (Bartmiński 1998).

Niebagatelną kwestią jest fakt, że konceptualizacje te kreślą także swoisty stereotypowy („życzeniowy”) obraz człowieka, którego dobro konstytuowane jest przede wszystkim przez witalność oraz pozytywne emocje. Emocje te mogą mieć przy tym zarówno charakter utrzymujących się w długim czasie stanów wewnętrznych, jak i chwilowych, ulotnych afektów. Koncentracja na długotrwałej perspektywie jest jednak bardziej charakterystyczna dla Rosjanina, dla którego sukces jest efektem wyłożonego wysiłku, podczas gdy Polak częściej zawiera swój los szczęściu i sprzyjającym okolicznościom. Uniwersum polskiego bohatera powinszowań ograniczone jest głównie do jego osoby i rzadko wykracza poza jego indywidualną egzystencję, niekiedy obejmuje jednak życie rodzinne, towarzyskie i zawodowe. Zdecydowanie silniej związek jednostki ze zbiorowością akcentowany jest w rosyjskich życzeniach, które częściej ukazują odbiorcę jako członka rodziny, osobę przynależącą do grup koleżeńskich, pracownika czy ucznia, a niekiedy również przedstawiciela narodu.

* * *

Odpowiedzi udzielone na postawione w książce pytania potwierdzają przyjętą hipotezę, iż tekstowe obrazy wartości są w dużym stopniu zależne od różnego rodzaju konwencji, przede wszystkim kulturowych, lecz także – powiązanych z nimi i niejako będących ich wynikiem – społecznych i językowych. Obserwacja ta odpowiada założeniu M. Wojtak o „kulturowym dookreślaniu reguł współtworzących konwencje, w tym konwencje komunikacyjne i inne normy szczegółowe”. Dzieje się tak, gdyż „Konwencje kulturowe, stylowe i gatunkowe tworzą (...) kontinuum zjawisk wzajemnie się warunkujących i objaśniających” (Wojtak 2015: 21, 30). Jak staraliśmy się bowiem wykazać, mechanizm ten znajduje zastosowanie w treści życzeń: konwencje ogólne (kulturowe) wywierają wpływ na konwencje szczegółowe, m.in. społeczne, komunikacyjne, gatunkowe i inne, których mozaika kształtuje tekstowe obrazy wartości. Najważniejszą determinantą takiego wyprofilowania pojęć aksjologicznych są jednak konwencje kulturowe, które zdają się najsilniej oddziaływać na wzorce formuł życzących. Spostrzeżenie to potwierdza słuszność traktowania powinszowań jako tekstów kultury (Masłowska 2016), magazynujących stereotypowe, wyidealizowane wyobrażenia o świecie (w tym także, a może przede wszystkim, o świecie wartości), które są immanentne dla przedstawicieli poszczególnych lingwokultur. Przystawiane są one bowiem przez nich w procesie socjalizacji, której istotną częścią jest nabywanie kompetencji językowo-kulturowej i komunikacyjnej.

Godzi się odnotować, że uzyskane rezultaty są także potwierdzeniem hipotezy Sapira-Whorfa głoszącej determinizm i relatywizm językowy – ukazują bowiem, że w tekstach życzeń występują istotne różnice, silnie odzwierciedlające językowo-kulturową specyfikę porównywanych społeczności. Wnioski płynące z badań nie pretendują do miana twierdzeń rozstrzygających o roli poszczególnych pojęć aksjologicznych w obrazie świata Polaków i Rosjan, aczkolwiek pozwalają na ukazanie istotnego wycinka językowego obrazu świata wartości zawartego w relewantnym etnolingwistycznie i aksjologicznie materiale tekstowym.

Kończąc rozważania nad problematyką poruszaną w tej pracy, należy zauważyć, że perspektywa dalszych badań nad wartościami werbalizowanymi w treści życzeń mogłaby obejmować ewolucję treści powinszowań w zakresie przywoływanych w nich pojęć aksjologicznych. Przyszłe analizy mogłyby dotyczyć zarówno życzeń składanych w okresie wcześniejszym niż ten, który jest przedmiotem niniejszej monografii (tj. np. życzeń z pierwszej połowy XX stulecia czy powinszowań XIX- oraz XVIII-wiecznych), jak i tekstów współczesnych, przesyłanych za pomocą nowoczesnych środków przekazu. Interesujące byłoby także uwzględnienie życzeń zaczerpniętych z innego rodzaju źródeł, m.in. tekstów literackich, korespondencji listownej, powinszowań składanych ustnie w kontakcie bezpośrednim, gotowych tekstów życzeń zamieszczanych w internecie i innych. W celu porównania większej liczby obrazów wartości analogiczne badania mogłyby zostać przeprowadzone na materiale tekstów życzeń napisanych w innych językach. Kolejnym godnym uwagi aspektem jest zbadanie powinszowań uzupełnionych o informacje o płci, relacji, wieku, pochodzeniu, wykształceniu czy miejscu zamieszkania partnerów interakcji. Dane te mogłyby bowiem ukazać, w jaki sposób inne czynniki pragmatyczne i społeczne kształtują obraz wartości będących przedmiotem życzeń.

Bibliografia

- Adamowski, J. (1992). *Ludowe sposoby składania życzeń (słowo w kontekście kultury)*. W: Anusiewicz, J., Marcjanik, M. (Red.). *Język a Kultura*, t. 6: *Polska etykieta językowa*. Wrocław: Wiedza o Kulturze: 97–105.
- Adamowski, J. (1994). Gatunek tekstu a znaczenie słowa (na materiale folkloru polskiego). *Etnolingwistyka*, 6: 53–63.
- Anusiewicz, J. (1991). *Kulturowa teoria języka. Zarys problematyki*. W: Anusiewicz, J., Bartmiński, J. (Red.). *Język a Kultura*, t. 1: *Podstawowe pojęcia i problemy*. Wrocław: Wiedza o Kulturze: 17–30.
- Anusiewicz, J. (1995). *Lingwistyka kulturowa. Zarys problematyki*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Anusiewicz, J. (1999). *Problematyka językowego obrazu świata w poglądach niektórych językoznawców i filozofów niemieckich XX wieku*. W: Bartmiński, J. (Red.). *Językowy obraz świata*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej: 261–289.
- Anusiewicz, J., Dąbrowska, A., Fleischer, M. (2000). *Językowy obraz świata i kultura. Projekt koncepcji badawczej*. W: Dąbrowska, A., Anusiewicz, J. (Red.). *Język a Kultura*, t. 13: *Językowy obraz świata i kultura*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego: 11–44.
- Apresjan, J. D. (1980). *Semantyka leksykalna. Synonimiczne środki języka*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich – Wydawnictwo.
- Apresjan, J. D. (1994). Naiwny obraz świata a leksykografia. *Etnolingwistyka*, 6: 5–12.
- Austin, J. L. (1962). *How to do things with words*. Oxford: Clarendon Press.
- Awdiejew, A. (1987). *Pragmatyczne podstawy interpretacji wypowiedzeń*. Kraków: UJ.
- Awdiejew, A. (2007). *Gramatyka interakcji werbalnej*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Bachtin, M. (1970). *Problemy poetyki Dostojewskiego*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Banaś, P. (1993). *Karta pocztowa jako przedmiot badań*. W: Banaś, P. (Red.). *Aksjosemiotyka karty pocztowej*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego: 5–15.
- Baranowska, M. (2003). *Posłaniec uczuć. Prywatna historia pocztówki*. Warszawa: Wydawnictwo Książkowe Twój Styl.
- Barker, C., Gałasiński, D. (2001). *Cultural studies and discourse analysis: a dialogue on language and identity*. London: SAGE.
- Bartmiński, J. (1990). *Kolekcja w strukturze tematycznej tekstu ustnego*. W: Dobrzyńska, T. (Red.). *Tekst w kontekście*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich: 155–174.
- Bartmiński, J. (1992). Nikita Iljicz Tołstoj i program etnolingwistyki historycznej. *Etnolingwistyka*, 5: 9–27.
- Bartmiński, J. (Red.). (1996). *Słownik stereotypów i symboli ludowych*, t. 1: *Kosmos: niebo, światła niebieskie, ogień, kamienie*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Bartmiński, J. (1998). *Podstawy lingwistycznych badań nad stereotypem – na przykładzie stereotypu matki*. W: Anusiewicz, J., Bartmiński, J. (Red.). *Język a Kultura*, t. 12: *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki. Teoria, metodologia, analizy empiryczne*. Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej: 63–83.

- Bartmiński, J. (2002). *Etnolingwistyka*. W: Wojnowski, J. (Red.). *Wielka encyklopedia PWN*, t. VIII. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN: 380–381.
- Bartmiński, J. (2003). *Miejsce wartości w językowym obrazie świata*. W: Bartmiński, J. (Red.). *Język w kręgu wartości. Studia semantyczne*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej: 59–86.
- Bartmiński, J. (2004). Etnolingwistyka słowiańska. Próba bilansu. *Etnolingwistyka*, 16: 9–27.
- Bartmiński, J. (2006a). *O pojęciu językowego obrazu świata*. W: Bartmiński, J. *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej: 11–21.
- Bartmiński, J. (2006b). *Definicja kognitywna jako narzędzie opisu konotacji*. W: Bartmiński, J. *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej: 42–51.
- Bartmiński, J. (2006c). *Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata*. W: Bartmiński, J. *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej: 76–88.
- Bartmiński, J. (2006d). *O profilowaniu pojęć*. W: Bartmiński, J. *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej: 89–97.
- Bartmiński, J. (2007a). *Czym zajmuje się etnolingwistyka?*. W: Bartmiński, J. *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*. Lublin: Wydawnictwo UMCS: 32–39.
- Bartmiński, J. (2007b). *Lubelska etnolingwistyka*. W: Bartmiński, J. *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*. Lublin: Wydawnictwo UMCS: 40–50.
- Bartmiński, J. (2008). *Etnolingwistyka, lingwistyka, kulturowa, lingwistyka antropologiczna*. W: Dąbrowska, A. (Red.). *Język a Kultura*, t. 20: *Tom jubileuszowy*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego: 15–33.
- Bartmiński, J. (2009). *Aspects of Cognitive Ethnolinguistics*. London: Equinox.
- Bartmiński, J. (2012). *Jak opisywać gatunki mowy?*. W: Burzyńska-Kamieniecka, A. (Red.). *Język a Kultura*, t. 23: *Akty i gatunki mowy w perspektywie kulturowej*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego: 13–32.
- Bartmiński, J. (2016). O aktualnych zadaniach etnolingwistyki. *Etnolingwistyka*, 28: 7–29.
- Bartmiński, J., Niebrzegowska-Bartmińska, S. (2009). *Tektologia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bartmiński, J., Niebrzegowska, S. (1998). *Profile a podmiotowa interpretacja świata*. W: Bartmiński, J., Tokarski, R. (Red.). *Profilowanie w języku i tekście*. Lublin: Wydawnictwo UMCS: 211–224.
- Bartmiński, J., Panasiuk, J. (1993). *Stereotypy językowe*. W: Bartmiński, J. (Red.). *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. 2: *Współczesny język polski*. Wrocław: Wiedza o Kulturze: 363–388.
- Bartmiński, J., Tokarski, R. (1986). *Językowy obraz świata a spójność tekstu*. W: Dobrzyńska, T. (Red.). *Teoria tekstu. Zbiór studiów*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich: 65–81.
- Bielińska-Gardziel, I. (2009). *Stereotyp rodziny we współczesnej polszczyźnie*. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Błasiak, A. (2002). *Młodość – świat wartości*. Kraków: Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”.
- Borejszo, M. (1996). *Boże Narodzenie w polskiej kulturze*. Poznań: Wydawnictwo „W drodze”.
- Borowiecka, E. (1991). *Komentarz do listy haseł słownika aksjologicznego*. W: Puzynina, J., Bartmiński, J. (Red.). *Język a kultura*, t. 2: *Zagadnienia leksykalne i aksjologiczne*. Wrocław: Wiedza o Kulturze: 211–216.

- Brzozowski, P. (2003). *Problemy hierarchizacji wartości w filozofii i psychologii*. W: Bartmiński, J. (Red.). *Język w kręgu wartości. Studia semantyczne*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej: 43–58.
- Byatt, A. (1978). *Picture Postcards and Their Publishers (1894–1939)*. Malvern: Golden Age Books.
- Chruszczewski, P. (2011). *Językoznawstwo antropologiczne. Zadania i metody*. Wrocław: Polska Akademia Nauk. Oddział we Wrocławiu.
- Chudzik, A. (2002). *Mowne zachowania magiczne w ujęciu pragmatyczno-kognitywnym*. Kraków: Universitas.
- Cichoń, W. (1996). *Wartości – człowiek – wychowanie. Zarys problematyki aksjologiczno-wychowawczej*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Czachur, W. (2011). Dyskursywny obraz świata. Kilka refleksji. *Tekst i Dyskurs*, 4: 79–97.
- Czachur, W. (2017). *Lingwistyka kulturowa i międzykulturowa. Pytania badawcze, zadania i perspektywy*. W: Czachur, W. (Red.). *Lingwistyka kulturowa i międzykulturowa. Antologia*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego: 7–38.
- Czarnecka, K. (1998). *Słowo odzwierciedleniem czasów – świąteczne życzenia prasowe na przestrzeni półwiecza*. W: Gajda, S., Pietryga, A. (Red.). *Słowo i czas*. Opole: TiT: 159–166.
- Czarnecka, K. (1999). *Między konwencją a aktualizacją – językowy kształt prasowych życzeń świątecznych*. W: Białokórska, M. (Red.). *Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny*, t. 5. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego: 133–142.
- Darowski, R. (1995). *Filozofia człowieka: zarys problematyki*. Kraków: WAM.
- Dąbrowska, A. (2005). *Współczesne problemy lingwistyki kulturowej*. W: Czermińska, M. i in. (Red.). *Polonistyka w przebudowie*, t. 2. Kraków: Universitas: 99–110.
- van Dijk, T. A. (2001). *Badania nad dyskursem*. W: van Dijk, T. A. (Red.). *Dyskurs jako struktura i proces*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN: 9–44.
- Dobrzyńska, T. (1992). *Metafora w przekładzie*. W: Nowakowska-Kempna, I. (Red.). *Język a Kultura*, t. 8: *Podstawy metodologiczne semantyki współczesnej*. Wrocław: Wiedza o Kulturze: 231–250.
- Drabik, B. (2004). *Komplement i komplementowanie jako akt mowy i komunikacyjna strategia*. Kraków: Universitas.
- Duda, B. (2015). *Dyskursywne i tekstowe reprezentacje współczesnej przestrzeni miejskiej (rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Bożeny Witosz)*. Katowice: Uniwersytet Śląski, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Polskiej.
- Dunin, J. (2004). *Te dawne, błyszczące obrazki*. W: Banaś, P. (Red.). *Aksjosemiotyka karty pocztowej*. Wrocław–Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wydawnictwo „Korporacja Polonia”: 117–126.
- Dzieniaśiewicz, D. (2020). *Czy zdrowie, szczęście i pomyślność stanowią podstawowe składniki formuł życzeń „bez względu na okazję”?*. W: Wojan, K. (Red.). *Wokół pewnego cytatu*. Warszawa: BEL Studio: 87–98.
- Dzieniaśiewicz, D. (2023). *Odwołania do cykliczności natury w polsko- i rosyjskojęzycznych aktach życzeń przesyłanych na kartach pocztowych*. W: Borowiak P., Czachowska-Aleksić N., Kucharski M. (Red.). *Słowianie, my lubim... świętować*. Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk: 13–28.
- Dzieniaśiewicz, D., Wierchoń, P. (2017). Z prac nad korpusem polsko- oraz rosyjskojęzycznych wiadomości przesyłanych na kartach pocztowych w drugiej połowie XX w. Zagadnienia transkrypcji i anotowania. *Napis*, 23: 277–301.
- Engelking, A. (2010). *Kłątwa. Rzecz o ludowej magii słowa*. Warszawa: Oficyna Naukowa.

- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: the critical study of language*. New York: Longman.
- Ficek, E. (2013). *Poradnik. Model gatunkowy i jego tekstowe aktualizacje*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Filip, G. (2007). Życzenie jako gatunek tekstu. *Stylistyka*, 16: 553–565.
- Folkierska, A. (1979). *Typy wartości, ich miejsce i funkcjonowanie w kulturze*. W: Świda, H. (Red.). *Młodzież a wartości*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne: 94–134.
- Głaz, A. (2014). Koncepcja etnolingwistyki według Jamesa Underhilla. *Etnolingwistyka*, 26: 141–154.
- Głaz, A. (2018). Lubelska etnolingwistyka kognitywna a anglojęzyczna lingwistyka kulturowa. Wybrane problemy. *Etnolingwistyka*, 30: 232–257.
- Gos, E. (2006). Co to jest tekst precedensowy?. *Przegląd Rusycystyczny*, 4: 78–84.
- Grabias, S. (2001). *Język w zachowaniach społecznych*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Grodziński, E. (1980). *Wypowiedzi performatywne: z aktualnych zagadnień filozofii języka*. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Grzegorzczak, A. (1983). *Próba treściowego opisu świata wartości i jej etyczne konsekwencje*. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Grzegorzczakowa, R. (1998a). *Profilowanie a inne pojęcia opisujące hierarchiczną strukturę znaczenia*. W: Bartmiński, J., Tokarski, R. (Red.). *Profilowanie w języku i tekście*. Lublin: Wydawnictwo UMCS: 9–17.
- Grzegorzczakowa, R. (1998b). *O rozumieniu prototypu i stereotypu we współczesnych teoriach semantycznych*. W: Anusiewicz, J., Bartmiński, J. (Red.). *Język a Kultura*, t. 12: *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki. Teoria, metodologia, analizy empiryczne*. Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej: 109–115.
- Grzegorzczakowa, R. (1999). *Pojęcie językowego obrazu świata*. W: Bartmiński, J. (Red.). *Językowy obraz świata*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej: 39–46.
- Habrajska, G. (1993). Struktura życzeń świątecznych. *Poradnik Językowy*, 7: 384–396.
- Hall, E. T. (1976). *Beyond Culture*. New York: Anchor Press.
- Hofstede, G., Hofstede, G. J. (2007). *Kultury i organizacje. Zaprogramowanie umysłu*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Ingarden, R. (1970). *Czego nie wiemy o wartościach?*. W: Ingarden, R. *Studia z estetyki*, t. III. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe: 220–257.
- Jackowski, J. (2004). Cenzura pocztówek pod zaborem rosyjskim w latach 1894–1915. W: Banaś, P. (Red.). *Aksjosemiotyka karty pocztowej*. Wrocław – Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wydawnictwo „Korporacja Polonia”: 83–96.
- Jarosz, B. (2014). *Językowy obraz ślubu*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Jaworski, R. (2004). *Obrazy wroga. Propaganda pocztówkowa w czasie I wojny światowej*. W: Banaś, P. (Red.). *Aksjosemiotyka karty pocztowej*. Wrocław – Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wydawnictwo „Korporacja Polonia”: 43–48.
- Jedliński, R. (2000). *Językowy obraz świata wartości w wypowiedziach uczniów kończących szkołę podstawową*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe AP.
- Jędrzejko, E., Kita, M. (2003). Wszystkiego najlepszego! Życzenia jako akty językowo-kulturowe: konwencje i kreacyjność. W: Kleszczowa, K., Sobczykowa, J. (Red.). *Śląskie studia lingwistyczne*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego: 197–207.

- Jordanskaja, L., Mielczuk, I. (1988). *Konotacja w semantyce lingwistycznej i leksykografii*. W: Bartmiński, J. (Red.). *Konotacja*. Lublin: UMCS: 9–34.
- Jurewicz, M. (2019). *Benefaktywność i malefaktywność aktu mowy w przemówieniach parlamentarnych (na przykładzie życzeń wygłaszanych przez posłów w polskim Sejmie i niemieckim Bundestagu)*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Kaczor, M. (2002). *Kilka uwag o estetyce językowej w życzeniach okolicznościowych*. W: Borawski, S., Brzeziński, J. (Red.). *Zielonogórskie seminaria polonistyczne 2001*. Zielona Góra: Uniwersytet Zielonogórski: 189–205.
- Kadyjewska, A. (2001). *Problematyka obrazu świata w badaniach języka pisarza (na przykładzie pism Cypriana Norwida)*. W: Pajdzińska, Tokarski, R. (Red.). *Semantyka tekstu artystycznego*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej: 321–332.
- Kajtoch, W. (2008). *Językowe obrazy świata i człowieka w prasie młodzieżowej i alternatywnej*, t. 1. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kazienko-Szczerbak, M. (2016). *Wartościowanie w wypowiedziach uczniów szkoły podstawowej (na tle przemian cywilizacyjno-kulturowych)* (rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Bernadety Niesporek-Szamburskiej): Katowice: Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Filologiczny.
- Kisiel, A. (2009). Wstępna analiza jednostki *przede wszystkim* na tle właściwości ciągów *nade wszystko* i *ponad wszystko*. *Linguistica Copernicana*, 1 (1): 93–109.
- Kita, M. (2005). *Językowe rytuały grzecznościowe*. Katowice: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania Marketingowego i Języków Obcych.
- Komorowska, E. (2002). *Prośba niejedno ma imię, czyli o wykładnikach prośby w języku rosyjskim i polskim*. W: Szpila, G. (Red.). *Język trzeciego tysiąclecia II*, t 1: *Nowe oblicza komunikacji we współczesnej polszczyźnie*. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Popularyzowania Wiedzy o Komunikacji Językowej Tertium: 371–379.
- Konstańczak, S. (2001). *Internalizacja wartości moralnych*. Słupsk: Wydawnictwo Uczelniane Pomorskiej Akademii Pedagogicznej.
- Kopeć, U. (2008). *Językowy obraz wartości w wypowiedziach licealistów (przyjaźń – miłość – nienawiść)*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Kossecki, J. (2003). *Podstawy nowoczesnej nauki porównawczej o cywilizacjach. Socjologia porównawcza cywilizacji*. Katowice: Śląsk.
- Kotłowski, J. (1998). *Dawne pocztówki: historia – ikonografia – kolekcjonerstwo*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.
- Kowalczyk, S. (1995). *Podstawy światopoglądu chrześcijańskiego*. Wrocław: Tum.
- Kowalski, P. (2010). *Gratulanci i wieszownicy. Zarys komunikacyjnej historii wieszowania*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Krapiec, M. A. (1965). Filozofia bytu a zagadnienie wartości. *Znak*, 130 (4): 424–433.
- Lakoff, G., Johnson, M. (1988). *Metafory w naszym życiu*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Langacker, R. W. (1988). *A View of Linguistic Semantics*. In: Rudzka-Ostyn, B. (Ed.). *Topics of Cognitive Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins: 49–98.
- Laskowska, E. (2011). *Godność wśród wartości – rozważania lingwistyczno-aksjologiczne*. W: Ławrynowicz, J., Zablotny, A. (Red.). *Nauka – Etyka – Wiara 2011: NEW'11: konferencja Chrześcijańskiego Forum Pracowników Nauki, Dobieszków, 23–26 czerwca 2011*. Warszawa: Chrześcijańskie Forum Pracowników Nauki: 13–22.
- Lewandowska-Tomaszczyk, B. (Red.). (2005). *Podstawy językoznawstwa korpusowego*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

- Łozowski, P. (2014). Język a kultura w programie etnolingwistyki kognitywnej Jerzego Bartmińskiego. Między Sapirem a Malinowskim. *Etnolingwistyka*, 26: 155–176.
- Maćkiewicz, J. (1999a). *Kategoryzacja a językowy obraz świata*. W: Bartmiński, J. (Red.). *Językowy obraz świata*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej: 47–55.
- Maćkiewicz, J. (1999b). Co to jest „językowy obraz świata”. *Etnolingwistyka*, 11: 7–24.
- Malkiel, Y. (1959). Studies in irreversible binomials. *Lingua*, 8: 113–160.
- Mańczak, W. (1996). *Problemy językoznawstwa ogólnego*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Mańczyk, A. (1982). *Wspólnota językowa i jej obraz świata. Krytyczne uwagi do teorii językowej Leo Weisgerbera*. Zielona Góra: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Marcjanik, M. (2000). *Polska grzeczność językowa*. Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego.
- Marcjanik, M. (2001). *Etykieta językowa*. W: Bartmiński, J. (Red.). *Współczesny język polski*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej: 281–291.
- Masłowska, E. (2016). *Dobre słowo jako tekst magiczny. Życzenie – pozdrowienie – błogosławieństwo*. W: Burzyńska-Kamieniecka, A. *Język a kultura*, t. 26: *Kulturowe uwarunkowania zachowań językowych – tradycja i zmiana*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego: 231–243.
- Matuszewicz, C. (1975). *Psychologia wartości*. Warszawa–Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Matysek, K. (2004). Telegramy kościuszkowskie i narodowe świadectwem patriotyzmu Wielkopolan. W: Banaś, P. (Red.). *Aksjosemiotyka karty pocztowej*. Wrocław–Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wydawnictwo „Korporacja Polonia”: 109–116.
- Niebrzegowska-Bartmińska, S. (2007). *Wzorce tekstów ustnych w perspektywie etnolingwistycznej*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Niebrzegowska-Bartmińska, S. (2015). *Znaczenia symboliczne a wartości*. W: Adamowski, J., Wójcicka, M. (Red.). *Wartości w języku i kulturze*, tom 8. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej: 47–60.
- Niebrzegowska, S. (1996). *Polski sennik ludowy*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Niesporek-Szamburska, B. (2004). *Językowy obraz pór roku i tradycji kulturowych w twórczości dzieci*. Katowice: Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego.
- Nowakowska-Kempna, I. (1986). *Konstrukcje zdaniowe z leksykalnymi wykładnikami predykatów uczuć*. Katowice: Uniwersytet Śląski.
- Nowakowska-Kempna, I. (1995). *Konceptualizacja uczuć w języku polskim. Prolegomena*. Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej.
- Nowakowska-Kempna, I. (2000). *Konceptualizacja uczuć w języku polskim. Część II. Data*. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej.
- Olma, M. (2006). Akty XIX-wiecznej etykiety grzecznościowej (w korespondencji Józefa Ignacego Kraszewskiego do Władysława Choźkiewicza). *Studia Logopedica*, 1: 399–412.
- Orzechowska, J. (2016). Święto w językowej świadomości Polaków i Rosjan. *Studia Rossica Posnaniensia*, 41: 173–182.
- Ossowska, M. (1966). *Podstawy nauki o moralności*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Ossowska, M. (1975). *Rola ocen w kształtowaniu pojęć*. W: Lazari-Pawłowska, I. (Red.). *Metaetyka*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe: 528–540.

- Ożóg, K. (1990). *Zwroty grzecznościowe współczesnej polszczyzny mówionej (na materiale języka mówionego mieszkańców Krakowa)*. Warszawa–Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Palmer, G. (1996). *Toward a Theory of Cultural Linguistics*. Austin: University of Texas Press.
- Peeters, B. (2015). Language, culture and values: towards an ethnolinguistics based on abduction and salience. *Etnolingwistyka*, 27: 47–62.
- Pietraszko, S. (1993). *Przekazy i wartości*. W: Banaś, P. (Red.). *Aksjosemiotyka karty pocztowej*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego: 29–47.
- Pisarek, W. (2002). *Polskie słowa sztandarowe i ich publiczność*. Kraków: Universitas.
- Prokop, I. (2010). *Aspekty analizy pragmaty lingwistycznej*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Przybyła, O. (2002). Życzenia w komunikacji dydaktycznej. W: Synowiec, H. (Red.). *W kręgu zagadnień dydaktyki języka polskiego i literatury polskiej. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Edwardowi Polańskiemu*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego: 567–573.
- PSA: Gawarkiewicz, R., Pietrzyk, I., Rodziewicz, B. (2008). *Polski słownik asocjacyjny z suplementem*. Szczecin: PRINT GROUP Sp. z o.o.
- Puzynina, J. (1992). *Język wartości*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Puzynina, J. (1993). *O znaczeniu wartości*. W: Bartmiński, J., Mazurkiewicz-Brzozowska, M. (Red.). *Nazwy wartości. Studia leksykalno-semantyczne*. Lublin: UMCS.
- Rachwałowa, M. (1996). Życzenia jako konwencjonalne akty mowy u dzieci klas początkowych. W: Sękowska, E. (Red.). *Świadomość językowa – kompetencja – dydaktyka*, Warszawa: Elipsa: 49–55.
- Rodziewicz, B. (2014). *Wartości. Polacy – Rosjanie – Niemcy*. Szczecin: volumina.pl Daniel Krzanowski.
- Rosch, E. (1978). *Principles of Categorization*. In: Rosch, E., Lloyd, B. B. (Eds.). *Cognition and Categorization*. New York: Lawrence Erlbaum Associates: 27–48.
- Rosch, E. (1983). *Prototype Classification and Logical Classification: The Two Systems*. In: Scholnick, E. (Ed.). *New Trends in Conceptual Representations: Challenges to Piaget's Theory*. Hillsdale: Erlbaum: 73–86.
- Sapir, E. (1978). *Kultura, język, osobowość. Wybrane eseje*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Searle, J. R. (1975). *A Taxonomy of Illocutionary Acts*. W: Gunderson, K. (Ed.). *Language, Mind, and Knowledge. Minnesota Studies in the Philosophy of Science*. Minneapolis: University of Minnesota Press: 344–369.
- SEJP: Brückner, A. (1927). *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Krakowska Spółka Wydawnicza.
- Sharifian, F. (2016). Lingwistyka kulturowa. *Etnolingwistyka*, 28: 31–57.
- Sikora, K. (2011). Winszowanie i dobre słowo w gwarze. *Studia Linguistica*, VI: 171–189.
- Sikora, K. (2013). Życzenia i winszowanie jako akt mowy. *LingVaria*, 16: 179–189.
- SJP PWN: *Słownik języka polskiego PWN*. (Online) <https://sjp.pwn.pl/> (dostęp: 11.06.2024).
- Sobota, A. (2004). *Fotograficzne karty pocztowe*. W: Banaś, P. (Red.). *Aksjosemiotyka karty pocztowej*. Wrocław – Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wydawnictwo „Korporacja Polonia”: 127–136.
- Sokolskaya, E. (2015). Directness in Russia's High-Context Culture. (Online) <https://core.ac.uk/reader/159569825> (dostęp: 11.06.2024).
- Stryjecka, A. (2011). Wszystkiego najlepszego i połamania czego?. *Kształcenie polonistyczne cudzoziemców*, 18: 217–222.

- Styk, J. (1988). *Ewolucja chłopskiego systemu wartości. Analiza historyczno-socjologiczna*. Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej.
- Szpyra, J. (1996). Dlaczego za i przeciw, a nie przeciw i za – czyli o językowym obrazie świata Polaków, Anglików i Węgrów. *Etnolingwistyka*, 8: 57–88.
- Ściagała-Stiller, B. (2012). *Akty etykiety językowej na forach internetowych* (rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. zw. dra hab. Piotra Żmigrodzkiego). Katowice: Uniwersytet Śląski, Wydział Filologiczny, Instytut Języka Polskiego, Zakład Współczesnego Języka Polskiego.
- Ślipko, T. (1974). *Etos chrześcijański: zarys etyki ogólnej*. Kraków: Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy.
- Śliwański, J. (2003). *Słownik zwyczajów polskiego roku obrzędowo-kościelnego wraz z przepisami na polską wieczerzę wigilijną*. Poznań: Księgarnia Świętego Wojciecha.
- Świda, H. (1975). System wartości młodzieży. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, 8: 7–10.
- Święcicka, M., Tarary, E. (2006). Wartości w aktach rady (na podstawie wpisów do pamiętników). W: Nowowiejski, B. (Red.). *Wokół polszczyzny dawnej i obecnej*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku: 411–423.
- Tabakowska, E. (2004). *O językowych wyznacznikach punktu widzenia*. W: Bartmiński, J., Niebrzegowska-Bartmińska, S., Nycz, R. (Red.). *Punkt widzenia w języku i w kulturze*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej: 47–64.
- Tatarkiewicz, W. (1978). *Pojęcie wartości*. W: Tatarkiewicz, W. *Parerga*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe: 60–73.
- Tokarski, R. (1987). *Znaczenie słowa i jego modyfikacje w tekście*. Lublin: UMCS.
- Tokarski, R. (1998a). *Kulturowe i tekstotwórcze aspekty profilowania*. W: Bartmiński, J., Tokarski, R. (Red.). *Profilowanie w języku i tekście*. Lublin: Wydawnictwo UMCS: 35–52.
- Tokarski, R. (1998b). *Biała brzoza, czarna ziemia, czyli o miejscu stereotypu w opisie języka*. W: Anusiewicz, J., Bartmiński, J. (Red.). *Język a Kultura*, t. 12: *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki. Teoria, metodologia, analizy empiryczne*. Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej: 124–134.
- Tokarski, R. (1993). *Słownictwo jako interpretacja świata*. W: Bartmiński, J. (Red.). *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. 2: *Współczesny język polski*. Wrocław: Wiedza o Kulturze: 343–370.
- Tyszka, A. (2016). *Wartości kultury w kształtowaniu postaw*. W: Tyszka, A. *Aksjologia społeczna. Między PRL a IV RP*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Volumen: 185–195.
- Underhill, J. W. (2012). *Ethnolinguistics and Cultural Concepts. Truth, Love, Hate and War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Urbańczyk, S. (Red.). (1978). *Encyklopedia wiedzy o języku polskim*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- Urbańczyk, S. (1986). Życzyć czy pić do siego roku?. *Język Polski*, 66: 71–72.
- USJP: Dubisz, S. (Red.). (2003). *Uniwersalny słownik język polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Wąsik, Z. (1993). *Karty pocztowe w perspektywie semiologicznej*. W: Banaś, P. (Red.). *Aksjosemiotyka karty pocztowej*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego: 17–28.
- Whorf, B. L., Carroll, J. B. (1966). *Language, Thought and Reality. Selected Writings of Benjamin Lee Whorf*. Cambridge, Massachusetts: The M.I.T. Press.
- Wiatrowski, P. (2010). *Morfologiczne i leksykalne wykładniki negatywnych emocji w „Przewodniku Katolickim” z lat 1895–2005*. Poznań: Wydawnictwo Rys.

- Wierzbicka, A. (1971). *Kocha, lubi, szanuje. Medytacje semantyczne*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Wierzbicka, A. (1985). *Lexicography and Conceptual Analysis*. Ann Arbor: Karoma.
- Witosz, B. (2005). *Genologia lingwistyczna. Zarys problematyki*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Wojtak, M. (2014). Genologiczna analiza tekstu. *Prace Językoznawcze*, XVI/3: 63–71.
- Wojtak, M. (2015). Konwencje (komunikacyjne) – niewola czy źródło inspiracji? *Acta Humana*, 6 (1): 19–36.
- Wolniewicz, B. (1998). *Mysł Elzenberga*. W: Wolniewicz, B. *Filozofia i wartości. Rozprawy i wypowiedzi*. Warszawa: Wydział Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego: 69–94.
- WSJP: Żmigrodzki, P. (Red.). (2007–2021). *Wielki słownik języka polskiego PAN*. (Online) <https://wsjp.pl/index.php?pwh=0> (dostęp: 11.06.2024).
- WSWB: Bańko, M. (Red.). (2005). *Wielki słownik wyrazów bliskoznacznych PWN*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Wyganowska, W. (1993). *Pocztówka legionowa*. W: Banaś, P. (Red.). *Aksjosemiotyka karty pocztowej*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego: 179–196.
- Wyrwas, K. (2002). *Skarga jako gatunek mowy*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Zaucha, I. (1993). *Geneza i historia karty pocztowej. Problemy prawne i techniczne*. W: Banaś, P. (Red.). *Aksjosemiotyka karty pocztowej*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego: 63–75.
- Zgółka, T. (2005). *Życzenie jako kategoria językowo-komunikacyjna*. W: Dąbrowska, A., Nowakowska, A. (Red.). *Język a Kultura*, t. 17: Życzliwość i agresja w języku i kulturze. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego: 17–22.
- Zięba, A. (2012). *Wpływ kultury narodowej na język prasowych tekstów informacyjnych*. Poznań: Wydawnictwo Rys.
- Żuk, G. (2009). *Życzenia świąteczne a ideologia*. W: Adamowski, J., Styk, J. (Red.). *Tradycja w tekstach kultury*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej: 119–128.
- Żuk, G. (2010). *Językowy obraz świata w polskiej lingwistyce przelomu wieków*. W: Karwatowska, M., Siwiec, A. (Red.). *Przeobrażenia w języku i komunikacji medialnej na przełomie XX i XXI wieku*. Lublin: Wydawnictwo Drukarnia Best Print: 239–257.
- Агапкина, Т. А. (2013). *Славянская этнолингвистика. Библиография*. Москва: Индрик.
- Анисимова, Т. В., Гимпельсон, Е. Г. (2002). *Современная деловая риторика. Учебное пособие*. Москва: Московский психоло-социальный институт.
- Апресян, Ю. Д. (2006). *Языковая картина мира и системная лексикография*. Москва: Языки славянских культур.
- Арутюнова, Н. Д. (1985). Об объекте общей оценки. *Вопросы языкознания*, 3: 13–24.
- Арутюнова, Н. Д. (1988). *Типы языковых значений. Оценка, событие, факт*. Москва: Наука.
- Белько, Т. В., Агафонова, А. В. (2016). Открытка в коммуникативной культуре конца XX – начала XXI в.: определение, функции, тенденции развития. *Манускрипт*, 12-2 (74): 31–33.
- Бородина, И. В. (2014). Жанр пожелания на день рождения как эпидейктическая речь. *Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия Филология. Журналистика*, 14 (4): 42–47.

- Бочарова, Т. И. (2005). Специфика непринужденности в жанре поздравления. *Записки Горного института*, 160 (2): 98–99.
- БТС: Кузнецов, С. А. (Ред.). (1998). *Большой толковый словарь русского языка*. Санкт-Петербург: Норинт. (Online) <http://gramota.ru/> (доступ: 29.08.2020).
- Викулова, Л. Г., Пятницкая, А. Е. (2017). История поздравительной открытки. *Crede experto: транспорт, общество, образование, язык*, 4: 155–164.
- Гловинская, М. Я. (1990). *Русские речевые акты поздравлять и желать*. В: Гловинская, М. Я., Земская, Е. А. (Ред.). *Язык: система и подсистемы*. Москва: Наука: 123–135.
- Голованова, А. В. (2003). Категория ценности и её репрезентация в польской языковой картине мира. W: Bartmiński, J. (Red.). *Język w kręgu wartości. Studia semantyczne*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej: 163–169.
- Гончарова, Е. Н. (2016). Концепт успех/success в русской и американской лингвокультурах: историко-этимологический аспект. *Вестник АГУ*, 2 (177): 49–53.
- Гуревич, Л. С. (2012). Языковая концептуализация поздравления в русскоязычной и англоязычной лингвокультурах. *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета*, 2 (18): 80–84.
- Евтушенко, О. А. (2012). Корпоративный жанр поздравления в административном дискурсе. *Вестник Ленинградского государственного университета им. А. С. Пушкина. Филология*, 1: 149–154.
- Емельянов, Н. Е., Хайлова, О. И. (2008). Гонения на русскую православную церковь (1917–1950-е годы). *Россия и современный мир*, 4 (61): 111–128.
- Зайцева, Е. В. (2011). Культурная обусловленность письменного фатического общения. *Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация*, 1: 122–127.
- Зохрабова, А. Э. (2011). Аксиология в социальных науках и искусствоведении. *Вестник Казанского государственного университета культуры и искусств*, 4: 112–115.
- Карасик, В. И., Слышкин, Г. Г. (2005). *Базовые характеристики лингвокультурных концептов*. В: Карасик, В. И., Стернин, И. А. (Ред.). *Антология концептов*. Москва: Гнозис: 13–15.
- Караулов, Ю. Н. (1987). *Русский язык и языковая личность*. Москва: Наука.
- Кашпур, В. В. (2007). Жанр «поздравление» в русском политическом дискурсе: к проблеме лингвокогнитивного моделирования. *Вестник Томского государственного университета*, 6 (305): 11–15.
- Красных, В. В. (2003). «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? Москва: Гнозис.
- Крылова, Т. В. (2006). *Наивно-языковые представления о вежливости и обслуживающая их лексика*. В: Апресян, Ю. Д. (Ред.). *Языковая картина мира и системная лексикография*. Москва: Языки славянских культур: 241–402.
- Ларина, А. Н. (2012). Иллюстрированная открытка: вопросы атрибуции. *Вестник РГГУ. Серия: История. Филология. Культурология. Востоковедение*, 6 (86): 214–224.
- Леонтьев, А. А. (1993). *Языковое сознание и образ мира*. В: Тарасов Е.Ф. (Ред.). *Язык и сознание: парадоксальная рациональность*. Москва: Институт языкознания РАН: 16–21.
- Маринин, Ю. Н. (1996). *Речеконтекст «поздравления»: на материале текста поздравительной открытки* (диссертация на соискание степени кандидата филологических наук). Волгоград.
- Маринин, Ю. Н. (2009). Тематика поздравлений в русской речевой культуре. *Электронный научно-образовательный журнал ВГПУ Грани познания*, 1 (2). (Online) http://grani.vspu.ru/files/publics/29_pub.pdf (доступ: 11.06.2024).

- Немчинова, Н. В. (2008). Корпоративная поздравительная открытка: коммуникативный и деловой аспект. *Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена*, 12 (86): 217–221.
- Немчинова, Н. В. (2010). *Когнитивно-дискурсивное исследование текста корпоративной поздравительной открытки* (диссертация на соискание степени кандидата филологических наук). Барнаул.
- Немчинова, Н. В. (2012). Лингвокогнитивное описание текста корпоративной поздравительной открытки. *Вестник Кемеровского государственного университета*, 4: 71–75.
- Никулин, М. В. (2013). Кардинальное изменение политики государства к РПЦ в годы Великой Отечественной войны. *Известия тульского государственного университета. Гуманитарные науки*, 4: 173–181.
- Петрова, Е. В. (2014). Методика изучения межъязыковых дивергенций в сфере пожеланий удачи как дискурсивных практик. *Филологические науки. Научные доклады высшей школы*, 1: 57–67.
- РАС: Караулов, Ю. Н., Черкасова, Г. А., Уфимцева, Н. В. (Ред.). (2002). *Русский ассоциативный словарь. В 2 томах*. Москва: АСТ. (Online) <http://thesaurus.ru/dict/> (доступ: 15.09.2019).
- СРС: Абрамов, Н. (1999). *Словарь русских синонимов и сходных по смыслу выражений*. Москва: Русские словари. (Online) <http://gramota.ru/> (доступ: 29.08.2020).
- Сухотерина, Т. П., Евсева, К. Р. (2016). Жанр праздничной коммуникации „новогоднее письмо” в пространстве естественной письменной речи. *Мир науки, культуры, образования*, 6 (61): 438–441.
- Толстая, С. М. (2006). Постулаты московской этнолингвистики. *Etnolingwistyka*, 18: 7–27.
- Толстой, Н. И. (1995а). *Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике*. Москва: Индрик.
- Толстой, Н. И. (1995б). *Культурная семантика славянского *vesel-*. В: Толстой, Н. И. *Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике*. Москва: Индрик: 289–316.
- Файнштейн, Э. Б. (1976). *В мире открытки*. Москва: Планета.
- Формановская, Н. И. (2002). *Русский речевой этикет: нормативный социокультурный контекст*. Москва: Русский язык.
- Формановская, Н. И. (2009). *Речевой этикет в русском общении. Теория и практика*. Москва: ВК.
- Хао, Ч. (2019). Реализация речевого акта поздравление в русской речи в ситуации праздника. *Преподаватель XXI век*, 2: 411–417.
- Хисамова, Г. Г., Латыпова, Л. М. (2016). Этикетные речевые жанры в аспекте межкультурной коммуникации (на материале русского и башкирского языков). *Вестник Башкирского университета*, 21 (2): 360–364.
- Цинь, П. (2018). Лексико-семантические и стилистические доминанты пожеланий в речевом жанре „пожелание” в русском и китайском языках. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*, 6 (84): 177–182.
- Шатилова, Л. М. (2008). Типологический анализ пожеланий добра в виде отрицательных конструкций. *Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки*, 10 (66): 62–67.
- Шатилова, Л. М. (2009). Типологическое сопоставление имплицитных пожеланий «Успеха, удачи» (на материале немецкого и русского языков). *Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение*, 5 (143): 149–154.
- Шмелева, Т. В. (1997). Модель речевого жанра. *Жанры речи*, 1: 88–99.

Streszczenie

Niniejsza monografia ma na celu rekonstrukcję oraz porównanie językowych obrazów wartości utrwalonych w treści polsko- i rosyjskojęzycznych powinszowań przekazywanych za pośrednictwem okolicznościowych kart pocztowych w drugiej połowie XX wieku. Analizowany korpus formuł życzeniowych konstituowany jest przez ponad dwa tysiące tekstów napisanych w języku polskim i rosyjskim. Spośród polskojęzycznych tekstów wyodrębniono życzenia składane z okazji świąt Bożego Narodzenia, Nowego Roku, Wielkanocy, imienin i urodzin. Rosyjskojęzyczne powinszowania odnoszą się zaś do Dnia Kobiet, Święta Pracy, Dnia Zwycięstwa, Rocznicy Rewolucji Październikowej, Nowego Roku i urodzin.

W pracy podjęta została próba udzielenia odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

- 1) Jaka hierarchia wartości wyłania się z treści życzeń przesyłanych na kartach pocztowych, tj. jakie (typy) wartości są projektowane na odbiorców najczęściej, jakie zaś najrzadziej?
- 2) W jaki sposób poszczególne wartości są konceptualizowane, tj. postrzegane i językowo werbalizowane w tekstach życzeń? Jakie cechy konotacyjne są im przypisywane?
- 3) Jakie podobieństwa i różnice można zaobserwować w doborze oraz konceptualizacjach wartości przy uwzględnieniu takich determinant, jak:
 - a) święto, z którego okazji przekazywane są życzenia, tj. określony kontekst okolicznościowy profilujący obrazy wartości,
 - b) następstwo składników powinszowań?
- 4) Czy charakterystyczne cechy kultury polskiej i rosyjskiej znajdują odzwierciedlenie w wartościach werbalizowanych w treści życzeń?
- 5) Czy w treści życzeń ujawniają się właściwości specyficzne dla innych aktów/gatunków mowy?

Prezentowana książka składa się z trzech zasadniczych części – teoretycznej, metodologicznej oraz empirycznej, łącznie obejmujących osiem rozdziałów. Ze względu na specyfikę materiału badawczego metodologia przyjęta na użytek analiz ma charakter synkretyczny. Monografia przede wszystkim sytuuje się w nurcie badań etnolingwistyczno-kognitywnych, lecz pobocznie również genologicznych i pragmatycznych, bowiem wartości stanowią istotny element wzorca tekstu życzeń, a ich dobór i konceptualizacja uwarunkowane są przez różnorodne czynniki pragmatyczne (sytuacyjne, społeczne, psychiczne). Badania dotyczą zatem obrazów wartości w tekstach o wyraźnie zarysowanych ramach gatunkowych, charakterystycznych dla dyskursu świątecznego, które kształtowane są przez różnorodne konwencje (językowe, kulturowe, społeczne, komunikacyjne).

Odpowiedzi udzielone na postawione w monografii pytania badawcze potwierdzają przyjętą hipotezę, iż obrazy wartości są w dużym stopniu zależne od różnego

rodzaju konwencji, przede wszystkim kulturowych, lecz także – powiązanych z nimi i będących ich wynikiem – społecznych i językowych. Rezultaty badań potwierdzają hipotezę Sapira-Whorfa dotyczącą determinizmu i relatywizmu językowego oraz koncepcje Marii Wojtak dotyczące konwencji. Konwencje ogólne (kulturowe) wywierają bowiem wpływ na konwencje szczegółowe, m.in. społeczne, komunikacyjne, gatunkowe i inne, których konglomerat warunkuje tekstowe obrazy wartości. Najważniejszą determinantą takiego wyprofilowania obrazu pojęć aksjologicznych są jednak konwencje kulturowe, które zdają się najsilniej oddziaływać na treść formuł życzących. Obserwacja ta potwierdza słuszność traktowania powinszowań jako tekstów kultury, magazynujących stereotypowe, wyidealizowane wyobrażenia o świecie, które są immanentne dla przedstawicieli poszczególnych lingwokultur.

Wnioski płynące z badań nie pretendują do miana twierdzeń rozstrzygających o roli poszczególnych pojęć aksjologicznych w obrazie świata Polaków i Rosjan, pozwalają jednak na ukazanie istotnego wycinka językowego obrazu świata wartości zawartego w relewantnym etnolingwistycznie materiale tekstowym. Prezentowane rozważania mogą stanowić uzupełnienie analiz porównawczych dotyczących semantyki nazw wartości, prowadzonych dotychczas na materiale języków słowiańskich. Książka wpisuje się w nurt badań z zakresu etnolingwistyki kognitywnej i stanowi wkład w paralelne i porównawcze badania nad wartościami słowiańskich wspólnot językowo-kulturowych.

Summary

The present work aims to reconstruct and compare the linguistic images of values contained in the texts of Polish and Russian-language wishes sent via postcards in the second half of the 20th century. The analyzed corpus of wishes is constituted by over two thousand texts written in Polish and Russian. Among the Polish-language texts, wishes expressed on the occasion of Christmas, New Year's Day, Easter, name days and birthdays can be distinguished. The Russian-language texts of wishes were sent on the occasion of Women's Day, Labor Day, Victory Day, October Revolution Anniversary, New Year's Day and birthdays.

The dissertation attempts to answer the following questions:

- 1) What hierarchy of values emerges from the texts of wishes sent on postcards, i.e. what (types) of values are verbalized most often, and which least often?
- 2) How are the values conceptualized, i.e. perceived and linguistically verbalized in the texts of wishes? What connotational features are displayed in texts?
- 3) What similarities and differences can be observed in the images of values if the following determinants are taken into account:
 - a) a holiday on the occasion of which wishes are expressed,
 - b) the sequence in which values are ordered in texts?
- 4) Are the characteristic features of Polish and Russian culture reflected in the values verbalized in the texts of wishes?
- 5) Do the texts of wishes reveal properties specific to other speech acts/texts genres?

The dissertation consists of three main parts – theoretical, methodological and empirical, consisting of eight chapters. Due to the specificity of the research material, the methodology adopted for the purpose of the study is syncretic. The dissertation is primarily framed in the field of cognitive ethnolinguistics, but also genological and pragmatic research, because values constitute an important element of the text pattern of wishes, and their conceptualizations are conditioned by various pragmatic factors. The research therefore concerns the images of values in texts with strictly defined genre frames, characteristic of festive discourse, which are shaped by various conventions.

The answers given to the questions posed in the dissertation confirm the hypothesis that the images of values depend to a large extent on various types of conventions, mainly cultural, but also social and linguistic. The results of the research confirm the Sapir-Whorf hypothesis of linguistic determinism and relativism as well as Maria Wojtak's considerations regarding conventions. General (cultural) conventions influence specific conventions, including social, communicative, genre and others, which together determine the textual images of values. The most important determinant of such profiling of the image of values are, however, cultural conventions, which seem to have the strongest impact on the texts of wishes. This observation indicates that wishes are texts of culture that store stereotypical, idealized ideas about the world, which are characteristic of representatives of individual languacultures.

The conclusions drawn from the research do not aspire to be conclusive on the role of axiological concepts in the image of the world of Poles and Russians. However, they show a significant fragment of the linguistic image of the world of values contained in an ethnolinguistically relevant textual material. The presented considerations may supplement the comparative analyses concerning the semantics of the names of values in Slavic languages. The present research is conducted within the framework of cognitive ethnolinguistics and contributes to parallel and comparative research on the values of Slavic linguistic and cultural communities.

Резюме

Настоящая монография является попыткой реконструировать и сравнить языковую картину ценностей, закреплённую в текстах польско- и русскоязычных пожеланий, отправленных на открытках во второй половине XX века. Проанализированный корпус формул пожеланий составляет более двух тысяч текстов, написанных на польском и русском языках. Среди текстов, написанных на польском языке, были отмечены пожелания по случаю Рождества, Нового года, Пасхи, именин и дня рождения. Русскоязычные пожелания относятся к таким праздникам, как Международный женский день, День *международной* солидарности трудящихся, День Победы, День Великой Октябрьской социалистической революции, Новый год и день рождения.

В книге делается попытка ответить на следующие исследовательские вопросы:

- 1) Какая иерархия ценностей отражена в пожеланиях, отправленных на открытках, т.е. какие ценности наблюдаются чаще всего, а какие являются самыми редкими?
- 2) Как отдельные ценности концептуализируются в текстах пожеланий? Какие коннотации закреплёны в названиях ценностей, наличествующих в анализируемых текстах?
- 3) Какие сходства и различия можно выявить в концептуализации ценностей, учитывая такие факторы, как:
 - а) праздник, по случаю которого отправляются пожелания,
 - б) последовательность ценностей в текстах пожеланий?
- 4) Отражены ли характерные черты польской и русской культуры в названиях ценностей, встречающихся в текстах пожеланий?
- 5) Проявляются ли в текстах пожеланий свойства, присущие другим речевым актам / жанрам речи?

Диссертация состоит из трех основных частей: теоретической, методологической и эмпирической, которые составляют восемь глав. Из-за специфики исследовательского материала анализ отличается методологическим синкретизмом. Работа в основном вписывается в исследования в области когнитивной этнолингвистики, однако также затрагивает жанроречевые и прагмалингвистические вопросы, поскольку ценности составляют важный элемент структуры текстов пожеланий, а их концептуализация обусловлена различными прагматическими факторами. Таким образом, исследование касается картины ценностей, закреплённой в текстах с четко определенными жанровыми рамками, характерных для праздничного дискурса, которые ограничены различными условностями.

Ответы на исследовательские вопросы, поставленные в данной работе, подтверждают гипотезу о том, что картина ценностей во многом зависит от различных типов условностей, в первую очередь культурных, однако также

общественных и языковых. Результаты исследования подтверждают гипотезу Сепира-Уорфа о лингвистическом детерминизме и релятивизме, а также концепции Марии Войтак, касающиеся условностей. Культурные условности оказывают влияние на общественные, коммуникативные, жанровые и другие, совокупность которых определяет текстовую картину ценностей. Однако наиболее важным фактором, влияющим на профилирование картины ценностей, являются культурные условности, которые оказывают сильнейшее воздействие на содержание формул пожеланий. Это наблюдение показывает, что пожелания – это тексты культуры, содержащие информацию о стереотипных представлениях о мире, характерных для представителей отдельных лингвокультур.

Выводы, сделанные в результате исследования, не претендуют на всестороннее рассмотрение вопроса роли отдельных ценностей в языковой картине мира поляков и русских. Однако они позволяют показать значительный фрагмент языковой картины ценностей, закрепленный в соответствующем с точки зрения этнолингвистики текстовом материале. Представленные рассуждения могут дополнить исследования относительно семантики названий ценностей, проведенные до сих пор на материале славянских языков. Диссертация вписывается в рамки когнитивной этнолингвистики и является вкладом в активно развивающуюся сегодня сферу параллельных и сравнительных исследований ценностей славянских лингвокультур.

Daniel Dzienisiewicz – doktor nauk humanistycznych, językoznawca, adiunkt na Wydziale Etnolingwistyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół zagadnień z zakresu etnolingwistyki i pragmatyki językowej. Autor i współautor kilkudziesięciu artykułów i rozdziałów, m.in. poświęconych językowi polsko- i rosyjskojęzycznych wiadomości przesyłanych na kartach pocztowych, lingwochronologizacji oraz słowotwórstwu języka rosyjskiego i polskiego.

Monografia *Językowo-kulturowy obraz wartości w życzeniach przesyłanych na okolicznościowych kartach pocztowych* stanowi próbę rekonstrukcji oraz porównania obrazów wartości utrwalonych w treści polsko- i rosyjskojęzycznych życzeń przekazywanych na kartach pocztowych w drugiej połowie XX wieku. Książka wpisuje się w nurt badań z zakresu etnolingwistyki kognitywnej i stanowi wkład w paralelne i porównawcze badania nad wartościami słowiańskich wspólnot językowo-kulturowych. Zaprezentowane w niej rozważania nie pretendują do miana twierdzeń rozstrzygających o roli poszczególnych pojęć aksjologicznych w obrazie świata Polaków i Rosjan, aczkolwiek pozwalają na ukazanie istotnego wycinka językowego obrazu świata wartości, charakterystycznego dla grzecznościowych aktów mowy osadzonych w tematyce świątecznej.

ISBN 978-83-68006-43-8

DOI 10.48226/978-83-68006-43-8